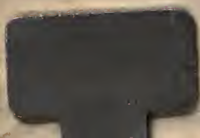

NAZIONALE
EMANUELE
10
7 B
1

Omnium Gentium mores, leges,

& Ritus, ex multis clarissimis rerũ scriptoribus, à Ioanne Boëmo Aubano Teutonico nuper collecti, & nouissimè recogniti.

ACCESSIT LIBELLUS DE Regionibus Septentrionalibus, earumq; Gentium ritibus, veterum Scriptorum seculo ferè incognitis, ex Iacobo Zieglero Geographo.

PRÆTEREA, EPISTOLA MAximiliani Transsyluani lectu perquàm iucunda, ad R. Card. Saltzburgen. DE MOLUCCIS INSULIS, & aliis pluribus mirandis.

ANTVERPIÆ,
In ædibus Ioan. Steelsii, Anno à CHRISTO nato M. D. XLII.

HENDECASYLLABON
ad Lectorem.

Non sic Herodotum, haud quidem Strabonem,
Haud Trogum, neq; Plinium, haud Solinum,
Scriptorem haud Siculum, haud senem Berosum:
Facundis aliquem nec ex nouellis,
Non Papamq; Pium, Sabellicumq; ,
De rebus breuius fideliusq; ,
His tractaße. Videre nationes
Hic omnes Asiæ queas uagantes,
Persas atq; Arabes, Scythas & Indos,
Parthos, Assyrios, Syrosq; , Medos,
Europæ pariter Gethas Dacosq; ,
Thraces, Sauromatasq; , Pannonesq; ,
Germanos, Italos, Gallos, Iberos,
Hybernos quoque, Cantabros, Britannos,
Et gentes titulo sub Aphricano,
Pœnos, Æthiopes, & incolentes
Ægyptum, & Libyæ aridas arenas,
Nonnullasq; per insulas morantes:
Turcarum insuper atq; Tartarorum
Sectas, Christigenumq; nationum,
Quæ latè dominantur, & gubernant
Nunc Regna Imperia atq; Principatus
Mundum præualidè per uniuersum.

SIGISMVNDO GRYMAVGV-
stano, optimarum artium & Medicinæ
eximio Doctori, Ioan. Boëmus
Aubanus Teutonicus. S.

COllaturus me ad celeberrimum hunc morem, quo omnes, qui vnquam à se scriptos libros in lucem dedere, vnum aut plures è præstantioribus viris eligere solent, quibus velut defensoribus patronis, illos adscribant, dedicentque: Quum huc atque illuc multum diuque circunspicerem, cui & ego lucubrationes hasce meas DE GENTIVM MORIBVS ac earundem viuendi ratione, nominatim dedicare, & ad propugnandum tradere cùmprimis velim, cui acceptas fore confiderem: Nemo mihi te splendidissime Doctor quum dignior, tum aptior occurrit: non eò solum, quod eas sub expensis tuis, tuoque sub mundissimo castigatissimoque literario prælo impressurus, laudem (quantulacunque mihi vnquam à grato & humano lectore pro habitis laboribus cesserit) cõmunem mecũ habiturus sis: verum quod te materia ea haud mediocriter delectari notanter cognoui, quum anno superiori similes libellos duos, vnum de Septentrionalibus Gentibus, cuius autor Matthias de Michau, alium de Meridionalibus cuiusdam Ludouici de Bononia, impresseris, meque librum præsentem in Germanicam linguã nostram transferre interpretarique adhortatus sis. Et hoc dignissimè: quippe, qui optime diu antea hæc atque alia, quæ de externis nationibus memorãtur, omnia cognoris, sciasque: licet non ex leuibus circulatoribus, non ex vagis mendicis, qui vt vulgò admiratiores acceptioresque sint, adeò nefandissime absque omni verecundia plerunque mentiuntur: vt non ipsis modo non fides etiam minima habeatur, verum omnibus iuxta, qui aliquid de his aut scribunt, aut recitant: Sed ex grauium fide dignissimorũ autorum scriptis, quibus perdius & pernox tu quoque, quandocunque à medicis curis vacare datur, operam summam impendis. Atque ex hinc homini in publica præsertim administratione

constituto nihil vtilius, nihil gloriosius iucundiusq́ magis, quàm veraciter aut legendo aut peregrinando cognoscere, qua religione, quibus moribus, qua regiminis forma, quibus legibus, institutisq́ aliæ per orbẽ gentes vitam traducant. Quod ita compertum est, vt illis, qui extra patrios agros ad secundum vix lapidẽ vnquam peruenerint, quiq́ ingenuorum morũ & artium in iuuentute parum aut nihil perceperint, quãuis naturæ suæ bonitate opulenti, facundi & solertes satis superq́ in patriæ sinu populos moderentur & vrbes: tantum tamen fœlicitatis adimatur, vt propemodũ pro despicato quicquid dicant faciantq́, ab omnibus habeatur, E diuerso aliis, qui peregrè aliquando profecti, sub fidelibus & eruditis præceptoribus in claris probeq́ institutis vrbibus egregia multa viderint, didicerintq́, tantum gloriæ & maiestatis adiiciatur, vt nihil ab eis attentet, nihil fiat, quod non secus, quàm à diuinissimo oraculo præceptum alacriter non omnes amplectantur, cunctisq́ non summe placeat. Quapropter ornatissime Sigismunde scripta hęc nostra, quę ex multis præclarissimis rerum scriptoribus, iam triẽnio fermè non sine maximis laboribus in librũ istum collegi, congessi, & quantũ ingenio atq; industria potui, augmentaui, à me obuiis manibus & serena fronte suscipe, susceptaq́ tanta diligentia, tanta fidelitate perlege, perlustra examina, ab omniq́ macula expurga: vt nihil vsquã prætermittatur, nihil præterfluat, quod secum minutuli quippiam subripiat inuoluatque, quod postea à Lynceis vitilitigatorum obstrigilatorumq́ oculis inuentum, sphingeis vnguibus enodatum, vipereis linguis compunctum, exibilatumq́, in famæ & nominis nostrorum amborum dispendium, atq; obfuscationem in omnibus triuiis pro fabula iactetur.

Quod vbi diligẽtissime perfeceris, sub dædaleo tuo literario prælo accuratissimè imprimere curabis,

VALE.

De Origine hominis opinio theologorum vera.

CAPVT PRIMVM.

Diuina maiestas, quum coelum, & hanc vniuersi faciem, quae ab ornatu, & eleganti forma Mundus appellata est, ac omnia quae illius ambitu comprehenduntur, quinto creationis die absoluisset: sexto hominem masculum vt esset, qui illis & praeesset, & frueretur, nobilissimum animal fecit: vnum omniũ animantium quod coelestem mentẽ sortitum est. Illi, ꝙ ex rubentis terrae vena fieri contigisset, Adami nomen dedit: tum mulierẽ ex dormientis Adae latere depromptã, ne solus esset, illi in sociã & coniugem cõmisit, simulq́ in amoenissimam terrae partẽ constituit, fluminibus quaq; versus irriguam. Locus à viridante facie, hilariq́ aspectu παράδεισος est Graia voce appellatus. Primo beatissimam vitã agere, malorũ oĩm expertẽ, terra sua sponte ferente oĩa. Caeterum lege aberrantes amoenissimo incolatu, sedẽque illa beatiore depulsi, solum flebiliter vertere. Cohibita deinceps & tellus est, quum nihil vltrò ferret amplius, per sudorem & aerumnam vitã agere: subiit inde morbus, tentareq́ coeperunt frigora & aestus humana corpora. Cainus primo ex his genitus, secundo loco Abelus, & tum multi alij: ita adolescente mundo: quum iam terra frequentius coleretur, quò maior humanarum gentium vis erat, eò magis vitia inualescere, vitaq́ in peius labi, iniuria pro innocentia haberi coepta est, pro pietate numinis con-

Mũdus vnde appellatus.

Primorum parentũ origo & appellatio.

Adamus.

Paradisus.

Fertilitas terrae cur cohibita.

Protoplastorũ vita

Cainꝰ primogenitꝰ

temptus: eóque scelus ipsum processit, vt Deus (vix Noë vno mortalium iusto reperto, quē propter hoc cum domo sua seruari voluit, vt esset per quem huma num genus ex integro reparari posset) cataclysmum immiserit, qui inundans omnem terram vna clade oĩa animantia, quæ tunc in terris fuére, præter admodum pauca, quæ mystica nauis tuebatur, cum volucribus etiam extinxit. Post quinos deinde menses, quibus ea inundatio sæuiit, arca in Armenis montibus desedit: Noë cum suis in terram egressus, mortale genus breui tempore propitio numine reparauit: & vt rursus omnis terra incoleretur, filios, nepotes, ac pronepotes alios ad alias terrarū oras velut in colonias habitatū misit. In Ægyptum (vt Berosus habet) cum Coloniis Chami Esennium, in Libyam & Cyrenen Tritamem, & in totam reliquam Aphricam Iapetum Priscum Atalaa in Asiam orientalem misit, Gangem, cū aliquot ex filiis Comeri Galli, in Arabiam fœlicem Sabum cognomine Thuriferum, Arabum præfecit Arabiæ desertæ, & Petreium Petreiæ: Canaan posuit in Damasco vsque in extima Palestinæ: In Europa regem Sarmatiæ fecit Tuisconem á Tanai ad Rhenum flumen: iunctique sunt illi omnes filij Istri & Mesæ cum fratribus suis ab Adula monte vsque in Mesemberiam Ponticam: sub quibus tenuerunt Tyras Archadius Emathius Italiam, Comerus Gallus: Samotes possedit Celtas, & Iubal Celtiberos. Fuit breuis illa & immatura filiorum alienatio á progenitoribus (quorum viuendi ritus & mores nondum adhuc satis imbiberant) omnis diuersitatis, quæ sequuta est, caussa. Chamus siquidem ob ludibrium, quo patrem habuit cum vxore & liberis profugere coactus, in ea Arabiæ parte consedit, quæ ab eo postea nomen sortita: posteris nullum sacrorum ritum tradidit, quum nullum á patre accepisset. Vnde factum, vt quum procedente tempore alij post alios ex ea terra rursus velut in colonias missi, diuersa mundi loca tenuissent (creuit enim supra modum abdicata soboles) quidam

Cataclysmus.

Diluuiū q̃diu durauit

Noë propagatio.

Noë filios ac nepotes habitatum transmittit

Vnde morū et linguę diuersitas orta.

Chami immaturū exilium.

dā in errores inciderint inextricabiles: lingua variata est, cognitio veri DEI, & omnis cultus periit. Adeoque quidam inculto & barbaro modo, vt audies, vitam duxere: vt quid differentiæ inter eos, & syluestria animalia extiterit vix videas. Qui in Ægyptum transiere cęlestium luminum motum pulchritudinémque mirati Solem & Lunam, velut certum ipsis numen inesset, pro diis colere cœpere, Isidem hanc, illum Osyrim nominantes: vitali spiritui etiam sub Iouis appellatione: sub Vulcani igni: Ætheri sub Palladis: sub Cereris telluri, aliisque sub aliis nominibus diuinos honores tribuere, Nec tenebræ illæ rerum tantum in Ægypto stetere: sed quascunque á principio terras tenuerunt á Chamo procreati: veræ pietatis ignorantia simul & infanda seruitus cœpit, Cæterum nulla vnquám tellus plurium fuit coloniarum mater, quám Arabiæ pars illa, quam is cum suis insedit: tantam humano generi cladem intempestiuum vnius attulit eximium. Contra Semi & Iaphetis prognati, legitimè á maioribus instituti, modicis finibus contenti haud tam latè, vt illi, sunt per omnes terras euagati: Quô accidit, vt veritatis studium, pietatis dico & veri DEI cultus apud vnam duntaxat gentem ad Messię vsq; tempora in occulto permansit.

Hpies á brutis nō differebant. Sol et luna diuinos honores consequuti. Isis Luna. Osyris Sol. Aer Iupiter Ignis Vulcanus Æther Pallas. Terra Ceres. Arabia multarū coloniarū mater. Semi & Iaphetis prognati. Quare veri dei cultus apud tā paucos permansit.

DE ORIGINE HOMINIS OPInio Ethnicorum falsa.

CAPVT II.

Veteres verò illi philosophi qui præter veri numinis cognitionem ante multa sæcula naturam & historias tradiderunt, de hominis origine aliter senserunt. Quidam enim mundum ingenitum & incorruptibilem, & genus humanum ab æterno extitisse neque habuisse ortus principium credidere. Quidam genitum corruptibilémque arbitrati, & homines dixerunt generationis initium tempore esse sortitos.

philosophorum de mūdo duplex opinio.

Nam á rerum primordio & cœlum & terram vnicam habuisse ideam immixta eorū natura. Exinde distinctis inuicem corporibus cœpisse mundum, hunc

Leuia superiora, grauia inferio ra appetisse

ordinem quem videmus. Aërem quidem motum hunc continuum sortitum, & igneam partem eius superiora lora propter leuitatem appetisse. Eadem causa solem astraq; cętera cursus suos sortita. Quod verò humori mixtum, eodem stetisse in loco propter grauitatem: quæ quum mixta essent, ex humidis quidem mare effectum, ex durioribus verò terram lutosam euasisse, & omnino mollem. Hæc primum quum solis ardore denstor euasisset, eius postmodũ superficie vi caloris tumefacta, multis in locis humores quosdã esse cõcretos: in quibus putredines tenui contecta pellicula sint excitatæ, quemadmodum in paludibus Ægyptiis & stagnis accidere videmus: quum frigidam terram subito æstus aëris calefacit, tum verò in humidis calore adhibito generatio fiat: & noctu quidem circumfusus aër humorem præstet, qui in die solis virtute consolidetur: tandem putredines illæ ad summum perductæ, adueniente veluti partus tempore exustis confractisq; pelliculiss oĩs generis educunt animantium formas; quorum ea quæ maiorem calorem sortita sunt, in superiorem regionem volatilia effecta, abierũt: quę verò plus terræ continebant serpentia, aliáq; terrestria euaserunt animantia. Naturam aquosam nacta, in sui generis elemẽtum delata sunt & pisces appellata. Terra deinceps, tum solis ardore, tum ventis indies magis arescens: á gignendis maioribus animalibus desiit: sed quę generata erant, mutua commixtione alios animãtes procrearunt. Eodem quoque modo & homines à principio genitos dicunt, in agris pastum quærentes, syluestri & incognita vita vixisse, quibus herbæ & arborum fructus vltrò victum præberent. Beluas insuper iis fuisse infensas, quibus vt obsisterent, cœtus hominum ob timorem factos aiunt communis vtilitatis gratia, auxiliáque inuicem præbita, & loca habitaculis quæsita: sonus oris confusus quum esset, paulatim discreuisse vocem aiunt, & res omnes suo nomine appellasse. Verùm quum diuersis siti essent in orbis locis, non eisdem vsos verbis: ferunt propterea & diuer-

Animantiũ naturalis creatio.

Ægypti fœcunditas.

Primorum hominũ inculta vita.

Primi homines à beluis ĩfestati

Diuersitas linguarum vnde facta.

diuersos literarum characteres extitisse, primósque hominum cœtus suæ quenque gentis initium fuisse. Verùm primi homines nullo subsidio fulti, duram agebant vitam, quum ignorarent agrestes fructus in vsum futurum condere, & ad egestatem seruare. Hinc fiebat, vt hyeme plurimi aut fame aut frigore interirẽt. Experimento deinde edoctos, & speluncas aiunt quęsisse, ad euitandam frigoris vim, & fructus seruare cœpisse. Ignis ad hæc notitia cęterarũq; vtiliũ rerum percepta, & cæteras quoque vitæ hominum commoditates breui tempore esse adinuentas. Denique necessitatẽ ipsam rerum magistram factam, singulorum peritiam ingeniis mortalium subministrasse: quibus coadiutores datæ sunt manus, sermo, animíque præstantia. Et illi, qui eam hominis originem fuisse persuasum habuere, & non ad diuinam retulerunt prouidentiam. Æthiopes omnium mortalium primos fuisse dixerunt, hac coniectura vsi, quòd Æthiopicum solum ante omnes terras syderis propinquitate intepescere cœpisset, quum terra esset ab initio vliginosa: quo cõtigit, vt ex prima illa humoris calorisque temperie homo sit ipse genitus, atque eam terram in qua nasci cõtigisset, libẽtius tenuerit, quàm diuersam vllam, quum ignota adhuc essent omnia, quæ fuerit. Ibi ergo exordientes, vbi prius paucula de Aphrica vna trium partium, in quas totus terrarum orbis, & hic liber noster partitus est, præmiserimus. De Æthiopiæ situ & eius gentis moribus primum, tum singularum regionum & gentium per ordinem, qua poterimus diligentia referemus.

Gentium diuersitas. Hominis periculo prudentes facti. Magistra rerum necessitas. Æthiopes omniũ mortaliũ primi. Captatio beneuolentiæ à dicendorum propositione.

DE TERRAE SITV ET partitione. CAP. III.

Maiores nostri, vt refert Orosius, totius terræ circulum Oceani limbo circumseptum triquetræ esse figuræ statuere: eiúsque tres partes, Aphricam, Asiam, & Europam. Aphricam ab Asia disterminat Nilus, qui à meridie in Æthiopiam diffunditur, & Ægyptum perlabens, ac mirabili fœcunditate irrigans,

Terra in partes tres diuiditur. Aphrica ab Asia diuiditur.

Europa ab Aphrica diuiditur.

Asia ab Europa diuiditur.

Aphricę situs qualitas, & gentes.

Aphricæ incommoda.

Quatuor Aphricæ latera.

Indigenæ Aphricæ gentes.

Aduenæ Aphricæ gentes.

Aphri ab Hercule cultiores facti.

Terræ Aphricæ qualitas.

Portentosa Aphricæ feracitas.

ostiis non minus septem mari infunditur. Europam ab Aphrica diuidit mare mediterraneum, quod ab occidentali oceano circa Gades insulã & columnas Herculeas, non amplius decem millibus passuum patens terras aperit atq; intrat, ait Pomponius Mela. Asiam ab Europa Tanais fluuius separat, à septẽtrione in mediam ferè paludem Mæotidem defluens, cum Ponto reliquum Asiæ ab Europa diuidit. Aphrica ab orientis parte Nilo, à cæteris partibus mari terminata. Europa breuior, vbi mare attingit latior: vnde in iuga exurgens, pergit in curua ad occasum, fastigiatq; se molliter, & fit paulatim adductior, vbi finitur angustissima est. Quantum incolitur fertilitate præstat. Verum maxima inculta est, & vel ab arenis sterilibus obducta vel ob sitũ cœli deserta, vel multo ac malefico animalium genere infesta. Mare quo à septentrione cingitur Libycũ vocatur, à meridie Æthiopicum, ab occidente Athlanticũ. A quatuor non amplius nationibus ab initio Aphricum solũ incolebatur, quarũ duæ (sic scribit Herodotus) indigenæ sunt, totidem alienigenæ. Indigenæ quidem Pœni atq; Æthiopes, quorũ alteri ad aquilonẽ Aphricæ, alteri ad austrum incolũt. Aduenæ verò Phœnices et Grę ci. Vetustiores Æthiopes necnon & Ægyptij si vera sunt, quæ ipsi de se prędicant, asperi & inculti ab initio. Ferinæ carnes herbæq; veluti pecoribus, vulgò cibus fuere, neq; moribus, neq; lege, neq; imperio vllo vsi. Vagi temereq; palantes, nullas certas sedes habuère: vbi nox oppresserat, ibi corpora quieti dabant. Postea verò ab Hercule, qui & in eam terram colonias deportasse dicitur, mitiores cultioresq; facti, ex iis nauibus quibus in Libyam transfretauerunt, tuguria fecerunt, et conuenire cohabitareq; cœperunt. Sed de his plura postea dicemus. Inæqualiter terra Aphrica colitur, ad meridiem plurimum ob nimios æstus deserta: contrà qua Europam spectat frequentior illi cultus. Eximia & propemodum portentosa agrorum feracitas, vtpote qui locis quibusdam centesimo fœnore reddant cultoribus

messem. Mirum est, quod de Mauritaniæ vbertate dicitur. Esse in ea vites, quas duorum hominum complexus capere non possit: vuarum racemos cubitales. Staphilini, Hippomaratri & carduorum scapos duodenum cubitorum, enormi crassitudine calami Indicis similes, quorum nodi octo capiant modiolos: Asparagos ad hæc videri haud minus notabili magnitudine. Arbores circa Athlantem proceritate insigni enodi, nitore folio cupressi, sed omniũ nobilissima Citrus Romanis delitijs inserta. Alit & Aphrica elephantos & dracones, qui ipsis beluis insidiantur, suoq; complexu enecant leones: bubalos, pardales, capreas & simias, quibusdam locis supra modum frequentes. Sunt & chamelopardales, Rhizes tauris similes. Herodotus cornutos asinos ibi nasci autor est. Dracones insuper, Hyænas, Histrices, agrestes arietes, Thoas ex Hyænæ & lupo genitas, Pantheras, Ciconias, Pigardos, Sthrutios & præter multa serpentũ genera Cerastas & Aspidem: cui pesti Icneumonem minimum animal opposuit natura.

Mauritaniæ mira vbertas. Aphricæ mirabilia.

Quæ animalia in Aphrica nascantur.

DE AETHIOPIA, ET GENtis eius priscis moribus.

CAP. IIII.

AEthiopia duplex regio est, Asiæ & Aphricæ: altera, quæ & hodie India dicitur: ad orientem solem rubro & barbarico mari alluitur, ad septentrionem Libyę & Ægypto contigua: ad occasum interiorem habet Libyam: ac reliqua parte, qua austro iacet obuersa. Alteri iungitur Æthiopiæ, quæ maior est & australior: sic appellata ab Æthiope Vulcani filio, qui illi præfuit, vt Plinius ait, vel à Græco αἴθω cremo, ὤψ aspectus, quòd solis vicinitate torreat. Est enim iugis æstus. Quicquid eius est, sub meridiano cardine est. Montuosa est circa occiduum arenosa in medio, ad orientem deserta. Plurimas habet gentes diuerso vultu & monstruoso, specie horribiles. Primi omnium mortalium creduntur verissimiq; indigenæ, & serui-

Aethiopia duplex. Aethiopia hodie India dicitur.

Qualitas Aethiopiæ.

Mortalium vetustissimi Aethiopes.

Deorũ cultus ab Aethiopibus institutus.

Literę quibus vsi Aethiopes.

Rex ex sacerdotibus phanaticus eligitur.

Obedictia Aethiopũ.

Vestitus Aethiopum. Studium & exercitium

tutem nunquam experti. Semper genti libertas incolumis mansit. Primo deorum cultum apud eos institutum memorant, primasq́ sacrorum ceremonias. Duplicem literarum vsum, vt quæ sacræ dicerentur sacerdotibus duntaxat notæ essent. Alterũ earum, quæ vulgò paterent. Fuerunt tamen literarum figuræ haud tales, vt ex illis syllabę coalescerent, sed animantibus extremisq́ hominum partibus, varijsq́ instrumentis, artificumq́ perquam similes: singulisq́ sua inerat figuris significatio: vt in accipitre celeritas, in crocodillo malum, custodia in oculo, sicq́ aliæ in alijs. Ex sacerdotibus, quem phanatico cursu circumferri viderint, omnium sanctissimum iudicant. Quem vbi regem creauerint, veluti numen insit, aut sit ad minus diuina prouidentia eis datus, vulgò adorant. Vitam is agere statutam legibus debet, omniaq́ facere iuxta patrios mores. Neminem neq́ præmio neque pœna afficere. In quem autem animaduersum volet, lictorem signum mortis habentem ad eum mittit: quo inspecto confestim quisquis ille est, domum reuersus sibi mortẽ consciscit. Tantus regibus honor, tantumq́ studium ab his tribuebatur, vt si quando aliqua corporis parte ex quauis caussa debilitaretur rex, domestici homines sponte sua eandem partem debilitarẽt: turpe existimantes, Rege claudo aut monoculo, & non amicos omnes claudos aut vnoculos esse. Ferunt quoq́ consuetudinis esse, amicos vltro in Regis morte vita defungi, existimantes eum interitum gloriosum veræq́ amicitiæ testem. Plures syderis propinquitate nudi agunt, ouillis caudis pudenda obtegunt, pauci omnino pecorum vestiuntur pellibus. Alij subligacula capillis contexta ad medium corpus inducũt. Pecuariam rem vulgo exercent: pecora pusilla admodum duri hirtiq́ velleris. Canes & ipsi nihilo maiores, cæterum asperi & pugnaces. Milij hordeiq́ frequens vsus, vnde potum etiam conficiunt. Cæteris carent frugibus, præter palmulas, easq́ perraras. Quidam herbis victitant, tenuioribusq́ harundinum radicibus, carnibus, lacte,

caſeo veſcuntur: Meroë fuit olim regni caput, clypei figuram ea inſula imitatur, ad tria milia ſtadiorum cum Nilo protenſa. Accolunt paſtores eam qui paſſim venantur, & agricolæ aurifodinas habent. Herodotus autor eſt, apud Macrobios Æthiopes æs pluris exiſtimari, quàm aurum: cuius tam vilis ſit vſus, vt Cambyſis legati eò profecti, ſontes viderint aureis cathenis in cuſtodia vinctos. Quidam Siſamum, alij lotum ſerunt: Hebeno abundant & Siliquaſtro, Elephantes venantur & comedunt: Leones habent, Rhinocerota, Baſiliſcos, Pardales Draconesq́; qui multiplici nexu implicitos Elephantes hauſtu ſanguinis conficiunt. Hyacinthus ibi & Chryſopraſus reperiuntur, colligitur & Cinnamomum. Arcubus vtuntur quadricubitalibus ligneis & peruſtis: inſtruuntur bello & mulieres, quarum pleræque oris labium æneo traiectum habent circulo. Venerantur eorum quidam orientem ſolem, occidentem diris ſupplicationibus inſectantur. Mortuos nonnulli in profluentem deijciunt, alij fictilibus condunt dolijs, quidam etiam vitreis conditos domi in annum aſſeruant, religioſéque interim colunt, primitias offerunt. Sunt qui tradant regem ab his potiſſimum declarari, qui forma & alendorum pecorum peritia, roboréque & opibus cæteros antecellat. Fuiſſéque ius olim, vt Memphiticis ſacerdotibus mortis per internuntium imperandæ, alteriusq́ inde mortui locum, quum libitum eſſet, conſtituendi. Deum alterum immortalem credere, eum qui rerum ſit princeps atque vniuerſi conditor: mortalem alterum, eumq́; incertum. Regem vt dictum eſt, & eum qui de ciuitate meritus ſit, ſecundum poſt Regem, vt deos venerantur. Et talis fuit ab initio, & iam ante multa ſecula Æthiopiæ ſtatus: hi genus, ritus & mores. Hodie vero, vt ſe Marcus Antonius Sabellicus (ex quo maiorem partem eorum quæ hic & in ſequentibus à nobis dicuntur accepimus) ab ipſis locorum illorum indigenis cognouiſſe dicit; Æthiopiæ rex (quem noſtri Pretoianem

Meroë olī regni Aethiopici caput

Aurū apud Aethiopes ære vilius.

Arma Aethiopum.

Religio Aethiopum.

Sacerdotū Aethiopū autoritas.

Dij Æthiopum.

Recentes Aethiopū mores.

Pretoianes Giam, siue presbyter Ian Aethiopiæ rex.

nem vocant, ac sacerdotē Ioannem siue Ianem: illi Giam, id est, potentem) tam potēs est, vt duobus & sexaginta aliis regibus imperitare prędicetur: magnorum Antistitum desideria ad ipsum omnia referri, atq; sacerdotia impetrari, quod Romanus Pontifex regum maiestati dedit. Sacerdos tamen ipse non est, nec vllis sacris initiatus. Primorum Antistitum ingēs numerus, atque cuiq; horum, vt minimum, viginti obediunt episcopi. Principes atque alios maioris dignitatis Antistites, quum in apertum exeunt, crux præcedit, & aureum vas terra refertū, vt hoc inspectum euntem suæ admoneat mortalitatis, illa dominicæ passionis. Sacerdotes procreationis caussa ducunt vxorem, quam si morte amiserint, nefas est aliam superducere. Magna diuorum templa, ac nostris opulentiora, plurimumq; fornicato opere ad summum educta. Multæ piorum ordinum familiæ: Antonij, Dominici, Calaguritani, Augustini, Macharæi, colore amiciuntur indiscreto Antistitum permissu. Secundum Deum optimum deiparamq; virginem, summa in his terris veneratio Thomæ cognomento Didymo. Regum ille maximus, quem Giam vocant, à Dauide procreatus, stirpe vnius gentis in tot ætates (vt ipsi persuasum habent) propagata. Estq; non atro vt plurimi Æthiopum, sed candido colore. Garama vrbs regia, quæ non muris nō parietibus constat, sed tabernaculis in ordinē digestis, ex serico, bysso, purpura intextis. Veteri instituto rex in aperto agit, nec se intra mœnia plus biduo contínet: aut quia id turpe ducunt & molle, aut q; lege quadam non liceat. Decies centum millia hominū ad bellum instruit, quingentos elephantos, equorum ad hæc & camelorum ingentem numerū: & hæc vel mediocri rerum motu. Suntq; in tota gēte familiæ stipendiariæ, ex quibus orti, signo crucis velut cauterio insigniuntur, cute leniter incisa. Arcu in bello vtuntur: conto, lorica, galea. Sacerdotium in summa dignitate, Secunda dignitas sapientum, quos balsamatos & Tenquatos vocant; tribuitur etiam non parum innocentiæ &

Sacerdotes coniugati sunt.

Thomæ apostoli in Aethiopia summa veneratio.

Regis Aethiopū potentia.

Arma bellica Aethiopum.

pro-

probitati, quam primo sapientię gradu collocant. Nobilitati tertius habetur honos, sequuntur stipendiarij. Iudices de vita hominis decernunt, decretum ad præfectum vrbis deferunt, quem Lycomegiam vocant: locum regis is tenet. Legibus nullis ex scripto vtuntur: ex bono & æquo iudicant: si quis adulterij sit conuictus, quadragesima bonorum omnium pars mulcta est: de adultera domestica vltio: illi quorum interest puniunt. Viri dotem constituunt ijs, quas sibi matrimonio iungunt, non aliunde quærunt. Mundus muliebris ex auro, quo gens plurimum abundat. Margaritis & serico, viri & fœminę vestitu vtuntur ad pedes demisso, manicato, nec vspiam adaperto, indiscreto colore, præterquam nigro, qui in ea gente luctificus est. Defunctos lugent quadraginta dies. Lautioribus conuiuijs secunda mensa crudæ inferuntur carnes, quibus affabrè concisis respersisq́ aromate auidissimè vescuntur. Lanificio carēt, sericum aut linum vestit totā gentem: non vnus omnibus sermo, sed varia loquendi ratio, varijsq́ distincta nominibus. Agriculturam exercent, & rem pecuariam. Bina messis est illis, bina etiā æstas. Quicquid Libycarum gentiū ab Æthiopia hac seu India vsq́ ad occidentē solem, omnes Mahometis impietatē colunt, viuuntq́ eodē ferè cultu, quo et Barbari qui in Ægypto sunt hodie, et Mauri appellantur, ab ipsa vt creditur Maurorū euagatione: nam ea quoque gens Libyæ non minus infesta fuit, quàm Sarraceni: diris illis temporibus, quibus magna in humanis rebus facta est mutatio, mores gentiū, pietatis cultus, terrarum nomina passim immutata.

Adulterij mulcta.
Dotem viri mulieribus constituūt.
Mahomet9 etiam in Libya obseruatur.
Mauri in Aegypto.

DE AEGYPTO ET RITV gentis vetusto.

CAP. V.

Aegyptus regio in Aphrica, vel secundū aliquos Aphricę proxima, ab Ægypto Danai fratre sic appellata, quū prius Aëria diceret. Hæc teste Plinio lib. 5 ab oriente rubro mari Palæstinęq́ coniungitur, ab occasu Cyrenem & Aphricæ residuum habet, à meridie

Aegypti denominatio & descriptio.

vsq́

vſq; in Æthiopiam protenditur, à ſeptentrione mare Ægyptium. Eius inſignes vrbes fuêre Thebæ, Abydos, Alexandria, Babylon & Memphis. Hodie Damiata et Soldani ſedes ciuitas Chayrus ſiue Alcyr amplíſſima. In Ægypto (vt Plato inquit) nunquã viſum eſt pluere, ſed terram ipſam Nili inundatione quotannis poſt æſtiuale ſolſtitium fœcundari: à pleriſq; inter inſulas relata eſt, ita ſe Nilo ſcindẽte, vt triquetram terræ deliniet figuram: quo contingit, vt à Græcæ literæ ſimilitudine ſit à multis Delta cognominata. Ægyptij omnium primi duodecim deorum nomina commenti ſunt, aras & ſimulachra delubraq; ſtatuiſſe creduntur, animalia in ſaxis figuraſſe: quæ omnia planè arguunt eos ab Æthiopibus eſſe oriundos, qui horum omnium fuerunt autores, vt tradit Diodorus Siculus. Eorum fœminæ olim negotiari, cauponari, inſtitoriaſq; obire munera conſueuerunt. Viri intra murorum parietes texere, hi onera capitibus geſtare, mulieres humeris: illæ ſtantes micturire, hi ſedentes: domi vulgo ventrem exonerare, in vijs comeſſari. Mulierum nulla neq; dei cuiuſquam neq; deæ ſacerdotium habuit. Initiantur non ſigillatim cuiq; deorum, ſed gregatim: quorum vnus eſt pontifex. Vbi is defunctus eſt, filius eius ſubrogatur. Mares liberi, gentili inſtituto, parentes haud inuiti alebant: contrà cogebantur filiæ etiam nolentes. Pleriq; mortaliũ in funere deglabrant capita, barbam promittunt. Ægyptij promittebant capillum, & barbam tondebãt: panem pedibus, lutum manibus ſubigebant. Horũ fuit (vt Græci perſuaſum habuere) & qui ab illis oriundi ſunt virilia circuncidere. A dextera in ſiniſtram literas digerunt. Horum mares binis veſtibus vti moris fuit, fœminas ſingulis: bipartitus literarum vſus, profanus hic, ille ſacer, ſed vterque ab Æthiopibus ſumptus. Sacerdotes tertio quoq; die corpora raſitare, ne quid ſordis quum ſacra faciunt, intercurreret. Linea ferre veſtimenta, ſemper recens abluta, faſſi munditiæ gratia ſe circunciſos eſſe, quia ſatius ſit mundos eſſe quàm decoros.

Aegyptij ab Aethiopib⁹ oriundi.

Mulieres Aegyptiæ virorũ obire munera, viri mulierum.

Lugẽdi defunctos rit⁹ admirãdus

Circũcidere virilia à quibus inceptum.

Sacerdotũ Ægyptiorũ mundicies.

Vestem sacerdotes lineam tantum gestare, & calceos papyraceos. Fabam neque ab eis seri, neque alibi natam vesci. Sacerdotibus etiam illa videre prohibitum, eo quòd immundum hoc legumen sit. Lauantur quotidie frigida aqua, interdiu ter, nocte bis. Hostiarum capita prius execrationibus diris damnata, non manducabant, sed aut peregrinis negotiatoribus venditabant sacerdotes, aut si qui illa emerent non affuissent, in Nilum proijciebant. Boues mares eosdemque mundos, ac vitulos vniuersi Ægyptij immolant: fœminas immolare non licet, vtpote Isidi consecratas. Cibo è farre, quod quidam siliginem vocant, confecto victitant. Vino vtuntur facto ex hordeo: desunt enim in ea regione vites. Victitant quoque tum piscibus, partim crudis ad solem arefactis, partim salsugine conditis: tum auibus, sed earum crudis prius tamen sale conditis, coturnicibus anatibusque apud locupletes: Eorum quum multi conuenerunt, et à cœna discessum est, circumfert aliquis in loculo mortuum è ligno factum, aut pictura & opere maxime imitantem, longitudine cubitali omnino, aut bicubitali, ostendensque singulis conuiuarum, ait: In hunc intuens pota & oblectare, talis post mortem futurus. Minores maioribus natu obuij in via cedunt atque deflectunt, aduenientibusque è sedili assurgunt: qua in re cum Lacedæmonijs conueniunt, occurrentes mutuo se in vijs adorant manu genutenus demissa. Vestibus vt dixi lineis amiciuntur, circa crura fimbratis, quas Casiliras appellant: super quas candida ferunt amicula alia tanquam superiecta. Laneæ vestes neque in ædes sacras gestãtur, neque vnà cum cadauere sepeliuntur. Nunc quoniã omnes qui olim doctrina aliqua excelluere, quique alijs gentibus leges & vitæ instituta præscripserunt: ad Ægyptios prius, vt mores illorum, leges & sapientiam (quibus tum omnes terræ nationes facile anteibant) perciperent transire: vt Orpheus, poëtaque Homerus, Museus, Melampodes, Dædalus, Lycurgus, Spartanus: deinceps Solon Atheniensis, Plato philosophus, ac Samius Py-

Faba immundum legumen nõ seritur, neque comeditur ab Ægyptijs.

Vinum ex hordeo.

Mutua adoratio i vijs.

Lanearum vestium cõtemptus.

thagoras, et huius discipulus Salmoxis, Eudoxus quoque mathematic9, Democritus Abderites, et Inopides Chius, Moses Hebræus, atq; alij multi, vt in sacris eorum libris contineri Ægyptij sacerdotes gloriantur: Libet, conueniens etiã esse mihi videtur, illorũ viuendi ritibus diutius immorari, vt cognoscatur quid & quæ quisque illorum ab his acceperit, atque aliò transportarit. Nam vt Philippus Beroaldus super Apuleianum Asinum scribit, pleraque etiam ex Ægyptiorum religione translata in religionem nostram sunt, vt lineæ vestes, derasa sacerdotum capita, vertigines in altari, pompa sacrificalis, musicæ modulamina, adorationes, preces, aliáque id genus complura. Ægyptij reges (vt scribit Diodorus Siculus libro secundo) vitam non aliorum regnantium more, quibus voluntas pro lege est, traducebant licentia. Sed legum instituta in cogendis pecuniis quotidianóque victu sequebantur. Eorum cultui obsequióque nullus deputatus erat, neque emptitius, neque domo genitus seruus, sed nobilium sacerdotum filij tum vltra viginti annos nati, tum doctrina præ cæteris eruditi, vt horum corporis ministrorum die noctúque astantium conspectu motus Rex, nil turpe committeret. Raro enim potentes rerum mali euadunt, vbi desunt suarum cupiditatum ministri. Instituta erant diei noctísque horæ quibus regi lege permissa agere fas erat. Mane surgentem Regem primo epistolas omnes missas capere oportebat, vt cognitis his quæ sibi agenda essent responso dato, singula in tempore éxque ordine rectè agerentur. His actis quum in virorum excellentium cœtu lauisset corpus, vestem præclaram indutus sacra diis faciebat. Mos erat sacerdotum principi iuxta aram hostiis deductis, astante Rege, magna voce audiente populo valetudinem prosperam omniáque bona precari, Regi iustitiam in subditos colenti: narrare insuper particulatim Regis virtutes, in deos pietatem ac religionem, in homines humanitatem seruantis, tum illum continentem dicere, iustum, magnique animi, veracem, libera-

Christiana nostra religio pleraq; ab Ægyptiis mutuata.

Regũ Ægyptiorum seruos quales oportebat esse.

Mos laudãdi Reges in templis obseruatus.

beralem, omnésque frenantem cupiditates, pœnas in super mitiores quàm postularent errãtis crimina exigentem, reddentem vero gratiam meritis ampliorem: plura his similia orans, tandem his execrationem in malos exequebatur. Tum Regem culpa purgans, omne crimen in ministros, qui Regi iniqua suaderent coniiciebat. Quibus actis sacerdos & Regem ad felicem diisque gratam vitam hortabatur, & simul ad bonos mores, agendúmque non quæ suaderent mali, sed quæ ad laudem & virtutem maximè pertinerent. Demum quum rex tauro diis sacra fecisset, sacerdos quædam ex sacris libris clarissimorum virorum consilia actáque proferebat, quibus rex monitus Imperio piè ac iustè aliorum exemplo vteretur. Non autem pecuniis congregandis vacandi, iudicandique legibus solum antiquis, sed deambulandi quoque lauandi que, et cum vxore cubandi, omnisque degendæ vitę tempus erat lege præstitutum. Cibo vescebantur simplici, vt quorum mensæ nihil pręter vitulum & anserem inferretur: vini potandi certa statuta erat mensura, qua neque farciri ventrem, neque inebriari possent. Denique ipsorum vita ea tenebatur modestia, vt non à legislatore sed à peritissimo medico ad conseruandam sanitatem composita videretur: Mirabile videtur Ægypti non ex voluntate, sed ex lege vitam priuatam agere: sed multo est mirabilius illis, neque iudicandi, neque pecuniam congregandi, neque puniendi quenquam per superbiam aut iram aut aliam iniustam ob causam licentiam permissam. Sed veluti priuatos teneri legibus: neque id ægrè ferebant, existimantes parendo legibus se beatos fore. Nam ab his qui suis indulgerent cupiditatibus, multa censebant fieri quibus damna periculáque subirent; Scientes enim sæpius se peccare, tamen aut amore, aut odio, aut alio animi morbo, victi nihilominus aberrent. Qui verò sapientia consilióque vitam instituunt, in paucis offendunt.

Criminum regis expurgatio.

Cibo simplici Ægyptij vescebãtur.

Hac vsi erga subditos iustitia, Reges omnium beneuolentiam adeò assequuti sunt, vt non solum sacerdoti

Salus regĩs oĩbus curę.

bus,sed singulis Ægyptiis maior regis q̃ vxorum filiorumq́ aut aliorum principum, salutis inesset cura. Vita vero his moribus defunctum, omnes communi mœstitia lugent, vestes lacerant, templis clausis forum non frequentant, festa solennia non agunt, dies septuaginta duos luto deturpantes capita, ac sindone sub tus mammas cincti, vna viri mulierésque ducenti ferme aut trecenti circumambulant bis in die nouantes luctum, atque ad numerum cum cantu virtutes regis commemorantes. Cibis animantium, coctísque ac vino, omníque mensæ apparatu abstinent. Non lauacris, non vnguentis, non stratis lectis, non venereis vtuntur: sed tanquam defuncto filio per eos dies mœrentes lugent. Hoc tempore quæ ad pompam funeris spectant præparatis, postremo die corpus in arca conditum ante sepulchri aditum ponunt. Ibi breuiarium in vita ab Rege gestorum de more recitant, volentique facultas datur defunctum accusandi. Astant sacerdotes, mortui rectè facta laudantes: populus is permagnus est, qui exequias circunstat applaudens veris laudibus, in reliquis magno reclamans tumultu. Quo accidit vt plures reges repugnante multitudine, solito caruerint sepulchri honore ac magnificentia. Is timor coëgit Ægypti reges iustè viuere, veritos futuram post mortem plebis iram atque odium sempiternum. Antiquorum Regum viuendi mos hic maximè fuit.

Luctus in regũ morte publicus.

Ægyptiorũ regum funeratio.

Quid coëgerit Ægypti reges iustè viuere.

Ægypto omni in plures partes, quarũ quælibet Græco verbo νομὸς appellabatur, diuisa: cuilibet prętor aderat, qui omnium haberet curam. Ægypti vectigalibus trifariam partitis, priorem portionem percipit collegium sacerdotum magna apud incolas autoritate: tum propter deorum curam, tum propter doctrinam qua plures erudiuntur. Hanc partem tum ad sacrificiorum ministeria, tum ad priuatæ vitæ cõmoda impertiunt; neque enim deorum cultum omittendum putant, neque publici consilij vtilitatísque ministris æquum censent vitæ commoda deesse. Adsunt enim grauibus in rebus hi semper consilio atque opere regis

Ægypti vetus administratio.

re regis

re regibus, tum astrorum peritia, tum vero sacrificijs futura prædicentes. Ex libris præterea sacris priorum gesta referunt, quibus Reges in agendis noscant quæ sint profutura. Non enim, quemadmodum apud Græcos, vnus homo aut vnica mulier sacris præest, sed plures in cultu deorum honoreq; versantur, qui eandem sacrorũ curam filijs tradũt. Hi omnes immunes sunt, secundumq; post Reges honoris dignitatisq; locũ tenent. Altera portio ad reges peruenit, quam & ad bella & ad vitæ cultum, tum ad liberalitatem erga strenuos viros pro meritis impendunt. Qua ex re fit vt populares nullo grauentur tributo. Tertiam percipiũt milites & qui belli sunt instituti ministerio, vt hoc stipendio accepto paratiorem habeant animum ad bellorum pericula obeunda. Est insuper eorum politia in tria hominum genera instituta: Agricolarum, pastorũ & opificum. Agricolæ parua quadã mercede à sacerdotibus regeq; aut militibus agros mercati, per omnem ætatem ab ipsa pueritia rei rusticæ sine intermissione vacãt: quo fit, vt agricultura cæteris, tum ob doctrinam à parentibus perceptam, tum ob continuum vsum præstent. Eodem modo & pastores cura atq; arte regendi pecoris à patribus accepta, semper in eo gubernando ætatem agunt. Artes quoque apud Ægyptios admodũ excultas videmus, & ad summũ perductas. Nam soli Ægyptij opifices, omissa rerum publicarum cura, nullum nisi aut legibus permissum, aut à patre traditum opus exercent: vt neque eos docentis inuidia, neq; ciuile odium, neque aliud quid ab instituto impediat exercitio. Iudicia vero eorum non casu fiebant, sed ratione: existimabant enim ritè facta plurimum vitæ mortalium prodesse. Nam punire nocentes, auxilium ferre oppressis, optimam ad prohibenda mala facinora viã putãt. Pœnã vero delicti aut pecunia aut gratia tolli, existimabant confusionem vitæ communis fore. Quamobrem ex ciuitatibus clarioribus vt Heliopoli Memphi Thebis viros optimos eligebant, quos iudicijs præficerent: qui iudi-

Politia ægyptiorum in triplici hominũ genere consistebat.

Agricolæ.

Pastores.

Opifices.

Iudicia Ægyptiorum nõ casu, sed ratione.

Iudicum electio.

cum consessus, nec Athenarum Areopagitis, nec Lacedæmoniorum senatui longo tempore postea institutis cedere videbantur. Postquam hi conuenerant triginta numero, inter se eligebant optimum virum, quē iudicij principem constituebant, in locum cuius ciuitas alium iudicem substituebat: his omnibus victus, sed principi opulentior á Rege dabatur: is aurea catena signum varijs ornatum lapidibus á collo suspensum, quod appellabant veritatem, gestabat. Cœptis iudicijs ac signo veritatis á principe iudicum proposito, omnibusq; legibus, quæ octo libris continebantur in medio eorum cōstitutis. Mos erat accusatorem scribere ea, in quibus alium accusabat, modumq; patratæ iniuriæ aut damni facti, quanti eam extimaret scribere. Reo tempus dabatur rescribendi ad singula: & aut se id non fecisse, aut rectè fecisse purgandi, aut iniuriam vel damnum minoris extimandi. Rursus accusatori reoq; inuicem respondendi locus erat. Ita bis auditis litigatoribus, quum Iudices de controuersia quæsiuissent, Princeps signo veritatis in partem veriorem verso, sententiam ferebat: hic mos iudiciorum erat. Quoniam de legum institutione mentio incidit, haud alienum ab instituto erit, antiquas Ægyptiorum leges etiam referre, quo cognoscatur, quantum cæteris præstent, & rerum ordine, & vtilitate. Primum periuri capite mulctabantur, tanquam qui duplici tenerentur scelere: vt qui et pietatē in deos violarent, & fidem inter homines tollerent, maximum societatis vinculum humanæ. Si quis iter faciens aut hominem á latronibus cædi comperiret, aut quamlibet iniuriam perpeti, neque subueniret auxilio (si posset) mortis erat reus: Si auxilium ferre non posset, denuntiare latrones tenebatur, & iniuriam accusatione prosequi: qui ea negligebat, plagis ad certum numerum plectebatur, triduoq; carebat cibo. Falso quempiam accusans, si postmodum ad iudicium delatus foret, pœnam calumniatoribus statutam subibat. Cogebantur Ægyptij omnes scripta nomina sua ad præsides, & simul

Iudicibus Ægyptiorū victus á rege dabatur.

Veritas insigne iudiciū principis.

Periuriū capitale fuit apud Ægyptios.

mul quo exercitio viuerent deferre: qua in re si quis mentiretur, aut si iniusto viueret quæstu, in mortis incidebat pœnam. Si quis sponte aut liberum aut seruum occidisset, morte damnare leges iubebant: quæ non fortunæ conditionem, sed consilium facti pendentes, homines à sceleribus deterrebant, & simul vindicata serui morte reddebantur liberi securiores.

Homicidis morte inhibitum.

Patribus qui filios occiderent, non erat pœna mortis indicta, sed tribus diebus noctibusq; continuis edictum vt circa defuncti corpus assisteret publica, etiam custodia astante: Non enim iustum putabant, eum vita priuari, qui vitæ filijs autor fuisset: sed potius continuo dolore factiq; pœnitentia affligi, quô cæteri ab simili facto auerterentur. Parricidis exquisitam imposuerunt pœnam. Nam articulatim præcutis calamis cæsos iubebant viuos supra spinarum aceruum comburi: maximum inter mortales iudicantes scelus, ei mortem per vim inferre, à quo vitam accepisset. Mulierum morti destinatarum si prægnantes essent, partus expectabatur: existimantes penitus iniquum esse, eum, qui nihil commisisset, vnà cum facinoroso pœnam pati: aut duos plecti, quum vnus deliquisset. In bellis qui aut ordinem reliquissent, aut non parêrent ducibus, non plectebantur morte, sed maximum omnium ignominia; qua postmodum virtute & recte factis deleta, ad priorem statum redirent. Ea lex & homines assuefaciebat, vt id dedecus pessimum malum mortéque ipsa grauius censerent. His qui secreta hostibus reuelassent linguam lex iubebat abscindi. Ei qui monetam circuncideret, aut adulterinam cuderet, aut pondus vel signa immutaret, aut literis inscriberet, aut de scripto demeret, aut falsas syngraphas afferret: ambæ amputabantur manus, vt quæ corporis pars peccasset, per vniuersam vitam lueret pœnam. Cæteri quoque aliorum calamitate moniti, ab simili scelere abstinerent. Asperæ etiam pœnæ circa mulierũ delicta statutæ erant. Nam ei, qui mulierem liberam violasset, virilia execabantur:

Lex alia in paretes qui liberos occiderent.

Lex in parricidas atrocissima.

Lex castrensis ignominiosa.

Lex in monetarũ falsarios.

Lex in mœchos.

tur: quoniam vno crimine tria haud parua sceleri complexus esset: iniuriam, corruptelam, & liberorum confusionem. In adulterio spontaneo deprehensus, virgis cædebatur ad mille plagas, mulier naso mutilabatur. Quo dedecore vultus maculatus ea mulctaretur parte, qua maximè facies exornatur. Legum quæ ad hominum commercia pertinent Bocchoridem latorem fuisse scribunt. Hę mandant creditis absque scriptura mutuo pecunijs, si negarentur, stari debitoris iuramento: vt quæ iusiurandum veluti religiosam rem magni extimarent. Nam quum certum sit ijs, qui sæpius iurant, abrogari fidem: plurimi ducunt, ne boni viri nomen amittatur, raro ad iuramentum descendere. Legis insuper lator omnem fidem in virtute cōstituens, bonis moribus iudicauit assuefieri homines ad probitatem, ne indigni fide viderentur, debere. Iniquum etiam putauit eis, quibus absque iuramento credita pecunia esset, de re sua iurantibus non præstari fidem. Fœnus quod ex scripto contrahebatur, prohibuit vltra contracti mutui duplum exigi: solutio ex bonis debitoris solum fiebat. Corpus nō poterat addici creditori: putabat enim oportere bona tantum subdita esse debitis. Corpora, quorum opera & bello & pace vterentur, ciuitatibus addicta esse. Non enim æquum videbatur milites, qui pro patriæ salute pericula subirent, pro vsuris in carcerem duci: quam etiam legem Solon videtur ad Athenienses transtulisse: quam Sisateam appellauit: decernens ne ob vsuras ciuium corpora necterentur. Lex priuatim præterea de furibus apud solos Ægyptios hæc erat. Iubebat eos qui furari volebant nomē suum apud principem sacerdotum scribere, atq; e uestigio furtum ad eum deferre, similiter quibus res furto erepta erat, ad eundem rei sublatæ tempus diem & horam scribere tenebantur. Hoc modo facilè inuento furto, qui rem amisisset, quarta mulctabatur parte, quæ daretur furi: satius legislator esse duxit, quum impossibile esset, prohiberi furta, alicuius portionis, quàm totius rei amissæ homi

nes ia

Lex i adulteros & adulteras.

Bocchorides legislator.

Ad iuramētū raro descendendū.

Lex fœneratoribus data.

Lex de furto admirāda.

nes iacturam pati. Nuptiarum non idem apud Ægyptios mos est. Sacerdotibus vnam tantum vxorẽ ducere licet. Reliqui pro voluntate & facultatibus plures habent. Nullus ex eis nec ex serua quidem empta genitus spurius habetur. Solum enim patrem existimant generis auctorem, matrem & nutrimentum & locum infanti præbere. Natos adeò parua educant faciliq; impensa, vt vix credi possit. Nam tum scirporũ, tum alijs radicibus, quas sub cineribus coquunt, tum caulibus palustribus, quas partim coctas, partim assas igni, partim crudas pro cibo præbent, liberos nutriũt: discalceati nudiq; maiori ex parte ob patriæ temperiem vitam ducunt. Omnis sumptus in pueros, quousq; ad ætatem perueniant, à parentibus impensus non excedit dragmas viginti. Erudiunt sacerdotes filios & literis, quæ appellantur sacræ, & alijs quæ ad communem spectant doctrinam, vt plurimum Geometriæ, Arithmeticæq; studio intenti. Palestræ aut Musicæ nõ vacant, existimantes quotidianum illius exercitium iunioribus infirmum esse, et periculosum. Ex eoq; breuiores vires effici. Musicam non solum inutilem sed nocuam ducunt, tanquam virorum animos effœminantem. Morbos vel ieiunio curant, vel vomitu: idq; aut quotidie, aut tribus diebus aut quatuor interiectis: asserunt enim ex ciborũ superfluitate, omnes creari morbos: eam ergo ad valetudinem curam esse optimam, quæ morborum principia auferat. In militiam aut peregrinationem profecti, nulla impensa mercede curantur. Medici enim ex publico victum sumunt, ægros secundum legem curant ab antiquis medicis comprobatisq; scriptoribus traditã. Si quis normam sacri libri sequutus infirmum curare nequiuerit, omni caret crimine: si præter ea, q̃ quæ libris continentur, illum curauerit, morte punitur. Credidit enim legislator ea medendi cura, quæ plurimo tempore ab antiquis medicis obseruata profectaq; sit, haud facile meliorem reperiri posse. Colunt Ægyptij animantia quędam præter modum non solum viua, sed etiam mor-

Matrimonia.

Puerorũ educatio & impẽsa modica.

Musica dãnatur ab Ægyptijs.

Morbos Ægyptij vomitu curãt, aut ieiunio

Medici Ægyptiorum

variorũ aĩaliũ cultura portẽtosa.

tua:ſicut Felem, Icneumonas, Canes, Accipitres, Ibides, Lupos, Crocodillos, & eiuſmodi plura. Non ſolum horum cultum palàm profiteri non erubeſcunt, ſed tanquam in honoribus deorſum effuſi, id laudi ſibi & decori ducunt. Quumq́ꝫ ſignis illorum proprijs vrbes & varia loca circumeant procul oſtentantes, quæ ſeruent animalia, ea more ſupplicium ſinguli venerantur. Quum aliquod eorũ moritur ſindone contectum cum vlulatu pectus percutientes ſale liniunt: ac Cedri liquore vnguentisq́ꝫ odoriferis, quò diutius ſeruetur corpus vnctum in ſacris locis ſepeliunt. Si quis aliquod horũ animalium ſponte occiderit, morte damnatur. Aeluro et Ibide exceptis, quos ſi quis ſponte vel ſecus occiderit, interficitur accurrente turba, & abſq́ꝫ iudicio hominem varijs ſupplicijs adfectum interficiunt. Quo timore, qui hos mortuos conſpexit, procul aſtans, lamentatur, teſtificans animal abſq́ꝫ ſua culpa mortuum eſſe. Nutriuntur hęc animalia ſumma cura atq́ꝫ impenſa in templorum ambitu à viris haud quaquam contemnendis, quæ ſimilagine & alica varijsq́ꝫ epulis lacte conditis cibant: anſeres tum elixos, tum aſſatos apponunt quotidie. His, quæ cruda edunt, aues captas præbent, deniq́ꝫ ea omnia magna ſuſtentãt cura atq́ꝫ ſumptu. Eorum mortem æquè ac filiorum lugent ſepeliuntq́ꝫ ſumptuoſius, quàm eorum facultas ferat, ita, vt Ptolemæo Lago Ægyptum tenente, quũ bos in Memphi ex ſenecta mortuus eſſet, qui illius nutriendi curam ceperat, pecuniam, quæ in eius ſumptu data erat permagnam, ac inſuper quinquaginta talenta argenti mutuo à Ptolemæo ſumpta, in eius ſepulturam impendit. Videbuntur forſitan hæc, quæ diximus miranda, ſed nequaquam minus admirabitur quis, ſi quid apud quosq́ꝫ Ægyptios fit, conſideret in funere mortuorum. Nam vbi aliquis defunctus eſt, propinqui omnes amici, qui deturpato luto capite lugentes ciuitatem quoad mortuus ſepeliatur, circumeunt. interim neque lauantur, neq́ꝫ vinũ capiunt, aut cibum niſi vilem, neq́ꝫ veſtibus vtuntur ſplendidis, Sepulchrorum

Ibidẽ vel ſelẽ apũ Ægyptios interficiẽs interficitur.

Aĩalia in tẽplis ſplendidẽ nutriũt.

Apis, bos mortuus, maximo ſumptu ſepultus.

Mortuorũ funeratio apũ Ægyptios admiranda.

rum tres habent species, sumptuosas, mediocres, et humiles. In prima argenti talentum exponũt. In secunda minas viginti. In vltima parum quid sumptus irrogatur. Qui funera mortuorum curant, eo exercitio à maioribus tradito funeris impensam domesticis descriptam ferunt, scrutantes quanti velint celebrari funus: conuentione facta, corpus eis traditur, vt iuxta impensam curetur funus. Primus grammaticus (ita enim appellatur) posito humi corpore, circa ilia describit, quãtum à sinistra parte incidatur: deinde qui dicitur scissor habens lapidem Æthiopicum, quantum lex finit latus aperit, subitoque cursu à prosequentibus, qui adstant, lapidesq; cum execratione in eum iacientibus fugit. Existimant enim odium inhęrere, quicunq; amici corpus vulnere illato violarit. Curatores vero corporis, hos salitores appellãt, honore digni existimationeq; habentur. Vtuntur enim sacerdotibus templaq; pariter ingrediuntur. His penes cadauer astantibus, vnus per scissuram corporis interiora, præter renes & cor, ducit. Quæ singula alter vino Phœniceo ex rebus odoriferis lauat: deinde corpus totum primum ex cedro, tum aliis pretiosis vnguentis vngunt dies amplius triginta. Myrrha deinde ac cinnamomo, cæterisque rebus liniunt, quæ nõ solum id seruare diutine, sed odoriferum reddere queant. Curatum cadauer cognatis tradunt defuncti. Ita singulis eius partibus etiam superciliorum palpebrarumq; pilis integrè seruatis, vt omnis corporis species dormientis more integra perduret. Antequam sepeliatur corpus prædicitur à cognatis tum iudicibus, tum defuncti amicis sepulturæ dies, asserentes illum mortuum paludem transiturum. Astantibus iudicibus amplius quadraginta numero, sedentibusq; in præparato vltra stagnum Hemicyclio, trahitur nauis ad id composita ab his, quibus ea cura iniuncta est, tum antequam corpus in arcam condatur permittitur lege volenti accusare mortuum. Si quis probatur malè vixisse, Iudices sententiã ferunt, qua censent corpus eius sepulchro priuandum. Defunctorũ vita apud Ægyptios iudicio discutitur.

Qui de

Qui deprehenditur iniuste crimen obiecisse magna mulctatur pœna. Quũ deest accusator, aut per calumniam accusatum constat, cognati finito luctu, ad laudes mortui vertuntur, nil de genere eius, sicut Græci consueuerunt, narrantes. Existimant enim se omnes Ægyptij pariter nobiles esse, sed ordientes à pueritia, in qua vitæ institutionem, eruditionem'q; recensent, ad viri ætatem descendunt, eius erga deos religionem, iustitiam, continentiam, virtutes'q; cæteras commemorantes: inuocatis vero inferis diis, precantur, vt eum inter pios locent, ad quæ verba omnis multitudo correspondet, gloriam mortui extollens, tanquàm apud inferos cum beatis semper futuri. Sepeliunt postea quique suos, hi in propriis sepulchris, hi quibus ea desunt domi apud firmiorem parietem arca corporis erecta. Qui vero crimine aliquo aut fœnore sepultura prohibentur, domi absque arca ponuntur. Quos posteri ditiores facti, ac debita crimina soluentes honorificè sepeliunt. Mos est apud eos defunctorum parentum corpora dare in pignus creditori. Summa illos, qui non redimunt, sequitur infamia, & sepultura carent. Mirabitur quis merito eos, qui hęc instituerunt, non solum quæ ad viuentium mores spectarent prosequutos, sed etiam quæ ad mortuorum sepulchra cultum'q; pertinerent. Adeo hoc pacto ad bonos mores quantum fieri posset componi vitam hominum existimabant. Græci sanè, qui fictis fabulis, ac Poëtarum dictis fidem excedentibus de piorum meritis malorum'q; pœna tradiderunt, nequaquam potuerunt suis scriptis traducere homines ad virtutem. Qui econtrà potius derisi contempti'q; sunt ab improbis. Apud Ægyptios vero non fabulis, sed visu, impiis pęna, iustis laus impartita. Singulis diebus vtrosque eorum quæ vitæ vtilia existãt, admonent: quum videant cuique pro his quæ egit debiti præmij memoriam impendi. Qua ex caussa ad meliorem singuli vertuntur viuendi normam. Eas enim optimas esse leges putandum est, quibus non diuites, sed honesti prudentésque homines fiant. Et hæc

Defunctorũ parentũ corpora creditorib9 oppignerãtur.

de Ægy

de Ægyptiis: nunc de reliquis Aphricæ populis.

DE POENIS ET CAETERIS Aphricæ populis.

CAPVT VI.

POEnorum multæ sunt & variç nationes, Adrimachidæ Ægyptum versus siti eisdem quibus Ægyptij moribus vtuntur. Vestem gestant qualem & alij Pœni, vxores eorum in vtroque crure armillam ęream habent: capitis comam nutriunt: pedunculos suos quos quisque capit, præmordet, atque ita abiicit, quod isti tantum ex omnibus Pœnis factitant, solíq; virgines nupturas regi exhibent, quę illi placida fuerit eam deuirginat. Nasamones grandis & dira natio, nauium syrtibus inuolutarum spoliatores: sub æstatem relictis ad mare pecoribus descendunt ad locum augilem decerpturi palmulas, quæ ibi permultæ & speciosæ sunt, & fructiferæ omnes. Ex quibus ibi palmulas immaturas decerpserunt, ad solem siccantes maturefaciunt, deinde lacte maceratas sorbillant. Vxores plures singuli è consuetudine habent, & cum his in propatulo coëunt, eodem penè, quo & Massagetæ modo, nisi quòd hi prius scipionem prætendant. Mos etiam Nasamonibus est, quum quis primum ducit vxorem, vt sponsa singulos conuiuas adeat Veneris gratia, & vt quisquè cum ea concubuit, donū det illi, quod secum habet domo allatum. Iureiurando ac diuinatione tali vtuntur per eos viros, qui iustissimi atq; optimi apud illos fuisse dicuntur: iurant illorum sepulchra tangentes, diuinant ad suorum accedentes monumenta: & illi vbi preces peregerint, indormiunt: vbi quodq; per quietem insomnium viderunt, eo vtuntur. Fidęi dandæ consuetudo hæc est: de manu alterius vterque sumpto inuicem poculo bibit: quòd si nihil humoris habuerint sumptum è terra cinerem lingunt. Garamantes omnium hominum commercia aspectumq; refugiunt, nihil bellicæ armaturæ habentes, nec defendere quidem sese audentes, supra Nasamones incolunt. Circa maritima vero occasum versus his Macæ confines sunt

Nupturę regi deuirginandæ exhibentur.

Nasamones nauiū expoliatores.

Sponsa apud Nasamones à singulis cōuiuis cognoscit.

Fidei dādæ cōsuetudo.

Garamātes hominū cōmercia fugiunt.

sunt: qui summum capitis verticem radunt in medio capillos crescere sinentes, hinc atque hinc in orbem tondentes. In bellum subterraneorum struthionum pelles pro argumento ferunt Gnidanes Macis conter-

Fimbria Veneris pretiũ

mini, quorum mulieres fimbrias pelliceas ferunt, sin gulæ multas: ob hoc (vt memoratur) quod vt à quo, que viro Venerem passa est, fimbriam orat: & vt quę, que plurimas habet, ita præclarissima censetur, tanquã à pluribus viris adamata. Machlyes circa paludem Tritonidem habitantes occiput crinitum gestant. Au

Virginũ decertatio in Mineruæ festo.

ses vero anteriorem capitis partem. Horum virgines anniuersario Mineruæ festo in honorem ipsius Deæ indignè inter se bifariam diuisæ præliantur lapidibus fustibusq́, dicẽtes se morem patrium seruare ei, quam Mineruam dicimus, & quæ virgines ex vulneribus decedunt eas falsas virgines appellant, sed priusquam à pugnando desistunt, hoc faciunt, quæ virgo in pugnam optimam operam nauauit, eam semper commu ni sensu cæteræ virgines exornãt, tum cętera armatura Gręca, tum crista Corinthia, & currrui impositam cir ca paludem circumferunt. Iidem promiscuè cum mu lieribus non vna habitantes: sed pecudum more concubunt: vbi apud mulierem puer robustus est factus, apud quem virum habitare sustinet (nam tertio quoque mense viri conueniunt) eius filius censetur. Atlan tes à monte Atlante, iuxta quem habitant, appellati, ἀνώνυμοι sunt, id est, nomen proprium singuli non habent, solem transcendentem execrantur, eiq́ propterea omnia conuitia ingerunt, quòd torridus & ipsos & re gionem perdat: nullo animante vescuntur, nec somnia vlla cernunt. Pastoricij Aphri carne & lacte victitant, nihil vaccinum gustantes, quia nec Ægyptij fuẽ gustant, nec vaccam alunt, nec Cyrenæ fœminæ ferire eas sibi fas putant, ob Isidem, quæ in Ægypto est: cui & ieiunia, & dies festos agunt studiosè. At mulieres Barceæ non modo gustu vaccinæ carnis, sed etiam suillæ abstinent, filij ipsorum vbi quadrimi effecti sunt, venas verticis quidam etiam temporum illorũ

lana

lana fuccida inurunt, ob eam cauſſam, ne vllo vnquã tempore pituita officiat è capite defluens: eáque de re ſe aiunt eſſe optima valetudine. Eo modo ſacrificant: vbi pro primitiis pecudis aurem præciderunt, eam ſupra domum abiiciunt, hoc acto, ceruicem eius auertunt. Solis omnium deorum immolant Soli & Lunæ. Defunctos, vt Græci, ſepeliunt omnes Aphri, præter Naſamones, qui illos ſedentes ſepeliunt, obſeruantes, vt dum quis cœpit agere animam, eum ſedentem conſtituant, ne ſupinus expiret. Domicilia eorum ſunt virgultis compacta ſuſpenſis circa lentiſcos: & ea quoquo verſus verſatilia. Maxies dexteram capitis partem comatam geſtant, ſiniſtram radunt, corpus minio tingunt, aſſerentes ſe à Troianis eſſe oriundos. Sacrificandi ritus. Sepeliendi ritus.

Zabicum Maxibus confinium fœminæ auriganturcurrus in bellum. Zigantes (vbi magnam vim mellis apes conficiunt, ſed multo plus opifices viri facere dicuntur,) omnes minio inficiuntur, ac ſimiis veſcuntur, quarum affatim gignitur iis, qui in montibus degunt. Hi omnes Libyci vita ſylueſtri ſub diuo, vt plurimum habitant, victu (ferarum more) contẽti, nil domeſticum edunt, nullis veſtibus præter caprarum pellibus, tegunt corpora. Potentiores inter eos, nullas habent ciuitates, ſed turres aquis proximas, condentes in eis quæ vſui ſuperſunt. Subditos populos ſingulis annis adiurant, vt principi pareant, obtemperantes, vt ſocios diligant: abnuentes imperium, vt latrones perſequantur. Eorum arma ſunt & regioni & moribus congrua. Nam quum ſint corporibus leues, patria vero vt plurimum plana, neque enſe, neque gladiis, neque armis vtuntur in bello. Treis tantum ferunt haſtas, lapidésque in vaſis ex corio factis delectos, cũ his certantes, tum in cõgreſſu, tum etiã receſſu: primo ferire hoſtẽ canãtur ad curſum, lapides rectè iaciẽdos lõgo vſu edocti. Erga externos nullũ ius nullamq́ꝫ ſeruant fidem. Troglodytæ (qui & à Græcis, quòd ex pecoribus viuant, paſtores appellãtur) Æthiopiæ populi cœtus ac tyrannos inter ſe conſtituunt. Libyacũ gẽtium vita. Belligerandi ritus. Troglodytæ qui etiã paſtores dicuntur.

Ethesiarum .i. ventorũ, qui. xl. dies post canicu lę exortum perflant.

Vxores ac filios habent communes, excepto (qui vniícam tenet) tyranno. Huic appropinquanti mulctam tyrannus irrogat certo pecudũ numero. Ethesiarum tempore, quo maximi decidunt imbres, sanguine & lacte immixtis paulumq́ coctis nutriuntur. Æstu solis deficientibus pascuis ad loca declinãt palustria, pro quibus solis inuicẽ certant. Pecora vetusta aut in morbos cadentia occidunt, exq́ his per omne viuunt tempus. Parentum nomina minimè indiderunt filiis, sed tauri, arietis, ouis. Et hos quidem patres, hos matres: quoniam ab his, non à parentibus quotidianus praebeatur cibus, appellant. Vtuntur potu Idiotæ Paliuri arboris succo, potẽtiores ex quodam flore expresso, qui est deterrimo nostro musto persimilis. Armentorum greges secum ducentes varias, ne iisdem in locis morentur diutius, regiones mutant. Corpora, præter virilia, quæ pellibus teguntur, nudi. Pudenda Troglodytæ omnes velut Ægyptij circuncidunt, his demptis, quos à casu claudos appellant. Hi soli intra regionem Hesternorum habitantes ab infantia non nouacula inciduntur. Arma ferunt Troglodytæ ij, quos dicunt Megauares: scutum ex corio crudo bouis, rotundum, & ferratam clauam: alij arcus lanceasq́. Sepulchra nihili penitus curant, nam Paliuri viminibus corpus ligantes defuncti ceruicem cruribus applicant, deinde cadauer in loco editiori positum lapidibus ridentes obruunt, impositoq́ supra saxorum aceruum capræ cornu abeunt nullo dolore moti. Bellantur inuicem non vt Græci, ob iram, aut ambitionem, sed pabuli gratia: In eorum concertationibus primum iactis lapidibus, quoad aliqui vulnerantur, concertant: tum arcu, quo admodum exercitati sunt pugnantes mutuis vulneribus cadunt. Ea certamina dirimunt, quæ ætate præcedunt fœminæ: quibus nullo periculo in medium prodeuntibus (nefas est enim has vllo pacto lædere) exemplo à certamine cessant. Inualidi ob senium armenta sequi, gutture bouis cauda adstricto vitam finiunt. Qui mortem differt, licet volentem eodem modo

Certamina fœminæ dirimunt.

(admo

(admonitum tamen anteà) vita priuare: ibiq; habetur beneficij loco. Febricitantes item, aut morbo incurabili correptos, simili adficiunt morte. Maximum arbitrantur malorum, ob eo vitam diligi, qui nequeat aliquid agere dignum vita. Herodotus scribit: Troglodytas specus in quibus habitent excauare, nullo habẽdi diuitias desiderio teneri: quum paupertati se voluntarié addicarint: tantum lapide vno gloriari, quem Exaconthalitum nominamus: serpentum carnibus vesci: Sermonis ad hæc ignaros esse, & propter hoc stridere magis quàm loqui. Alia in Æthiopia, quæ supra Ægyptum est, habitat gens, Rizophagi vocantur, radices arundinum, quas ex propinquis locis effodiunt, magna cura lauantes barbari lapidibus terunt, quoad molles factæ cohæreant: deinde placentas ad modum lateris, quantum manus capit factas, atque ad solem decoctas mandunt. Quem solũ cibum, ipsi per omnem vitam suauem atque affatim habent eo quòd pacem continuam seruent. Bellantur tamẽ cum leonibus, qui è deserto vmbræ caussa, & vt minores venentur feras egressi, Æthiopum multos ex paludibus exeuntes dilaniant. Et iamdudum ea deleta esset à leonibus natio, nisi natura eis sponte præsidium tulisset. Nam sub ortum Canis mirabilis atque innumera nullo agitante vento culicum multitudo ad ea loca aduolat. Homines ad paludes fugientes minimè lædunt, leones abire ex his regionibus compellunt, tum morsu, tum vocis sono territos. His propinqui sunt Ilophagi Spermatophagiq;: quorum hi quidem fructus, qui æstate ex arboribus decidunt colligentes absque labore edunt: reliquo tempore herbam in vmbrosis nascentem locis decerpunt, quæ vitæ subuenit in egestate. Ilophagi vero cum filiis vxoribusq; ad loca campestria accedentes arbores ascendunt, ac teneras ramorum summitates auferunt: tantam ex continuo vsu ramos ascendendi peritiam habentes, vt (quod incredibile videtur) de arbore in arborem velut aues prosiliant, ascendantq; tenues absque periculo ramos, macilentia, leuitateq;

Ῥιζοφάγοι radicibus victitantes.

Rizophagi leonibus prædę sunt.

corporis nixi:quód si quando pedes labantur,manibꝰ ramis cōprehensis sese á casu peroportuné vindicant: quód si forté deciderint nulla in re propter corporis leuitatem læduntur:ita ramis tenerioribus dente excisis ventrem farciunt. Hi semper incedunt nudo corpore, communesq; vxores ac liberos habent pugnāt inuicē pro locis armati baculis aduersus alios ac dominātur victis:moriuntur vt plurimum fame, quum deficiēte visu corpus priuetur eo sensu,quo cibū quærebat. Reliquam circa regionem Æthyopes tenent,qui Cyneci dicuntur,numero haud multi,vita ab reliquis diuersa. Syluestrē enim incolentes patriam, & penitus asperam rarisq; aquarum fontibus,super arbores ferarū timore dormiunt. Sub auroram ad aquarum decursus armati prodeuntes se abscōdunt inter arborū frondes Sub æstu vero solis agrestes boues,pardalesq; ac varia ferarum genera, quum caloris tum sitis impatientia ad aquas potus causa confluunt. Repletas grauésque aqua bestias Æthiopes ex arboribus descendentes adoriuntur,ac lignis adustis, saxisque & sagittis occisas, pérque cœtus diuisas edunt. Aliquando veró quamuis perraro et ipsi á valentiori bestia interficiuntur:sed multas ipsi dolo & arte valentiores beluas capiunt. Si quando desint animalia,anteá caprorum pelles madefactas remotis pilis ad ignem lenem ponunt:dispertitásque singulis auidé ad satietatem sumunt. Impuberes pueros exercent ad certum signum iacere,solis cibum præbentes his, qui signum tetigêre: ideo iaculatores optimi euadunt vrgente fame. Acridophagi deserto contermini homines sunt pauló cæteris breuiores,macilenti,ac supra modum nigri. Veris tempore Zephyrus ac Libycus venti infinitum pene locustarū ex deserto ad eos deferunt numerum. Hæ permagnæ sunt, sed colore alarum turpi ac squalido,Æthiopes ad id assueti in quandam latam longamq; multis stadiis conuallem plurimum materiei ex propinquis locis ingerunt:quum suo tempore tanq̃ locustarum nubes á vētis supra vallem defertur, materiem congestam, omnemq;

Cyneci ferarum timore sup arbores habitant.

ἀκριδοφάγοι locustis victitant.

nemq; loci herbam anteà succisam incendunt. Locustæ desuper volantes ingenti fumo enectæ paulùm vltra vallē ad terram, tanta decidunt copia, vt victū omni genti abundè præbeāt. Has enim Sale (quem regio plurimū fert) superinfusa diutius seruant, cibum gustu eis suauē: hic est solus eorum per oē tempus locustarum victus. Neq; enim pecora nutriunt, neq; pisces edunt, procul à mari positi: neq; vllum aliud vitę adminiculū habent. Corpore leues sunt, veloces cursu, & vitæ breuis: vt qui lōgissimè viuunt, quadragesimum non excedunt annū. Finis eorum non solū miserabilis est, sed et incredibilis. Nam propinquāte senecta, pediculi alati, non solum visu varij, sed specie horridi, ac turpes, in corporibus nati ventrē primo, tum pectus, deinde totū corpus paruo tēpore exedūt. Qui morbū patit̄ primū veluti scabiei cuiusdam pruritu allectus, corpus scalpit, voluptate simul & dolore perceptis: deinde exorientibus pediculis simul effluēte sanie, morbi acerbitate ac dolore percit⁹, vnguibus corpus magno cū gemitu lacerat. Tanta vero vermium copia effluit: aliis super alios tanq̄ ex perforato vase, scaturientibus, vt deleri nequeant: hoc pacto siue cibi, siue aēris causa miserum sortiuntur vitæ finem. Extremas ad meridiem Aphricæ partes viri habitant à Græcis Cynnamimi, à vicinis Barbaris Syluestres appellati. Barbas habent admodum magnas, greges syluestrium canum nutrientes præsidia vitæ. Nam ab æstiuo Tropico vsque ad medium hyemis Indici boues innumera multitudine eorum patriam ingrediuntur. Caussa incerta est, vtrum ne alias insectantes se feras fugiant, an pastus penuria, an alio naturę (quę oīa mirāda gignit) impulsu hoibus ignoto acti. His hoies quū obsistere nequeant, suis freti viribus, se canibus tuentur: quibus in venatione vsi boues permultos capiunt. Et hos quidem recentes edunt, hos saliunt ad fututum vsum Multa insuper et alia animātia à canibus capta comedunt. Postremi qui ad meridiem habitant, in hoīs forma ferarum vitam ducunt Ichthiophagi, sub Troglodyti-

Pthiriasi acridophagi moriuntur

Cynnamimi siue Syluestres, canū greges nutriunt.

ἰχθυοφάγοι ex piscibus viuunt.

dyticam oram in Arabico sinu Barbaræ gentes. Nudi per omnem vitam degunt, vxores filiosq; communes habent, bestiis similes: vt qui neque voluptatis, neque doloris vllum nisi naturalem sensum percipiãt, neque turpis neque honesti discrimen norint. Habitacula habent non longè à mari iuxta promontoria, vbi non solum profundæ cauernæ, sed conualles immensæ & angustæ speluncæ existunt, egressu ipsa natura difficili ac tortuoso. Harum tanquam ad eorum vsum natura factarum aditus incolæ magnorum congerie lapidum obsepiunt, qua veluti retibus capiantur pisces. Maris enim fluxu, quod his diebus singulis circa tertiam ac nonam horam accidit, oras littori propinquas inundante: aqua in immensum excresces opertis locis omnibus, innumeram copiam diuersorum piscium secum in continentem defert, qui quum in diuersa loca cibi gratia diuertant, refluente mari per lapides pisces in sicco destituuntur. Quos incolæ cum vxoribus puerisque concurrentes capiunt, captos supra petras ad meridiem sitas, nimióque solis æstu incensas ponunt pauloque post reuoluunt: à quibus sic ad solem decoctis carnem omnem excutiunt, & concauo saxo iniectam pinsunt, admixto paliuri semine, cibum sibi cõficiunt suauissimum. Nam sic immixtas carnes in modum longioris lateris formant, ad solémque pauló desiccatas sedentes cum voluptate edunt: non quidem ad certam mensuram aut pondus, sed ad satietatem: habent hunc cibum semper velut è penu promptum, Neptuno pro Cerere eum largè subministrante. Quando vero maris tempestate adeo littori vicina loca multis diebus inundantur, vt nulla detur piscandi facultas (quo tempore cibi penuria laborãt) Conchas legunt permagnas, quarum testa saxis attrita interiori carne cruda, sapore Ostreis persimili vescuntur. Vbi vero tempestas ventorum vi diutius perseuerat, conchæque deficiunt, ad ossa siue spinas ex piscibus excussas, & in hunc vsum coaceruatas confugiũt: teneriores recentioresque ex his dentibus mandunt,

duri

duriores edunt saxo contritas, nil brutis animalibus dissimiles. Epulantur autem palam cum lætitia, vt dixi, cantúque absono omnibus inuicem congratulantibus: deinde mulieres, vt in quamque quis forte incidit, cognoscunt prolis caussa, omni cura ob ciborum qui præsto sint copiam, vacui: his studiis quatuor diebus intenti, quinto potus gratia ad fontes pergũt gregatim, omnibus simul vocem (velut inconditum sonum) tollentibus. Est profectio hæc haud dissimilis ab armentis boum repleto aqua ventre adeò, vt vix redire queant. Ea die nihil edunt amplius, iacet quisqꝫ aqua plenus, distentus similis ebrio. Postera die denuo ad capiendos pisces redeunt: ita eorum vita per omne tempus transacta ob simplicem victum, raro in morbos incidunt: breuioris tamen quàm nos sunt vitæ. Natura eorum incorrupta famem sedare maximũ ducit bonum, nullam aduentitiam voluptatem quærens. Hæc eorum qui intra sinum habitant viuendi norma est. At illorum qui extra sinum sunt, multo est mirabilior, vt qui nunquam bibant, & natura ab omni semoti sit animi passione. Hi procul à terra habitabili tanquam in loca deserta à fortuna eiecti piscationi dãt operam, humida non appetunt, pisces edunt semicrudos, non quò sitim effugiant, sed feritate quadam contẽti victu, quem à fortuna sortiti sunt. Felicitatem summam putant his carere rebus, quæ dolorẽ possent egentibus afferre. Tantæ patientiæ esse dicuntur, vt si quis educto ense eos percusserit, non diffugiant & verbera & iniurias perferentes, solum percutientem respiciant, nullum neqꝫ iræ, neque misericordiæ signum ostendentes. Sermone carent, nutu manibúsque significant quibus indigeant, & quæ volunt. Hæ gentes vnanimi consensu pacem curant, nulli externo homini infestæ: quod vitæ genus licet mirabile à priscis olim temporibus ea gens seruauit, siue ita longo tempore assueta, siue acta necessitate. Habitaculis nõ iisdem quibus Ichthiophagi vtuntur, sed diuersis habitãt modis: quidam in speluncis diuersoria habent ad arctum positis,

Homines ab oĩ animĩ passione semoti.

Sũma felicitas

Miræ patiẽtiæ hoies.

in quibus tũ vmbra, tum spirans aura eos ab æstu solis tutatur. Nam quę ad meridiẽ loca spectant, fornacibus ex nimio æstu similia accessum ad ea adimunt. Qui sunt aduersus arctum ex costis cetorum incuruis quas mare plurimas effert, ex vtroq; positis latere colligatisq;, quas maris alga operiunt, habitacula sibi extruunt ad euitandos æstus, natura sibi artem ex necessitate ad se tuendã reperiente. Et talis fertur esse Ichthiophagorum vita. Supereſt pauca de Amazonibus dicere, quas priscis temporibus in Libya ferunt extitisse, mulieres pugnaces & validas viribus non eandem quam nostræ vitam duxisse. Nam mos fuit illis certo tempore bellicis ad seruandam virginitatem rebus excitari. Transactis militiæ annis, viris coniungi prolis gratia. Has solas & principari & publica obire munera: viros nostrarum fœminarum instar domesticæ rei curam habere, tum obtemperantes fœminis, tum militiæ principatusq; ac omnis Reipublicæ expertes. Post partum nati infantes viris dantur, quos lacte nutriant, aliisq; rebus prout ætas poscit. Masculis mox natis, vt bellicæ rei inutiles sint, dextrum brachium frangunt, aut eos interficiunt, vel procul ablegant: Fœmellis mamillas ne crescant inurunt, asserentes impedimẽto eas ad bellandum esse. Vnde à Græcis, eo quòd mãmis careant, Amazones appellantur. Hesperam insulam inhabitasse illas asserunt: dictam ita, quòd ad occasum sita sit. Eam vero esse in Tritonidis palude, quę proxima Oceano, à flumine quod in eam defluit, Tritonia appellatur. Æthiopiæ contermina, & monti qui Atlas dicitur, omnium in ea terra maximo. Hæc insula permagna est, variisq; arborum fructibus ex quibus incolæ viuunt, ferax: multos tum caprarum tum pecudum greges habet, quorũ lacte & carnibus vescuntur. Frumẽto penitus carent, illius vsu incolis ignoto.

Amazones bellicosæ mulieres.

De Asia & ce-

LEBRIORIBVS EIVS Gentibus, LIBER II.

CAPVT PRIMVM

SIA altera tripartitæ terræ pars, appellata ab Asia Oceani & Thethyos filia Iapeti vxore ac Promethæi matre: Siue, vt alij volunt, ab Asio Manæi Lydi filio: à meridie per Orientem vsque ad Septentrionem protenditur. Terminos habet ab Occidente Nilum & Tanaim cum Euxino ponto & parte mediterranei maris. Tribus aliis partibus tangitur Oceano, qui ab Oriente Eolus, à meridie Indicus, à septentrione Scythicus appellatur. Taurus mons mediam quodammodo continentem diuidit, ab Oriente in Occidentem excurrens, partem ad aquilonem relinquit, partem ad meridiem: alteram Græci interiorem vocant, alteram exteriorem. Mons hic multis in locis latitudinem habet stadiorum trium milium, longitudinem quantam Asia, stadiorum circiter quadraginta & quinque milia à transmarina Rhodi, ora vsque ad Indiæ aç Scythiæ extrema orientem versus. Idem in nomina ac partes multas diuiditur, quarum aliæ maiores, aliæ minores ambitus comprehendunt. Tam latum autem & patens dicunt esse, quicquid terræ Asiæ nomine continetur, vt Aphrica & Europa reliquæ duæ partes non magis complectantur, quàm hæc sola. Cœlo temperata est, solo fertili, & propterea omnium animantium genere cultissima.

Asiæ denominatio.

Asiæ quatuor latera.

Tauri montis mensio.

Prouincias siue regiones multas habet: vbi Aphricam aspicit Arabia est, regio inter Iudæam & Ægyptum triplex, vt Plinius refert: vna Petræa, à Septentrione & Occasu Syriæ inserta, cui à fronte deserta prætenditur Arabia; à meridie altera, quæ Felix nominatur.

 Quidam

Quidam etiam Panchaiam & Sabeã adiungunt: Arabia dicta ab Arabo Apollinis ex Babylone filio. Arabes longe lateque diffusi diuersis moribus viuunt & cultibus plurimis, crinibus intonsis mitrata capita habent redimitu pari, pars rasa in cutem barba. Artes haud ab vno in alium transferuntur sicut apud nos, sed in patriis quisque permanet institutis. Qui maximus est natu, is in totam gentem regnum obtinet. Quæ possidetur vniuersę sunt cognationi communia, vna omnibus vxor. Qui primus domum subierit, posito ante ianuã scipione, cum ea congreditur, cum grandiori natu pernoctat: ita omnes omnium sunt fratres, coeunt cum matribus & sororibus pecudũ ritu. Adulter capite plectitur, alterius sanguinis cõgressus pro adulterio est, domestici in vniuersum legitimi habentur. Cõuiuia ferè terdeni celebrãt, & in his musicæ artis duo nõ imperiti, cõsanguinei sibi inuicẽ ministrãt. Vrbes & oppida sine mœnibus pacatè inter se agunt. Sesamino oleo vtuntur, beatissima alioqui rerũ vbertate. Ouiũ greges cãdidi velleris, grandiori statura boues: equis omnino carẽt, quorum desideriũ adimit camelorum copia. Aurum, argentum, & plura aromatũ genera terrę peculiaria: Æs, ferrum, vestis, purpura, crocus, costus, toreumata, aliunde aduehuntur. Defunctorum corpora stercore abiectiora, Regũ cadauer sterquiliniis sepeliũt. Fidẽ inter homines, vt qui maximè, seruant, quam huncin modũ dant. Quoties fœdus inire volũt, alius quidem medius inter vtrunque stans acuto lapide ferit volam iuxta maiores digitos ipsorum qui fœdus ineunt: deinde sumpto flocco ex vtriusque vestimento, inũgit eo sanguine septẽ lapides in medio positos, inter inungendũ inuocãs Dionysiũ & Vraniam: hoc acto, idẽ qui fuit sequester fœderis inter amicos cõtrahendi, vadatur hospitẽ, aut fortè ciuẽ, si cũ ciue res agitur. Quod fœdus & ipsi, qui amicitiam contraxerunt, seruare iustum censent. Myrrhæ sarmentis ignes fouent, quorum fumo satis noxio nisi odore cremati storacis occurrant, plerunque incurabiles mor-

Cũ matribus & sororibus coeũt Arabes.

Equi nulli in Arabia.

Fides Arabum.

Vrania & Dionysius in fœdere inuocãtur

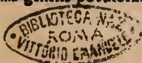
bos

os contrahunt. Cynnamũ per sacerdotes legitur, hostiis prius cæsis: quas quũ litauerint, obseruatur vt messis nec ortum solis anticipet nec egrediatur occasum. Quisquis principatũ tenet sarmentorũ strues hasta diuidit, quæ sacrata est in hunc vsum: atq; ita portio manipulorũ etiam Soli dicatur, quæ si iustè diuisa est, radiis inflagrata incendium spõte concipit. Pars eorũ, quibus asper victus est, angues edũt. Nulla illis animi vel corporis cura, ac propterea Ophiophagi nominãtur. ὀφιοφάγοι serpentum comestores Nomadibus vsus camelorum frequens, his pugnant proculq; onera exportãt, lacte & carnibus vescentes. Fluuius quem accolunt auri ramenta habet, id nõ conflant artium inscitia. Debæ et ipsi pastores, colunt iidẽ & agros aliqua ex parte: gens auri abundãs, inter glebas temerè iacentes aureas pilas in glandium magnitudine reperiunt: quibus lapillis affabrè interiectis monilia conficiunt haud iniucunda aspectui, ea collo & manibus inducunt. Vendunt aurum finitimis triplo æris pretio, argenti duplo: cùm auri contemptu, tum desiderio, quæ commercio parantur. Proximi his Sabæi thure, myrrha, & cynnamomo diuites, et in ora huius terræ Balsamum nasci quidam prodiderunt. Habent & palmas odoriferas & calamum. Serpens ibi palmari longitudine, letalis ferè eius morsus, in arborũ radicibus cubat. Odor nimius rerumq; fragrantia stuporem sensibus inducit, quem bitumine suffitu & hyrci barba leuant. Penes regem omnis iudicandi ratio. Sabæorum plerique sunt agricolæ, aromata alij legunt. In Æthiopiam ob negotia nauigant nauigiis corio contectis. Cynnamomũ & Casiam ligneæ materiæ loco igni adhibent. Huius gentis metropolis est, quam Sabam appellant, supra montem sita. Reges ex generis successione habent eos, quibus multitudo honores distribuit bonis malisq; immixtos. Regiam nunquam exire audent, ne à turba hominum lapidibus veteri quodam deorum responso obruantur, timentes. Sabæ vbi regia est, toreumata argentea auream omnis generis poculorum habent. Lectos in-

Debæ diuites auri.

Sabęi thure ac myrrha opulenti.

Reges Sabęorum regiam exire non audent

Supellex Sabæorum omnis ex auro & argento.

super tripodasq́; argenteis pedibus, cæteramq́; supellectilem vltra fidem sumptuosam. Magnis quoque columnis porticus fulciuntur, quarum capita tum argētea, tum aurea existunt: laquearia vero ac portæ aureis phialis, pretiosis lapidibus intermixtis totius domus sumptuosissimum ornatum ostendūt. Alia enim auro, alia argento, quædam lapidibus splendent. Nonnulla, tum elephantorum dentibus sunt exculta, tum multis præterea rebus aliis, quæ plurimi apud homines æstimantur. Et eam sanè multis seculis perpetuam habuere fœlicitatem. Absuit enim ab eis penitus quæ multos in præceps dedit, ambitio per auaritiam aliena possidendi. Nec Garręi his minus opulēti, quorum ferè supellex omnis ex auro est & argento, ex his & ebore domorum limina, tecta, parietes construunt. Nabathæi omnium continentissimi, in quęrendis opibus mira gentis industria, sed in tuendis multo maior. Qui rem domesticam minuit, publicè mulctatur: contrà honore afficitur, qui patrimonium auxit. Gladio, arcu, lancea, & funda in bellō, plurimum etiam bipennibus Arabes vtuntur. Dira Sarracenorum gens pestis illa hominum teterrima, inde sumpsit originem. Abiitque vt (credere est) pars Arabum maxima in Sarracenicum nomen: cæterum veterem appellationem nunc quoque tenent, qui circa Ægyptum habitant, raptu plurimum viuentes camelorum celeritate freti.

Garræi auro & argento abundātes.

Nabathæi parcissimi.

Sarracenorum gēs in Arabia sumpsit exordium.

DE PANCHAIA ET MORIbus Panchaiorum.

CAPVT II.

PAnchaia Arabiæ regio. Diodorus Siculus insulam esse dicit ducentorum stadiorum latitudine. Tres in ea nobiles vrbes enumerat; Dalidam, Hyracidam & Oceanidam. Regio omnis, quàm vbi arenosa, fructifera est. Vini maxime abundans, & thuris, quod in ea adeò excrescit, vt per vniuersum orbem satisfaciat deorum sacris. Fert etiam myrrham plurimum, & alia varij generis aromata odorem prębētia,

Thuris in Panchaia copia.

quæ

quæ Panchai legunt, & Arabis mercatoribus vendunt: à quibus alij pretio sumptas, in Phœniciam, Syriam & Ægyptum transuehunt: inde à reliquis orbis mortalibus importatur. Curribus in bello Panchai vtuntur more prisco. Politia eorum trifariam partita est. Primum locum sacerdotes tenent, quibus adduntur artifices. Secundum agricolæ habent. Tertium milites, quibus pastores adijciūtur. Sacerdotes omnium sunt duces, quibus & controuersiarū iudicia & publicarum rerum arbitria permissa, mortis pœna tantummodo excepta. Rustici agros colunt, fructus omneis in commune conferentes. Qui ex eis optime videntur agro colendo vacare, hi vsq; ad numerum decem ad cæterorum exhortationem distribuendorū fructuum iudices à sacerdotibus leguntur. Pastores tum ea quæ ad sacra pertinēt, tum reliqua in publicum alia numero, pondere alia, cum omni ferunt diligentia. Nil cuiquam priuatū est, domo atq; horto exceptis, sed tum vectigalia, tum cætera sacerdotes percipiunt, æquè illa prout vsus fuerit dispartientes, ipsis duplum conceditur. Vestibus induuntur mollibus. Oues enī apud eos plurimum ab alijs differunt mollitie. Ornamenta aurea non tantum mulieres, sed etiam viri deferunt, torquibus collum ornantes, armillis manus, aures more Persarum inauribus, pedes nouis ac varij coloris calceis. Milites patriam armis tutantur. Sacerdotes vltra reliquos delitijs vacant, vitam ducentes mundam ac sumptuosam. Stolas lineas maxime tenues ac delicatas, quandoq; etiam vestes ex molliori lana contextas induunt. Mitras insuper gestant auro intextas. Sandalijs pro calceamentis varij coloris vtuntur, summa arte factis. Ferunt & aurea (mulierū more) præter inaures, ornamenta. Hi maxime deorum incumbunt curę, hymnis & laudibus eorū gesta recēsentes. Genus eorum à Ioue manasse narrāt, quū in Panchaiā venisset, quo tēpore inter hoīes versatus orbi imperauit. Referta est ea patria auro, argento, ęre, stanno, ferro: quorum nil extra insulā asportari licet, neq; vero sacerdotibus extra

Nihil Panchais priuati.

Sacerdotes Panchaiorum delicijs dediti.

Iuppiter in Panchaiā exulatus.

extra locum sacrum proficisci fas est, ultra deprehensum interfici licet. Dona plurima aurea atq; argentea dijs à longo tempore oblata, in templo seruantur. Valuæ eius structura mirabili, auro, argenteo, ebore sunt decoræ. Dei lectus sex est cubitorũ longitudine, quatuor latitudine, aureus totus, opificio splendido ac venusto. Simili modo & dei mensa quum magnitudine tum pari impensa splendoreq; iuxta lectum posita. Templum ingens ex albo ędificatum lapide, magnis sculptisq; suffultum columnis, duorum iugerum longitudinem, cui æqua est latitudo, complectitur. Permagnæ deorũ statuæ summa arte fabricatæ templum exornant, circum sacerdotes quibus sacrorum cura demandata est, domos habent. Ager qui circumiacet stadijs ducẽtis, dijs sacer est cuius vectigal in sacrificijs consumitur.

Sacerdotibus sacrum locum exire non licet

Templum ultra fidem ingens.

Ager circa templum dijs sacer.

DE ASSYRIA, ASSYRIORVMQVE viuendi moribus.

CAPVT III.

Assyriæ fines.

ASsyria regio Asiæ, ab Assur filio Sem, ut Augustinus ait, appellata: hodie Syria dicitur, habens ab ortu Indiam et Mediæ partem, ab occasu Tygrim fluuium, à meridie Susianam, à septentrione Caucasum montem. Raro in Assyria pluit: quicquid in ea frumenti prouenit, fluminis irrigatione paratur, non sua sponte, ut in Ægypto, sed accolarum ingenio & labore: tanta alioquin ubertas, ut ducentena vulgò, & ubi eximiè ferax est, trecentena messe redundet tellus: quaternum digitorum latitudine tritici & hordei folia sint. Sesami & Milij proceritas instat arborum attollatur. Quæ omnia sibi explorata, cunctantius tamen Herodotus memoranda censuit, uelut parum credibilia: si ijs qui ea non viderint, talia proderentur. Palmis vescuntur, ex quibus mel & vinum conficiunt. Fluuialibus nauigijs utuntur, in speciem clypei orbicularis, nõ puppi, nõ prora discretis, quę super Assyrios in Armenia salicibus texuntur crudo corio exteriore parte obducto. Amiciuntur Assyrij duabus tunicis, linea

Mel & vinũ ex palmis.

Nauigia Assyriorum.

Vna ad pedes demissa, altera linea breui, candidaq́ sto- la his superiniecta. Calceos pedibus inducunt, quales Thebanæ soleæ fuerunt. Alunt comas, mitraq́ redi- miunt, vnguētis delibuti in publicum exeūt. Anulum signatorium singuli habēt, & sceptrum affabrè factū, cui malum, aut rosa, aut lilium, aut aliud simile sit im- positum, sine insigni aliquo id gestare indecorū ac tur- pe creditum. Ex legibus quibus ea gens vsa dicitur, ea mihi res memorabilis visa est, q virgines iam matu- ræ viro in publicum productę, singulis annis ijs vena- les proponebantur, qui vxores ducere vellent, daban- turq́ primo vænum formosissimæ quæq́. Quibus mi nus spectata erat forma, & quas non modo non quis- quam sibi mercaturus fuisset, sed ne gratis quidē alio- qui ducturus ea pecunia quę fuerat pulchrioribus ven ditis in publicum redacta, connubio locabantur. He- rodotus autor est, hunc olim morem in Venetis Illiri co finitimis seruatum, idq́ fama se compertum habuis se. Ego (inquit Antonius Sabellicus) tenuerit ne mos ille gentis aliquādo, haud multò plus compertum ha- beo, tantum affirmare possum: Venetijs, cuius vrbis opes hodie terra mariq́ insigniter pollent, inter præcla ra ciuitatis instituta, virgines furto conceptas, & ad li- men pietatis expositas, ex publico ad nubiles vsq; an- nos in operto sub tetrica disciplina institui: quæ sunt elegantiori forma, quoniam sunt ingenue institutę, aut sine dote matrimonio locari: ijs præsertim, qui pericu lo aliquo aut graui morbo seruati, votorum damnati, eas sibi in vxores deposcunt. Alij pudicitiam sequuti aut formam, sine dote ipsas sibi virgines iungunt, mo- do ij sint, qui liberaliter quas duxerint habituri existi- mentur: aut si nihil horū fit, minus graui dote nubunt, quæ forma præstant, quàm si facie fuerint parum libe rali, etsi pari disciplina institutæ. Altera Babyloniorū lex, quo vtilior, eò magis memorabilis: quum nullus ab initio in his esset medicorum vsus, lege ferūt com- paratum, vt qui ægrotare cœpisset, eos de morbo con sulerent, qui idem languoris genus passi essent, medi- camq́

Vestitus Assyriorum.

Anuli vsus

Absque sce- ptro in pub licū nemo prodit.

Virgines nubiles vę- nū expositę

Mos à Ve netis ob- seruatus.

Babylonio rum lex vti lissima cir- ca infirmos

camq́ ad id leuandum opem aliquam experti. A quibus alios scriptum reperio, in publicum ægrotos deferri solitos: legeq́ cautum, vt qui aliquando ægrotassent, male affectos circuirent: docerentq́ singulos, qua ipsi ope potissimum adiuti aliquādo á morbo liberati essent. Eorum sepulchra in melle, funebris luctus, qui & Ægyptijs. Qui cum vxore noctu congressus est, nihil prius vterq́ tangit quàm lotus fuerit. Omnibus Babyloniorum mulieribus olim mos fuit, ex caussa quadam in aliqua re venerea cū hospite permisceri: cum turba & cultu plurimo ad illum venientibus, quælibet noto aliquo coronabatur: hospes quam cognoscere volebat, ponebat super illius genua argentum quantum sibi videbatur, tum coibat cum eo longe á fano abducta: argentum illud Veneri sacrum erat. Fuere in his familię quædam nulla re alia nisi piscibus victitantes, quos ad solem arefactos pistillisq́ tusos, ex eaq́ materia asseruata vndisq́ respersa, offas conficiebant, torrebantq́ eas in vsum panis ad ignem.

Mulieres cum hospite permiscebantur.

Tres fuere magistratus eorum qui iam militia emeriti erant, nobiliorum alius & senum, seorsum regio posito. Fuere etiam Magi, qui & Chaldæi dicebantur tales, quales in Ægypto sacerdotes ad deorum cultum instituti: per omnem vitam philosophari, astrorum peritiam tenere, nunc augurijs, nunc carminibus sacris mala hominis auertere, bono afficere: auguria, insomnia, prodigiaq́ fida interpretatione explanare. Nec foris instituebantur vt Græci, sed á parentibus disciplinam velut hæreditariam sortiti. Pueri domesticé discebant, quia perpetua cura facilis sequebatur profectus. Vna constansq́ dicendi ratio, non varia & anceps, qualis apud Græcos: vbi qui eam tradere consueuerunt, varia de principijs & rerum caussis, atque inter se repugnantia differebant. Sed hi mundum communi assensu æternum opinari, neq́ principium habuisse, neq́ finem habiturum, vniuersorum ordinem & ornatum diuina prouidentia constare: cœlestia corpora non sua sponte fortuitoúe motu, sed lege quadam certoq́ nu-

Magistrat⁹ Assyriorū.

Magorum officia.

Mund⁹ æternus habitus á Chaldæis.

rum numinis iudicio moueri. Astrorum cursum vetusta obseruatione perscrutari, multa ex illorum inspectione mortalibus futura vaticinari. Maximam vim planetis tribuere, præsertim huic, quem nostri Saturnum vocant. Charissimum Solem omnium arbitrari, & cui præcipua adesset virtus. Martem, Venerē, Mercurium & Iouem præ cæteris obseruari: quoniam velut proprium cursum sortiti, futura ostenderent, tanquam deorum interpretes. Quod ipsum vsqueadeo persuasum habuerunt, vt quatuor illa astra vno nomine Mercurios appellarent. Ventis præterea imbribus, æstu, cometis, solis & lunæ defectu, terræ hiatu, multis denique signis, salubria simul ac perniciosa prædicere. Imaginari ad hæc alia sydera illis subiecta: & ex ijs quædam nostro hemisphęrio alia subterraneo vagari: pari ad hęc cum Ægyptijs errore duodecim sibi deos finxerunt: quorum singulis mensem, & vnum in zodiaco signum tribuere. Multa quidem regibus ventura vaticinabantur, vt Alexandro victoriam cum Dario dimicaturo. Hircanori deinceps Seleuco & alijs Alexandri successoribus: mox & Romanis successoribus non pauca, quorum euentus fide non caruit. Numerant præterea sydera quatuor & viginti, extra zodiacum ad boream duodecim: reliqua austrum versus, horum quæ appareant ad viuos pertinere arbitrati: reliqua ad eos, qui vita defuncti essent. Hæc illi ad alias rerum ambages effuderunt mortalium oculis, vt quæ de annorum obseruatione meminerunt, quadragintatria annorum millia à prima suarū rerum memoria ad Alexandri ascensum colligētes, quod impudenti quidem mendacio asserebant, nisi aliquis eam annorum rationem menstruam interpretetur, qualis apud Ægyptios fuit.

Planetarū obseruatió

Ex astris Chaldęi futura prædixerunt.

Temporū per Chaldęos supputatio falsa.

DE IVDAEA ET IVDAEORVM VIVENDI ritibus, legibus ac institutis. CAP. IIII.

PAlæstina, quæ eadē est quæ Iudæa, particularis Syriæ prouincia, inter Cœlosyriam iacens & Arabiam Petream, ad occasum Ægyptiaco aluitur pelago, per-

Palestinæ fines.

perfunditur & Iordane fluuio ad orientē solem. Hanc terram bibliaci libri, & Iosephus eos sequutus, Cananæam appellant: terram variarum opum diuitem, frugibus fertilem, aquis illustrem, opimam balsamo, in medio orbis constitutam. Quo fit, vt nec frigore nimio rigeat, nec calore torreatur. Ob quam elementorum gratiam æstimauerunt Israelitæ siue Hebræi gens antiquissima, & apud quam solam à prima hominis formatione cœlestis ac veri nominis cognitio cultus, que & primum idioma permansit, eam esse, quæ patribus olim Abrahæ, Isaac & Iacob promissa à numine esset, terram videlicet lacte & melle fluentem. Ideo Iosue fortissimi ducis ductu quadragesimo anno postquam Ægyptum exijssent suæ ditionis fecerunt, vno & triginta regibus in ea potenti manu deuictis. Leges Israelitæ tenent, ac secundum eas viuunt, quas à Mose primo suo duce acceperunt: quamuis & multis ante Mosen seculis absque lege aliqua scripta pie sanctéq; vixerint, veritatem diuinis oraculis animiq; acumine & magnitudine consequuti. Existimabat eximius ille theologus Moses nullam ciuitatem sine iuris & æquitatis cultu diutius consistere posse. Iam quum bonorum præmijs & impiorum supplicijs suos ad amplexandam virtutem, & impietatem fugiendam satis exhortatus esset, tandem super decem illa legum capita, duabus tabulis ad Sinam perlata, alias populo leges ciuiliaq; instituta promulgauit. Hæ quum adeo multæ sint, vt solæ integrum librum præstare possent, memorabiliores tantum hic ponam, cæterę à Iosepho bibliacisq; libris petantur. Sanxit Moses vt pueri initio leges discāt, quum disciplinam illæ in se optimam contineant. Qui Dei nomen blasphemia læserit, per diem suspendatur, insepultus abijcitur. Vt ex meretricia pecunia sacrum nullum fiat. Septem sint in singulis vrbibus principes, qui iustitia & prudentia cæteros antecellant, vt duo cum his Leuitici ministri iudicent. In re iudicāda autem si quid rectum sit, iudicibus parum liqueat, Pontificis & senioris arbitrio res tota decernatur.

Cananæa terra lacte & melle fluens.

Terra Abrahæ & semini eius promissa.

Leges à Mose Iudæis promulgatæ.

Decalogus in monte Sina datus

Pueri leges discant.

Blasphemi suspēdātur.

Magistrat9 Iudęorum.

tur. Ne vnus testis recipiatur, ac ne duo quidem, nisi horum prius sit spectata fides. Tres ritè testimonium dicant. Sed ne mulier testis sit, neq; mancipium, q in hoc fortuna, leuitas in illa meritò suspecta habeatur. Præterea ne ex consitis arboribus aliquid ante quartũ annum attingatur, vt tũc ex frugibus decimæ dentur. Propinqui & hospites nonnihil percipiant, quod reliquum fuerit agricolatoris sit. Vt semina munda non mixta terræ condantur, q dissimilium communione terra non gaudeat. Vtq; viator non à frugibus arceatur, sed quantũ volet ex his legat, si lectas præsens vsus exigat. Si pudor obstet, vltrò accerseatur. Quæ turpem quæstum fecerit, alteriue nupserit vxor ne ducatur. Vt puella pro virgine ducta, si corrupta sit corpore reperta, flagitijq; conuicta lapidibus obruatur, aut viua cremetur. Si quis virginem alteri desponsatam, non inuitam vitiauerit, vterq; extremo supplicio afficiatur. Si vis illata fuerit iniuriæ autor pœnam luat. — Tres testimonium ferant.

Quæ sine liberis vidua relicta est fratri defuncti coniugis nubat, ex eoq; matrimonio in successionem generis prolem tollat: si eam ducere nolit caussam apud seniores dicat. Si caussam probauerit, cui volet illi nubendi facultas sit: vt luctus in trigesimum diem extendatur, sat esse id tempus sapienti ad lachrymas. Filius si parentibus iniurius fuerit extra vrbem suspendatur. — Vidua sine liberis relicta cui nubat. — Filius parẽtibus iniurius suspendatur.

Hostis bello prostratus non insepultus iaceat. Si pignus ab inope creditor acceperit, ante noctem restituat. Qui non fuerit soluendo apud eum, cui debet, seruitutem seruiat. Si quis contribulem emerit, emptus sexto mox anno liber existat. Qui aurum & argentũ inuenerit, inuentum palàm præconis voce faciat, vt aberrans pecus ad magistrum gregis reducatur, vel, quoad dominus existat, custodiatur. Vt Israelitarum nemo venena conficiat, neq; confecta aliundè emat. — Æs inuentũ proclametur.

Qui venenũ alicui miscuerit, sceleris conuictus id bibat. Qui oculum alicui per iniuriam eruerit, pari clade puniatur. Si taurus quenquam peremerit cornu lapidibus obruatur, eius carnes nõ attingantur. Depositum — Venena miscere Iudæis prohibitũ.

vt sacrum custodiatur, vt filius patris scelus non luat, nec parentibus erit fraudi, si quid filius deliquerit. Et hæc domi. Militiæ vero illa, vt bellum priusq̃ inferatur res per legatos aut præcones repetantur: si res non reddantur, dum placet, rite inferatur. Administrandi belli summa penes hunc sic, qui strennuitate & prudētia alios anteibit: vt miles ex oĩ multitudine fortissimus legat̃: Si hostis obsidione prēmitur frugiferę arbores ne lædantur. Læsæ enim si vocē habeant conuitium facerent populatori. Rebelles victor ad vnum interficiat. Cęteri quum victi fuerint tributarij aut vectigales fiant. Ne qua mulier belli tempore virile attingat instrumentum, neque vir muliebre. Vt vescendi sanguinis vsus in vniuersum Israëlitis nullus esset. Lepra infecti & quibus genitale semen sponte flueret ciuitate expellerentur, & in his mulieres septenis diebus, quę menstruæ essent, octauo redirent: totidem dies aberant, qui funestam domum haberent. Vt sacerdos duabus agnis pro eo faciat, qui fluuium seminis per quietem passus est, ipséque prius frigidam aquam ingrederetur. Pari que ratione expiaretur, qui cum cōiuge parum legitimis diebus concubuisset. Puerpera. xl. dies templo arceatur, si marem enixa fuisset, si fœminam octoginta. Qui vxorē impudicam arbitraretur, hordeaceæ farinæ assarium offerret: mox ea ad templi postes cōstituta in sacerdotis verba iurare cogeretur, nihil lęsam à se pudicitiam. Si falleret fœmore dextro disiuncto vteroq̃ putrefacto moreretur. Si castè iuraret decimo mense puerum sine vteri noxa eniteretur: tum vt sacerdos dei in membrana nomen diluens phiala det iuratæ mulieri bibendum. Adulterio, incesto, sodomiticæque fœditati capitalem pœnam irrogauit. vt sacerdos manco debilive corpore altaris ascensu prohiberetur: aleretur tamen sacris oblationibus, vt terra septimo quoque anno, si quando Cananæam Iudæi obtinuissent, aratri esset immunis. Quæ tellus sua sponte ferret, quinquagesimo quoq̃ anno, qui Iobeleus dicebatur, tribulibus esset & extraneis communis: de-

Leges castrenses.

Sanguine Iudæi non vescuntur.

Leprosi & Gomorhæi ciuitate expellebātur.

Expiatiões Iudæorum.

Solēnis suspectarū Vxorū expurgatio.

Adulterij pœna.

Septennij obseruatio

bitæ relaxarentur pecuniæ: libertate serui donarentur: prædia quæ vilius venissent antiquis possessoribus redhiberentur. His ille institutis domi forisque sub id tempus quo vita discessit Israëlitas instruxit. Adhibuit & precationem solemnem pro eorum successu, qui ritè leges & instituta sanctè custodirent contra diras imprecationes in præuaricatores. Postremò populum sacramento adegit, vt diuinas & humanas leges, quæ semel latæ essent perpetuo obseruaret: nec si quis violare esset ausus impunè factum pateretur. Cæterum quia satis constat nullum genus hominum ceremoniarum studiosius magisque religiosum fuisse vnquam quàm Israëlitæ fuêre, quæ fuerit apud illos sacrificandi ratio, ab initio instituta operæpretium duco breuiter explicanda. Duobus ab initio sacrorum generibus Iudæi vsi sunt, quorum vnum holocaustum dixere, idque primores gentis perpetrabant: qui erat siue boue, siue agno rem diuinam facturus, siue quid aliud immolasset, annicula masculáque esse oportebant, animalia aris adhibenda: altaris oram sacerdos victimali cruore perfundebat, inde hostiã membratim dissectam super aram concremabat. Alterum genus plebeium, in quo maiora anniculis offerebãt, cruoreq́ super arã diffuso renes, adeps omenta imponebantur flãmis: pectora & crura dextra sacerdotibus dabantur, quæ supererant intra biduum: qui rem diuinã fecissent esitabãt. Inopia si qui premebantur columbas offerre, aut turtures duas quarum hæc in holocaustũ abibat, illam sacerdotes sortiebantur. Qui imprudẽs deliquisset, huic annicula agna erat, aut hœdus piaculum. Qui occulti sibi criminis fuisset cõscius, ex præscripto legis cæso ariete expiari oportuit: horum carnibus vescebãtur sacerdotes in templo, tam publicis quàm priuatis sacrificiis, mundissima farina adiicitur, in agno assarij mensura, in ariete duorum, in tauro trium. Adhiberi & oleum, quod sacris infundebatur. Agnus mane & vesperi publicè immolari. Septimis quisque diebus, quæ ipsis ex lege maximè sacræ erant, & sabbata

Iobeleus suscipitur obseruari.

Ceremoniarũ Iudæorum ratio.

Holocaustũ sacrificium primorum.

Plebeiorũ sacrificium.

Inopũ sacrificium.

Piacula delinquentiũ.

Publicũ sacrificium.

Sabbatũ Iudæis maximè sacrum.

dicebantur, geminatæ hostię aris admouebantur. Principio mensis duo boues cum septem anniculis agnis, ariete vno, & hœdo vno piaculi caussa. Adiiciebant binos hœdos, horum vnus extra fines missus multitudinem expiabat: in suburbana alter delatus, loco purissimo cum totis velleribus cremabatur. Pontifex taurum in id sacrum, & in holocaustum arietem dabat. Fuerunt & illis alia sacra statis ceremoniis feriisve permixta, quale fuit .xv. mensis die, quem Macedones Hyperueretheum dixerunt: & vertente autumno tabernacula figere: holocaustaque feriis tenētibus stata quotannis reddere, myrrhæ salicis palmarum & maliperfici ramos, qui hæc facerent gestantibus Xanthico mense: vnde principium sumebat annus sub plenilunij diem, sole arietem transeunte: quia his diebus ex Ægypto egredi contigisset, mystico agno faciebāt. Inde azymornm feriæ, luna itidem plena paucis interiectis diebus celebres erant genti: tauri duo, aries vnꝰ, agni septem quotidie per eos dies holocausto cremabantur. Adiiciebatur hircus vnus piaculi nomine. Secunda azymorum primitiæ frugum cum olei assario dabantur, & frugum principiis agnus in holocaustum. Erant & Pentecostes stati dies, Asarthan id illi tempus vocitabant: id est quinquagesimam: fermentatos tum panes ex siccis alphitis offerebant. Agnas duas in holocaustum, vitulos duos, arietes totidem, duósque pro piaculo hircos. De Iudæis & Mose duce eorum Ethnici scriptores ab Ecclesiasticis dissentiunt. Cornelius enim Tacitus.xxi. diurnalium libro egressionem gentis illius ex Ægypto non diuinæ voluntati, sed necessitati tribuens scribit. Orta per Ægyptum scabie & prurigine fœda, Bocchorim Regem in Hamonis templo remedium petiisse, iussum regnū purgare atque illud hominum genus Deis inuisum alias in terras ablegare. Quo expulso, vbi ingens scabiosorum colluuies vastis in locis relicta consedisset, cæteris per lachrymas torpentibus, Mosen vnum exulum monuisse, ne quam deorum hominûmque opem expe

Mensis Hyperuerethꝰ

Mensis Xānthicꝰ, id est, Aprilis.

Azymorū feriæ.

Pentecoste.

Israëlitę ex Ægypto expulsi.

Iudæorū ritus cęteros rūmortaliū ritibus contrarij.

expectarent: sed sibi vt duci, crederent, assensum esse, atque omnium ignaros fortuitum iter arripuisse: sed nihil æquè, quàm aquæ inopia laborantes: tum iam haud procul exitio totis campis procubuerant, vidisse agrestium asinorum gregem è pastu in rupem nemore opacam concedere, sequutum Mosen, quo sibi in posterum gentem firmaret nouos ritus contrariósque cæteris mortalibus indidisse: Profana illic omnia, quæ apud nos sacra, rursum concessa, quæ nobis incesta. Animalis effigiem, quo monstrãte sitim, errorémque depulerant penetrali sacrauere, cæso ariete in contumeliam Hamonis. Bos quoque immolatur, quem Ægyptij apim colunt. Sue abstinent ob scabiem vitandam cui animal hoc obnoxium. Septimo die otiantur, quia is finem laborum tulerit, deinde blandiente inertia septimum quoq; annum ignauiæ datum: alij honorem eum Saturno haberi ob famem & ieiunia. Panis eorum non fermentatur. Hi ritus quoquo modo inducti defenduntur: & quia apud ipsos, fides obstinata, et misericordia in promptu est, sed aduersus omnes alias gẽtes hostile odium: separati epulis, discreti cubilibus: proiectissima in libidinem gens, alienarum cõcubitu abstinent: inter se nihil illicitum, circuncidere genitalia instituére, vt diuersitate noscantur. Nec quicquam pri⁹ imbuunt, quàm contemnere deos. Animas prælio aut supplicio peremptorum ęternas putant: eadem cura et de inferis & persuasio cęlestium. Contra Ægyptij pleraq; animalia effigiesq; compositas venerantur. Iudęi mente sola, vnumq; nomen intelligunt. Profanos qui deorum imagines in species hominum fingunt. Hæc & multa alia Cornelius Tacitus & Trogus libro. xxxvi. scribunt Iudæorum sectæ tres à communi religiorum vita discretæ erant, Pharisæorum, Saducęorũ, Essæorum. Pharisæi cultu austero, & victu perparco vtebantur: traditiones suas statuentes quibus traditiones Mosi determinabant. Pitacia chartarum in fronte gerebant, & in sinistro brachio, quibus decalogus inscriptus erat, q̃ dixerat dñs habebis, quasi quid appen-

Religio Iudæorum.

sum inter oculos tuos & in manu tua. Et hæc phylateria dicebantur, á phylexe, quod seruare est, & thorat legem. Hi etiam maiores fimbrias aliis ferentes spinas eis affigebant, quibus puncti inter eundum memores mandatorum dei fierent. Vniuersa deo deputabant, et Emarmeni, id est, fato agere quidē quæ iusta sunt, vel negligere: in arbitrio hominum plurimum esse dicebant, tamen in singulis adiuuare Emarmenem, quam ex motibus corporum superiorum fieri putabant: superioribus suis & natu maioribus nunquā contrariū respondebant. Iudicium dei futurum credere, omnem animam incorruptam esse, solas bonorum animas in alia transire corpora vsq; ad resurrectionem & iudicium: malorū autem æternis detrudi carceribus: & quia á communi hominum habitu diuersi erant, ideo Pharisæi dicebantur. Saducæi Emarmenem negabant deum inspectorem omnium dicentes, & in arbitrio hominum situm esse vt bonum malumve faciant. Animarum post hanc vitā vel supplicia negabant vel gaudia. Quód resurrectionē mortuorū futuram negabāt, animas mori cum corporibus putantes, nec angelos esse dicebant, solos .v. libros Mosi recipiebant. Ipsi seueri nimis erant, nec inter se sociales, ob quā seueritatem Saducæos, id est, iustos se nominabant. Essæi vero in omnibus monasticam agebant vitā, nuptias et fœminarum congressum omnino fastidientes, nō quia coniugia & hominū successionē censerent perimenda, sed cauendam intemperantiā mulierū, nullam earū fidem seruare viro putantes. Omnia habebāt cōmunia: probra vnguentū & balneum ducētes, squalorē decus putarent, dummodo in veste candida semper essent. Nulla eis certa ciuitas, sed in singulis domicilia habebant. Ante solis ortū nihil profanū loquētes, Solem, vt orire tur, orabant, post vsq; ad quintā horam operātes, loti corpus in aquis, simul & cū silentio edebant. Iuramentū habebāt pro periurio. Sectæ suæ neminē adhibebant, nisi sub annua probatione. Recepti autē ad se post annū, duobus aliis annis mores probabant, deprehensum

Aīas in alia corpora migrare.

Aīas cū corporibus interire.

Essęorū vita tota monastica

Oīa Essæis coīa erant.

hensum in peccatis à se pellebant, vt herbas pecorum more decerpens, vsq; ad obitū pœniteret. Quū decem sederēt nullus nouē inuitis loquebatur. Spuere in medium, vel in dexterā partē sui vitabant. Adeò sabbatū obseruabant, q nec eo die aluum purgarēt: dolabrā ferebant ligneā, qua in loco secretissimo fodiebant terrā ad aluum purgandam: demissa veste, diligenter se contegentes, ne splendori diuino facerent iniuriam: ob id etiam statim foueam replentes viuebāt q̄ longissimè ob victus simplicitatē. Palmis enim victitabant. Pecuniæ eis nullus vsus erat. Mortem pro iustitia iudicabant meliorē. Animas omnes à principio creatas pro temporibus incorporari: exutas bonas corporibus vltra oceanum degere, vbi sit reposita eis perfruitio, ad orientem magis malis procellosa, & hyberna loca delegantes. Erant in eis qui futura prædicerent, quidam coniugibus, sed moderatè operā dabant: ne si à mulieribus abstinendum arbitrarentur, genus humanum deficeret. Syriam hodie Græci inhabitant, qui & Griphoni dicuntur, Iacobitæ, Nestoriani, Sarraceni, duæq; Christianæ pietatis gētes Syriani & Marouini, Syriani Græcanico ritu sacrificant, paruerunt q; aliquandiu Romanæ Ecclesiæ. Marouini sentiunt cum Iacobitarum gente. Horum lingua & literæ, quæ & Arabum. Ad Lybanū montē habitant hæc piorū hominū genera. Sarraceni circa Hierosolymam strenui in bello, gaudent agrorum cultura. Syriani inutiles. Marouini pauci numero, sed viri pugnacissimi.

Sabbati obseruatio.

De aīa Essæorū opinio. Aiarū exutarū corpore merita.

DE MEDIA MEDORVMQVE moribus.

CAPVT V.

MEdia Asiæ regio à Medo Medeæ & Egei Atheniensium regis filio appellata, & populi Medi dicti, vt Solinus refert: Iosephus autem à Medeo Iaphet filio dictos fuisse scribit. Hæc regio vt Ptolemæus habet à septentrione mari Hyrcano terminatur, ab occasu maiori Armenia & Assyria, à meridie Persíde, ab oriente Hyrcania ac Parthia quæ montibus exclu-

Mediæ appellatio.

Mediæ fines

Studia gentis.

excluditur. Sagittandi equitandiq; studium genti præcipuum ac penè peculiare. Peruetusta & regum veneratio. Tiara pileus rotundus, & manicatæ vestes ab his ad Persas cum Imperio fluxere. Proprium Medorum regum fuit, plures vxores ducere, mox & in priuatos translatum vt minus septem habere non liceret. Pulchrum & fœminæ multos habere viros, pauciores quinq; calamitatem arbitrari. Ineunt fœdus Medi tum Græcorum ritu, tum feriendo brachia, quo illi humeris connectuntur, ac mutuum sanguinem delingunt. Sterilis regio, qua ad septentrionem obuersa est: quo fit, vt ex malis in hunc vsum exiccatis ac contusis massam conficiant, ex tostis amygdalis panem, ex herbarum radicibus vinum, ferinis carnibus plurimum victitantes.

DE PARTHIA ET PARTHORVM viuendi moribus.

CAP. VI.

Parthiæ termini.

PArthiam Parthi Scytarum exules à se vocauerunt terram furto occupatam, à meridie Carmaniam, à septentrione Hyrcanum solum, ab occidua solis plaga Mediã, ad ortum Ariam habentem. Regio est nemorosa, montana, et inops frugũ. Gens ipsa Assyrijs Medisq; temporibus obscurissima. Regnoq; à Medis ad Persas translata, velut vulgus sine nomine: victoribus prædæ fuit. Postremo Macedonibus seruiuit. Procedente deinde tempore, ea fuit ipsius gentis virtus, hi rerum successus, vt non tantum finitimis imperaret, sed à Romanis omnium gentium victoribus bello petita, eos magnis cladibus victos affecerit. Plinius quatuordecim Parthorum regna numerat. Trogus his orientis Imperiũ attribuit, velut orbis diuisione cum Romanis facta. Administratio gentis post defectionem Macedonici Imperij sub regibus fuit: qui Arsaces ab Arsace primo Rege dicebãtur omnes. Regum maiestati proximus populorum ordo fuit: ex hoc duces in bello, ex hoc rectores in pace electi. Sermo his inter Scythicum Medumq; medius, ex vtrisq; mixtus.

Quatuordecim Parthorum regna.

Arsaces Parthorũ reges

Vestis olim sui moris, postea quàm accessere opes, vt Medis, perlucida ac fluida. Armorum patrius ac Scythicus mos. Exercitum non vt aliæ gentes liberorum, sed maiori ex parte seruorum habent. Quorum vulgus nulli manumittendi potestate permissa, ac per hoc omnibus seruis nascentibus indies crescit, hos pari cura ac liberos suos habent, & equitare & sagittare magna industria docent: vt quisq; locuples est, ita magnū regi ad bellum ituro equitatum instruit. Itaq; Antonio bellum Parthis inferenti quum quinquaginta milia equitum occurrerēt soli. D. CCC. liberi fuêre. Cominus in acie prœliari nesciunt, obsessasq; expugnare vrbes: pugnant autem procurrentibus equis, aut terga dantibus, sæpe etiam fugam simulant, vt incautiores aduersus vulnera insequentes habeant: signum his in prælio non tuba, sed tympano datur: nec pugnare diu possunt. Cæterū intolerabiles essent, si quantus his impetus est, vis tanta & perseuerantia foret: plerunq; in ipso certaminis ardore prælia deserunt, ac paulòpost pugnam ex fuga repetunt: & quum maximè vicisse te putes, tunc tibi discrimen subeundum sit. Munimentum equitibus loricæ plumatæ, idem & equis, quibus bello vtuntur. Auri argētiq; nullus olim, nisi in armis vsus. Vxores dulcedine variæ libidinis singuli plures ducunt; nec vllum grauius flagitium, q̄ adulterium vindicant: ob id mulieribus non conuiuia solum virorum, verumetiam conspectum interdicunt. Quidam autem & in his Strabo, coniuges eos suas amicis in matrimonium tradere, vt liberos ex eis suscipiant. Carne non alia vescuntur, quàm venatibus quæsita. Equis omni tempore vehuntur, his petunt bella, his cōuiuia adeunt, mercantūr, colloquuntur, omniaq; publica & priuata obeunt munia, equo sedentes, atq; singulare illud inter ordines discrimen, quòd seruilis fortunæ viri pedibus commeant, ingenui equis vehuntur. Sepultura vulgò aut auium aut canum laniatus est. Nuda demum ossa terra obruunt: deorum cura veneratioq; præcipua. Ingenia genti tumida, se-

Parthorū pugnandi ratio.

Sepultura Parthorū.

ditiosa, fraudulenta, procacia quippe violentiam viris, mansuetudinem fœminis assignant. Semper aut in externos, aut in domesticos motus inquieti. Natura taciti, ad faciendum, q̄ ad dicendum, promptiores. Proinde secunda aduersaq́ʒ silentio tegunt. Principibus metu, non pudore parent. In libidinem proiecti, in cibum parci, fides dictis promissisq́ʒ nulla, nisi quatenus expedit.

DE PERSIA ET PERSARVM moribus, ritibus, & institutis.

CAP. VII.

Persię confinia.

PErsia Orientalis Regio, á Perse Iouis & Danaes filio dicta: á quo & Persepolis totius gentis caput, Populi Persæ dicti sunt. Hæc regio vt Ptolemęus lib. v. scribit, á septentrione Medis terminatur, ab occasu Susiana, ab ortu solis duabus Carmanijs, á meridie parte sinus Persici, eius oppida fuêre Axima, Persepolis, Diospolis. Cœlum Persę Iouem credidere. Solem quem Mitram dicunt in primis venerantur: colunt & lunam, Venerem, ignem, tellurem, aquam, & ventos: non aras, non statuas habuere, sed sub dio, excelsoq́ʒ loco sacra operari: cum imprecationibus coronatam hostiam ad aram statuentes: nihil præter hostiæ animam superis dandum existimare, nec eos etiam quicquam aliud velle: quorundam tamen in ea gente exta focis imponere moris fuit: Igni sacrificantes arida ligna imponunt cortice adempto, & aruina superiniecta, deinde infuso oleo succendunt, non inspirantes; sed ventilantes: ꝙ si quis inspirarit, aut mortuum quid cœnum ve in ignē immiserit, morte plectitur. In flumine Persę non lauantur, non micturiunt, nec cadauer inijciunt, non etiam spuunt, aut quid calefaciunt, sed aquam hoc modo religiosissimè colunt. In lacum vel flumen vel fontem venientes scrobem faciūt, ibiq́ʒ hostiam iugulant, cauentes, nē quid proximæ aquę sanguine contingatur, tanquā omnia polluturi: postea carnibus super myrto lauro impositis eas Magi subtilibus virgis cōburunt; & factis imprecationibus quibusdam, oleum

Religio Persarū.

Aquā religiosissime colunt.

lacte & melle mixtum inspergunt, non in ignem, nec in aquam, sed in terram imprecationes per multũ tempus faciũt, fasciculum virgarum myricinarum tenuium tenentes. Reges creant ex vna familia, qui regi nõ paruerit, capite & brachiis amputatis insepultus abiicitur. Refert Policritus quòd Persarum regum quisq; suas ædes in monte faciat, & thesauros & tributa, quę exigit, ibi recondat, bene administratæ rei monumentum. Exigere eos ex ora maritima argentum, ex mediterranea, quæ quęq; regio ferat, vt colores, medicamẽta, lanam vel aliud tale, eodem modo & pecora. Neminem illi ob vnam tantum caussam occidere licet, neque alicui aliorum Persarum quicquã in aliquẽ ex familia sua atrox agere. Vxores ducunt singuli multas aluntq; propagandæ sobolis gratia, pellicesq; plurimas. Reges præmia proponunt iis, qui vno anno plures procrearint filios: qui creati sunt ante quinquenniũ ad patris conspectũ gentili instituto non perducuntur sed apud fœminas degunt, ea præcipuè gratia, vt si inter educationem quis decedat, nullam è damno patri afferat molestiam. Nuptiæ verno æquinoctio celebrãtur. Sponsus malum, aut cameli medullam, nec super hæc aliud quicquam cœnatus thalamum ingreditur. A quinto anno ad quartũ & vigesimum discunt equitare, iaculari, sagittare, & in primis vera loqui: disciplinarum magistris continentissimis vtuntur, qui fabulas, deorum laudes, virorùmq; illustrium complexas, cum cantu, interdum voce tantum ad vitæ institutionem referunt. Aëris sonitu vocati vnum in locum ad hæc discenda pertendunt. Ratio ab his deposcitur eorum, quæ pueri audiuerunt. Decursione vtuntur, duce sibi quem sequantur, ex principum filiis aliquo ad id lecto: campus quem decurrant, vt minimum triginta habet stadia. Ad æstum & frigus perferẽdum torrentium transitu exercentur. In armis & in madidis vestibus perdurant, pascuntur, rusticantur. Fructibus Terebinthi, glandibus, piris agrestibus vescuntur, quotidianus cibus, post cursum cæteràsque corporis agi

Reges ex vna familia creãt Persę.

Studia quibus Persarũ pueri instituuntur

Persarũ victus quotidianus.

ris agitationes panis duriſſimus. Cardamum,& ſalis granum,aſſæ carnes indifferẽter, & elixæ:aqua potus. Venantur miſſilibus telis ex equo arcu & ſagittis vſi, vtuntur & funda:ante meridiem arbores ſerunt,radices effodiunt,arma fabricantur,aut lino & retibus ſtudent. Pueri auro exornantur, & in primis deliciis. Pyropus eſt illis lapis, quem ſummo in honore habent, & ob id mortuo eum non apponunt: Nec etiã ignem ob honorem & reuerentiam, quam illi deferunt. A vigeſimo anno ad quinquageſimum militant: forenſem vſum non norunt, neque vendunt quicquam neque emunt. Cetro in Rhombi ſpeciem ad bellum inſtruuntur,ac præter pharetram Sagarim & ſicas habent, & pileum turritum: ſquamoſum geſtant circa pectus thoracem. Principes Anaxiridem triplum habent,& tunicam manicatam ad genua demiſſam: intus candida fultura,exterior pars colore infecta. Amictum æſtate purpureum,hyeme varium, Tiaras magorum infulis ſimiles. Vulgus duplici muniuntur tunica, ad media vſque crura demiſſa:circum caput ſindonij veli volumen ingens. Lecti & poculorum ornatus ex auro & argento:de rebus maximis,non niſi medio potu conſultant, eam demum conſultationem firmiorem rati,quàm quæ à ſobriis ſit inita. Noti inter ſe & æquales,oſculo ſe in occurſu excipiunt. Qui humiliori ſunt fortuna,venientem adorant. Solo ſepeliunt corpora, cæra oblinentes. Magos inſepultos abiiciunt, auibus laniandos. Cum matribus inſtituto quodam peculiari coëunt: & hi ritus moresq́ Perſarum fuère. Herodotus & alios quoſdam habet haud memoratu indignos,vt quòd ridere coram rege, aut ſpuere nefas duxerint, & flagitioſum. Græcos ab his rideri, quibus perſuaſum eſſet deos ex hominibus ortos,quicquid nefas eſſet facere idem & dicere nefariũ arbitrari. Turpe créditum debere,ſed omnium turpiſſimum mentiri. Cadauera non prius humare, quàm à canibus,aut alites traherentur, & quòd indecorum ſit cæterarum gentium opinione, parẽtes inopia adacti vulgo filias

Principum Perſarum veſtitus.

Vulgi Perſici veſtitus.

prostituebant, quanquam Babyloniorum id proprium esset. Hodie Persæ à Sarracenis victi, Mahometicꝗ delirio imbuti in tenebris agunt: bellica olim gens, vt quæ diu in Oriente sit rerum potita, nunc armis desueta, veteri gloria excidit.

DE INDIA ET INDORVM prodigiosis ritibus, moribusꝗ viuendi.

CAPVT VIII

INdia Orientalis regio, Asiæ terminus, tam vasta perhibetur, vt eam tertiam omnium terrarum partem tradant. Pomponius tantum littoris occupare scribit: quãtum per xl. dies noctesꝗ velificantibus cursus est: appellata à flumine Indo, in quem ab occidentali plaga desinit, à meridionali mari incipiens, adusque solis ortum porrigitur, & à septentrione vsque ad montem Caucasum peruenit, gentes habet multas, & oppidis adeo exculta, vt quidam in ea quinque milia fuisse dicãt: nec mirum sit, vel de hominum, vel de vrbiũ copia, quum soli Indi nunquã à natali solo recesserint. Fluuios memorabiliores Gangem, Indum, Hypaim, sed omnium maximus Ganges. Terra Fauonij spiritu saluberrima in anno bis metit fruges, vice hyemis Ethesias patitur ventos. Vino carent, quanuis non desint, qui hoc quoque Musicanum solũ ferre autumãt. Nardum fert australis ora, fert & Cynnamomum, piper, & calamum aromaticum vt Arabia & Æthiopia. Ebenum arborẽ sola producit. Psittacum autem monoceron bestiam, Berillis, Chrysoprasis, adamantibus, carbunculis, lychnitibus, margaritis, vnionibus, gemmis abundat. Binæ illic æstates, leues auræ, temperius cœlum, vbertas soli, aquarum abũdantia. Centũ ob id & triginta annorum æuum eorum quidam, vt Musitani, agunt. Seribus vita aliquanto longior. Indis omnibus est promissa Cæsaries, non sine fuco cerulei aut crocei coloris: cultus præcipuus cũ gemmis: habitus discrepantissimus, alij laneis, alij lineis peplis vestiuntur, pars nudi, pars obscena tantum, amiculati pluri

Indiæ magnitudo & descriptio.

Oppida Indiæ quinꝗ milia.

Indiæ vbertas diuitiæque admirandæ.

Lõgissima Indis vita.

ris agitationes panis durissimus. Cardamum, & salis granum, assæ carnes indifferēter, & elixæ: aqua potus. Venantur missilibus telis ex equo arcu & sagittis vsi, vtuntur & funda: ante meridiem arbores serunt, radices effodiunt, arma fabricantur, aut lino & retibus student. Pueri auro exornantur, & in primis deliciis. Pyropus est illis lapis, quem summo in honore habent, & ob id mortuo eum non apponunt: Nec etiā ignem ob honorem & reuerentiam, quam illi deferunt. A vigesimo anno ad quinquagesimum militant: forensem vsum non norunt, neque vendunt quicquam neque emunt. Cetro in Rhombi speciem ad bellum instruuntur, ac præter pharetram Sagarim & sicas habent, & pileum turritum: squamosum gestant circa pectus thoracem. Principes Anaxiridem triplum habent, & tunicam manicatam ad genua demissam: intus candida fultura, exterior pars colore infecta. Amictum æstate purpureum, hyeme varium, Tiaras magorum infulis similes. Vulgus duplici muniuntur tunica, ad media vsque crura demissa: circum caput sindonij veli volumen ingens. Lecti & poculorum ornatus ex auro & argento: de rebus maximis, non nisi medio potu consultant, eam demum consultationem firmiorem rati, quàm quæ à sobriis sit inita. Noti inter se & æquales, osculo se in occursu excipiunt. Qui humiliori sunt fortuna, venientem adorant. Solo sepeliunt corpora, cæra oblinentes. Magos insepultos abiiciunt, auibus laniandos. Cum matribus instituto quodam peculiari coëunt: & hi ritus moresq; Persarum fuere. Herodotus & alios quosdam habet haud memoratu indignos, vt quòd ridere coram rege, aut spuere nefas duxerint, & flagitiosum. Græcos ab his rideri, quibus persuasum esset deos ex hominibus ortos, quicquid nefas esset facere idem & dicere nefariū arbitrari. Turpe creditum debere, sed omnium turpissimum mentiri. Cadauera non prius humare, quàm à canibus, aut alites traherentur, & quòd indecorum sit cæterarum gentium opinione, parētes inopia adacti vulgo filias

Principum Persarum vestitus.

Vulgi Persici vestitus.

prosti

prostituebant, quanquam Babyloniorum id proprium esset. Hodie Persæ à Sarracenis victi, Mahometiq; delirio imbuti in tenebris agunt: bellica olim gens, vt quæ diu in Oriente sit rerum potita, nunc armis desueta, veteri gloria excidit.

DE INDIA ET INDORVM prodigiosis ritibus, moribusq; viuendi.

CAPVT VIII

INdia Orientalis regio, Asiæ terminus, tam vasta perhibetur, vt eam tertiam omnium terrarum partem tradant. Pomponius tantum littoris occupare scribit: quãtum per xl. dies noctesq; velificantibus cursus est: appellata à flumine Indo, in quem ab occidentali plaga desinit, à meridionali mari incipiens, adusque solis ortum porrigitur, & à septentrione vsque ad montem Caucasum peruenit, gentes habet multas, & oppidis adeo exculta, vt quidam in ea quinque milia fuisse dicãt: nec mirum sit, vel de hominum, vel de vrbiũ copia, quum soli Indi nunquã à natali solo recesserint. Fluuios memorabiliores Gangem, Indum, Hypaim, sed omnium maximus Ganges. Terra Fauonij spiritu saluberrima in anno bis metit fruges, vice hyemis Ethesias patitur ventos. Vino carent, quanuis non desint, qui hoc quoque Musicanum solũ ferre autumãt. Nardum fert australis ora, fert & Cynnamomum, piper, & calamum aromaticum vt Arabia & Æthiopia. Ebenum arborẽ sola producit. Psittacum autem monoceron bestiam, Berillis, Chrysoprasis, adamantibus, carbunculis, lychnitibus, margaritis, vnionibus, gemmis abundat. Binæ illic æstates, leues auræ, temperius cœlum, vbertas soli, aquarum abũdantia. Centũ ob id & triginta annorum æuum eorum quidam, vt Musitani, agunt. Seribus vita aliquanto longior. Indis omnibus est promissa Cæsaries, non sine fuco cerulei aut crocei coloris: cultus præcipuus cũ gemmis: habitus discrepantissimus, alij laneis, alij lineis peplis vestiuntur, pars nudi, pars obscena tantum, amiculati pluri

Indiæ magnitudo & descriptio.

Oppida Indiæ quinq; milia.

Indiæ vbertas diuitiæque admirandæ.

Lõgissima Indis vita.

plurimi etiã flexibilibus libris circundati. Niger vulgo corporis color, in materno vtero tales fiunt, seminis dispositione, quales ipsi sunt qui genuere. Genitale semen, vt Æthiopibus, nigrum, statura procera ac valida In victu frugales sunt, præsertim in castris, nec multa turba gaudent: ornatu plurimo, vt dixi, vtuntur, à furtis magnopere abstinent: legibus vtuntur, nõ scriptis, literas non norunt, sed omnia memoriter administrant, & propter simplicitatem ac vitæ parsimoniam omnia eis prosperè succedunt. Vinum non nisi in sacrificiis bibunt: potum ex oriza conficiunt, & hordeo: cibus magna ex parte oriza sorbilis est. In legibus & contractibus maximam simplicitatem esse, vel ex eo argui potest, quòd non multum sunt litigiosi: nam nec commissi, nec depositi iura vlla habent, nec testibus indigent, nec sigillis, sed simpliciter credunt: domum frequentius incustoditam habent, quę profecto omnia continentiæ sunt indicia. Cæterum non facile quis admittat, vt quòd soli degant, & quòd non vna omnibus, & cœnandi, & prandendi hora sit, sed vt cuique libitum sit. Nam ad socialem ciuilemq́ꝫ vitam illa sunt commodatiora. Exercitam præcipuè frictionem probant, & maximè strigilibus. Ebeno arbore corpora expoliunt. In tumulis & sepulturis faciendis perparci. In cultu corporis nimij. Nam & aurum gestant, & lapillis ornantur, & sindonem candidissimam induunt, & vmbellas secum portant: nam pulchritudinem excolentes, omnia faciunt, quæ ad decorandam faciem pertinent: veritatem perinde recipiunt atque virtutem: ætati senum prærogatiuam nullam tribuunt, nisi prudentia excellant. Multas nuptas habent, quas à parentibus accipiunt, pari boum emptas, alias obedientiæ gratia, alias prolis ac voluptatis, & nisi castas esse cogant, fornicari licet. Nemo ex Indis coronatus sacrificat, nec adolet, nec libat, victimas non iugulant, sed præcluso spiritu necant, ne quid mancum Deo offeratur, sed integrum. Qui falsus testis deprehenditur, extremis decurtatur digitorum articulis.

Literarum apd Indos null9 vsus.

Potus & cibus Indorũ

Simplicitas Indis affectata.

Frictio corporis probatur.

Senibus nisi prudẽtes sint nullus honor exhibetur.

Sacrificãdi Indorum ratio.

Qui

Qui membro aliquo quempiam orbauerit, non modo talionis pœnam subit, sed etiam manu truncatur. Quòd si quis artifici manum oculũve ademerit, capitale est. Regis corpus emptitiæ mulieres curant, quæ regem custodiũt, & reliquus exercitus manet extra portas. Si qua mulier Regem ebrium occiderit, munus habet, vt cum illius successore iungatur: succedunt autem filij. Regi interdiu dormire non licet, nocte cogitur cubilia per horas mutare, idq; propter insidias. Cũ in castris nõ est, sępe exit: nã & ad iudiciũ exit, et audit: & si hora est, vt corpus curet quod strigilũ fit perfrictione, simul & audit, et á tribus perfrictoribus perfricatur, exit etiã ad sacrificia: tertio ad venationem: vbi Bacchico more maxima mulierum caterua circũfunditur, stipatores foris manẽt, via funibus obtexitur, q; si quis intrò ad mulieres præuaricauerit, capite plectitur: præcedunt eum tympana & tintinnabula. Quũ in locis septis venatur, assistunt ei duæ tresve mulieres armatæ, quũ vero in locis nõ clausis venatur, ab elephante sagittat: mulierũ aliquæ in curribus sedẽt, quędã in equis ac elephantis, quemadmodum & militãt omnibus armis exercitatæ, multum profecto á nostris discrepantes. Atque hæc etiam á rerum scriptoribus dicuntur, quòd Indi Iouem pluuialem & Gangem flumen, & indigetes genios colãt: & quũ eorum rex capillos abluat, solennia celebrẽt & maxima dona mittant, diuitias suas certatim ostendẽtes. In septem ordines olim diuisa vniuersa gẽs fuit, quorum primus philosophorum erat, qui cæteris numero pauciores, honore & dignitate apud reges longe anteibant. Hi ab omni opere immunes, neque seruiunt cuiquam, neq; imperant: recipiuntq; á priuatis ea quibus sacra diis faciant, & curam habeant defunctorum tanquam chari diis, & quę fiant apud inferos præcipuè norint: propterea dona plurima honoresq; eis impenduntur, multum enim prosunt Indorũ vitæ. Nam anni principio vná conuenientes siccitates, pluuias, ventos, morbos, prædicũt: cęteraq;, quorum cognitio possit vtilis esse.

Regis vita mulieribus apud Indos permissa.

Indorũ gẽs in ordines septẽ diuisa

Philosophi quantũ vitę nostrę prosunt.

Futura enim audientes, cùm populus tum Rex, & futura declinant mala, & bonis futuris immiuent. Qui autem philosophus falsa prædixerit, nullam præterq quòd perpetuò silet, pœnam subit. Secundus ordo est agricolarum, qui multitudine superãtes cæteros, à bello reliquoqꝫ opere liberi, solis agris colendis tempus impartiunt. Nullus hostis eos lacessit necꝫ spoliat, sed existimãs illos in communi vtilitate versari, ab omni iniuria abstinet. Itaque soluti metu agricolæ terramqꝫ libere colentes, rerum afferunt vbertatem. Viuunt autem in campis cum vxore & liberis, neque in vrbes commeant: dant regi (omnis enim India subdita est regibus) tributum, nulli priuato licet agros possidere absque tributo, quintam quoque fructuum partem regibus impendunt. Tertium ordinem conficiunt omnis generis pastores, qui neque in ciuitatibus, neque in villis morantur. Vtuntur tabernaculis, venatu ac retibus: tutas à feris auibusqꝫ regiones reddunt. Hoc exercitio Indiam domesticam præstant, multis variisqꝫ tũ bestiis tum auibus semẽti agricolarum infestis copiosam. Quartum locum artifices tenent, quorum pars armis, pars rusticis instrumentis, alij aliis vtilibus rebus fabricandis vacant. Hi non solum immunes à tributo sunt, sed frumentum insuper à regia percipiunt. Quinto ordine milites, sed numero secundi, belli disciplina exercentur: omnis ea multitudo armis dedita, tũ equi elephantiqꝫ bello apti ex regia victum habent. Sextus est ordo Ephororum, hi quæcunque in India aguntur inspicientes, regi referunt. Septimo loco existunt qui publicis consiliis præsunt, numero paucissimi, nobilitate prudentiaqꝫ maximè insignes. Ex his enim ad regum consilia, tum ad rempublicam gerendam, tum ad res dubias iudicandas ascisuntur: duces insuper ex his deliguntur, ac principes. Has in partes Indiæ politia distributa, haud quaquam licet vnius ordinis virum alterius vxorem ducere, neque exercitiũ mutare. Neque enim fas est militem agrum colere, aut philosophari artificẽ. Sunt & apud Indos statuti principes

cipes, qui iniurias ab aduenis prohibent: si qui eorum infirmentur conductis medicis curant, defunctósque sepeliunt, eorum pecunia proximioribus tradita. Iudices caussas cognoscunt, sontes diligenter puniunt. Seruilis conditionis apud eos nemo fuit, imo lege quadã sancitum, neminem omnino seruũ esse: liberos æquo iure honoreq́ꝫ haberi omneis, qui assuescerent neque præstare cæteris necꝫ iniuria quenquam afficere, optime ob omnes fortunæ casus instituisse vitam. Stultũ sanè videri leges æquas omnibus positas, fortunas nõ æquè omnibus communes esse. Sed quia Indorũ gentes multæ sunt, & forma et lingua propter latissimum regionis tractum diuersæ, non iisdem quos descripsimus moribus æquè omneis viuunt, sed quibusdã etiam incultioribus. Eorum qui auroram spectant alij res pecuariæ dediti sunt, alij non. Item alij in palustribus fluminibus habitantes, crudis vescuntur piscibus egressi arundineis nauigiis excepcant. Singula autem nauigia è singulis arundinis internodiis fiũt. Isti ex Indis ferunt vestem è tegete, quam vbi è flumine messuerunt inciderunt q́ꝫ plectentes in modũ storeæ, tanq̃ thoracem sibi induunt. His finitimi aurorã versus sunt Indi pecuarij, carnibus crudis vescentes nomine Padę, q talibus vti moribus narrãtur. Quoties ciuiũ aliquis aliquave ægrotat, virũ quidem sui maximè familiares interimunt, ꝙ dicant illũ morbo tabescentẽ carnes ipsis corrupturum, & licet se neget ille ægrotare, at nihilominus isti non ignoscentes necant eum epulãturq́ꝫ Mulieri vero suæ maxime necessariæ idem, quod viro viri faciunt. Qui autẽ ad senium peruenit, eo itidẽ mactato pascuntur, Ideoq́ꝫ quum hac de caussa, tum quia in morbis necantur, non multi sanè eorum ad senectutem perueniunt. Est aliorum Indorum hæc diuersa consuetudo, vt nullum animantem interimant, vtque nihil serant, nec domos parandas existiment, atque herba victitent. Est eis semen quoddam milij instar sua sponte nascens è terra suo in calice, quod cum ipso calice lectum coquunt edũtque. Quorum quisque

Apud Indos nemo seruilis cõditionis.

Nauigia Indorũ ex arũdinum internodiis.

Ægrotãtes interimuntur & comeduntur.

Moriendi ritus. que in morbum incidit, is in locum desertum pergit, ibique decumbit, eius vel discumbentis vel defuncti curam gerente nemine. Horum etiam omnium quos iam recensui Indorum, coitus in propatulo est sicut pecorum. Philosophos habent Indi Gymnosophistas, Gymnosophistę Indorum philosophi. qui vt Petrarcha scribit, vltimas & vmbrosas regionis partes incolentes nudi (quod ipsum nomen indicat) ac vagi in solitudinibus philosophantur, ab ortu solis ad occasum perstantes: immobilibus oculis orbem candentissimi syderis contuebantur, in globo igneo rimantes secreta quædam. Insistebant alternis pedibus toto die feruentibus harenis citra dolorem, & frigora niuium, & flammæ æstus perferebant. Inter Bracmana gens. quos Bracmana gens fuit, quæ vt Didimus eius Rex Macedoni Alexandro, qui illam debellare cogitarat, scripsit, pura & simplici vita viuit, nullis rerum illecebris capitur. Nihil appetit amplius quàm ratio naturæ flagitat facilis huic alimonia: non quam luxuriæ sagacitas per omnia elementa perquirit, sed quam tellus ferro inuiolata producit. Mensas epulis onerat innocuis. Hinc est quòd genera morborũ nec nomina numerat diuersa, sed diuturna salute perfruitur: opem nõ precatur alter ab altero, vbi viuitur communiter. Inter pares locus non præbetur inuidię, vbi nullus superior est. Oẽs diuites facit paupertatis æqualitas. Iudicia nõ habet, quia corrigẽda nõ faciat. Leges nullas tenet, qa crimina nulla proferant. Vna genti lex est, contra ius nõ ire naturæ. Quę laborem nutriat, auaritiam non exercet, otium turpe deuitat. Libidini membra ad debilitandũ non tradit, omnia possidet, quæcunq; non cupit. Quòd ferocissima sit pestis cupiditas, q̃ solet egenos quos capit efficere, dum finem inquirendi nõ inuenit, sed & magis quo fuerit locupletata mẽdicat. Sole calescit, rore humectatur, sitim riuo frangit, thorum ministrat humus. Somnũ solicitudo non rumpit. Mentem cogitatio non fatigat. In homines sibi similes superbia non agit imperium, nec quenquam vel minima seruitute exigit, præter corpus quod solum animo famulari de-

ri debere censet. In extruendis domibus igne saxa non soluit, nec admixtione pulueris cæmenta duriora conficit: quin potius in defossis telluris speluncis aut concauis montium latebris habitat: nullos ibi ventorum fremitus, nullius turbinis tempestatem formidat. Tutius se ab imbre defendere speluncam arbitratur quàm tegulam: cuius geminus est vsus, dum viuat mansionis, sepulturæ quando moriatur. Nullus ibi pretiosus amictus, sed membra papyri tegimine, vel quod verius pudore velantur. Fœminæ non ornantur vt placeant, nec sciunt in augenda pulchritudine plus affectare quàm nactæ sunt. Ad concubitum non admonet libido, sed sobolis amor. Bella non gerit, sed pacem moribus non viribus confirmat. Nemo parens filij comitatur exequias, nulla extruit instar templorum sepulchra defunctis, nec in gemmatis vrnis funera combusta recondit, quòd non honoris esse ducat, sed pœnæ. Pestilentiam aut alios corporis morbos vt dictum est, Bracmani non patiuntur, quòd fœdis actibus cœlum non temerant, sed semper apud eos tenet natura cum temporibus concordiam, & vices suas elementa inoffensa custodiunt. Medicinæ remedium parsimonia est, quæ non solum illapsos potest curare dolores, sed etiam procurare ne veniant. Nulla ludicra spectacula affectant, sed theatrum spectare quum volunt, gestorum monimenta relegunt: quæ quum sint maximè ridenda, deflent. Non in fabulis annilibus (vt multi) delectantur, sed in pulcherrima mundialis machinæ, & rerum naturalium dispositione. Mercandi gratia pontum classibus non nauigant. Artem bene loquendi non discunt. Simplex est apud illos eloquentia, communisque omnibus, solum præcipiens non mentiri: forum scholasq; minimè frequentant, quorum doctrina discors, stabile nihil certúmque definit. In honestate vna Gentis pars, alia in voluptate bonum constituit. In cultum diuinum innocuas pecudes non mactant, dicentes Deum sacra sanguine pollutorum non accipere: cultum

Speluncas Bracmani inhabitant.

Parsimonia morborum oim curatio.

Religio Bracmanorum.

potius diligere incruentum, verbo propitiari orantium, quod solum ei hoc cum homine est, sua ergo simi-

Catheæ Indi vxores multas habent.

litudine delectari. In Cathæis Indis multæ vxores in vnius viri coeũt matrimonium. Et is vbi vita discesserit, apud grauissimos iudices suam quæque de meritis agunt caussam: & quæ officiosior præ cæteris viro chariórque fuisse iudicantium sententia comprobatur, illa in habitu ornatuq́; quo cultius se exornare po-

Vxorũ charissima cum defuncta viro crematur.

test, victrix & lætabunda rogum ascendit, ac iuxta mariti cadauer accubat, amplexãs illud & deosculans suppositis ignibus pudicitiæ laude contemptis cum coniuge defuncto concrematur: cæteræ cum nota & dedecore viuunt. Liberi ab ineunte ætate non parentum arbitrio tolluntur, sed eorum quibus id negotium publicè iniungitur, tenerorum infantium illi habitum inspiciunt. Ac si qui segnes ab initio, aut parte aliqua corporis debiles deprehenduntur, necari iubent. Connubia non opibus & nobilitate, sed formæ præstantia conciliant inter se, liberorum magis quàm voluptatis caussa. Consuetudo & apud Indos quibusdam hæc est, vt qui filias præ inopia locare non possint, in ipso ætatis flore cum tuba et classicis quibus bellica significari solent, in forum producant, tum multitudine conuocata puella accedenti primum posteriora humerotenus de-

Mõstruosæ Indię gẽtes
Gænocephali in India.

tegit, postea anteriora, quæ quum placita fuerit, & approbata quibuscunq́ue videtur illa nubit. Megasthenes per diuersos Indiæ montes nationes esse scribit capitibus caninis, armatas vnguibus, amictas vestitu tergorum, ad sermonem humanum nulla voce, sed latratibus tantum sonantes asperis rictibus. Gangis fontẽ

Hoĩes odore solo viuentes.

qui accolunt, nullius ad escam opis indigent, odore viuunt pomorum syluestrium, longiúsque pergentes eadem illo in præsidio gerunt, vt olfactu alantur. Quòd si tetriorem fortè spiritum traxerint, exanimari eos certũ est, & illorũ aliquos in Alexandri castris fuisse me-

Monoculi in India.

moriæ traditũ est. Legimus monoculos quoq; in India esse: Quosdam etiam tam insigniter auritos, vt aures ad pedes defluant, atque in alterutram earum de-

cubent,

cubent, quarum duritie arbores conuellant. Quosdam item singulis pedibus, & adeò latis quidem, vt vbi se defendendi à calore velint, resupinati his totaliter inumbrentur. Apud Clesiam legitur quasdam fœminas ibi semel tantum parere, natosque canes illico fieri. Esse rursus gentem alteram, quæ in iuuenta sit cana, nigrescat in senectute, vltra æui nostri terminos perennantem. Esse etiam perhibent alteram fœminarum gentem, quæ quinquennes concipiant, sed vltra octauum annum viuendi spatia non protrahere. Sunt qui ceruicibus carent, & in humeris habent oculos. Sunt præter eos iam enumeratos syluestres quidam homines, caninis capitibus, hirto & aspero corpore, stridore terrifico. Sed hæc & alia id genus, quæ de India & gente eius memorantur, quoniam magna est opus fide vt pro veris recipiantur, quam ne in iis quidem quæ sunt penè oculis admota, nisi grauate adhibent, qui aliena legunt scripta, parcius sunt referenda. Cathaini hodie eam Indiæ partem quę intèr Gedrosiam Indumque fluuium sita est, atque ab his modo Cathainum appellatur, inhabitant. Scyticum genus hominum, & in quibus magna morum mutatio facta videri possit, si vera sunt quæ Armenius Aitonus de illis prodidit in historia: Sagacissimi sunt, inquit, aiúntque se solos hominum duobus luminibus cernere, cæteros mortales aut cæcos esse, aut altero oculo captos, magnum ingenij acumen, sed iactantia maior. Persuasum est vniuersæ genti, se cæteris mortalibus artium subtilitate & scientia longè antecellere. Candidum genus hominum, paruis oculis natura imberbes: literis vtũtur Romanis quadratura similibus, alij alio superstitionis aguntur delirio. Cæterum omneis veræ pietatis expertes. Solem adorant hi, illi lunam, quidam fusiles statuas, nonnulli bouem: variáque per hæc mõstra sparsa est gentis superstitio. Non scriptas leges, non fidem norunt vllam: & quum in opificiis mirum sit gentis acumen, nulla tamen his rerum diuinarum notitia. Timidum genus hominum, mortémque formidans

Monopedes i India.

Mulieres quinquennes concipientes.

Cathainorum mores

Sagacissimi mortalium Cathaini.

Hoíes natura iberbes.

Cathainorũ religio.

midans: gerunt tamen bella magis ingeniosè, quàm fortiter. Sagittis in pugna vtuntur, telorumq́ generibus, quibusdam hominibus aliarum gentium minime notis: papyracea moneta in vsu, quadrata forma, & in ea regis imagine expressa. Quæ si vetustate obliterari cœperit, obsoletam cum recentius impressa in regia commutant. Supellex ex auro & argento, cæterisque metallis: olei inopia insignis, hoc reges duntaxat vnguenti loco vtuntur. Et de Indis hactenus, nunc de Scythis qui sunt Indiæ contermini, dicendum.

Moneta papyracea in vsu.

DE SCYTHIA, SCYTHARVMQVE feris moribus.

CAPVT IX.

Scythiæ appellatio.

SCythia regio septentrionalis, à Scytha Herculis filio, vt tradit Herodotus, dicta: vel, vt Berosus, à quodam alio ex Araxe prisca, quæ Noë coniunx fuit, genito indigena Scythiæ. Hi olim à primordio paruã patriam possidebant, postmodum paulatim per virtutem & vires aucti, quum regiones multas sibi subdidissent in magnum imperium gloriamq́ peruenêre. Ea primum natio iuxta Araxim flumen parua numero propter ignobilitatem contempta consedit, nacti regẽ quendã bellicosum et militari virtute præcipuũ, agros ampliarunt. Montanos quidem vsque ad Caucasum, campestres vero vsq; ad Oceanum & Mæotida paludẽ aliaq́ loca ad Tanaim vsque flumen, à quo Scythia ipsa longo tractu versus ortum protẽsa Imao monte per medium velut in duas Scythias diuiditur, quarum vna Scythia intra Imaum montem dicitur, altera extra. Ab alieno imperio aut intacti aut inuicti Scythæ semper manserunt: Darium Persarum regem turpi à Scythia submouêre fuga. Cyrum cum omni exercitu trucidarunt. Alexandri Magni ducem cum copiis vniuersis deleuerunt. Romanorum audiuere, non sensere arma: gens & laboribus & bellis aspera, vires corporum immensæ. Hæc inter se olim discreta non erat, vtpote quæ neque agrum coleret, neque tectum sedésve haberet vllas, per solitudines & inculta

Scythæ semper inuicti permãserũt

inculta vagabatur loca, armenta pecoraq́ præ se agẽs. Coniuges & liberi plaustris vehebantur. Legibus nullis obnoxia, iustitiam sponte colebat. Nullum furto grauius in tota gente flagitium fuit, vt quæ non parietibus aut septis armentum circundat, sed in propatulo habeat. Nullius ipsi aut auri aut argenti vsus. Lac et mel in cibatu frequens, cõtra frigora & rigores ferinis pellibus, murinisq́ corpora communibat. Laneus vsus ac vestium ignotus genti. Erat is sanè viuendi ritus frequens Scythis, sed non omnibus. Plerique eorum, vt loco plurimum distantes, sic ab inuicem vita diuersi, veluti peculiares inter se fouebant mores, de quibus postea dicemus, vbi adhuc communes quosdam dixerimus. Gaudent Scytharum plures humana cæde. Quem primum virum in bello vir Scytha ceperit, eius sanguinem potat: quoscunq́ in preiio interemerit, eorũ capita regi offert. Nã capite ablato fit prædæ, quamcunque ceperit, particeps, alioquin expers. Caput hoc modo præcidit, in orbem illud amputat circa aures, verticeq́ sumpto excutit, deinde pellem detrahit, & vbi, sicut bouis corium, manibus molliuit, tanquam mantile possidet, eáque ad habenas equi sui appensa gloriatur: qualia mantilia vt quisque plurima habet, ita vir præstantissimus iudicatur. Multi etiam sunt, qui coria hæc humana tanquam brutorum consuunt, quibus pro amiculis induantur. Cæsorum hostium manus dextras cum vnguibus excoriant quidam, atque cum iis pharetrarum opercula obducunt. Nonnulli totos homines excoriant, & coria super ligna extenta supra equos circumferunt. Capita dicto modo excisa exterius crudo bouis corio superducunt, interius inaurant etiam qui ditiores sunt, & pro poculis vtuntur: hospitibus qui ad eos veniunt, viri alicuius existimationis exhibent, referũtque illos à se esse superatos, id strenuitatis loco ponentes. Semel quotannis singuli regionum principes vinum crateri miscent, de quo Scythæ omnes hostium homicidę bibũt, nęmo gustat qui nihil pręclari operis

Homicidio Scythæ gaudent.

Humana coria pro amiculis concinnantur.

Ossa capitis humani Scythis pocula prębẽt

ediderit,sed sine honore seorsum sedet, quæ res apud eos maximæ est ignominiæ. Qui vero complures cædes fecerunt,hi duobus pariter quos habent,calicibus potant. Deos hos solum propitiantur & colunt, Vestē ante omnes,deinde Iouem ac Tellurem,existimantes Tellurem Iouis coniugem esse. Post hos Apollinem, & cœlestem Venerem,Martem & Herculem. Nulli tamen ex iis simulachra,aras & delubra facienda putant, præterquām Marti, cui ex captiuis centesimum quenque immolant,cæteris tum alia pecora,tum præcipue equos. Sues pro nihilo putāt,quos nec alere omnino in sua regione volunt. Rex in quos morte animaduertit,eorum ne liberos quidē relinquit, sed vniuersos mares interficit, fœminis nihil læsis. Fœdera cum quibuscunque ineunt Scythæ, hoc modo: Infuso in grandem calicem fictilem vino,commiscent eorum sanguinem,qui fœdus feriunt percutientes cultello aut incidentes gladio aliquantulum corporis, deinde in calice tingunt. Acinacem,sagittas, securim,iaculum,hæc vbi fecerunt,sese multis verbis deuouent, postea vinum epotant non modo hi qui fœdus fecerunt, sed etiam comites hi,qui sunt maximæ dignitatis. Regum sepulchra apud Gerros sunt, vbi Borysthenes iam nauigabilis est. Ibi quum rex eorum decessit, ingentem scrobem effodiunt, forma quadrata, dehinc mortuum accipiunt,corpore incerato,aluo euulsa atq; expurgata,quam silere contuso & thymiamate apiiq; semine & anisi quum expleuerunt, resuunt rursus,impositumque plaustro cadauer ad aliam gentem ferunt, quod qui excipiunt,eadem agunt. Sed regij Scythę aurem decidunt,crinem circumtondunt, brachia circuncidunt,frontem nasumq; consauciant, sinistram manū sagittis traiiciunt. Postmodū cadauer ad aliam gentem cui imperitant,ferunt:quæ ipsos comitatur ad eos vnde primnm venerant, vbi iam mortuum circumferentes singulas gentes lustrauerunt, quibus imperitauit apud eos deponunt. Qui in extremis habitant & in sepulchris,ij postquam illum super thorum in loco

Dij Scytharū & religio.

Ineundi fœderis forma apud Scythas.

Pompa in regio funere

Regij Scythæ.

lo constituere, hastis hinc atque illinc defixis, desuper ligna disponunt, atque pallio contegunt, deinde vbi in reliqua loculi spatiositate pellicum vna omniũ charissima, minister vnus, coquus, agaso, viator, pincerna, equus strangulati sunt, cum aureis phialis aliarumq́ rerum omnium primitiis consepeliunt. Circumacto anno hoc iterum agunt, è famulis regis intimos sumunt. Sunt autem famuli regum ingenui Scythæ, & quos ipse rex iusserit, nam nullus venalitius regi ministrat. Horum ministrorum quinquaginta vbi strangulauerunt, ac totidem præstantissimos equos, eductis intestinis palliisq́ rursus distentis atq́ consutis: per ambitum regij sepulchri fornicato opere equos, & super eos famulos insidentes erigunt, ac ita statuunt, vt procul aspicienti equitatus speciem, defunctum regem custodientis præbeant. Et talis regum humatio est, & sepultura. Habent & priuati morem quendam in sepeliendo, nam vbi quis decesserit, proximi quique in plaustrum collocatũ ad amicos circunferunt, eos singuli amicorum excipientes, epulum præbent, tã propinquis quàm cæteris cadauer comitantibus. Ad hũc modum quadraginta diebus circumactũ, dehinc humatur, capite prius exinanito atque abluto: supra corpus tria ligna statuunt mutuo inclinata, circa quę prætendunt lanea pilea quàm maxime possunt constipantes, & in scapham in medio lignorum pileorumq́ positam lapides coniiciunt ex igne perspicuos. Viri Scythæ non lauantur, sed vxores eorum infundentes aquam, corpora ad lapidem aliquem scabrum conterunt, cypresso, cedro, aut thuris ligno, deinde perfrictum corpus, quum intumuerit, illud faciémque medicamentis oblinunt. Id eas simul bene olentes facit, ac postero die medicamentis amotis mundas & splendidas. Iurandi iusiurandumq́ interponendi ipsis per regium solium mos est, quo si quis periurasse à diuinatoribus, qui hoc salignis virgis experiuntur, conuincitur, sine mora capitis pœnam subit, atque facultates omnes amittit; quas accipiunt qui illum periurasse

Cũ rege intimi famuli sepeliuntur quiquagita

Priuatorũ Schyrarum humatio.

Lauãdi mirabilis rit9.

Massagetę & mores eorum.

probauerunt. Massagetæ populi Scythiæ in Asia vltra mare Caspium, vestitu & victu Scythis perquàm similes. Quo fit vt Scythæ à plerisque credantur. Ex equis pugnant & pedibus, vtroque pugnæ genere pene inuicti. Sagittis, hasta, sangari (sic enim ferrum quo vulgo accincti sunt dicitur) auro in baltheis & capitis ac axillarum ornatu vtuntur, aureos thoraces equorum pectoribus inducunt. Ex auro frena & phaleras conficiunt, æreas cuspides hastis præfigunt, ære pharetras muniunt. Ferri & argenti nullus apud eos vsus. Singuli vxorem ducunt, eaq; communiter vtuntur, idque Scytharum soli faciunt, si Scythæ habendi sunt. Quoties aliquis mulieris libine capitur, suspensa ad plaustrum pharetra cum ea sine pudore concumbit. Terminus vitæ nullus genti præfinitus. Vbi quis admodum cõsenuit eum propinqui & necessarij in vnũ coëuntes cum ouibus aliquot immolant, & carnibus pro epulo vbi decoxerunt, indifferenter vescuntur. Quod genus obitus apud eos beatissimum habetur. Languore extinctos non edunt, sed terra operiunt, loco damni putantes, quòd ad immolationem non venerunt. Nihil omnino serunt, pecoribus victitant & piscibus, quos Araxes abundè suppeditat. Lac plurimum potant. Ex diis vnum Solem venerantur. Cui equos immolant, vt pernicissimo syderi è pecoribus omnibus pernicissimum mactent. Seres mites inter se quietissimi omnium, mortalium cœtus fugiunt, adeò vt cæterarum gentium commercia abnuant, primum eorum fluuium mercatores transeunt, in cuius ripis nullo inter partes commercio, sed disposito rerum pretio oculis æstimantibus sua tradunt, non emunt nostra. Apud illos neque meretrix neque adultera, neque fur ad iudicium deducitur, neque occisus homo fertur ibi aliquando: sed est apud eos legum suarum metus vehementior, quàm genesis constellatio. In initio orbis terræ habitant, quia castè viuant, nec erugine nec grandine, aut pestilentia cæterisve malis affliguntur. Fœmina postquam conceperit, à nemine petitur, ne-

Seres omnium quietissimi sanctissimiq;.

Nullis calamitatibus affliguntur Seres.

que

que quum purgatur. Carnibus immundis nemo vescitur, sacrificia nulla nouit, secundum iustitiam omnes sibiipsis iudices fiunt. Ideo non castigantur huiusmodi plagis quæ pro peccatis accidere solent, sed plurimum temporis perdurantes absq; ægritudine vitam finiũt. Taurоscythæ à monte Tauro circa quem habitant, Virgini naufragos immolant, & quoscunq; Græcos illuc delatos, hoc modo. Postquam preces peregerint, hominis caput claua feriunt, truncum eius quidam aiunt perturbari è rupe. Nam in rupe prærupta templum est eorum situm, cruci adfigunt caput, quidã de capite suffigiendo consentiunt, sed truncum è præcipitio deijci negant, sed humo contegi dicunt. Dæmonẽ cui immolãt, aiunt esse Iphigeniam Agamemnonis filiam. In hostes quos ceperint, hoc agunt: Amputatũ quisq; hostis caput domum portat, & fusti suffixum admodum sublime supra tecta statuit, & plerunq; supra fumarium. Ideo in sublimi locantes, ꝙ dicant ços totius domus esse custodes. Viuunt autem è rapto & ex bello. At Agathirsi excultissimi viri sunt, et aurum plerunq; gestãtes in commune cum mulieribus coëunt, vt inter se germani sint ac domestici omnes: nihil neque liuoribus, neque simultatibus mutuo exercentes, cæterum ac Thracum similitudinem accedentes.

Græcos Tauroscythę Iphigeniæ immolant.

Hostium capita supra domorũ tecta figũtur.

Neuri Scythicis vtuntur moribus, qui vna ante Darij expeditionem æstate, coacti fuerant propter serpentium multitudinẽ, in ipsorũ solo procreatam, terram mutare. Sibi persuadent, deierantes se quotannis ad dies aliquot lupos fieri, & rursus in pristinum habitum & formam redire. Anthropophagi, id est, humanę carnis comestores, agrestissimos omnium hominũ mores habent, nõ iudicijs, non legibus vllis vtentes, rem pecuariam exercent. Vestem Scythicæ similem gestant. Linguã propriam habẽt. Melanchleni oẽs indumenta nigra gerunt, vnde & cognomentum habent, qui soli ex his humana carne vescuntur, institutis Scythicis vtentes. Budini ingens natio atque numerosa, cæsiis oculis omnis ac rufa. Gelonus vrbs, à qua & Gelo-

Neuri quotannis dies aliquot lupi fiunt.

ἀνθρωποφάγοι oim hoim agrestissimi

Melanchleni nigra oẽs vestimẽta gerũt.

Budini pedũculos prę mordent.

Geloni dicuntur, gentis caput est. Libero Trierterica, id est, triennalia agūt, & Bacchanalia exercent, Græci quondam fuere, sed Summoti, ibi consederunt. Lingua adhuc partim Scythica, partim Græca vtentes. Sunt tamen Budini à Gelonis & lingua & vita dispares. Nam quum indigenæ sint, pecuariæ operam dant, soliiq; eius regionis pedunculos edunt. Geloni agriculturæ operam dantes, frumēto victitant, & hortos possident, nihil illis neq; aspectu neq; colore similes. Horum regio omnis est arboribus frequens ex lacu, qui ibi etiam ingens est, & multus. Lutrias capiunt, castores, aliasq; multas feras, ex quarum pellibus renones faciunt, atq; induunt. Lyrcæ è venatione victitāt, hoc modo: conscensis arboribus, quæ & per omnem eorū regionem frequētes sunt, feris insidiantur. Singulis adest canis et item equus in ventrem cubare edoctus humilius subsidendi gratia: vbi quis ab arbore feram viderit, sagittaq; percusserit, conscenso equo illam persequitur, comitante cane. Argyppæi sub excelsorū montium radicibus incolunt, homines qui ab ipso natali calui sunt mares pariter & fœminæ: simis quoq; naribus, & ingēti mento, proprio quodam oris sono, Scythicam gestantes vestem, ex arboribus victitantes rei pecuariæ haud student: vnde eis pecorum nō multum est. Sub arbore quisq; cubat: per hyemem quidem vbi arborem pileo albo firmoq; contexerint, per æstatem vero sine hoc pileo. His nemo mortaliū iniuriā infert. Sacri enim dicūtur esse, nihil Martiū armorū possidēt. Idem finitimorum controuersias dirimunt, ad quos quisq; confugit, is à nemine læditur. Issedones talibus moribus vti feruntur, quoties pater alicui decessit, omnes eius propinqui pecora adducunt: quæ vbi mactauerunt conciderunt q;, concidunt & mortuum patrem illius à quo in conuiuium accipiuntur, commixtisq; omnibus carnibus conuiuium exhibent. Caput tum defuncti denudatum purgatumq; inaurant, eoq; pro simulachro vtuntur, agētes illi quotannis maiores hostias ceremoniasq;. Hæc filius patri, pater filio facit, quema

Geloni.

Lyrcæ è venatu victitant.

Argyppæi natura calui.

Homines opinione sacri.

Issedones parentes defunctos comedunt.

Anniuersariæ parentationes.

quemadmodum Graeci natalitia. Dicuntur praetereà & isti iusti esse, & ipsorum vxores peræquè fortes ac viri. Et tales olim fuere Scytharum mores: à Tartaris postea subacti, & illorum viuendi instituta complexi, Tartarorum more viuunt, Tartariq́ue vno nomine vocantur.

DE TARTARIA, GENTISQVE TARtarorum moribus & potentia.

CAPVT X.

TArtaria, quæ & Mongal dicitur, vt Vincentius scribit, in ea terræ parte sita est, vbi oriens Aquiloni coniungitur. Ab oriente Kathçorum ac Solangorum terram habuit, à meridie Sarracenorum, ab occidente Naymanorum, ab Aquilone Oceano circundata. Tartaria à fluuio Tartar, qui per eam currit, appellata. Regio plurimum montosa, vbi campestris est, admixta glarea harenosa est, sterilis nisi aquis fluuialibus, quæ tamen rarissimę sunt, irrigetur. Et ob hanc etiam caussam multum deserta & infrequens est. Ciuitates in ea nullæ, nullæ villæ, præter vnam quæ Cracuris dicitur. Lignis in plerisq́ue locis adeò inops, vt arido boum & equorum stercore incolæ ipsi ignes foueré, atq́ue cibaria decoquere cogantur. Aër & cœlum intemperatum & mirificum, tonitrua & fulgura in æstate adeò horrenda, vt præ timore homines intereant: iam calor magnus est, mox frigus & densissimæ niues cadunt. Ventorũ frequenter tam validi flatus, vt equitantes detineant, & ad terram homines deijciant, arbores radicitus euertant, & multa damna inferãt. In hyeme ibi nunquam pluit, in æstate frequenter, sed adeò parce vt vix terra madefiat. Regio alioquin omnium animalium diues, in camelis, bobus, &c. Iumenta, & equos in tanta copia & multitudine, quantam nõ credimus reliquum mundi habere. A quatuor ab initio populis habitabatur. Vnus Iecchamongal, id est, Magni mongali dicebantur. Secundus Sumongal, id est, Aquatici mongali. Et illi sese etiam à Tartar fluuio, iuxta quem habitabant, Tartaros appellabant. Tertius

Tartarię situs & termini.

Tartarię appellatio.

Boum & equorũ stercore ignes fouentur.

Tartaria pecorũ diues.

Quatuor Tartariæ populi.

Merchat vocabatur. Quartus Metrit. Omnes vnam corporis formam, vnam linguam habebant. Ferus ab initio cultus, sine moribus, sine lege, sine vllo vitæ cultu, armenta pascere, obscuri nominis inter Scythas, finitimorum vectigales. Mox gens ipsa in plures velut tribus diuisa est, cœpitq; sub ducibus agitare, penes quos erat totius rei summa: pendere tamen nihilominus Naymanis vicinis accolis tributum, Quum Canguista oraculo quodã primus est Rex ab ijs creatus, is recepto imperio primum omnium malorum dæmonum culturam abrogauit, edictoq; præcepit, vt tota gens Deum Optimum Maximum coleret, cuius prouidentia regnum credi voluit à se receptum: edictum est deinde, vt quicunq; per ætatem arma ferre possent, ad certum diem regi præsto adessent. Estq; militaris multitudo in hunc modum distributa, vt decuriones centurionibus parerẽt centuriones chiliarchis, chiliarchi miriadum præfectis. Inde ad periclitandas imperij vires septem principum (ex ijs, qui vniuersæ genti ante constitutum regnum præfuerant) filios parentum manu iussit interfici. faceßunt illi Imperium: etsi acerbum & atrox quum multitudinis metu, tum religionis adacti: credere enim vulgo cœli numẽ eiusmodi regni initijs interfuisse, non regem, sed deum ipsum violari arbitrantes si illius dicto minus obtemperassent. His fretis opibus Canguista primũ finitimos Scythas bello subegit, subiectos vectigales fecit, & cum his eos, quibus ipsi ad id tempus tributum pependerãt. Inde remotiores populos aggressus tam prospere, tamq; feliciter à Scythia ad solis vsque ortum, & ab ortu solis ad mediterraneum mare, & vltra, armis suis omnia regna, gentes, & nationes subegit, vt merito iam se totius orientis dominum & Imperatorem scribat. Sunt autem Tartari omnium hominũ deformissimi corpore, vt plurimum, parui, oculos habent grossos & prominẽtes, multum coopertos palpebris, ita vt valde parua est apertura in eis: latas habent facies, & imberbes, excepto quòd in superiori labro, &

vetustiores Tartarorũ mores.

Canguista primus Tartarorũ rex.

Militiæ ordinatio.

Tartarorũ corporis forma.

mento raros habeant pilos & volatiles: graciles sunt in medio communiter omnes: radunt caput per verticem ab aure vna ad aliam in occipitium, ita vt rasura illa barbati formam prętendat, capillos in reliqua parte quemadmodum mulieres nostræ longos nutriunt, de quibus duas tricas siue cordas faciunt, & vtranq; retro aures colligunt: quo more non Tartari solum raduntur, sed quæcunq; gentes eis cõmorantur. Ipsi porrò leues sunt & agiles, boni equites, pedites mali, nullus pedes vadit, omnes & minimi etiam aut equis aut bobus insident quocunq; sit eundum: equitant etiam mulieres, equis vtuntur castratis, & qui nõ feriunt: frena plurimo auro plurimo argento & gemmis exculta sunt: campanulas admodum resonantes ex equi collo pendẽtes gestare gloriosum. Sermone horrido sunt & clamoroso, cantantes luporũ more vlulant: caput quatiũnt, quando bibunt: bibunt autẽ q̃ sæpissime & ad ebrietatẽ, quæ apud eos gloria est. Nõ in villis aut vrbibus, sed in campo veterum Scytarum ritu sub tabernaculis habitãt: pastores enim sunt pleriq; omnes.

Equis Tartari munia oia obeunt

In hyeme manere in planicie solent, in æstate vero pascuarum vbertatem sectantes in montibus degunt. Stationes in tentorij modũ aut ex virgultis contexũt, aut filtro leuigatis lignis sustento, in medio rotundam fenestram faciunt, quæ lucem præbent, & fumum emittat. Ignem in medio habent, iuxta quẽ liberi et vxores versantur.

Habitatio Tartarorũ.

Sagittationibus luctationibusq; viri gaudent, venatores mirabiles sunt, cataphracti ad venandum pergunt, feram cõspiciẽtes corona circunstant: et tũc sagittis, quas quisq; in illã misit prępeditã capiunt.

Venandi ritus.

Panem nõ habẽt, nec pinsunt: mappis nõ vtuntur, nõ mantilibus. Vnũ deũ credũt et ipsum omniũ esse tam visibilium q̃ inuisibiliũ factorẽ: nõ tamẽ aliqua ceremonia aut ritu colunt, sed potius idola quædã de filtro aut serico ad hoĩs formam effigiata: ex vtraq; tentorij parte constituentes pecorum suorũ custodes esse precantur, atq; plurimum reuerentiæ exhibent. His primum lac omnis iumenti ac pecoris offerũt, et anteq̃ quic

Religio Tartarorũ.

quicquam vel bibere, vel comedere incipiunt, partem apponunt. Quodcunque animal ad esum mactant, illius cor in scypho per integram noctem appositum, mane coquunt & comedunt. Venerantur etiam & sacra faciunt Soli, Lunæ, & quatuor elementis. Chaam præterea regem & dominum suum filium dei existimantes, religiosissimè adorant, sacrificant: & tantum illi tribuunt, vt digniorem in toto mundo non esse credant, nec aliquem alium nominare patiuntur. Cæteros homines adeò hæc gens contemnit, & se prudentia & bonitate excellere putat, vt alloqui fastidiat & à se explodat. Papam Christianosque cunctos canes appellāt & idololatras, quod lapides & ligna adorent. Ipsi maleficis artibus intenti, somnia obseruant. Magos habent, qui ea ipsis interpretentur, & ab idolis responsa petant, & accipiant, Deum enim cum illis loqui persuasum habent, & propterea ex oraculo vniuersa faciūt. Tempus & præsertim lunationes obseruant, nullum tamen præ alio aut singulari festiuitate aut abstinentia colunt, æqualiter omne habent. Tantæ auaritiæ & cupiditatis sunt, vt vbi quispiam aliquid viderit quod habere desiderat, si illo potiri cum voluntate possessoris non possit, dummodo Tartari non sit, vi rapit: ex præcepto et instituto regum licere arbitrantes. Quum tale mandatum à Canguista Chaamque primis regibus habeant, quod quicunque Tartarus aut etiam Tartari seruus equum, hominem, siue virum, siue mulierem, in via repererit literas aut conductum regium nō habentem, eum sibi vendicet, & pro suo perpetuo vtatur. Pecunias indigentibus commutant, sed pro grandi & intolerabili vsura, vnum denarium de decem singulis mensibus accipientes: & de vsura vsuram, si dilatā fuerit. Tributarios suos tantis tributis, tantis exactionibus molestant & aggrauant, quantis nullæ aliæ gentes vnquam suos exercuisse leguntur. Incredibile relatū est: Cupiunt semper, & vt domini omnium extorquent, nihil retribuunt. Mendicantibus eleēmosynam etiam denegant. In hoc laudantur, quòd prandio aut

Chaā regē filiū dei credētes Tartari adorant.

Auaritia Tartarorū insatianda.

Vsurarij Tartari.

cœnæ ſuperuenientes, volentes comedere non excludunt aut repellunt, ſed inuitant,& quibus veſcuntur miſericorditer communicant. Victus autem immundiſſimi ſunt, vtpote qui menſas, vt dictum eſt, mantilibus non operiant, manutergijs nõ vtantur: quum manus non lauent, non corpus, nõ veſtimenta: panem neque edant, neq; conficiant: olera non edant, non legumina, ſed tantummodo omnium animantium carnes. Canum etiam & cattorum, equorum ac grandiuſculorũ murium. Captorum inimicorum corpora, ad crudelitatem ſuam oſtentandam & vindicandi deſiderium. Ad ignem quandoq; aſſant, & vbi plurimi comeſturi conuenere, dentibus (luporum adinſtar) dilaniant atque abſumunt: eorum ſanguinem etiam ad hoc prius collectum, crateris infuſum epotãt. Lac iumentinum aliás ipſis potus eſt. Vinum apud eos non naſcitur, aduectum ſicut cæteri homines auidiſſimè bibunt. Alter alterius pedunculos comedunt de capite vel aliunde extrahentes, & dicunt: Sic inimicis noſtris faciam. Scelus magnum habetur, ſi cibi aliquid aut potus perire permittitur. Ideoq; oſſa, niſi medulla prius excepta ſit, canibus nequaquam proijciunt. Nullum animal ex nimia tenacitate comedunt & abſumunt integrum & ſanum, ſed quando mutilatum fuerit, cœperitq; iam aut ſenectute aut aliqua alia pernicie langueſcere. Multum frugales ſunt, & in paucis minimiſq; contenti: bibunt mane vnum vel duos ſcyphos lactis, & interdũ toto die aliud nihil bibunt aut comedunt. Veſtitu tam viri q̃ mulieres ferè vno induuntur: viri mitris caput obtegunt non multum profundis, obtuſis antè, retrò caudatis, vnius palmi longitudine, pari latitudine, quę vt capiti adhæreant, & ne à vento quidem deturbentur, iuxta aures inſutas faſcias habent, quibus ſub mento connectantur. Fœminæ coniugatæ caniſtro quodam rotundo teguntur vnius pedis & ſemis longitudine, in ſummitate inſtar dolij plano, diuerſicolori ſerico aut pictis pauonum plumis circumornato, gemmis ad hæc & plurimo auro, cætero corpore,

Crudelitas Tartarorũ.

Veſtitus Tartarorũ.

vt quæque diues est, ita vestiuntur: potentiores purpura & serico, quemadmodum earum viri. Tunicas portant miro modo formatas, fissura earum in sinistro latere, à quo induuntur & exuuntur: nodulos quatuor aut quinque habet quibus clauditur. Vestimenta quæ in æstate gerunt, nigra sunt communiter omnia: quę in hyeme pluuiosisq́ temporibus alba, infra genua non descendunt: pelliceis vestibus quibus maximè vtuntur, pilos non occultant, & carni applicant, vt nos, sed corium, pilos propter decorem videndos præbent.

Vnus penè virorum & mulierum habitus.

Virgines à non coniugatis, ac illæ à viris discerni facile nequeunt, quòd indiscreto ferè omnes à viris & habitu & gestu sint. Fœmoralibus æquè omnes vtuntur. Bellum ituri brachia quæ nuda habent, quidam ferreis laminis circundant, corrigiis quibusdam concatenatis, quidam multiplicato corio, quo etiam caput obmuniunt. Scutis vti nesciunt, pauci quoque lanceis & longioribus gladiis. Enses habent brachiali longitudine ab vna parte fastigatos, quibus pugnantes à latere percutiunt. Equites sunt agiles, sagittandique scientissimi. Is omnium fortissimus censetur, qui & imperij obseruantissimus est. Sine stipendio militant, gens in præliis & rebus gerendis solers, & ad omnia momenta rerum Imperiúmque obeundum præsto.

Bellica Tartarorum arma.

Duces & principes bellum non intrant, sed procul stantes, suos adclamant, hortantúrque, & quid facto opus sit, diligenter prospiciunt. Liberos, vxores, & aliquando hominum imagines equis impositas exercitui addunt, vt maior ac hosti terribilior appareat. Nec fuga turpis, si conducibilis sit, aut necessaria. Sagittaturi dextrum brachium ab armatura exuunt, & tanta vi postmodum sagittas excutiūt, vt nullum armorum genus sit illis non penetrabile. Turmatim pugnam capessunt, turmatim fugiunt vulnifico sagittarum iactu sequentem à tergo hostem conficientes, Inde pugnantium paucitatem conspicati, subito in pugnam redeunt, homines equósque sagittantes vulnerant, ac tū maximè vincunt, quum victi creduntur. Quum regionem

Stratagema Tartarorum.

onem aliquam inuadere veniunt, diuiso exercitu ab omni parte inuadunt, vt eis occurri non possit, ac nemo incolarum effugere, ita victoriam semper in manibus habent. Illa superbissimè vtuntur, capto nulli parcentes, non pueris, non mulieribus, non senibus, omnes promiscuè occidunt, præter artifices, quos ad opera sua reseruant: occidendos per centuriones diuidunt, seruo cuique ad interficiendos decem, plures vel pauciores, prout numerus fert, assignantes: quibus omnibus bipenni, vt sues, mactatis, cæteris in terrorem hoc agunt: quenque millesimum accipiunt, & capite subuerso, pedibus ad stipem in medio cæsorum erectum ita suspendunt, vt suos adhuc admonere & audire videatur: plerique ad iacentum corpora ipsa procedentes è recentibus vulneribus emanantem sanguinē ore excipiunt & ingurgitant. Nemini quantumcunque etiam se obligauerint, seruant fidem, quin in deditos eo modo & multo grauius sæuiant. Iuuenculas mulieres, in quam quisque incidit, & quamcumque vult, stuprari licet: abducuntur quę liberalioris formę sunt, atque in extrema omnium rerum penuria seruire perpetuo coguntur. Incontinentissimi enim oīm hominū Tartari sunt. Nam licet vxores ducant quotquot volunt & sustentare possunt, nullusq́ (excepta solummodo matre, filia, & sorore) ipsis aut consanguinitatis aut affinitatis gradus ad matrimonium contrahendū obstet, Sodomitici tamen vltra modū sunt, se non minus quàm Sarraceni indifferenter & impunè cū masculis pecudibusq́ commiscentes. Mulierem quam sibi coniungunt pro vxore non habent, nec dotem accipiunt donec pepererit: vnde sterilem repudiare possunt, & aliam superinducere. Hoc mirum est, ꝙ licet mulieres multę virum vnū habeant, propter illum inter se non facilè rixentur, quum tamen vna aliis præferri soleat, atque iam cum illa, mox cum alia dormire. Vnaquæque autem suam stationem habet, vnaquæq; suam familiam: castissimè viuūt. Nam in adulterio deprehēsi, tam vir ꝙ mulier, lege ipsa occiduntur. A' re bellica

Crudelitas Tartarorū ferina

Sodomitici Tartari et Sarraceni.

In adulterio deprehēsi lege occiduntur.

feriati viri pecora in pascua ducunt, & custodiunt, venantúrque, & se luctando exercent. Aliud nihil agunt, mulieribus omnia committunt. His curæ est & quæ sunt victui, & quæ amictui necessaria procurare. Gēs ipsa multas superstitiones obseruat, cultellum in ignem mittere, vel eo saltem attingere: carnes item ex olla cultello extrahere, magnum nefas est. Nihil etiam iuxta ignem securi secant, ne quocunque modo lędant quem aliás religiosè venerantur, & à quo omnia purificari debent persuasum habent. Flagello quo equus impellitur, calcaribus enim non vtuntur, corpus aut brachia quietis gratia supraponere, aut flagello sagittas tangere maximè deuitant. Iuuenes aues non solum non occidunt, sed nec capiunt quidem. Freno equum non verberant. Os osse alio non frangunt. Cibum ac potum, præsertim lac nemo profundit. In stationibus nemo mingit: quod si obstinatè aliquis faceret, absq; misericordia occideretur. Si autem necessitas cogat, vt sæpius fit, tentorium in quo factum est, & omnia quæ in eo continentur purgari debent, tali modo: duos ignes tres passus ab inuicem distātes faciunt, intra quos hastas duas infigunt, iuxta quemq; ignem vnam statuentes. Deinde cordula ab vna ad aliam ducta ac bucaranno intecta per mediam illarum ceu per ianuam, quæcunque purificanda sunt, traducunt: mulieres duæ quarum hoc interest, in alia parte stant, hinc atq; hinc vna, aquā inspergentes, ac carmina quędā submurmurātes. In cōspectū regis nullus aduena, cuiuscūq; dignitatis existat, & quantacunq; agere habeat, admittitur nisi purgatus prius. Qui limen tentorij, in quo Imperator aut ducum aliquis moratur, pedibus calcat, in ipso vestigio interficitur. Præterea si aliquis morsum fecerit, quem deglutire non possit, cogereturque eundem euomere, accurrunt ilicò omnes, & foramen sub statione faciunt, per quod extractum crudeliter necant.

Purgandi p ignes ratio.

Limē regij tentorij calcans interficitur.

Multa alia sunt, quæ pro inexpiabilibus peccatis habent: ast hominem occidere, aliorum terram inuadere, res & bona aliorum contra ius fásque diripere, Dei

præce-

præcepta negligere, pro paruo aut nihilo ducunt. In mundo quodam alio, quem tamen describere nõ possunt se post hanc vitam æternaliter victuros credunt, & meritorum suorum condigna præmia percepturos. Quum quispiam infirmari cœperit, & morti iam vicinus esse, hastam vnam cum nigro panno, tabernaculo in quo decumbit præfigunt, vt ab ingressu prætereuntem auertat. Nemo enim hoc conspecto inuocatus intrare audet. Postquam vero defunctus est, omnis illius familia conuenit, et funus extra tentorium in locum aliquem anteà delectum clam portant, & fouea lata profundáque satis facta, tentoriolum in ea erigunt, mensam ferculis instruunt: atq; defuncti corpus prius pretiosissimo habitu vestitum ad eam applicantes, vnà omnes terra obruunt. Sepelitur etiam cum eo iumentum vnum, & equus phaleratus vnus. Potentiores in vita seruum vnum eligunt, atque cauterio suo iniustum secum tumulari faciunt: & hoc ideo vt in alio mundo his vtantur. Dehinc amici alium equum accipiunt, & mactant, carnes comedunt, cutem fœno repletam, atque resutam quatuor palis supra sepulchrũ in defuncti signũ erigũt. Ossa in aĩæ expiationem mulieres comburunt. Cum cute potentiores aliud agunt, in tenuissima lora illam discindunt, atque his extensis per sepulchri circuitum terram demetiuntur tantum namq; in alio orbe defunctum sortiri credũt, quantum hic ab amicis illi hoc corio admensum fuerit: Trigesimo die luctum finiunt. Quidam Tartarorum Christiani nominis, sed pessimi, parentes iam senio confectos, vt citius moriantur multa pinguedine diu obescant, & inde defunctos comburunt, puluerem diligenter collectum, quasi pretiosum aliquid obseruant, illo cibaria sua quotidie condientes. Qua autem pompa, qua festiuitate Tartari post regis obitum alium illi substituant, quoniam nédum scribere, sed legere fortè tædiosum, paucis absoluam. In locum in campis aptum ad hócque consuetum, Principes, duces, barones, & omnis populus totius regni conueniunt, tum

Æternã vitã Tartari credunt.

Sepeliendi Tartarorũ ritus.

Chriani nominis Tartari parẽtes necant.

Mos in Regis creatiõe memorandus.

eum cui regnum aut ex successione, aut electione debetur in thronum aureum collocant, atque procidentes vnanimi voce, & excelsa omnes in hunc modum acclamant: Rogamus, volumus etiam, & præcipimus vt domineris nobis. Respondet ille: Si hoc á me vultis, necesse est, parati sitis quicquid præcepero facere, quum vocauero venire, quocunq; misero ire, quemcunque occidi iussero id intrepidos facessere, & totum regnum in manus nostras statuere atque committere. Vbi responderunt, sumus: inquit rursus, ergo oris mei sermo, de cætero gladius meus erit: fit applausus á populo. Principes interea ipsum é regio solio exceptum supra filtrum in terra stratum humiliter sedere faciunt ita alloquentes: Vide sursum et agnosce deum, ac respice: filtrum in quo sedes deorsum, si bene administraueris, ad votum habebis omnia: Si autem malè, adeò rursus humiliaberis, spoliaberisq;, vt ne exile hoc filtrum, in quo sedes, tibi relinquatur: quo dicto, charissimam vxorum adiungunt, & ambos cum filtro eleuantes, hunc omnium Tartarorum Imperatorem, illam Imperatricem salutant. Adsunt tum mox ab omnibus gentibus, quibus imperare habet, dona. Adsunt & quæcunq; Rex defunctus reliquit, de quibus nouus Imperator vnumquenq; Principum donat, cætera sibi seruari præcipit, & cum hoc comitia dissoluit. In eius manibus seu potestate omnia sunt: nemo potest, audetúe dicere, hoc meum est, vel illius est. Nemo commorari in aliqua terræ parte debet, quàm in assignata. Imperator ipse ducibus assignat, duces millenarijs, millenarij centenarijs, centenarij decanis, decani cæteris. Sigillum quo vtitur ita inscribitur: Deus in cœlo, & Chuichuth Cham in terra: dei fortitudo, & omnium hominum Imperator. Quinq; maximos & robustissimos exercitus habet, quinq; duces, per quos omnes, qui obstăt, expugnat: aliarum gentiū legatis ipse nō loquitur, nec etiam in conspectum admittit, nisi tam ipsi quàm munera (sine quibus venire præsertim non debent nec possunt) á mulieribus quibusdam

Regū potestas notatur.

Sigillū Imperatoris Tartarorū.

busdam ad hoc deputatis prius purgati fuerint: per medias personas respondet, quibus, quando, & quandiu loquitur (quantumcunq; magni sint) flexis genibus auscultare debent, & ita attendere, vt ne à verbo quidem aberrent. Nemini enim licet imperatoris verba mutare, Nemini latæ ab illo sententiæ qualicunq; modo contraire. In publico is nunquam bibit, neque aliquis Tartarorū princeps, nisi prius cantetur ei, aut citharizetur. Potentiores quū equitant, vmbella quæ lōgiori hastę imposita iuxta eos portatur, obumbrantur: quod & mulieribus eorum fieri dicunt. Et tales Tartarorum genti mores anno ab hinc ducentesimo erant: hi viuendi ritus. Georgiani, quos Tartari eodē ferè tempore deuicerunt, cultores Christi erant ritum Græcorum seruantes, Persis vicini, longo terrarum tractu à Palæstina ad Caspios vsq; montes eorum dominium extendebatur. Episcopatus decem & octo habebant, & Catholicum vnum, id est, Episcopum vniuersalem, qui loco Patriarchę erat. Antiocheno patriarchatui ab initio subiecti erant, bellicosi homines: rasuram in capite faciebant, Clerici rotundam, Laici quadratam. Mulieres eorum quædam equestris ordinis erant, & ad prælium doctæ. Georgiani ordinatis iam aciebus in pugnam ituri repletam optimo vino pugillarem cucurbitam epotare solebant, & aduersarios postea animosius adire. Clerici vsuræ & Symoniæ libere vacabant, cum Armenijs mutuo & perpetuo odio persistebant. Erant enim & Armenij Christiani nominis populus, antequam Georgianis subactis Tartari illos superauere: sed à fide ritu[q]; orthodoxæ Ecclesiæ in multis discordabant. Diem natalis Domini ignorabant, nullas festiuitates, nullas vigilias, nec etiam quatuor tempora obseruabant. Sabbato Paschæ non ieiunabant, Christum eo die circiter vesperam resurrexisse asserentes. Omnibus sextis ferijs infra Paschatis & Pentecostes festiuitates carnes manducabant. Multum ieiunabant, à Septuagesima quidem incipiētes ita stricte, vt nec in quartis sextis[q]; ferijs

Imperator Tartarorū per se non respondet.

Potētiores Tartarorū quū eqtant, obūbrātur.

Georgianorum ritus.

Radātur in capite Georgiani.

Mulieres ad bellum edoctæ.

Armeniorum ritus.

Ieiunia Armeniorum

ferijs oleo,vino,aut piscibus vterentur: plus peccare existimantes,qui his diebus vinū biberet, quàm eum qui Veneris gratia lupanar subiret:die Lunæ penitus se ab omnibus cibis abstinebant, die Martis ac Iouis comedebant semel, die Mercurij & Veneris omnino nihil. Sabbato vero & Dominico die esitabant carnes,& reficiebantur laute. Per totam Septuagesimam, exceptis Sabbatis & Dominicis diebus missarum officia nemo celebrabat nec etiam sextis ferijs per totū annum,per hoc enim violari ieiunium volebant.Porrò duorum mensium infantes, & quoslibet alios indifferenter communioni admittebant, aquam sacrificio non addebant,cum lepore,vrso,corniculis, & huiusmodi,sicut Græci,iudaizabant. In calicibus vitreis & ligneis celebrabant, quidam sine paramentis & sacerdotalibus vestimentis omnino, quidam cum Diaconi & Subdiaconi infula tantum operti. Vsuræ & Symoniæ tam clerici quàm laici, quemadmodū Georgiani, æquè studebant omnes. Sacerdotes quoque diuinationibus & Necromantię incumbebant. Potationibus magis quàm laici vacabant. Vxores ducebant,sed post mortem alterius secunda coniugia vtrisque prohibita erant. Adulteram viro repudiare,& aliam ducere licentiam Episcopi dabant. De igne purgatorio penitus nihil tenebant. Negabant etiam obstinatè in Christo duas naturas fuisse. In triginta articulis à recto Christianæ pietatis tramite eos aberrare Georgiani prodidere.

Sacerdotes Armeniorum vxores ducebāt

DE TVRCIA, TVRCARVMQVE MOribus,legibus,& institutis omnibus.

CAPVT XI.

Turciæ fines.

TErra,quæ nunc Turcia est, maiorem Armeniam ab ortu habet, excurritq; ad Cilicum vsque pelagus septentrionem versus Euxino terminatur, ab Aitono Turquia dicitur,plures in ea prouinciæ: Lycaonia,in qua Iconium caput gentis; Capadocia, in qua

Cæsarea: Isauria, vbi Seleucia: Licia, quæ nunc Briquia. Ionia, quæ Quiscum, vbi Ephesus. Paphlagonia, vbi Germanopolis. Lenech, vbi Trapezus. Hoc quicquid est terræ, quæ hodie Turciæ tenet nomen, non vna gens inhabitat, sed Turcæ, Græci, Armeni, Sarraceni, Iacobitani, Nestoriani, Iudęi, Christiani. Secundum leges & instituta plerunque viuentes quas Mahometus pseudopropheta Sarracenus Arabię genti Anno salutis sexcentesimo atque vndetrigesimo sanxit: vir dubium Arabs an Persa, vtrunque enim traditur. Patre malorum dæmonum cultore, matre Ismaelita, & ob id Hebraicæ legis non ignara: distrahere puerum illi, ambiguumque effingere, dum hic, dum illa suam vterque legem ingerit. Igitur vtroque puer imbutus cultu neutrum adultus recepit, quin homo callidus atque vafer ingenio, inter Christianæ pietatis viros diutissimè versatus, rem perniciosam humano generi ex duabus legibus commentus. Hebræos aiebat impiè facere, qui Christum natum ex virgine inficiarentur, quando id Prophetæ, viri præcipua sanctitate, diuinoque afflati spiritu, futurum cecinissent expectandumque multo anteà prædixissent: contra Christianos stultè credere Iesum Dei amicissimum, natumque ex virgine, opprobria & cruciatum à Iudæis perpeti voluisse. Martinus Segonius Nouomontanus suo hæc de Christi regis nostri sepulchro memoriæ prodidit. Sarracenos & Turcas, ex antiqua Mahometi prædicatione ridere Christianę gentis homines, qui id conditorium venerabundi obseruent. Christum Prophetam summum affirmantes, ex dei spiritu, omnis terrenæ labis expertem, venturum iudicem gentium: inficiari tamen verum ipsius sepulchrum adiri, quoniam gloriosum corpus, diuino conceptum flatu prorsus fuerit impassibile. Hæc Segonius & alia in hanc sententiam, quæ à Mahometicæ gentis hominibus non magis impiè quàm stultè in nostros iactari soleant. His pseudopropheta quum suam gentem malis imbuisset, legem tulit, cui ne ab hominibus sanæ mentis

Gêtes Turciam incolentes.

Mahometi parentes.

Ex duabus legibus Mahometus vnam commentus.

Sarraceni & Turcæ quid de Christo.

tis quandoq; iretur obuiam, abrogareturq; vt sordidæ & pestilenti, capitalem inscripsit pœnam, sanxitq; in suo Alcorano, si quis de ea ausus esset disputare. Qua sanctione palàm fecit nihil synceri in ea lege esse, quã velut mysterium quoddam texerit vetueritq; tractari, vt quale esset id quod ferebatur populus haud scire posset. Sergij Monachi Nestorianæ impietatis viri consilio & opera in illa ferenda præcipuè vsus. Hæc vt popularior esset, ex omnium gentium sectis aliquid assumpsit. Christum in primis laudandum censuit, virum fuisse affirmans sanctum & omni virtute præstantem, eundemq; supra humanitatis fastigium ponere, nunc verbum, nunc spiritum & Dei animam prædicans virginis vtero natum: ipsam virginem miris efferre laudibus, astipulari miraculis & Euangelicæ historiæ quatenus à suo non discrepat Alcorano. Euangelia ab Apostolorum discipulis corrupta esse dicebat, oportuisse per Alcoranum suum emendari: & Christiani nominis multitudini per hæc blanditus à Sergio voluit baptizari: inde in aliorum studia concilianda cum Sabellianis negare Trinitatem, cum Manichæis binarium in diuinis numerum ponere: Negare æqualitatem patris & filij cum Eunomio, Spiritũ sanctum creaturam dicere cum Macedonio: cum Nicolaitis multitudinem vxorum probare. Et vetus testamentũ, tametsi id quoq; diceret quibusdam in locis non carere vitio, prætexuit his ambagibus incredibilem illecebram qua facile vita capitur, remissis suæ genti. Veneris & omnium voluptatum habenis. Serpit pestis hæc propterea in gentes innumeras, vt iam quota pars hominum præ multitudine illa à vero aberrantiũ adhuc sit in officio. Ex hoc facile attendi potest, quod Christo credat, non Europa tota, Mahometo autem & illius maxima pars cum tota ferè Asia & Aphrica, Sarraceni, qui hanc pseudoprophetæ impietatem & delyrium primi acceperunt, eam Arabiæ partem incolebant, quæ Petræa dicta est, vbi videlicet terra ipsa ab vno latere Iudææ inserta est & reliquo

De lege Mahometi disputare capitale est.

Sergius monachus.

Lex Mahometi ex sectis multis mendicata.

Christianis per quæ Mahometus blanditus est.

Voluptatũ indulgẽtia.

Ægypto, à Sarraco loco Nabathæis propinquo: siue vt ipsi volunt, à Sara Abrahæ vxore appellati. Vnde legitimos se omnium mortalium solos diuinæ promissionis successores esse adhuc persuasum habent. Agriculturæ quidam vacabant, & rei pecuariæ, maior autem pars militiæ: & ob id ab Heraclio ad Persicum bellum stipendio conducti, quum se ab illo post consequutam victoriam fraudari cognouissent, ira & ignominia accensi Sarraceni, Mahometo duce & monitore in Syriam secedentes, Damascum occupabant, vbi copiis & commeatu aucti Ægyptum petebant: qua subacta Persidem, postea Antiochiam, & hinc Hierosolymam: adeo potentia & fama indies eorum res crescebant, adeo indies augmentabantur, vt nihil amplius ipsis resistere posse timeretur: quum Turcæ fera & crudelis Scythica gens ex Caspiis montibus à finitimis pulsi, jam per Caucaseas portas in minorem Asiam primò, postea in Armeniam, Mediam ac Persidē descendentes, vi & armis omnia sibi subiugarent. Sarraceni igitur his vtpote imperij fines defensuri obuiam præcesserant, sed quia ipsis impares erant, in breui ad eam desperationem adducti sunt, vt Mahometi fide ab his recepta, passi sunt eos in Perside secum regnare, vt nescias vtra gens maiorem fecerit iacturam, quæ tantò regno cesserit, an quæ eam sibi pestem inculcari passa sic regnandi cupiditate. Vnius itaque fidei vinculum ita vtranque gentem copulauit, vt Sarraceni pro Turcis, & contrà Turcæ pro Sarracenis indiscreta appellatione aliquandiu vocati sint. Nunc vt video Turcarum nomen inualuit, altero abolito. Nō vnū apud hos equitū genus in vsu. Sūt Thimarcini, qui stipēdiarij interpretantur, ad octoginta millia: hi vicos, villas, castella, vt quisque meritus est, regis indulgentia possident stipendij loco, præstoq; sunt Sensacho, duci videlicet eius prouinciæ, cui attributi sunt. In quos hodie diuisi sunt exercitus, Asiaticum & Europeum, ductu inde maiorum ducum militaturi, quorum hic Asiæ, ille Europæ præsidet. Hos Bassas gentili lingua appellant.

Sarraceni vnde appellati.

Rerum Sarracenorum incremēta.

Turcæ quails gens & vnde progressa.

Turcæ & Sarraceni in vnum confluxi.

Militia turcarū ex quib⁹ constet.

Sunt

Bassæ exercitus Turcarū duces.
Aconiziæ milites fatales.
Charippi equites illustres.
Spahi et Soluphtari regij stipatores.

Sunt & Aconiziæ fatales dicti, hi sine stipendio militant, semperq; agmen præcedunt prædabūdi, quintam prædę partem regi debent manubiarum nomine: sunt hi circiter quadraginta millia. Abiit tertium genus in Charippos, Spahiglanos, & Soluphtaros: præstantissimi horum Charippi equestris dignitatis illustres, et circa Regem frequentes octingenti numero ex Scythis Persisq;: neque alio genere hominum lecti in conspectu Regis insigniter, quum opus est, dimicant. Spahi & Soluphtari sunt qui ab initio ad turpē vsum, pueri adhuc, apud Regem fuere, mox adulti regis indulgentia vxorem ducūt, auctiq; dote coniugis & stipendio plurimum oratorum vtuntur officio, regis latus dextra leuaq; stipantes inter eundum. Ad præfecturas & cæteras dignitates ex hoc ferè ordine leguntur: Mille sunt & trecenti numero. Triplex in peditibus ordo. Ianizari hi impuberes adhuc ex toto imperio leguntur à conquisitoribus aliquandiu militari disciplina instruuntur, sub magistro in publicis gymnasiis, mox militiæ ascripti amiciuntur breuiori veste, & pileo albo ac sursum versus erecto: arma, scutum, ensis & arcus: hi castra muniunt, vrbes oppugnant, suntq; ad viginti milia, & amplius. Secundi sunt ordinis Asappi, leuis armaturæ pedites, ense, scuto & longiore hasta instruuntur, rubro pileo à Ianizaris discreti: hostium equos in prælio confodiunt, horum numerus ad belli magnitudinem accommodatur, minimū quadraginta milia, cum Rege proficiscuntur: his stipendium cum bello finitur: ex hoc instituto, regius habet exercitus ad ducenta armatorum milia. Cæterum peditum turba sine stipendio voluntariorum aut euocatorum, suntq; his Calones mixti, lixæ, fabri lignarij, & qui pugnantibus necessaria ministrant: sternunt vias per loca ardua & abrupta: pontes fluminibus aut stagnis imponunt, aggeres in hostes erigunt, cæteraq; ad expugnationes vrbium vtilia expediunt. Comitantur castra numularij, trapezitæ, institores atque aliorum id genus hominum ingens colluuio, ne quid desit eorum

Peditū Turcarum triplex ordo.

Regius exercitus ducēta milia.

rum

rum quæ humano vsui conducunt. Sed nihil est quod in ea gente magis mirari possis, quàm celeritas in agẽdo, in periculis constantia, obseruatio imperij: ad minima delicta capite plectuntur, profunda & verticosa tranant flumina, abruptos superant montes, iussi per æqua & iniqua eunt præcipites, non vitæ sed imperij memores, peruigilij inædiæq; tolerantissimi: nulla ibi seditio, nullus tumultus, fremitu non clamore vtuntur in prælio, in castris noctu tam pertinax silentium, vt patiãtur captiuos dilabi, ne tumultus excitetur aliquis Hi ex omni mortalium numero hodie legitimè militant, vt nemini mirum videri possit, quid sit quòd res eorum tantum ad hunc diem creuere, quantum ducentesimo ab hinc anno nullius alterius gentis, possitque vere dici esse id genus hominum inuictum, nisi aut lue aut peste aliqua teterrima, aut domestica discordia vincantur. Vestitus quo milites vtuntur, honestissimus est, nihil indecentiæ, nihil inhonestatis omnino habens. In sellis ac frenis nulla curiositas ac superfluitas est. Armis indutus eorum nemo incedit, nisi quum pugna instet. Arma post eos in sarcinis deferuntur. Vexillis non vtuntur, sed lanceis ex quarum summitate quædam diuersicoloria fila dependunt, per quæ singuli ducum à suis internosci valeant. Tympano tàmen & fistulis ad conuocandum concitandumq; ad pugnam vtuntur. Registrario, qui magnatum vnus est, defuncto, bello præsentari omnis exercitus debet, tũ vt qui et quot bello amissi sint cognoscatur, quum vt in illorum locum alij scribantur. Pro militibus in omnibus congregationibus & conuiuijs orant: sed multo magis pro communi patriæ caussa cæsis, felices beatosq; eos appellantes, quòd non domi inter coniugum filiorumq; lamentationes obierunt, sed foris inter hostium fremitus hastarumq; fragorem. Maiorum suorum victorias describunt, descriptas cantant & extollũt: multum enim militum animos per hoc excitari existimãt. Domus & cætera ædificia, sub quibus habitare solent de lignis & terra vulgó sunt, pauca de lapidibus, solorum

Turcarũ in re militari peritia.

Soli Turcæ legitime militant.

Vexillis nõ vtuntur Turcæ.

Tympano & fistulis etiam Turcæ vtuntur

Pro militibus & cæsis suis Turcæ orant.

Maiorũ victorias turcæ decãtant

Humiliter Turcæ ædificant.

tum magnatum domus, balnea & deorum templa ex his vulgo constructa: quanuis et plebeiorum quidam locupletes adeo sunt, vt exercitum armare expedireq́ integrum vnus possit: sed quia frugales sint, & omnē sumptum deuitent, humilitatem diligant: volūtariam hanc paupertatem, & rerum sitū patienter ferunt. Ob hanc etiam caussam picturas abiiciūt, imaginum sculpturas sic abhorrent, sic detestantur, vt Christianos, qui eis tantum delectemur, idololatras vocitent & in veritate esse contendāt. Sigillis in literis, siue regis aut cuiuscunq́ alterius fuerint, nullis vtuntur, nullis signis obmuniunt, fidem habēt statim vbi solummodo mittentis nomen audierint, aut scribentis stylum inspexerint. Campanarum vsus apud eos nullus, nec etiam Christianos inter eos habitantes habere ac vti permittunt. Pro pecunia aut aliqua alia re non ludunt, ludere repertos ignominiis multis & probris afficiūt et prosequuntur. Ad sedendum scamnum, sedile aut aliud fulcimentum nemo cuiuscunque dignitatis conditionisue existat, requirit: sed decentissima quadam & membrorum & vestium compositione super terram puerorum more recumbit. Mensa supra quam vescuntur, vt plurimum è corio bubulo parata est, aut ceruino non concinnato, et adhuc hirsuto, rotunditatem habēs quatuor vel quinque palmarum latitudinis, circulos multos per circuitum insutos ferreos, quibus quū corrigiæ inductæ sunt, instar bursæ clauditur, expanditur & portatur. Domum, ecclesiam aut alium locum in quo sedendum est, nisi discalceatus nemo intrat: quum inhonestū indecorumq́; valde habeatur, vt calceatus quis sedeat, quare calceamēto quodam vtūtur, quod facile & deponi potest & recipi. Locus in quo vel domi vel in ecclesiis sedetur, stratus tegetibus laneis est aut scirpeis habentur quoque interdum propter locorum humiditatem & immunditiam tabulata. Vestimentis vtuntur tam viri quàm fœminæ satis largis & longis in anteriori parte apertis, quo honestius curuati naturæ opus perficere cęlaréque possint, Multum enim

Christiani idololatræ à Turcis habentur.

Sigillis literas Turcæ nō roborāt

Sedibus & scamnis turcæ non vtuntur.

Mensa Turcarum de corio est.

Vestimenta Turcarum fluxa.

enim in egestione cauetur, ne meridiem versus, quo orantes se vertere solent, faciem conuertant. Multum etiam ne ab homine quopiam cõspecti turpitudinem suam ostẽdant. Curuati etiam quemadmodum apud nos mulieres micturiunt, nam si stando quispiam min geret, pro stulto aut hæretico ab omnibus haberetur. A vino, quoniam peccati & omnis immundiciei seminarium sit, ex lege abstinent: vuas tamen comedũt. & mustum potant. Abstinent se quoque à carne & sanguine suillo, necnon ab omni morticino, reliquis comestibilibus cunctis vescentes. Diem Veneris ab omni labore feriati, tanto studio & religione colunt, quanta nos Dominicam, aut quanta Iudæi sabbatum. In singulis ciuitatibus ecclesia vna principalis est, in qua eo die post meridiem conueniunt omnes, atque oratione solenniter peracta, prædicatio fit. Vnum Deum confitentur, qui nullum sibi vel similẽ habeat vel æqualem, cuius propheta fidelis Mahometus sit. Quinquies in die Sarraceni omnes orare tenentur, faciebus ad meridiem versis: & hoc antequam faciant, perfectissimam corporis mũditiam habere, cultum, veretrum, manus, brachia, os, aures, nares, oculos, capillos, ad vltimum pedes etiam decentissime lauare, præsertim post coitum & egestionem nisi ægrotauerint vel in itinere fuerint. Si vero aqua eis ad hoc desit, quod tamen contingere raro aut vix potest, quòd in omnibus ciuitatibus continua balnea ad hoc habeantur, puluere mũdæ & recentis terræ perficiunt, ante ablutionem hanc, pollutus quacunque pollutione loqui secum, aut se etiam videre, quantum possibile est permittit neminem. In quolibet anno mensem integrum & hebdomadam strictissime ieiunant, interdiu nec comedentes nec bibentes quicquam, nec etiam se mulieribus commiscentes: post solis autem occasum adusq; sequentis diei exortum cibis, potibus, ac Veneri ad placitum indulgent. In fine ieiunij & postea iterum sexagesimo die Pascha celebrant, in memoriam arietis Abrahæ ostensi in sacrificium filij loco; noctisque cuiusdam in qua Alcora

Viri curuati mingunt

Vinum nõ bibunt Turcæ.

Caro suilla & omne morticinũ vitatur.

Dies Veneris Turcis sacra

Quinquies in die orare Turcę tenentur meridiem versus loti corpore.

Continua in omnib9 ciuitatibus balnea.

Ieiunia turcarum.

Pascha turcarum.

Domus dei in Mecha.

Alcoranum de cœlo datum existimãt. Semel quotannis etiam ad domum Dei, quæ in Mecha est, ire Sarraceni omnes debent, tum propter professionem suæ recognitionis, tum annuos honores Mahometo persoluendos, cuius sepulchrum ibi obseruatur.

Sarraceni ad sectã suã cogunt neminem.

Religionẽ seu sectam suam abnegare Sarraceni neminem cogũt, nec illud alicubi persuadere conantur: quanuis Alcoranus præcipiat, vt aduersarios prophetasq; eorũdem perdant, & omnibus modis persequantur. Vnde fit vt in Turcia omnium sectarum gentes habitent, & quęque vt solet, suo deo sacra faciat.

Sacerdotes Turcarum.

Sacerdotes præterea eorum à communi populo non multum differunt, nec à priuatis ædibus ecclesiæ. Alcoranum scire sufficit & quæ ad orationem cultumq; legis pertinent, meditationibus literarumq; studiis minimè vacant. Non enim ecclesiarum aut animarum aliqua cura occupati sunt, sacramenta nulla habent: reliquiarum sacrorumq; vasorum, & altarium nulla obseruatio. sed vxoribus, liberis, ac cæteræ familiæ intenti, agriculturæ, mercaturæ, venationi & similibus studiis, quibus victus quæritur & vita sustentatur, quemadmodum laici cæterique incumbunt. Nihil est ipsis facere illicitum, nihil prohibitum. A seruitute, ab exactionibus immunes sunt. Honoris plurimum ab omnibus percipiunt, vt qui legis ceremonias sciant, ecclesiis præsideant, & alios docere possint.

Gymnasia Turcę multa habent.

Gymnasia multa & magna habent; in quibus ciuiles leges à Regibus latę pro regni administratione defensioneq; plurimi docentur, quorũ dein quidam ecclesiasticis, quidã secularibus officiis pręficiuntur.

Religiosorum Turcarũ familiæ.

Sunt etiam in ea secta multi & varij religiosi, quorum quidam in nemoribus & solitudinibus vitam villatim ducentes, hominum commercia effugiunt, quidam in ciuitatibus hospitalitatem exercentes, peregrinos pauperes ad hospitia saltem recipiunt. Si non habeant quo reficere possint, ex mendicitate enim & ipsi viuũt: alij per ciuitates vagantes, in vtribus quibusdam bonam atque semper recentem aquam portant, quam cuique petenti bibendam vltro offerunt.

Pro quo pietatis officio, si quid ipsis porrigitur, accipiunt, cupiunt nihil: tantam religionis ostentationem in dictis & factis, in moribus & gestu pre se ferentes, vt non homines sed angeli credi possint. Signum quoddam quisque gerit per quod cuius professionis sit internosci habeat. Iustitiæ Sarraceni seu Turcæ exactores strenuissimi sunt, qui hominis sanguinem fuderit, pari pœna semper plectitur. In adulterio deprehensus, cum adultera absque misericordia, absque mora lapidatur. Est etiam fornicariis sua pœna expressa, octingentos flagelli ictus seu verbera tolerare debet, qui præuentus fuerit. Fur prima & secunda vice deprehensus, totidem ictibus flagellatur: tertia, manu truncatur, quarta pede. Qui damnum alicui infert, pretio æstimato satisfacere compellitur. In possessionibus repetundis vt petitum testibus comprobetur, lege sancitum, vtque negator iuramento sese expurget. Testes nullos nisi valde idoneas probatasque personas, & quibus sine iuramento credi possit, admittunt. Inquisitores per regionem multi etiam constituti sunt, qui orationũ ad quas tenentur, negligentes indagatos talibus quidem adficiunt ignominiis. Tabulam vnam cum pluribus caudis vulpinis illorum collis appendunt, et hinc inde per totam ciuitatem trahentes, non dimittũt donec se certa pecunia absoluant. Extra matrimoniũ nemini, qui ad prouectam ętatẽ iam peruenerit, vitam agere licet. Vxores autem ducere legitimas quatuor possunt, & demptis matribus & sororibus quascunque volunt, nulla sanguinis habita ratione: illegitimas vero quotquot placuerint, & enutrire valeant. Filij tam ex his quàm ex illis suscepti, hæredes in patris bonis æqualiter habentur. Hoc tamen seruato, quòd duæ filiæ filio vno coæquentur. Coniuges duas aut plures non in vna domo, nec etiam in vna ciuitate habent, ob iuges contentiones earum atque inquietudines, sed in singulis ciuitatibus singulas. Libertatem viri eas tertiò repudiandi habent, tertio item recipiendi. Repudiatæ vero à quo viro suscipiantur, si lubet permanere pos

Iustitia Sarracenorum

Adulterorũ pœna.

Furũ pœna

Vxores turcæ quatuor ducunt.

Repudium apud Turcas

Mulierum Sarracenorũ vestitus.

te possunt. Hæ in vestitu honestissimæ sunt. In capite mitris vtuntur velis ipsis superpositis, ita vt decenter hac inuolutæ, vna veli extremitas à dextra aut sinistra capitis parte depēdeat, qua si domum exire, vel in domo in virorum conspectum prodire debeant, sine mora totam faciem præter oculos velare possint. Nunquam audet fœmina Sarraceni vbi virorum congregatio est apparere. Forum adire, vendere aliquid aut emere omnino fœminis illicitum. In Ecclesia maiori locum à viris longè remotum habent, & adeo occlusum, vt nemo introspicere possit, nec aliquo modo intrare. Quem tamen non omnes, sed magnatum solum vxores, & nunquàm aliàs quàm die Veneris ad vnicam orationis meridianæ horam: quæ apud eos, vt dictum est, solennis est, intrare debent. Colloquutio viri & mulieris in publico adeo raro est, adeo præter consuetudinem, vt si inter eos per annum integrum morareris, semel vix videre posses. Virum apud mulierem in aperto sedere, aut æquitare cum aliqua pro monstro duceretur. Coniugati mutuò aliis videntibus nunquam lasciuiunt, nunquam rixantur, quum nec viri erga mulieres grauitatem vnquam remittāt, nec mulieres erga viros reuerentiam. Magni domini, qui apud suas perpetuò esse non possunt, ad earum custodiam deputatos Eunuchos habent, qui tanta custodia illas obseruant & tuentur, vt præter maritum impossibile vlli viro sit, eas alloqui posse, impossibile ipsas posse præuaricari. Postremo Mahometo legibúsque ipsius fidei tantum Sarraceni tribuunt, vt illas seruantibus æternam beatitudinem certissimè promittant: Paradisum videlicet delitiarum, hortum dulcib9 & amęnissimis aquis quaq; versum irriguum, sub puro & temperato cœlo constitutū, in quo quicquid velint habituri sint: omnium ferculorum genera ad saturitatem, serica atque purpurea indumenta, adolescētulas ad nutum speciosas, cum aureis argenteisque vasis: Angelos pincernarum more in aureis lac, in argenteis vina rubea vbertim propinantes ministros.

Eunuchi mulierib9 deputati.

Con-

Contra non seruantibus infernum comminantur, interitúmque sempiternum. Hoc etiam credunt, quòd quantiscunque quis criminibus obnoxius, si moriturus tantum Deo credat & Mahometo, saluus fiat.

DE CHRISTIANIS EORVMQVE origine & ritibus

CAP. XII.

CHRISTVS IESVS Dei Patris omnipotentis verus & æternus filius, secunda in sancta indiuidua æquali perpetua trinitate persona, incomprehensibili & à seculo abscondito consilio atque mysterio, anno ab hinc millesimo quingentesimo vigesimo vt miseros & infelices homines in primis parentibus Adam & Eua, per inobedientiæ peccatum eheu lapsos, & ob id multis seculis cœlesti patria exclusos erigeret, eóque reduceret: ac detrusorum spirituū vetustiorē ruinam ad quam supplendam præcipuè creati fueramus, aliquando in cœlo resarciret: sancti spiritus cooperatione in Iudæa à virgine Maria de progenie Dauid homo conceptus, & natus est. Trigesimo vitæ suæ anno vsque in trigesimum quartum, quo ex Iudæorum inuidia cruce affixus periit, Iudæam omnem percurrens, Iudæos primum, deinde alias gentes ab antiqua Mosaica lege, ab idolorum profana cultura ad nouam suam institutionem adhortatus est. Sequaces quotquot habere potuit discipulos appellauit. Ex quibus duodecim selectioribus post mortē suam, quum (vt prædixerat) iterum viuus apparuisset, cōmisit vt apostolorum siue legatorum nomine, in orbē vniuersum irēt & quæcunque ab eo didicissent vidissentque, creaturæ omni prædicarent. Simon Petrus, cui ecclesiæ suæ regimē principatumque diu antea post se suscipiendum tradiderat, quum post Sancti spiritus perceptionem alij ad alias terræ oras, vt sortiti & iussi fuerant, ad prædicandum diuertissent, primum Antiochiam venit, ibique ecclesiæ cathedram primariam constituens,

Caussæ natiuitatis christi.

Maria virgo Christi mater.

Christi sequaces discipuli vocati.

Petrus Ecclesiæ Christianæ princeps.

Antiochia prima ecclesiæ sedes.

cum aliis apostolis, qui sæpius ad eum venerant, concilium celebrauit: in quo inter cetera Christianos à Christo deinceps dici decretum, qui illius dogma orthodoxamq́ pietatem amplecti tuerentur. Romam deinde sede primaria translata, pro maximo ipse & successores sui semper habuere negotio, rudem & incultam adhuc Christi sui sectam, eámque professos aliquo bono ordine & gubernatione ex Mosaica lege, quam Christus non soluere sed adimplere venisset, ex politiis Romanorum, Græcorum, Ægyptiorum, aliarúmque gentium sacris & profanis ritibus, legibus, moribus: ex saluberrima in primis Christi Iesu doctrina, et sancti spiritus inspiratione cultiores facere. Rem aggressi, quemadmodum non solum apud Hebræos, sed alias etiam gentes, diuisos viderint homines in sacros & profanos, & tam in his quàm illis pulcherrima ordinatione, suos gradus, suas dignitates. Esse monarcham orbis vniuersi tunc Romanum Imperatorem, esse consules, esse patritios qui & senatores, ad arbitrium quorum omnia ordinarentur, esse per terram reges multos, duces, comites, præsides, præfectos, suffectos, tribunos militum, tribunos plebis, prætores, primipylos, centuriones, decuriones, quaterniones, duumuiros, quæstores, ædiles, ianitores, scribas, lectores, & priuatos homines vtriusque sexus multos. In deorum vero templis Regem sacrificulum esse, archiflamines, prothoflamines, flamines, sacerdotes: pari ordine apud Hebræos in sacris summum pontificem esse, minores sacerdotes, leuitas, nathineos, luminum extinctores, exorcistas, ianitores siue æditúos, & cantores. Apud Græcos chiliarchos, hecatontarchos, penthacontarchos, decarchos, pentarchos. Esse præter eos quoque tam apud hos quàm illos, diuersos et virorũ & mulierum religiosos conuentus multos, Saducæos, Essæos, Pharisæos apud Hebræos: Salios, Diales, Vestales apud Romanos. Consensere sanctissimi Apostoli omnes, vt Petrus & qui ei in Romana sede succederent, imperpetuum Papa tanquam pater patrum, vniuer

Marginalia: A Christo Christiani appellati. — Christiana religio à quibus sumpta — Romana politia. — Hebræorũ ciuilitas. — Græcorum administratio. — Rom. Pōti. Papa vocatus.

vniuersalis apostolicus, sanctissimus & summus pontifex diceretur. Ecclesię catholicæ Romæ tanq̃ monarcha Romanus Imperator, orbi vniuerso præsideret. Consules quorum semper duo erant, æquarent in Ecclesia Patriarchæ quatuor: Constantinopolitanus, Antiochenus, Alexandrinus & Hierosolimitanus, Senatores Cardinales exprimerent. Reges qui tribus ducibus Primates tribus Archiepiscopis imperantes designarent, Archiepiscopi seu Metropolitani ducibus compararentur, quòd velut illi pluribus Comitibus, sic ipsi Episcopis mandarent. Episcopi Comitum similitudinem exprimerent. Coëpiscopi siue episcoporum vicarij præsides, præfectos præpositi. Tribunos militum Archipresbyteri redderent. Tribunos plebis cancellarij. Prætores archidiaconi. Centuriones Decani. Decuriones presbyteri parochi. Aduocatos Sacerdotes alij. Ædiles Diaconi. Quaterniones subdiaconi. Duumviros exorcistæ. Quæstores hostiarij, aulæ ianitores lectores cantores, siue poëtas. Acolythi scriptores aut cæroferarios præsentarent. Eos omnes communi appellatione clericos à cleros, id est, sorte: qua ex populo primum in DEI sortem eligebantur, vocari voluere. Septem tamen quos adhuc Romanus Pontifex solenniter sacrificans secum in altari habet, cæteris nominatiores esse. Episcopos scilicet Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos, Acolythos, cantores, quibus singulis in ecclesia sua officia, habitum atque dignitatem attribuere. Episcopis clericos alios ordinare, virgines velare & benedicere, Pontifices consecrare, manus imponere, confirmare, basilicas DEO dedicare, deponendos ab officio Sacerdotes deponere & regradari, synodos celebrare, chrismа conficere, vestes & vasa sacrare, & alia quæ etiam minoribus sacerdotibus communia, vt cathegizare, baptizare, sacramentum altaris conficere, aliis communicare, à peccatis pœnitentes absoluere, contumaces arctius irretire, Euangelium annunciare. Caput in apice quatuor digitorum latitudine, in rotundum

Quatuor patriarchæ, Primates, Archiepiscopi.

Episcopi, coëpiscopi.

Præpositi. Archipresbyteri. Cãcellarij. Archidiaconi. Decani. Presbyteri. Diaconi. subdiaconi. Exorcistæ. Hostiarij. Lectores. Acolythi. Clericorũ in Ecclesia dignitates.

Quid Episcopis concessum.

Sacerdotũ qualis vita & habitus.

dum more Nazareorum radere, et neque comas neq;
barbam nutrire, perpetuò castos esse, sacerdotibus o-
mnibus præcipere. Victum his solum ex primitiis, de-
cimis & oblationibus esse, secularibus curis negotiis-
que omnino vacare, honestè vestiri, incedere & côuer-
sari: soli Deo & Ecclesiæ deseruire lectioni sacræ sedu-
lò incumbere, vt omnia quæ Christianæ religionis
sunt, in quibus alios instituere obligantur, ipsi perfectè
norint.

Christianorũ religiosi conuentus.

Religiosi conuentus tam virorum quàm mu-
lierum sunt Benedictini, Prædicatores, Franciscani,
Augustiniani, Bernardini, Antoniani, Ioannitæ, Car-
thusiani, Præmonstratenses, Carmelitæ, Cistercienses,
innumeriq; alij, quibus omnibus ex regula, quam sibi
priuatim quique præscripsere, certus habitus, certaq;
viuendi ratio est. Continentiam, paupertatem, atque
obedientiam perpetuam professi, vt plurimum, vitam

Monachi solitarij.

solitariam agunt: quare monachi, id est, solitarij appel-
lantur. Quidam abbates, quidam prępositos, aut prio-
res sibi præficiunt: Episcopis aut Romano tantummo-
do pontifici subsunt. Cucullo quanuis non vnius colo-
ris, ferè vtuntur omnes, & carnibus abstinent.

Quindecĩ sacrę episcoporũ vestes

Episco-
pis sacrificaturis sacras vestes ex Mosaica lege desum-
ptas, ob perfectionem eorum, quindecim numero es-
se. Sandalia, amictum, albam, talarem, cingulum, sto-
lam, manipulum, tunicam hyacinthinam, dalmati-
cam, chirotecas, annulum, castulam, sudariolum, palli-
um, mitram, pedum, & iuxta altare, in qua sederet, ca-

Nouem priuatorum sacerdotum vestes.

thedra. E quibus nouem quoque minoribus sacerdo-
tibus communes esse voluere, amictum, albam, tala-
rem, cingulum, stolam, manipulum, castulam.

Ro. Pontificis vestes.

Ro-
mano Pontifici, præter eas ex Constantini magni lar-
gitione, omnia Romani Imperatoris insignia permis-
sa, tunica coccinea, purpurea chlamis, sceptrum, dia-
dema fastigiatum: quibus in magnis festiuitatibus
in sacrario rite indutum rem diuinam facturum, ad al-
tare stipatum procedere, presbytero à dextro, diaco-
no à sinistro lateribus, subdiacono cum libro clauso

care

cæroferariisq; duobus, & vno cum thuribulo suffumigante præcedentibus, eo peruentum mitram deponere, atque in imis gradibus peccatorum publicam confessionem cum comitibus dicere, ascito postmodum altari codicem in cornu aræ sinistro iacentem aperiri, deosculari, & missæ sacrificium suis ceremoniis perficere, Subdiaconum Epistolam, Diaconum Euangelium legere. Septies per singulos dies Deum laudare orareq; præscriptis orationibus, tam maioribus quam minoribus sacerdotibus præcepere, circiter vesperum vesperas, sub noctis crepusculo completorium, matutino tempore matutinas: primam, tertiam, sextam, nonam, prima, tertia, sexta, nona diei horis: & hoc si fieri possit, in ecclesia ante altare humiliter orientem versus. Oratio dominica, symbolumq; Apostolorum, quemadmodum adhuc hodie à vulgo, ab initio tantum dicebantur. Beatus Hieronymus Damasi papæ impulsu, Psalmos per ferias digessit, & horis singulis proprios deputauit. Nocturnis die sacro nouem: non sacro, duodecim. Laudibus matutinis quinque. Vesperis quinque, cæteris omnibus treis. Euangelia, Epistolas, aliaque quæ ex veteri ac nouo instrumento adhuc leguntur, præter cantum, pro maiore parte ordinauit. Damasus Antiphonas, quas Ambrosius Mediolanensium Episcopus conscripsit, diuiso psallentium choro alternatim cantare instituit, & singulis versum Gloria patri, & cætera adiecit. Lectiones & hymnos, qui horis singulis præmittuntur, concilia Toletanum & Agathonense approbauere. Orationes, gradualia, Tractus, Alleluia, Offertoria, Communiones in missa: Antiphonas, versiculos, tropos, aliáque quæ tam in nocturno quàm diurno officio cantantur leguntúrque, ad decorem & laudem DEI Gregorius, Gelasius, Ambrosius, & plerique alij sancti patres non vno, verum diuersis temporibus ædidere. Missa (sic appellant sacrificium) à lectione primum, eo simplici apparatu tenoréque, quo adhuc sancto Paschæ sabbatho fit, celebrabatur. Celestinus papa In-

Septies per diem orare sacerdotes.

Horæ septē canonicæ.

Orationes quis ordinauit.

Alternatim cantare.

Missæ officij apparatus.

troitũ addidit. Telesphorus, Gloria in excelsis: Hymnum & in terra Hylarius Pictauiensis composuit. Symmachus cantari instituit. Salutationes, quæ per Dominus vobiscum septies in ea fiunt, ex libro Ruth transumptæ, Clemens et Anacletus interposuere. Gelasius cætera ad offertorium vsque, ordine quo peraguntur ordinauit, præter sequentias quas Nicolaus, et symbolum quod Damasus, ex Constantinopolitana synodo immiscuere. Prædicatio, quæ ex suggesto diebus festis à sacerdote aut diacono ad populum fit, Neemiæ aut Esdrę exemplo inoleuit magis quàm instituta est. Mouebantur in hac ab initio, quum omnes in Missa præsentes ex præcepto communicarent, ad mutuam concordiam, qui odio insectabantur, vt mundi non polluti vitiis, sacramentum altaris perciperent, ratione cuius publica peccatorum cõfessione adhuc hodie ea cõcludi solet. Veteris ac nouæ legis instrumenta, decem Dei præcepta, duodecim fidei articuli, septem Ecclesiæ sacramenta, sanctorum vitæ & martyria, dies sacri, doctrinæ, virtutes & vitia, & quęcunque alia, quæ Christiano homini cognitu necessaria sunt, edocentur. Offertorium Gregorius apposuit. Leo præfationes. Maiorem & minorem canones Gelasius. Sanctus, beatus Sixtus. Pater noster ex Matthæi euangelio Gregorius. Martialis beati Petri discipulus benedictionem dare Episcopos, pacem minores sacerdotes Innocentius instituit. Agnus Dei Sergius adiunxit. Gregorius cõmunionem. Conclusionem per Ite missa, per Benedicamus Domino, & Deo gratias, Leo adinuenit. Duodecim fidei articuli, quos quemlibet nedum constantissime confiteri, verumetiam credere beati Apostoli mãdauere, tales recensentur. Primus, vnum Deum & trinum esse patrem omnipotentem, cœli terræq; factorẽ. Secundus, Iesum Christum filium eius vnigenitum, Dominum nostrum. Tertius eundem de spiritu sancto conceptũ, ex Maria virgine natum. Quartus, sub Pontio Pilato passum, crucifixum, mortuũ, atq; sepultum. Quintus ad inferna descendisse, rursus à mortuis ter

Sermo quare in missa fiat.

De quibus sermo fiat.

Offertoriũ.

Præfatio.

Canon vterque.

Oratio dominica.

Agnus Dei

Duodecĩ fidei articuli.

sa tertia die resurrexisse. Sextus, ad coelos ascendisse, sedere ad dexteram Dei patris omnipotentis. Septimus, venturum rursus cum gloria, iudicatum viuos et mortuos. Octauus, spiritum sanctũ esse. Nonus, sanctam ecclesiam catholicam. Decimus sanctorum communionem, remissionem peccatorũ. Vndecimus, carnis resurrectionem. Duodecimus, æternam post obitum in alio orbe vitam. Decem præcepta, quæ Deus digito suo conscripta per Mosen Israëlitico populo dederat, & nos obseruare voluere. Primum est, vnum Deum credere. Secundum, ipsius nomen vanè non assumere. Tertium, sabbata sanctificare. Quartum, parentes et natu maiores honorare. Quintum, non occidere. Sextum, non mœchari. Septimum, non furari. Octauum, falsum non attestari. Nonum, rei alienæ non inhiare. Decimum, alteri nuptam neque concupiscere. **Decem dei præcepta.**

Septem ecclesiæ sacramenta, quæ in posterioribus quinque fidei articulis includuntur, & credi à nobis sancti patres præcepere. Primum baptismus est. Hoc ex canonica sanctione, nisi maxima necessitas citius depoposcisset, olim non nisi in fide prius optimè instructis et approbatis catechumenis, per examina vel exquisitiones septem, quæ septem certis per quadragesimæ ieiunium diebus fiebant, sacris Paschæ & Pentecostes sabbatis, quibus consecrari in parochiis omnibus solet, dabatur. Quoniam verò præ cæteris ad æternam salutem id apprime necessarium est, ne quis eo orbatus ex vita hac abscedat: statuêre, vt nato mox infante patrini huic, tanquam testes aut fideiussores, rogentur. A quibus ante Ecclesiæ fores statutus, à sacerdote ad hoc accersito priusquam sacro fonte immergatur, quæreretur, an Satanæ pompisque eius omnibus abrenuntiauerit, an fidei Christianę articulos omnes firmiter credat. Patrinis pro eo affirmantibus, sacerdos ter in faciem illi insufflans, exorcizat catechizátque. Septem postea cum eo per ordinem facit, benedictum sal ori illius primo immittit. Secundo oculos, aures, nares, terra suo sputo madefacta illinit. Ter- **Septem ecclesiæ sacramenta.** **Baptismus primum.** **Septies baptizandi olim examinabãtur.**

Septē circa baptizádos

tio nomen, quo postea vocetur, imponens: In pectore & dorso oleo sancto in crucis formam cōsignat. Quarto, baptismo ter sanctæ Trinitatis nomine, patris & filij & spiritus sancti, quo etiam alia sacramenta omnia exhibentur, immergit: aut in crucis formam ter perfundit. Quinto, pollice sacro chrismate intincto, frontem ipsius cruce notat. Sexto, vestem eum candidam induit. Septimo candelam ardentem præbet. Iudęi an-

Tam grauate Iudęi cur baptizētur.

tea quám baptizantur, ex Agathonensi concilio menses nouem catechumeni in fide instruuntur, diesq́ quadraginta ieiunare debent, diuitiis se suis omnibus abdicare, seruos manumittere, filios si quos Mosaica lege circunciderint, á se procul repellere. Nemini ob id mirandum, si tam grauate gens illa baptismo admoueatur.

Confirmatio secundū sacramentū

Confirmatio, secundum sacramentum, ab Episcopo solum in ecclesia ante altare adultis, & si fieri possit, ieiunis, tali quidem ritu largitur. Cōfirmandi cum singulis patrinis omnes adsunt. Episcopus dicta super omnes vna oratione singulorum frontes humectato chrismate pollice, crucis forma in patris & filij & spiritus sancti nomine consignat, alapamq́ maxillæ sinistræ in suscepti sacramenti memoriam, ne repetant, incutit. Patrini, ne recens vnctio defluat, aut per incuriam abstergatur, mox præparata ad hoc fascia frontem obligant: quam non nisi septimo die deponere fas ducunt. Tantum huic sacramento sancti patres concessere, vt nomen in baptismate impositum, si displiceat, in huius perceptione ab episcopo in aliud mutari possit.

Tertium sacramētum sacer ordo.

Tertium sacramentum est, sacer ordo: similiter ab Episcopo solum in prima ecclesia in Decembri tantū, nunc cōstitutis sex anni temporibus, puta singulis quatuor ieiuniorum eam ob caussam institutorum, sabbatis. Sabbato, quod sitientes dicitur, & sacro sancti Paschæ sabbato confertur, maribus solummodo: & quorum vitæ conditio, corporum habitudo, animorum qualitas, satis cognita perspectaq́ sit.

Septem clericorum ordines.

Septem, secundum quosdam nouem enumerantur, in quibus singulis characterem specialem suscipientis animæ impri-

mi,

mi, & eum hominem sacrum deinceps esse, credi sancti patres voluere: hi psaltes sunt, hostiarij, lectores, exorcistæ, acolythi, subdiaconi, diaconi, presbyteri, episcopi, vnum tamen sacramentum, non plura, ratione finalis officij quod est dominicum corpus consecrare censetur. Singulis sua in Ecclesia officia, insigniaq; ex Toletano concilio constituta. Hostiarijs sacras ædes tueri, aperire & recludere: clauis ob id eis in ordinatione datur. Lectoribus veteris testamenti sacrarumq; historiarum legendi facultas. Codex tribuitur. Exorcistis obsessos malo dæmone homines adiurare, in signum quo illud continetur, liber porrigitur. Acolythis candelabra, luminaria, vrceolos ad aram disponere, atque portare. Candelabrum eius cum cæreo, vrceolisq; vacui præstantur. Subdiaconis oblationes percipere, calicem patinamq; attrectare, & ad sacrificium deferre. Vinum & aquam in vrceolis diaconis administrare, vacuus ea de re ipsis calix cum patina ab Episcopo, vrceoli vino aquaq; pleni, & mappula ab archidiacono dantur. Diaconis Dei verbum gentibus prædicare, & sacerdotibus in sacris Ecclesiæ actibus deseruire committitur, Euangelij liber tribuitur, & stola in modum iugi altero tantummodo eius humero iniecta. Presbyteris dominicum corpus consecrare, pro peccatoribus orare, atque per iniunctam pœnitentiam Deo rursus conciliare potestas. Calix cum vino, patina cum hostia, stola super vtrunq; humerum, & castula insignia. Quid episcopo datum supra auditum. Dominica hic tantum die, horam circiter tertiam infra missæ officium priusquam Euangelium legitur, ordinatur per manus & libri super caput positionem ab alijs episcopis, connumerato Metropolitano, tribus. Episcopi in prima Ecclesia ab alijs presbyteris parum aut nihil differebant, communi concilio ecclesiæ moderabantur, antequam dissensiones vulgo audirentur, quibus vnusquisq; se, non à Christo, sed à quo baptizatus esset, hic Pauli, alius se Apollinis, tertius Cephæ appellaret. Pro vniformitate

Ordinibus officia & insignia data.

Episcopi cõsecratio.

Episcopi à presbyteris olim nihil differebãt.

mitate igitur conseruanda, & schismatibus vitandis necessario decreuere sancti patres, vt communi appellatione omnes qui baptizarētur, Christiani deinceps à Christo dicerētur, vtq; singulis prouincijs, prout magnæ vel paruæ essent, vnus aut plures presbyteri probatiores, episcopi nomine, præficerentur: qui non, vt antea, suo nutu, sed Ecclesiæ Romanæ sacrorumq; conciliorum statutis ordinationibusq; subditum sibi & clerum & populum gubernarent instituerentq;.

Christiani à Christo.

Episcopi quō primo introducti.

Tunc primum piorū principum auxilio permissuq; regiones per totum Christianum orbem in diocœses, diocœses in conuentus seu capitula, capitula in parochias diuisæ: & pulcherrima illa ordinatio, qualis adhuc cernitur tam in clero quâm populo facta, vt populus vicanus dato iure suo parocho obediat, parochus decano, decanus episcopo, episcopus archiepiscopo, archiepiscopus primati siue patriarchæ, primas siue patriarcha legato, legatus papę, papa concilio, concilium Deo soli. Corporis & sanguinis Christi salutiferum sacramentum sacerdos quisq; rite secundum Ecclesiæ claues ordinatus, consecrareq; intendēs obseruata verborum forma conficere ex triticeo pane verum corpus, ex vino verum sanguinem Iesu Christi potest.

Corp⁹ et sā: guis Chrī, quartum sacramētum.

Ipsemet Christus Dominus noster nocte, quæ passionis suæ diem proximè præcessit, cum discipulis celebrauit, & in memoriam sui ipsius celebrandum manducandumq; perpetuo instituit & consecrauit. Magna fide circa id necessarium, vt primo transmutari panem in corpus, vinum in sanguinem Christi credatur. Secundo, id licet quotidie fiat, Christum tamen non augmentari. Tertio, manducatum indies nō minui. Quarto, sacramento in plures partes diuiso integrum Christum in singulis etiam minimis particulis permanere. Quinto, ab homine malitioso manducatum non coinquinari. Sexto, sumentibus malis mortem, bonis vitā æternam conferre. Septimo, manducatum, nō in manducantem vt alius cibus, sed manducantem in ipsum conuerti. Octauo, manducatum illæsum in cœlum rapi. No

Magna fide opus, vt tredecī sequentia credant.

pi. Nono, tam in exigua & modica panis aut vini forma, immensum incomprehensibilemq; Deum & hominem Christum comprehendi. Decimo, vnum atque idem Christi corpus vno momento multis in locis, multis ab hominibus, et diuersa sub specie percipi. Vndecimo, mutata substantia panis in veram Christi carnem, vini in sanguinem verum, naturalia accidentia panis & vini permanere, non carnis aut sanguinis assumere. Duodecimo, dignè manducantibus vtilitates duodecim maximas, quæ in his versibus enumerantur, subministrare. Inflammat, memorat, sustẽtat, roborat, auget. Hostia spem purgat, reficit, vitam dat, & vnit. Confirmat fidem, minuit fomitemq;, remittit. Vltimo, tam viuis quàm defunctis, pro quibus à sacerdote speciatim in sacrificio offertur, miro modo saluificum & vtile esse, Eucharistiam communionem propterea dici. Consecrabatur quidem ab exordio Christianæ religionis, & adhuc, vt aiunt, apud schismaticos quosdam tantæ magnitudinis vnus panis, qui à sacerdote in scutellam comminutus, omnibus qui sacrificio aderant, communicari satis esse posset. Ex præcepto nanq; olim Christiani de eo quotidie communicabant: deinde dominicis tantum diebus. Sed quum nec his etiam dignè obseruaretur, præceptum in anno ter vel ad minus semel, sacro videlicet Paschatis tẽpore, in omniq; vitę periculo pro viatico, quo etiam nomine appellatur Christianus homo quilibet sanæ rationis diligentiori qua vnquam possit, & animæ & corporis sui ad hoc præparatione percipiat. Matrimonium, quod est maris & fœminæ legitima cõiunctio, iure naturali, diuino, gentium & ciuili inductum sacramentum quintum. Sancti patres in Christiana pietate vnum, non plura simul, publicum non clandestinum in ecclesia vel eius foribus solenniter fieri præcepere, ita scilicet vt sacerdos accerseatur, qui virum primo, deinde fœminam inquirat: In matrimonium contrahendum vtriq; ne consentiant. Quibus consentientibus, quod maxime in eo necessarium est, ipse comprehensis

Eucharistia cõmunio.

Quo tẽpore sumẽdã.

Viaticum.

Matrimonium, sacramentũ quintum.

Matrimonij iura.

hensis amborum dextris,eos indiuiduæ sanctæq; Trinitatis & vnitatis nomine patris & filij & spiritus sancti coniungens,iubet hortaturq;,vt vnanimi huius & mutui coniugij perpetuo memores, viuentes se mutuo nunquam derelinquant, mutuo diligant, mutuo deseruiant,honorent:procreationi, non libidini studeant:natos ex se pueros honeste & diligenter educent. Annulo postea eos subarrat, & aqua benedicta aspersos, porrecta stola in ecclesiam introducit: supplices ante altare,si prius benedicti non sint,benedicit. Mulier rubea vitta, & supra hanc candido velamine obuelatur,sine quo deinceps in publicum prodire,aut viris assidere haud licitum. Duodecim esse,quibus matrimonium contrahendum impediri, contractum dirimi rursus voluere. Personæ vtpote errorem, conditionem interpositam,cognationem,crimen apertum, sectæ disparitatem,violentiam,sacrum ordinem, ligamen quo alij alter obstringitur, publicam honestatē, affinitâtem,coëundi impotentiam. Sextum Ecclesiæ sacramentum Pœnitentia est,à Christo pro altera naufragij tabula datum. Christianus homo quilibet indubie credere debet,in quatuor consistere. Peccatorum videlicet pœnitudine,canonica cōfessione,absolutione,satisfactioneq;. Primo,non leui,sed grauissima pœnitudine in animę penetralibus super perdita,iterumq; amissa illa per peccatum puritate & innocentia,quam vel baptismo,vel superioris pœnitentiæ beneficio consequutus fuit,doleat, & dolore siue pœnitudine ea se reconciliandum rursus Deo speret, omnia quibus sese innocentiam amisisse, indignationemq; Dei in se concitasse cognoscit, sacerdoti prudenti, ore proprio humiliter vere loco Dei confiteatur: firmiterq; credat, à Christo illi ceu suo in terris vicario potestatem concessam esse, vt se à peccatis confessis omnibus absoluere possit. Postremum pro satisfactione & culparum remedio nō grauatē, verum alacriter obeat quicquid facere iussus fuerit. Indubitata fide credat absolutum esse se, quàm mox à sacerdote absolutio debita vere

Duodecim matrimonio obstantia.

Sextum sacramētum pœnitentia

Pœnitētia.

Confessio.

Satisfactio Ablutio.

ta vere

ta verborum forma pronunciata fuerit. Vltimum sacramentum Extrema vnctio creditur, per oleum, quod ad hunc vsum ab Episcopo in singulis dioecoesibus, annuo ritu, quinta feria quæ Paschæ festum proxime præcedit, quemadmodum Chrisma consecratur à sacerdote ex Iacobi Apostoli præcepto, & Felicis papæ in sede beati Petri quarti institutione morituris tantummodo adultis, atque eam poscentibus præstatur. Præscripta verborum forma & crebra sanctorum inuocatione, ea corporis membra inunguntur, quibus quinque sensus, visus, auditus, gustus, olfactus, tactus maxime vigere & homo deliquisse existimatur, vtpote os, oculi, aures, nares, manus & pedes: qua concedi, si dignè percipiatur, nedum leuium delictorum omnimodam remissionem, verum quoque, aut mox pristinam sanitatem, aut obitum maturiorem, lenioremque sancti patres credi voluere. Festi dies quos per annum ab ecclesia obseruari præcepere, initium à Christi Domini nostri aduentu, quem in Decembri Apostolus Petrus per hebdomadas integras treis & dimidiam ieiunio & oratione ante natiuitatem eiusdem, quę vltimis Decembris diebus continuis octo ingenti gaudio & solennitate celebratur, omnes auspicantur. Annum in hebdomadas quinquaginta duas, hebdomadas in menses duodecim, menses vt plurimum in dies triginta diuisere. Prima Ianuarij die, vt secundum Mosaicam legem Christus pręputio circuncisus sit, ecclesia recolit. Tertia postea, vt à Magis tribus, tribus muneribus adoratus, atque à Ioanne in Iordanis flumine baptizatus, nouæ legis primordia iecit. Secunda Februarij die, vt immaculata mater eius patrio ritui obediens, templo ipsum intulerit, & sese purgari permiserit: in cuius rei memoriam solennis ab Ecclesia eo die processio peragitur, candelæque cereæ benedicuntur. Vigesimaquinta Martij, vt nasciturus CHRISTVS virgini Mariæ per angelum annunciatus, sancti spiritus obumbratione in vtero conceptus sit: quo tempore, quadraginta etiam dies,

quos

Vlt. sacra. vnctio extrema.

Quę corporis membra inungãtur.

Extremæ vnctionis effectus.

Qui dies Christianis sacri.

Aduentus Domini.

Tẽporis diuisio.

Circũcisio Christi.

Epiphania Domini.

Purificatio Marię.

Annunciatio domini

Ieiunia domini. quos nobiscum in terris agens ieiunauit: & nos ieiunare passionemq́ ipsius & mortem, quàm vt nos à diaboli iugo liberaret, sponte sua sustinuit, recolere voluere. Vltima illius ieiunij die, quæ frequēter in Aprilem cadit, maximo omnium festo, vt superata morte ad inferna descendit, diabolo expugnato rediit suis iterum viuus, & gloriosus multum apparuit celebrare. In Maio vt spectātibus discipulis vniuersis propria virtute in cœlos ascendit: Quo tempore beati Mamerti Episcopi Viennēsis institutione per vniuersum Christianum orbem peregrinationes seu Letaniæ de ecclesia vna ad aliam minores fiunt. In Iunio et Maio quandoque vt promissus spiritus sanctus discipulis Christi singulis in ignitarum linguarum formis deorsum datus apparuit, ac omnium nationum linguas & loqui & intelligere dedit. Octaua die sequenti festum sanctæ Trinitati celebre. Deinde quinta ex Vrbani sexti institutione, vt in vltima cœna Christus in perennem sui memoriam saluberrimum corporis & sanguinis sui Sacramentum sub panis & vini speciebus perpetuo visendum, vescendumq́ suis post se relinquens instituit, frequenti celebritate recolitur. Decimaquinta Iulij, vt beati Apostoli velut iussi fuerant, duodecimo Anno post Domini sui in cœlos ascensionem, ad prædicandum gentibus in orbem vniuersum abierunt nouo festo memoratur. Obitus genitricis Christi decimaquinta Augusti. Natiuitas octaua Septembris. Vt templo præsentata à trimatu ibi ad nubiles vsq; annos Deo iugiter seruiendo permanserit, vigesima prima Nouembris peragitur. Octaua Decembris immaculata illius ex diu sterilibus parentibus conceptio veneratur. Secunda Iulij die vt montana transcendens Elizabet cognatam inuisit. Constituti etiam duodecim Apostolis, quibusdam Martyribus, nonnullis Confessoribus, & virginibus sacri dies. Vigesimaquarta siquidem Februarij Matthiæ, Marco euangelistæ vigesimaquinta Aprilis: quo die Letanias maiores Gregorius fieri ordinauit; Philippo & Iacobo

Marginal notes: Passio domini. — Resurrectio dñi. — Ascensio ad cœlos. — Letaniæ minores. — Pentecostes festum. — Trinitatis festum. — Corporis Christi. — Apostolorũ diuisionis. — Assumptio nis Mariæ. — Natiuitatis Mariæ. — Præsentationis in tēplum. — Conceptionis Mariæ. — Visitatiōis.

cobo maiori prima Maij, Petro & Paulo vigesima nona Iunij. Et eiusdem mensis dies vigesimaquarta Natalis Ioannis Baptistę sacra est. Vigesimaquinta Iulij Iacobo minori, Bartholomęo vigesimaquarta Augusti. Matthæo vigesimaprima Septembris. Vigesimaoctaua Octobris Simoni & Iudæ. Vltima Nouembris Andreæ. Vigesimaprima Decembris Thomæ. Et eiusdem mensis vigesimaseptima Euangelistæ Ioanni, prothomartyri Stephano præcedens dies dicata, Innocentibus pueris subsequens. Laurentio decima Augusti, Georgio vigesimatertia Aprilis. Martino & Nicolao solis ex omnibus Confessoribus festa, huic sexta Decembris, illi vndecima Nouembris tributa. Catharinæ virgini vigesimaquinta Nouembris, Mariæ Magdalenæ vigesimasecunda Iulij. Esse etiam sub vnius Michaelis nomine omnibus beatis angelis diem vigesimumnonum Septembris sacrum. Et in commune omnibus sanctis & electis dei primum Nouembris voluere. Septimam prę terea quanq; diem, quemadmodũ Iudæis sabbatum, Dominica appellatione ab omni seruili operatione prorsus Christianis quietam esse, Solum diuinis laudibus, diuinis sacrificijs in ecclesia operari. Euangelium & fidei præcepta à sacerdotibus prædicantibus addiscere, ac quibuscunq; modis cœlestis in nos numinis iram diebus sex intermedijs prouocasse timemus, hac die totum deprecari expiareq;. Olim quæq; quinta dies pari celebritate obseruabatur: sed ne idololatris gentibus quæ Ioui hac die feriabant, nonnihil condonaretur, abrogata. Rursus fiebat tam Dominicis diebus quàm quintis ferijs, ante missæ incœptionem per Ecclesiarum circuitum à clero & populo solennis processio, atq; aquæ benedictæ per sacerdotem aspersio. Agapitus instituit hanc in memoriam Christi ascensionis, in illa gloriosæ resurrectionis, quæ de dominica in dominicam, velut de octaua in octauam perpetuo festo celebratur. Per noctes, quæ præcipuos solennes dies præcedunt, totas olim ex præcepto clerus & po-

Dñica dies Christianis vt Iudæis sabbatũ, sacra.

Quĩta quęque dies olim sacra, vt Dominica hodie.

Processio dominico die quare fiat.

pulus omnis in Ecclesia diuinis laudibus inuigila-bant: sed ob plura enormia scandala & crimina, quæ tenebris occultantibus à malitiosis interim perpetra-bantur, mos iste sublatus, pro eo ieiunia die præceden ti instituta adhuc vigiliarum nomen retinent. Quinque per annum Ecclesiam recolere statuêre, à dominica, quę septuagesima à septuaginta diebus quos includit, ad octauam Paschæ Christi Domini ieiunium, passi-onem, mortem, sepulturam, prætereà hoc primorum parentum miserabilem lapsum, maximósque humani generis errores illos, quibus à veri nominis cogniti-one cultúque abducti, ad idolorum & malorum dæ-monum profanam obseruationem declinauit. Duram item & intollerabilem illam seruitutem, quam sub Ægyptio Pharaone Israeliticus populus seruiebat: quare in canonicis horis Geneseos & Exodi libri le-guntur, & tristitiam tam in gestu quàm cultu omnem ecclesia ostentat. Ab octauo Paschatis die ad octauũ Pentecostes Christi resurrectionem, ascensionem, & sancti spiritus transmissionem: quúmque hoc humani generis Deo patri per filium reconciliationem, redem-ptionemq́ue, ac in qua pręfigurata fuit, filiorum Israël in terram promissionis restitutionem: noui ob id instru-menti libri leguntur, & iucunda lætaq́ue omnia repetun tur. Ab octauo deinde Pentecostes ad Christi aduen-tum vsque per hebdomadas plus viginti miracula & conuersationem illius cum mundo celebrare volué-re: pręterque hoc longam illam peregrinationem, quam à restituta salute ad extremum sæculi diem de genera-tione in generationem longa serie humanum genus facit, vnde ob diuersam fortunam qua veluti in æstuo-so pelago nauis fluctuatur, ecclesia neque satis exultat, neque tristatur, verum vt cautè ambulet, victoriám-que ex ingruentibus procellis reportet, varij veteris & noui instrumenti libri prælegũtur. A' Dñi insuper aduentu ad ipsius natiuitatem temporis meminisse, quod à Mose ad Messiæ exortum perdurauit, quo cer tificatum de sua salute humanum genus ex lege, &

Quinque per annũ Ecclesia recolit.

Christi passionem.

Christi resurrectionẽ.

Christi in mundo cõuersationẽ.

Christi expectationẽ.

Prophetis illius aduentum futurúmque regnum ardentissimis desideriis expectauit. Prophetias igitur legi & ieiunium statuere, vt Ecclesia ex his & edocta melius & habilitata Domini sui CHRISTI natalem, qui in quarta hebdomada semper celebratur, dignè exceptum læta salutis suæ primordia, veluti continuò festo ad septuagesimam vsque dignè & meritò pertractaret. Oratoria siue templa, quæ ecclesias appellauere, non nisi Episcopi diocœsani permissu ædificari voluere, & comportata ad structuram materia fundóque solidiori reperto: eundem ad hoc accitum lapidem primarium angularem in fundamentis benedicere, signo crucis signare & Orientem Solem versus dirigere: tum primum fabris cæmentariis superædificare fas esse, Ædem in humani corporis seu crucis formam. Chorum in quo summum altare, & psallentium clericorum chorus, à quo appellatur, esset, caput præsentare Orienti obiectum, rotundum posteriori ædificio breuiorem: sed propter oculos qui in capite sunt, magis luminosum, cancellis à reliquo corpore, veluti collo, distingui. Turrim huic vnam aut duas (forsitan aptius) aurium loco annecti. Campanas in his suspendi, ad populum ad diurna nocturnáque officia conuocandum. Posterius ædificium, ita quoquo versum constitui, vt aptè brachia ad dexteram leuámque, reliquum corpus, cum pedibus porrectum in longum latúmque significet. Conclaue concameratum, vt plurimum sub turrium vna esse: ianuam in chorum habens, in quo sacrorum vasa, consecratæ vestes, aliáque Ecclesiæ vtensilia reponantur, Sacrarium illud dici. Columnas duplici ordine locari, in quarum epistyliis testudinem aut tectum quiescere basibus inferius altaria applicari, altaria pallis duabus ritè instrata, Christi cruce, aut sanctorum reliquias conseruante arcula. Candelabris duobus hinc atque hinc dispositis, & libro semper exornata esse. Parietes intus & extra incrustari variáque pictura insigniri. In singulis parochiis singulos excauatos, & bene munitos lapides haberi, in quibus

Christi Iesu natalem diem.

Chrianorũ oratoria siue templa.

Dispositio templorum Chrianorũ

Posterius ædificium.

Sacrarium. Columnæ.

Altaria & eorũ adornatio.

Baptisteriũ.

De Europeis

MEMORABILIORIBVS GENTIBVS.

Liber Tertius.

CAPVT PRIMVM.

OST Asiam ad Europam tertiam orbis partem stylus vertendus est, appellatam ab Europa Agenoris Phœnicum Regis filia: quæ à Ioue rapta, in Cretam abducta fuit. Ab occidente mari Athlantico clauditur, à septentrione oceano Britannico, ab oriente Tanai, Mæotide palude & Põto, à meridie Mediterraneo. Terra multiformis, & ad virorum virtutem ingenuè disposita: ciuiúmque & domesticarum ad alios rerum transfusiua. Est enim tota habitabilis in exigua tantummodo parte propter frigoris vim, inhabitabilis: quæ finitima Tanaidis & Męotidis incolis Borysthenensibusq́ in curribus degẽtibus: habitabilis autem regionis id quod algidũ est, & montanum laboriosè habitatur. Curatores autem probos suscipientia loca etiam prauè habitata, & per latrocinia mitigantur. Quemadmodum obtinentes Græci montes petrásque incoluerunt pulchrè ob prouidentiam circa ciuilia artésque & reliquum ad vitam sensum. Romani quoque multas gentes accipientes, quæ natura inhumanę erãt, ex ipsis locis asperis importuosisque & frigidis, caussa ve alia malè habitatis insociabiles homines inter se, multis aliis admixtis connexuerunt. Et ciuiliter quidem viuere agrestiores durioresque docuerunt. Quantum autem Europæ ipsius in plano est, naturalémque temperiem habet, multum adiuuat ad ista: quandoquidem id quod est in felici regione pacificum omne est; & quod in tristi, pugnax

Europæ limites.

Europæ laudes.

Græci.

Romani.

& virile:accipiuntq́ hę gẽtes aliqua inter se beneficia. Aliæ enim opem armis ferunt, aliæ fructibus & artibus, morumq́ doctrina. Manifesta vero sunt etiam non auxiliantium inuicem detrimẽta. Habet superius quiddam vis arma tenentium, nisi ea ipsa multitudine superetur: adestq́ terræ ipsi etiam vltra hoc quoddam naturale bonum, quod ea sanè omnis planicie mõtibusq́ distinguitur. Ita vt vsquequaq́ descriptibile & ciuile pugnaxq́ subiaceat: plusq́ esse alterũ, id scilicet, quod est pacis familiare: ita vt hoc vincat adiuuantibus etiam ducibus, Gręcorum prius, Macedonum vero Romanorumq́ posterius. Ex hoc autem & ad pacem & ad bellum sufficientissima est sibi. Etenim multitudinem pugnacem abunde habet, & quæ agros colat, & quæ vrbes quoque contineat. Excellit hæc & fructus afferens optimos vitæq́ necessarios, & metalla quæcunque vsui sunt. Odores ad sacrificia, necnon multi sumptus lapillos ipsa extrinsecus petit. Quarum etiam rerum inopibus nihilo deterior, quàm abundantibus est vita. Similiterq́ pecudum exhibens mitium multarum copiam, Ac bestiarum ferarumq́ habet raritatem. Et talis quidem natura est Europæ in vniuersum, particularis autem pars prima est omnium ab ortu Græcia.

Europa & ad pacẽ & ad bellũ sibi ipsi sufficientissima.

DE GRAECIA, ET LEGIBVS à Solone Atheniensibus Græcorum longè principibus sancitis.

CAPVT II.

GRæcia Europæ regio est, à quodam Græco qui latè in ea rerum olim potitus est, appellata. Hæc ab Isthmi angustijs incipit, & à septentrione in meridiem vecta, quà sol oritur Ægeis, quà occidit Ionijs fluctibus obiacet. Thermopylæ mediam dirimunt, vt Italiam Apenninus iuga montium à Leucade & mari ad occidentem solem verso, ad alterũ mare, quod ad ortum spectat tendẽtia. Extremos montes ad occasum Oetham vocant; quorũ quod altissimũ est, Gallidro

Græcię descriptio.

Thermopylæ.

Apenninus

lidromum appellant, per cuius vallem in Malliacum sinum iter est, non latius sexaginta passibus. Hæc vna via militaris est, per quam si nemo prohibeat, traduci potest exercitus: cætera loca adeò ardua & perplexa, vt ne expeditissimis quidē sint peruia: ideo pylæ, quasi portæ, dictæ: & à calidis aquis inibi nascentibus Thermopylæ. Iacent ad mare versa, Acarnania, Ætolia, Locris, Phocis, Bœotia, Euboia penè terræ annexa, Attica & Peloponnesus, longius prædictis in mare excurrunt, diuersa montium specie: et quà ad septentrionem obuersa iacet, includitur Epirus, Perrebia, Magnesia, Thessalia, Pthiote, & sinus Malliacus. Athenę ciuitas liberalium literarum & philosophorū mater, & quà nihil habuit tota Græcia clarius atq; nobilius, fuit inter Achaiam & Macedoniam in regione quæ Attica appellatur, ab Atthis filio Athenarum regis, qui Cecropi in regno successit, & Athenas condidit, vnde & Cecropia dicta est, & postea à Mopso, Mopsopia, & à Ione Xuti filio, vel, vt Iosephus scribit, à Iano Iaphet filio Ionia: postremo à Minerua Athenæ: Græci enim Mineruam Athenam vocant. Atheniensibus Draco primum leges cōscripsit, deinde Solon Salaminius multis prioribus ob pœnarum magnitudinē abrogatis: omnibus enim ferè legibus, quas Draco tulerat pœna erat morte diffinita, vt otij & desidiæ conuicti, capite plecterentur. Qui olera, fructusve in alieno prædio legisset, eodem quo & parricidæ supplicio puniretur. Ciuitatem census æstimatione Solon in ordines distribuit. In primo ij fuere, quibus quingentorum Medimnum esset census. Secundo dein loco adscripti, qui trecentis censi forent, equosq; alere possent. Tertius equorum onere adempto pari censu æstimatus. Et ex his ferè ordinibus Magistratus creari, qui infra fuerūt Mercennarij nuncupati, concionis habendę, iudicandiq; munia, cæteris exclusi magistratibus obibant. Quam ciuilem institutionem Romæ Seruius Tullius magna ex parte imitatus credit. Concilium in Areopago ex annuis magistratibus consti-

Callidromus.

Regiones Græcię.

Athenæ & ciuium instituta. Athenarū appellatio.

Draconis leges.

Ciuitas in ordines distributa.

Cōcilium in Areopago.

tuit, instituti huius Draconem autorem prodiderunt: Quidam secundum hęc quæ dixi, vt omnem Solon ciuilis discordiæ occasionem in futurum tolleret, ne temeraria multitudo incertis (vt solet) flatibus iudicia turbaret: ex quatuor tribubus, quę Athenis erant quadringentos legit viros, ex singulis centum: his permissum, vt quæ Areopagitæ decreuissent, si æqua visa forent, probarent: si minus essent placida, pari potestate rescinderent. Atq; ita, velut duabus anchoris nixus, aduersus omnes fluctus immobilis mansurus ciuitatis status videri potuit. Parricidij, affectatæq; tyrannidis damnati, ne magistratum caperent lege vetuit. Nec hos solum ab honorum petitione exclusit, sed eum quoque, qui orta in ciuitate seditione neutram partiũ sequutus esset, mali ciuis esse ratus, quum proprias rationes in tuto collocarit, nulla communi cura solicitudine ve teneri. Habuit nec minus admirationis illud, vt fœminæ, quæ viros parum ad rem veneream idoneos sortitæ essent, vnum, quem vellent, ex mariti propinquis impunè admitterent. Pecuniarias dotes è medio sustulit, vt pauca vestimenta, & vasa quædam paruo empta paterna domo ferret mulier: testatus coniugij societatem, non pretio, sed natorum charitate iungi oportere: ne in defunctos vita maledicta iacerentur. Si quis in sacro aut in iudicio, ciui conuitium fecisset, quinque dragmis mulctaretur. Legandæ pecuniæ, cæterarumq; rerum facultatem testari, volentibus permissam, quum prius patrio instituto in familia esse debere censerentur, quæ amicitia propinquitate prælata est, & gratia necessitati, in ea cautum ne dementia subdolave persuasione fieret. Ploratus & lamentationes in alieno funere sustulit. Nec subsidia alimentave vlla filius patri deberet, à quo non arte esset aliqua ad vsum vitæ institutus. Qui illegitimo essent thoro procreati, neu parentes alerent. Enimuero qui meretricio non abstinet congressu, is perbelle demonstrat, se non liberorum procreationi, sed voluptati studere, seq; ipsum mercede priuat. Mœchum in adulterio

Quatuor tribus.

Quadringenti viri Areopagitis additi.

Lex admiranda pro mulieribus

Dotes pecuniariæ sublatę.

Legãdæ pecuniæ facultas permissa.

Luctus in alieno funere inhibit9.

ulterio deprehensum impunè necari voluit. Qui vim ingenuæ virgini intulisset decem dragmis mulctari. Ius vendendæ filiæ sororisve sustulit, nisi adhuc in situ pro deprehensæ. Qui Isthmia vicisset centum dragmas, qui Olympia, quingentas præmium ferret. Qui lupum victum attulisset, quinque dragmas ex publico acciperet. Qui lupam dragmam vnam: hoc pecoris, illud bouis pretium: vetus fuit Atheniensium hanc beluam insectari, quippe quæ æquę sit pecuariæ rei & agrorum cultui infesta. Eorum liberos qui in prælijs occubuissent publicè nutriendos erudiendosq; præcepit, quo sanè animati singuli fortiter ac strenuè in bellis dimicarent. Voluit etiam vt & is qui oculos in bello amisisset publicè aleretur. Præclare & illud statuit curatorem cum pupillorum matre non inhabitare. Cauit ne is fieret curator, ad quem post pupillorum obitum substantia spectaret. Illud item non licere anulario venditi anuli seruare sigillum. Et qui alteri vnum oculum eruerit, ei ambos erui debere. Et quæ non posuisti ne tollas, si quis secus facit, capitale esto. Principem, si ebrius deprehensus esset, morte mulctandum. Athenienses vt dies secundum lunæ cursum agerent, monuit. Ex omni genere frugum mel & cæram extra Atticos fines asportari permisit. Nullum ciuitate donari nisi opificem, qui cum tota domo se Athenas contulisset, aut perpetuo exilio natali solo pulsus esset, censebat. Has leges Solon ligneis tabulis, quas Axionas dixere, notatas, in centum annos sanciendas curauit, haud ignarus fore, vt his ciuitas longa temporis intercapedine assueta, in perpetuum deinceps sanciret. Herodotus in decem annos Atticis legibus cautum prodidit. Sed vt sanctiores essent, magisq; obseruarentur, aliorum legumlatorum more, qui latas leges ad numen aliquod referre solent, ipse, quemadmodum Draco antea, Mineruam suarum autorem dixit: atque in verba sua iurare in foro ad lapidem, senatum populumq; induxit. Fuerunt Athenienses non aduenæ, neque passim col-

Adulterorum pœnæ.
Victorum præmia.
Lupus ab Atheniensibus insectatus.
Occisorum in bello liberi ex publico aliti.
Curator pupillorũ.
Princeps ebrius morte mulctandus.
Legũ tabulæ Axionæ dictæ.
Mineruæ Atheniẽsiũ legũ autor.

Atheniēsiū origo & inuenta.

Tres leges in Neptuni placationē ī mulieres.

Cęsos in bello quomodo Athenienses sepeliant.

Monumentū Callisti.

Marathon ciuitas non procul ab Athenis.

lecta populi colluuies originem vrbi dedit, sed in eodem nati solo, quod incolunt: & quę illis sedes, eadem origo est. Primi lanificij, & olei, & vini vsum docuere, arare quoque & serere frumenta glande vescentibus monstrauerunt: literæ certæ, ac facundia, & hic ciuilis ordo disciplinæ veluti templum Athenas habēt. Tres leges, quæ in Neptuni placationem à Cecrope in mulieres, à quibus Deus ipse suffragio fastiditus fuerat, & Mineruæ posthabitus, latæ erant, adhuc obseruabantur, videlicet, ne vlla vnquam mulier senatum ingrederetur, vt nulla earum proles maternum nomen accipiat, ne quis eas Atheneas siue Athenienses dicat, sed Atticas. Cœsos in bello Thucidide autore in hunc modum sepeliunt, facto ante triduum tabernaculo, mortuorum ossa proponuntur, & suorum quisque reliquijs, si quid lubeat, imponit, quum efferuntur singularum tribuum singulas tribus suæ quanque tribus ossa continentes vehicula portant. Vnus item thorus inanis fertur, constratus eorum, qui non extant, qui inter cęsos non fuere reperti. Efferunt autē promiscuè voluntarij quiq; vel ciues vel hospites fœminis propinquare coniunctis ad sepulchrum eiulantibus, conduntq; in publico monumento, quod est iuxta monumentum Callisti apud suburbana, vbi semper eos sepeliunt, qui in bello ceciderunt: pręterquam qui in Marathone, quorum singularem fuisse virtutē existimantes, eodem in loco sepulchrum fecerunt: postea vero quàm eos humauerunt aliquis ab ipsa ciuitate delectus vir haud quaquam pro incōsulto habitus, & cui pro dignitate conueniat, super eos orationem habet, qualem decet de eorū laudibus qua habita disceditur: hoc quidē more sepeliunt, quo per omne belli tempus quoties id accidit, legitimè vtuntur.

DE LACONIA ET LACONVM siue Lacedæmonum institutis.

CAPVT III.

OcbaliaLacedęmonia

LAconia in Peloponneso prouincia, quæ & Ocbalia & Lacedæmonia dicitur, à Lacedęmone Iouis & Thay-

& Thaygetæ filio, á quo etiam clara & potens ciuitas in eadem regione ædificata est atque appellata. Hæc quoque Spartha dicta est, á Spartho Phoronæi filio, Agamemnonis regia fuit. Lycurgus insignis philosophus Polydectis regis frater quum vita illo defuncto imperium relicti filij tutoris nomine aliquandiu administrasset, ciuitatis statum atque regionis optimis institutis, optimis legibus excoluit. Quum antea ex omnibus fere Græcis soli Lacedæmonij pessimé morati essent, tam circa se quàm circa hospites, nullo consuetudinis conuersationisq; commercio. Lycurgus ergo audacter rem aggressus, omnia iura, instituta, et priscos viuendi ritus abrogauit, atque ciuiliora quædam multoq; laudabiliora instituit. Primum omnium seniores de republica electi, qui cũ regibus qui duo numero creati sunt, consultarent: is ordo velut arbiter fuit, inter regiam potestatem, & vim multitudinis: ne aut hæc contumacia sæuiret: aut imperio illi. Octo & viginti seniores (tot enim fuisse Aristoteles scripsit) duobus regibus assidebant, ne nimium Democratia inualesceret prouidentes: & rursus, ne qui regnum tenerent, tyrannicum quippiam molirentur, quæ hic ordo decreuisset, cætera multitudo, vt sciret, necesse erat. Addita deinceps post multos annos Ephororum potestas, huic paucorum administrationi, quæ Græco verbo Oligarchia dicitur, postea quàm nimis visa est ferocescere: estq; quasi frenum concilio illi iniectum, accidit id tamen centesimo á Licurgi interitu anno, cũ Theopompus regnaret. Alterum ab Oligarchia institutum, agrorum diuisio: persuasit illi multitudini, vt solum omne Laconicum in medio positum æquis in singulos portionibus diuideretur: oportere ratus ciuẽ ciui ingenio, et virtute nõ luxu, & diuitiis præstare. Abiit igitur vniuersa terra in sortitum nouem & triginta millia: in nouẽ millia vrbanus ager. Paganicus & Municipalis in triplo & amplius maiorem numerum: portio quælibet ea fuit, quæ viro frumenti medimnos. LXX, fœminæ, XII, annuos ferret. Habuit á princi

Spartha.
Lycurgus philosophus legislator.
Reges simul apud Lacedæmones regnabant.
Octo & viginti seniores.
Democratia. i. principatus populi.
Ephororũ potestas.
Oligarchia
Agrorum diuisio.

principio animo & res mobiles diuidere, sed inuidiam veritus, quæ inde eminebat (plures enim videbantur id ægrè laturi) omnem auri argentiq́ vsum è medio sustulit, ferreumq́ nummum induxit, percussitq́ decussem, quem iussit minime valere, ac tum demum omnis furandi occasio sublata est. Ignitum ferrum ex quo nummum percussit, aceto extinxit, vt ad rem nullam amplius ob mollitiem vtile redderetur. Omnes ad hoc artes vt inutiles vrbe eiecit: quanquam artifices ipsi sublato auri vsu sua sponte inde transmigrarũt, quum ferrei nũmi apud alios in vsu non essent. Mox vero vt omnem ex ciuitate tolleret luxum, publica cõuiuia instituit, vt diuites promiscuè & inopes vni adhiberentur conuiuio, vnisq́ vescerentur epulis. Ac ne lautorum quisquam cœnatus in publicũ veniret, qui minus cupide & hilariter vesceretur, vt parum frugi à proximè accumbentibus obiurgabatur: quo planè instituto omnis vetus è medio luxuria sublata est. Exarserunt ex ea re potentiorum iræ, impetuq́ in eum facto, alter est illi oculus baculo excussus, quare cautum ne Spartiatę cum baculo amplius ad conuiuium intrarent. Hunc conuiuandi ritum Philias dixerunt, haud dubiè publicæ amicitiæ & humanitatis argumento, vel quòd quasi Phidithia dicerent, quòd ita conuiuando φειδοῖ, id est, parsimoniæ assuescerent. Qui sacrificij aut venationis caussa conuiuio non occurrissent, his domi cœnare permissum, cætera multitudo aderat: cõferebant ad hoc conuiuium quotannis singuli farinæ medimnum vnum, vini coros octo, casei quinque minas, ficuum quinque semis minas. Frequentabant id pueri etiam velut temperantiæ, omnisq́ ciuilis disciplinæ gymnasium: assuescere ibi vrbanis sermonibus iocariq́ comiter discebant, ac sine scurrilitate cauillari. In re vxoria haud tam pudicitiæ quàm procreationi ob assiduam militiam est consultum, eo vsque vxoribus indultum, vt eas viri heras appellarent. Virgines cursu, palæstra, disco, iaculo, exercebantur: vt otio & muliebribus delitiis sublatis robustiores ad tolerandos

Auri & argenti vsus è medio sublatus.

Artes oẽs apud Lacedæmones sublatæ.

Luxus omnis sublat⁹.

φιλίας, id est, amicitias. φειδίτια, .i. sodalitia.

Ad publicũ cõuiuiũ qd singuli conferebant.

Vxores heræ appellatæ

Virginum studia.

dos partus fierent: nudæ vt pueri in aperto versari, saltare & cantare in sacris quibusdam præsentibus spectantibusque iuuenibus, nudatio illa nihil turpe habuit: aderat nanque verecundia, petulantia omnis aberat. Hinc illa indoles tempestiuaq; in Laconicis fœminis ad omnia promptitudo. Qui cœlebs vixisset, Gymnicis spectaculis arcebatur, nudusq; hyeme forū circuibat, ne vt cæteri senes in honore apud iuuenes esset. Nubebāt virgines raptu maturæ viro. Paranympha in cubiculum abducta capillos ad cutem resecabat: sponsus inde ad eam ingressus cingulum soluebat, noctu tantum cum ea congrediebatur, nec prius spōsam aspiciebat interdiu quàm ex illa factus esset pater. Filiorum & sobolis dignis hominibus permissa. Licebat seniorum cuique honestum ex iuuentute ac probum aliquem ad vxorem procreationis caussa adducere, atque vbi eam alieno semine impleesset, suū quod nasceretur efficere: neque probro dari si quis huic, qui fœcundam pudicamq; haberet vxorem suadere esset ausus, vt cum ea sibi congredi liceret, ceu bono fertilique solo operaturus liberorum caussa. Ridebant ad hæc quarundam gentium stultitiam, quòd canes & equas nunc pretio, nunc gratia optimis eius generis animalibus supponerent: vxores præsidio custodirēt: ex illis soli ipsi siue amentes essent, siue ægri infirmiq; generare vellent. Ius alendi partus nullum parentibus natus infans in publicum deferebatur ad locum quem Ieschem dixere, vbi magno effecto puero, viri pueri formam intuiti, si probassent, ex nouem milibus sortium in quas vrbanus ager diuisus erat, vnam illi curabant adscribi. Infirmum et deformem ad apothecas locum, haud longe à Taygeto præcipitem ac præruptū exponendum dabant, vtpote Reipublicæ inutilem. Mulieres vino non aqua pueros abluebāt, quo liquore admoto constat resolui corpora debilitariq;, si qua sunt comitiali morbo obnoxia. Nulla lotis fomenta adhiberi, nulla teneris crepūdia, solitudinibus tenebrisque assuescere, Ob idq; externarum gentium quidam

Cœlibes ludibrio habiti.

Raptu nubunt virgines.

Spōsus spōsam nō aspicit anteq; pater sit fact9.

Ius alendi partus parētibus nullū

Infantes infirmi pcipitio necati.

Puerorū lacedæmonū educatio

Laconicas nutrices liberis alendis adhibuerunt. Pueri à septimo anno in æqualiū cœtu exerceri, literasq; pro necessitate addiscebant: reliqua disciplina toleratu percipiebatur. Ad cutem pueri tondebantur: nudis calcibus ambulare, duodecimo anno tunicam vnam patrio instituto sortiri, neque balneas, neque fomenta scire. Thoris ex arundine constructis quietem capiebāt. Hyeme eos quos Lycophones dixerunt thoris immiscere. Iren qui cœtui præerat, is creabatur qui vno anno aut altero cæteros anteibat, grandiores lignari imperabat, minores onera furto quærere. Maiorum conuiuia ingredi, inde etiam aliquid furari: qui deprehensi erant in furto flagris admouebātur: non quia nefas esset furari, sed quôd parum prudenter, & ingenio se esset id ab eo factum. Iren quosdam canere iubebat, alios argutas quæstiones proponere, breue esse oportebat, subitumq; responsum, quod si quis negligentius fecisset, huius pollex ab Irene acrius mordebatur. Instituebantur ad hæc graui vti oratione, sed quæ iocunditate non careret, sententiisq; breui sermone complexis, ita vt res in prouerbium abierit: facilius philosophari homines posse quàm Laconicum sermonem imitari. Operæpretium est etiam cognoscere quale ab initio studium fuerit omnium ætatum, quanta ad virtutem cōtentio atque æmulatio. In treis distincta erat choros omnis ætas. Tum in solennibus sacris seniorū cœtus canere exorsus: Fuimus olim robusti & iuuenes canora voce pronunciabant. Tum adultæ ætatis eum excipiens, nos quidem iuuenes sumus & fortes respondebant, idq; si libet experiamini: ad eam puerilis chorus, tam boni erimus, & meliores. Plutarchus autor est ad sua vsq; tēpora perdurasse Laconicos quosdam modulos, quibus illi ad tibiā in hostē ituri vti cōsuescent. Thucidides Laconici huius instituti relator, tibiarū modulos in præliis vsos scriptū reliquit: negat tamen id aliquo religionis ritu reive diuinæ caussa fieri solitum, neq; vt vibrarētur animi excitarenturve ad pugnā (quod cornua & litui apud Romanos factitarunt

Exercitia.

Iren puerorū præceptor.

Furari honestas habita à Lacedæmoniis.

Prouerbiū.

In choros tres ætas oīs diuisa.

Cātus tibiarū in bello vsurpatus.

runt)sed vt æquali modulatoq́ue sensim gressu conuenientes pugnam capesserent, nec suos ordines distrahi sinerent. Extat Laconici vatis carmen, quo apparet non tibia solum Spartiatas in procinctu vsos sed citharæ etiam concentu: qui mos & ipse à Cretensibus sumptus videri potest. Herodotus Halyatē Lydorum regem scribit fistulatores & fidicinas, & quod pene indignum relatu sit, conuiuiorum etiam delitias in acie habuisse, eo bello quod Milesiis intulit. Romani, præter cornuum & lituorum concentum, ardentissimo militum clamore bellum capessebant: quod longe diuersum ab eo est, quod Homerus de Achęis scripsit, quos tacitos fecit spirantesq́ue robur in pugnam procedere. Galli tripudio, vt Polybius & Liuius scribunt, scutaque super capita quatientes. Barbarorū quidam cum vlulatu prælium ineunt. Ex qua rituum varietate potest intelligi, cæteras gentes non id quod Spartani in bellico concentu sequutas. Capillos præterea à pubertate ex instituto alebant memorabili legumlatoris dicto, comantibus capitibus multo pulchriora fieri humana corpora, quæ si sint alioqui deformia, capillo haud dubiè ferocescant. Prælium initurus rex Musis capram immolabat. Domi militiaq́ue certa viuendi lege sunt vsi, bellicáque exercitatione, patriæ non sibi natos arbitrantes. Nullas quæstuosas tractabant artes, bellicæ tantum exercitationis studio teneri. Solennibus epulis reliquū dabatur tempus, eoq́ue per hęc ventum est, vt quemadmodum præclarè scribit Plutarchus, Spartani neque nollent, neque si vellent, scirēt amplius priuatim viuere, essentque ex omni parte patriæ dediti. Suffragandi ratio, vt cætera ab aliis Gentibus diuersa, pauci ad hoc ipsum delecti conclaue Comitio propinquum subibant, vnde ipsi neque quempiam viderent, neque ab vllo viderentur. Tum vero, vt primo, alteróve loco competitorum nomina sortito educta essent, quantus vocum assensus ad singula nomina ortus esset, diligenter attendebant: ac quoto quisque clamor loco maior minórve esset,

Citharæ cōcētu in procinctu Lacedęmones vsi.

Cornuū & lituorū cōcētu clamoreq́ue Romani bellum capessebant Galli cū tripudio bellum inierūt Barbari cū vlulatu.

Rex bellū initurus Musis sacrificabat.

Suffragādi ratio admiranda.

ad ipsorum aures redditus tabella pernotare, ex qua in publicum missa percipiebatur, cui competitorum plures, essent voces suffragatæ. Primus ad hæc Lycurgus omni superstitione sublata permisit: cadauera in vrbe sepeliri, tum etiam circa templa sortiri monumenta. Nec viri nec fœminæ nomen licebat cuiquam sepulchro inscribere, nisi eorum, qui fortiter in bello perijssent. Lugendi tempus vndecim erat diebus finitũ. Nec ciuibus peregrinari permissum, ne alienos mores vrbi importarent. Quin & peregrè eò delati, nisi qui reipublicæ vtiles essent, vrbe excludebantur: ne quid (vt Thucidides habet) Laconicæ disciplinæ peregrinę gentes imbiberẽt, quod satis inhumanè haud immerito aliquis dixerit. Vel, vt Plutarchus scribit, ne mutuo congressu noui sermones in vrbe orirẽtur, & ex his noua iudicia, dissonaq́ꝫ voluntates, quæ publicæ rei perniciosissimæ esse solent. Iuuenibus Lycurgus non amplius vna veste toto anno vti permisit, ne aliquem cultius quàm alterum: non splendidius, vt dictum est, epulari. Emi singula non pecunia, sed mercium compensatione iussit. Pueros puberes nõ in forũ, sed in agrum deduci iussit, vt primos annos non in luxuria, sed in omni labore & opere agerent. Nihil eos somni caussa substernere, & vitam sine pulmento degere, nec prius in vrbem redire quàm viri facti essent, statuit. Virgines sine dote nubere iussit, vt vxores non pecuniæ caussa eligerentur: seueriusq́ꝫ matrimonia sua viri coercerent, cum nullis frenis dotis tenerentur. Maximum honorem non diuitum & potentũ, sed senum esse voluit, nec vsquam terrarum locum honoratiorem senectus habet. Regibus potestatem bellorũ, magistratibus iudicia, & annuas successiones, senatui custodiam legum: populoq́ꝫ sublegendi senatum, vel creandi quos vellet magistratus potestatem concessit. Hę quoniam leges aut noua instituta solutis antea moribus dura esse videbãtur: eorum autorem Apollinem Delphicum finxit: & inde se eas ex præcepto Numinis detulisse, vt consuescendi tædium metus religionis euincat

Cadauera in vrbe sepelire permissum.

Luctꝰ funebris vndecim diebus

Peregrinari Lacedæmonibus prohibitũ.

Iuuenum vestitus.

Pueri in agrũ nõ in forum ducebantur.

Virgines sine dote nubere.

Seniũ apud Lacedæmones honoratissimum

Apollo autor legum apud Lacedæmones.

tuincat. Deinde vt æternitatem suis legibus daret, iuseiurando ciuitatem obligauit, nihil eorum quæ sanxisset mutaturam, priusquam reuerteretur: se ad oraculum Delphicum profecturum, consulturum quid mutandum addendumve legibus suis illi videatur. Proficiscitur autem Cretam, ibiq; perpetuum exilium egit: præcepit etiam moriens ossa sua in mare abiici, ne Lacedæmonē delata Spartani se de non mutandis legibus à iuramento absolutos putarēt. Libet hic quoq; assignare quas dignationes regibus suis Spartiatæ olim tribuerunt: duo sacerdotia Iouis Lacedæmonij, & Iouis cœlestis: & ius belli in quācunque libuerit regionem inferendi, vt id nulli Spartiatarum prohibere fas sit, alioqui piaculari crimine teneatur, vt in expeditionibus adeundis primi eant reges, in abeunda postremi sint. Centum delecti viri eis in militia custodes adsint. In egressibus vtantur quotcunque pecoribus libuerit, quorum immolatorum pelles omnes ac terga accipiant. Bellica hæc. Alia sunt quæ pacis tempore eis tribuuntur: quoties in aliqua republica euisceratio fit, primi in cœna reges discumbant, & iis primis distribui incipiat, vtrique eorum duplum omnium quàm cæteris conuiuis; libaminaq; immolatorū & coria eorum sint. Singulis quoque Calendis instantis mensis singula pecora vtrique è publico dentur Apollini immolāda, & farinæ medimnum, id est sex modia, & vini Laconicus quartarius. Et in spectaculis singulorum certaminum certis locis præsideant, liceatq; quibuscunq; libeat ciuibus inniti, & vtriq; binos eligere Pythios. Sunt autem Pythij, qui Delphos ad consulenda oracula mittuntur, quiq; publice cū regibus pascūtur. Regibus ad cœnā non eūtibus binæ Chœnices, id est, semimodia farinæ: & vini singulæ Cotylæ, id est, sextarij: præsentibus dupla dētur omnia. Eadē ratione pupilla vtri dāda sit, ei ne cui mater, an cui pater desponderat, necnō de viis publicis, & si quis adoptiuū filiū facere velit inuitis regibus. Liceat quoque eis pro suo arbitrio assidere in senatu, qui cōstat ex duo de triginta se-

Lycurgus voluntario exulat.

Regū Spartiatarū dignationes.

Belli tempore.

Pacis tempore.

Pythij qui vocati.

Chœnix.

Cotyla.

nibus: si eo nō accesserint eorum maximè propinqui, duo senatores ius regum obtineant, duos calculos ponendi, tertium pro seipsis. Viuentibus hæc regibus à republica Spartiatarum tribuuntur, illa defunctis.

Honor defunctis regibus exhibit.

Equites per vniuersam Laconicam obitū regis enunciant, Fœminæ per vrbem circumeuntes ollas pulsitant: quumq; hoc fit, necesse est, ex singulis domibus duos ingenuos, marem & fœminam luctu fœdari, magnis pœnis (nisi hoc faxint) impositis. Eadem circa funus regum consuetudo Lacedæmoniis est, quæ Barbaris Asianis, Nam plerique Barbarorum eodem ritu in moribus regum vtuntur. Siquidem posteaq̄ mortem obiit Lacedæmoniorum rex, oportet eius exequiis adesse ex omni Lacedæmonis regione necessarios quosque Spartiatarum, qui sunt numero vicenorum, quorū & item seruorum atq; ipsorum Spartiatarum: posteaquàm multa millia in vnum coacta sunt promiscuè cum mulieribus frontes suas intrepidè plangūt, & vlulato immenso vtuntur. Vltimum quenq; regū dicentes semper fuisse optimum. Qui vero regum in bello periit, eius simulachrum quum expresserunt, in thoro bene strato efferunt: cuius tumulatione decem dies institium est, nullúsque magistratuum cōsessus, sed luctus continuus: in hoc quoque cum Persis isti conueniunt, quòd defuncto rege alter, qui succedit, liberat ære alieno, quicunque Spartiata aliquid aut regi aut reipublicæ debebat. Apud Persas, qui rex creatus est, omnibus ciuitatibus tributum, quod debebant, remittit. Cum Ægyptiis etiam Lacedæmonij in hoc congruunt, quòd eorum præcones & tibicines & coqui in paterna artificia succedunt, & coquus è coquo & tibicen ex tibicine, & præco ex præcone gignitur, neque vlli propter vocalitatem aliis insidiantes seipsos ingerunt, sed in paterno opere perseuerant, atque hæc quidem ita fiunt.

Exequiæ regū Lacedæmoniorum Publicus in Lacedæmoniorū regū funere luctus.

DE CRETA INSVLA, ET CRETENsium celebratis moribus.

CAPVT IIII.

Creta, quæ & Candia dicitur, insula in mediterrâneo mari centum vrbium fama clara: hęc vt Strabo scribit à septentrione Ægeo alluitur pelago & Cretico, ab austro Libyco, ad occidentem Egilam et Cythera spectat, ad orientem Carpathon habet in longitudine cclxx. millia passuũ, in latitudine quinquaginta millia. Circuitus eius quingēta octogintaocto millia passuũ complectitur. Insignes in ea Vrbes sunt Cortina, Cydonia, Gnosum, Minois regia, & Ida mons omnium qui in ea sunt celebertimus, celsissimo is vertice assurgit. Apollodorus longitudinem eius duûm milliũ trecētorumq; stadiorum tradit, circuitum quinque millium & amplius. Artemidorus mille minus. Nullum in Creta animal noxiũ est, Serpens ibi nulla: nulla noctua: et si inueniatur, statim moritur. Capris copiosa. Ceruis eget, Optimi vini feracissima, herbā producit, quæ diptamos dicitur: & Alunosam, quæ morsa diuturnam famem prohibet. Sfalangos etiam venenatos gignit, & lapidem qui Idęus dactylus dicit. Cureta olim vocabatur ab habitātibus Curetibus & per syncopam Creta. Alij dicunt Cretā dictam à Creté quodā Iouis filio Curetum rege. Alij à Crete Nympha, Hesperidis filia, Incultum hominũ genus à principio habuit, Rhadamanthus ad māsuetiores vitæ ritus perduxit, sequutus inde Minos qui æquitatē et iustitia adhuc magis excoluit. Plato autor est Lacedęmonios & alias vetustissimas Græciæ ciuitates hinc sibi leges & instituta quæsiuisse. Optimum gentis statum euertit primo tyrannicus dominatus, mox & Cilicum latrocinia, Fuit gēs ab initio libertatis studiosa ea se possidere arbitrati, quæ nō esset tyrannorũ libidinibus exposita: fuit & concordiæ perpetua cura, quæ seditioni diuitiarum auaritię alumnę inimica est: modicē proin de antiquitus frugaliterq; vitam agitare. Frequētabāt pueri conuentus quos greges nominabant. Adultę ętatis viri publica inter se conuiuia celebrare, arma respublicæ caussa tractare, ab ineunte ætate corpora laboribus exercere, Maris ęstus et frigora perpeti, accliues se

Cretæ descriptio.

Idę montis descriptio.

In Cretā nullum animal noxiũ.

Mores Cretensium.

mitas saltusq́ cursu superare, in gymnasiis pugnas cie re, arcubus & sagittis plurimum vti, in armis saltatio nem, quam pyrrhicem nominant, vulgo celebrare: fle xu corporis hæc saltatio fiebat, quo plagæ telaq́ euita rentur. Sagulum & militarem calceum sibi inducere, arma pretiosissimum munus credere: tantū ad hæc rei maritimæ studium, vt in prouerbium abierit, si quis quæ nosset se nescire dissimularet, Cretes (diceretur) pe lagus nescit. Inter ęquales connubia conciliari, ex om nique iuuenum cœtu virginibus sibi sponsos optare ius erat, nec prius paterna domo abduci moris erat, q̄ ad domesticam administrationem essent idoneæ. Dotis magnitudo fuit, si frater aderat, patrimonij di midium. Pueri ex legibus literas & cantilenas & mu sicæ artis modulamina quædam discebant: ad virorū Syssitia perducti humi vilibus tecti amiculis sedebāt illisq́ pugnam cientibus ministrare puerorū validissi mus maximeq́ elatus ductabat gregem: pro viribus singuli plurimos aggregabant ęquales, ad venationes egredi, cursu exercebātur corpora, statis diebus puero rū cœtus ad tibię et lirę cantū inter se committi, vt in re bellica cōsueuere. Huius gētis etiā fuisse quidā me morāt lętos dies cādido notare calculo, tristes atq́ mo lestos atro: etsi plures hunc morē ad Thraces referunt.

Saltatio pyrrhica. Matrimonia. Dos. Musicæ studium. Dies lapillo signare.

DE THRACIA, TRACVMQVE feris moribus.

CAPVT V.

Romania.

THracia, quæ hodie Romania appellatur, Europæ regio est, inter partes Scythiæ computata, Mace doniam sequitur, à septentrione, Istrum habet, ab oriē te Pontum ac Propōtidem, à meridie Ægeum mare. Olim Scython, postea Thracia, à Trace Martis filio, siue ab asperitate appellata, Græcis enim τραχὺ asperū dicitur. Regio est vt Pōponius scribit nec cęlo, nec so lo (q̄ vbi mari vicinior est) satis fœcunda temperataq́, frigida est & eorum quæ seruntur maligne admodū patiens raro vsq̄ pomiferam arborē, vitem frequenti us tollerat, sed nec eius quidē fructus maturat ac miti

Scython. Thraciæ qualitas.

gat,

tigat,nisi vbi frigora obiectu frondium cultores arcuére. In ea quondam vrbes celebriores fuére Apollophama,Enos, Nicopolis, Byzantium, quæ postea à Constantino Constantinopolis dicta est,& in maius aucta gloriosissimi Imperij sedes & Oriētis totius caput delecta,Perynthos,Lysimachia,Caliopolis,Amnes Hebrus,Nestos,Strymon.Montes Hæmus,Rhodope,& Orbelos.Homines habet feros,asperos et numerosos adeò,vt si, aut vnius Imperio regerentur, aut idem sentirent,vt historię pater opinatur Herodotus: inexpugnabiles forent , & omnium gentium multò validissimi:sed quia arduum hoc illis est,& nulla ratione contingere potest,ideo imbecilles sunt.Habent autem multa nomina singularum regionum singula,moribus tamen ac opinionibus consimilibus imbuti,prę ter Gethas & Trausos, & qui supra Crestonas incolunt : ex quibus Gethæ se non mori persuasum habuére , sed ad Zalmoxim Deum suum post fatum migrare. Fuit hic Zalmoxis homo Pythagoræ quondā discipulus,qui in patriam reuersus,quum animaduerteret Thraces malè viuere & inscitè, ipse edoctus Ionicum viuendi genus & mores ipsis leges dedit docuitq́;,atq; persuasit popularibus eas seruantibus post obitum ad se in eum locum ire,vbi superstites omniū bonorum compotes essent , per hoc deitatis opinionem consecutus, è Thracum se conspectu subduxit, atque euanuit,maximo sui post se desiderio relicto. Ad hunc mittunt assiduè adhuc cum naui quinq; remigum nūtium quempiam ex seipsis sorte delectū, præcipientes ea quibus semper indigent,eúmque ita mittunt. Quibusdam eorum datur negotium, vt tria iacula teneāt: aliis,vt comprehensis eius qui ad Zalmoxim mittitur manibus pedibúsque hominem agitantes in sublime iactent ad iacula:qui si in præsentiarū extinguitur,propitium sibi Deum arbitrantur,sin minus ipsum nuntium insimilant adseuerantes malum illum esse virum, Hoc insimilato alium mittunt , dantes adhuc viuenti mandata . Iidem Thraces dum tonat fulgurátque in

Celebriores Thracię vrbes.

Thraces quales homines.

Getæ se nō mori putabant.

Zalmoxis Getharum Deus.

Nuntius ad Zalmoxim mittitur.

In cœlũ sagittant, dũ tonitruat Thraces.

Ædito puero Trausi lamentãtur

Hoſe mortuo Trausi lætantur.

Vxorũ charissima cũ marito defuncto sepelitur.

cœlum sagittas excutiunt, Deo minitantes quòd nullum alium præter suum esse arbitrentur. Trausi vero in cæteris quidem omnibus idem quod Thraces, verum circa natalitia suorum atque obitus hoc factitãt. Ædito puero propinqui circumsedentes, eum ploratione prosequuntur recensentes quascunq; necesse est illi, quòd vitam ingressus sit, perpeti humanas calamitates. Hominem fato functum per lusum atque lætitiam terræ demandant, referentes quot malis liberatus in omni sit modo felicitate. At qui supra Crestonas incolunt, ista agunt. Singuli plures vxores habent, quorum vbi quis decessit, disceptatio magna fit inter vxores acri amicorum circa hanc rem iudicio, quænam dilecta fuerit à marito præcipuè: quæ talis iudicata est, et hunc honorem adepta, ea à viris & mulieribus exornata, ad tumulũ à suo propinquissimo mactatur vnaq; cum viro humatur, cæteris vxoribus id sibi pro ingẽti calamitate ducentibus, atque lugentibus: nam id eis summo dedecori datur. Cæteri Thraces filios veteri instituto palàm venditare, nec virgines à parentibus & propinquis adseruari, sed quibus libuit, cum viris concumbere sinunt. Vxorum pudicitiam solicitius custodiunt, easque magno ære à parentibus coëmunt; fronte notis quibusdam signatas generosum id iudicatur, ignobilitatis argumentum sine his esse. Nupturæ quæ præ cęteris specie valeant, prius subtaxari volunt, & licentia taxationis admissa non minoribus nubunt præmiis. Quas formæ dedecus premit, dotibus emunt quibus coniunguntur. Vterque sexus epulantes focos ambiunt. Herbarum (quas habent) semine ignibus superiacto, cuius nidore perculsi pro lætitia habẽt imitari ebrietatem sensibus hebetatis. Otiari, ex rapto viuere pro re honesta haberi: contrà, agros colere pro despicatissima. Martem vulgo, Liberum, Dianam & Mercurium religiose colere: perq; eum solum iurare, sui generis autorem arbitrari. Corporum magnitudine Thraces omnes homines antecedunt: cæruleis oculis ac truci visu, terrifico vocis sono, annosa ætate. Ædi-

Mulieres in genuæ notis in frõte signabãtur.

ficia modicè ab humo eleuata, annona eodem semper tenore, vites nesciunt, pomis abundāt. In regis electione non nobilitas præualet, sed suffragium vniuersorū: populus enim eligit spectatum moribus, et inueterata clementia, etiam annis grauem: sed hic in eo queritur, cui liberi nulli sint. Nam qui pater fuerit, etiam si vita spectatur, ad regendum nō admittitur: & si fortè dum regnat pignus sustulerit, potestate exuitur: maximè hic custoditur, ne regnum hæreditarium fiat. Tum si rex etiam maximam præ se ferret æquitatem, nolunt ei totum licere: quadraginta ergo rectores accipit, ne in caussis capitum solus iudicet. Quod si ipse etiā in peccato aliquo arguitur, morte mulctatur: non tamen vt cuiusquā manu attrectetur, sed cōsensu publico rerum omnium ei potestate interdicta, ipse tandem fame pereat. Optimates ita sepeliunt, prolato triduum cadauere, mactatis'q; omnifariis hostiis conuiuantur: illud defletum prius, deinde combustum sepeliunt, aut aliter humo contegunt: adgesto'q; desuper tumulo quum alia omnis generis certamina proponunt, tum præcipuè certa cum ratione Monomachiam, hoc est singulare certamen. Armatura qua (vt Herodotus scribit) in Dariana expeditione vsi sunt, talis erat: E pelle vulpina cassides gestabant, tunicis induti, & insuper circūdati variis sagulis, pedibus et tibiis indutis caliga è pellibus hinnulorum, iacula peltas & pugiunculos: arcu valde pugnaces sunt & exercitatissimi, quem apud se repertum volunt. Vna cum Scythis lingua vtebantur. Scribit Plinius totam Thraciam in quinquaginta strategeas diuidi solitam. Sed ea Thraciæ pars quæ Gethica olim dicebatur, vbi Darius. Hidaspis filius penè periit, hodie Valachia appellatur, à Flaccis Quiritum gente. Romani enim Gethis superatis & deletis, Flacci cuiusdam ductu eo coloniam miserunt: vnde primum Flaccia, dein corrupta voce Valachia dicta, Astipulatur huic opinioni Romanus sermo, qui adhuc in ea gente durat, cæterum adeò ex omni parte corruptus, vt vix Romano homini intelligatur, Ro-

Ædificia.

Rex eligit cui nō sunt liberi.

Quadraginta iudices Thraces habuerunt.

In reges animaduersio acerba.

Sepeliendi ritus

Armatura Thracum.

Thraces arcus inuentores.

Valachia & eius appellatio.

manarum literarum vsus elementorum forma ali-quatenus inuersa. Sacrorum ritus qui & Grǽcis. Da-ci postea eam terram occupauerunt, á quibus aliquan-diu etiam Dacia dicta fuit, nunc Teutones, Siculi, & Valachi tenent. Teutones fortes viri ex Saxonia illuc á magno Carolo transmissi, á septē vrbibus quas habitant, Seibēburgenses patrio sermone vocantur. Siculi Hungarorum vetustissimi, ex his qui ab initio ex Scythia digressi his locis consedere. Valachorum factiones duæ Dragulǽ & Dani, alias Daui. Nam Ge thæ & Daui seruorum nomina inde olim profecta Græcorum quidam prodidêre. Dragulæ Danis impa res, Turcas nostrorum patrum memoria in eam ter-ram induxerunt, quorū armis Dani ad internetionem deleti sunt. Ioannes Huniades, vir acer, Danis demum auxilio fuit, terramq́; ab hoste receptam sibi vendica-uit. Agriculturæ reiq́; pecuariæ Valachi vt plurimum student, quod originem gentis arguit. Tributum regi pendunt, sed semel tantum ac id cuique regum et con festim ab eius declaratione tum singulæ familiæ dant boucm tributi nomine, sexaginta millia numero & amplius esse traduntur. Iussi ad bellum exire, capitale est non paruisse. Est Valachia Transsyluaniæ conter mina ab occasu, ad ortum in Euxinum excurrit, ad bo ream & septentrionem Rusiam attingit, alluitur ad meridiem Istro: circa quem quicquid vagarum gen-tium occupat perpetua illis hyems, triste cœlum: pre-mit. Malignè olim solum sterile sustentabat, imbrem culmo aut fronte defendebant. In cœlo super durata glacie stagno prosultabant, in alimentum feras capta-bant:: nulla illis domicilia, nullæq́; sedes erant nisi quas lassitudo in diē posuerat. Vilis & his quærendus erat victus, quod horrenda iniquitas cœli, in tecta capita.

Valachia Dacia vocata. — Seibenburgenses. — Dragulæ & Dani. — Ioannes Huniades; Valachiorū exercitia. — Valachiæ quatuor latera. — Gētes Istrū accolentes.

DE RVSIA SIVE RVTHE-nia, & recentibus Rusiano-rum moribus.

CAPVT VI.

Rusia

RVſſa,quæ etiam Ruthenia dicitur & Podolia tri partito nominatur. Alba ſuperior & inferior, pars Sarmatiæ Poloniæ prætenta, Peuce fluuio ad ſeptentrionem includitur,ad orientem ſolem Moſcus, occidua illi Liuonia & Pruſſia extremæ Germaniæ partes. Patent hodie Ruthenorum ſiue Rhoxolanorum (nam & hoc nomine appellantur) fines octo dierum itinere,à Tanai ad ſeptentrionalem oceanum: habetq; id ſpatium nonaginta & amplius dierum iter, rurſus à Germanico oceano quem Balteum vocant, ad mare Caſpium.Regio adeo fertilis eſt,vt agro rude culto frumentoq; inſperſo, tribus perpetuis annis fructum ferat:nec opus eſt agrum quotannis inuertere,ſed inter metendum ſegete leniter excuſſa, alia in ſequentem annum ſua ſponte creſcit.Gramen adeo procerum producit, vt perticam tranſcēdat: vnde ibi apū tanta copia,vt mella nedū in aluea riis aut arboribus verum in rupium & terræ cauernis reponant. Optimus medo,& hi grandes cærarum orbes, qui ad nos vſque aduehuntur ibi fiunt. Non impiſcantur piſcinæ & ſtagna Ruſſorum,ſed,vt aiunt,piſces ex cœli influentia ſuccreſcunt. Sal quodam in lacu Katzibeio vocato ſiccis temporibus colligitur, pro quo genti cum Tartaris crebra bella.Mirum eſt quod dicitur in ſolo Chelmenſi defectos pini arboris ramos truncóſve, duos aut tres annos ſuper terram iacentes in ſaxa indurari.Eſt ibi optimæ cretæ copia. Verſus Tanaim et Mæotim calamo aromatico & reupontico abundat, pluribusq; herbis & radicibus aliis alibi non viſis. Vrbs regia Moſcouia eſt, ad Moſcum amnem ſita, quatuordecim millium paſſuum circuitu. Nullus hic ſignati argenti vſus.Lapis eſt in medio foro quadrata forma,quem ſi quis aſcendit,nec inde vi deturbari poſſit,principatum vrbis obtinet,ingens de aſcenſu loci & deiectu dimicatio inter indigenas,ſæpiusq; ob eam rem pugnatum inter ciues. Gēs adeo valida eſt,quód ſuperiori anno quodam bellico tumultu in regis caſtris centum viginti millia equitum recenſa ſint,quorum

Ruſſiæ fines

Terra oīm fertiliſſima

Apū copia.

Sal in lacu naſcitur.

Calamus aromatic9 in Ruſſia.

Signati argenti nullus vſus.

Ruſſianorū potentia.

Bellica Ruſſianorum arma.

rum ſinguli ordinem ducerent. Arcu in bello vtuntur, quod gentile & vetus eſt illis, eſt & lãcea in vſu duodenum pedum: cataphracti equites ſupra hamatam loricam ferreum thoracem induunt, vmbilicis ſpeculorum modo prominentibus: galerum geſtant pro caſſide, in conum faſtigiatum: equite libentius vtuntur in bello quàm pedite: pedites alij ſcorpione vtũtur (baliſtam Itali vocant) alij plumbeas pilas ſulphureo puluere ex æneis excutiunt machinis Teutonico more.

Regiũ nomen Ruthenis inuiſum

Inuiſum genti regium nomen, idcirco ducis appellationem libentius vſurpant, vt magis popularem: qui ibi rerum potitur, dux dicitur, qui in totam gentem imperium obtinet. Huic pileus paulo elatior quàm cæteris proceribus, cætero nihil ab aliis differens. Omnis color in vſu, præter nigrum.

Veſtit9 Ruſſianorum.

Viri fœminæq; lineo amiciuntur induſio, eoq; tenuiſſimo, & ad crura demiſſo, auro circa collum rubentiue ſerico excolũt id amiculum, laxior veſtis, ac nihil ferè à Græcis differẽs qualem Turcæ quoque & totus ſeptentrio vſurpat: manicæ tantum laxiores Ruthenis, auroq; fimbriatæ à pectore et humeris: Lutrina pellis ambit exterius veſtẽ.

Luctus funebris.

Sola vxor luget virũ, obducto capite albo linteo & ad vlnas deiecto: quibus fortuna amplior eſt, quadrageſimo die à funere conuiuantur in defuncti memoriam: quorum res anguſtior eſt quinquies hoc tẽporis interuallo ſolenni modo epulantur, obſeruantur dies obitus, quem anniuerſariis quoque celebrant epulis, quando ex ea ſtirpe ſupereſt aliquis, cuſtodiuntur nomina defunctorum monumẽtis literarum, vt ſciri poſſit quo cuiquam die parentandum ſit, planctu & lamentatione funus educunt. Patrij moris eſt, mulieres gemmas & vniones ex auribus ſuſpendere: decorum & maribus, ſed adhuc pueris. Quæ iterum nupſerit, ſatis caſtam ducunt, auerſantur vt impudicam tertio nubentem, par in maribus offenſa. Puellæ à tergo capillum promittunt, cæterum matrimonio locatæ ſedulò abſcondunt. Viri ſupra aures tonduntur, datur probro huic ſexui omnis capillorum cultus. Gẽs vniuerſa in

sa in Venerem prona, ac bibacissima: hoc laudis loco ponunt, alterum licere arbitrantur, modo id fieri contingat circa omnem connubij offensam. Fœnerant vulgò, nec fraudi cuiquam, ne sacerdotibus quidem. Pars multò maxima Rusianorum seruitutem seruiunt, nec inuiti. Multi quidem & in his nobiles etiam se coniugem & liberos vendirant: aut quia sic maiore otio fruuntur, aut quod maiore voluptate.

Rutheni vt plurimum seruiunt.

Antistites sacrorum Græcanico ritu nigro amiciuntur pallio: horum primores albo. Ferunt hi bulbam ad pectus suspensam, & tabulam præceptis diuinæ legis inscriptam. Minores sacerdotes & ipsi Græcè vestiuntur. Sacræ virgines, quod vnum genus in ea gente est, ex Antonij Abbatis instituto nigra stola amiciuntur. Est & suus sermo genti, Scythicus vero an alius, parum compertum habeo. Sunt & literæ non multum à Græcarum figura abhorrentes. Musicen & Grammaticen discunt vtranque Græcè, cæteras artes vulgo aspernantur: de summa fidei cum Græcis sentiunt: par in cultu ceremonia, & in cœlites veneratio. Iudicia exercent duodecim numero viri, vnus aliquis è collegio cognoscit caussam, crimenve, cognitum ad collegas defert, interdum & ad Regem. Si res maioris est ponderis, quàm vt pro collegio vindicari possit, si reus nequeat conuinci, parumve liqueat factum, cum accusatore cogitur de vita dimicare: atque ita victor duplici pecunia donatur, qualis fuerit æstimata.

Sacerdotū habitus.

Sermo.

Musica & Grãmatica tantum discuntur.

Caussa dubia monomachia probatur.

Agrorum cultum oppidò exercent, equis arant: ager feracissimus præterquam vini. Ceruisiam potum ex millio, hordeo, atque humulo decoctum potãt, & idem ferè totus septentrio. Ex canapi, papauere & nucibus oleum conficiunt: oliuam non fert Rusiana regio, neque ex ea arbore liquor aliunde inuehitur. Varia alit animalium genera, & in his pleraque pellium æstimatione nobilia, quarum alioqui à veteribus celebrata: piscium ingens copia, & in his Seldis nobilissimus, ex Pareslausco lacu, per quam similis ijs, qui in Benaco capiuntur. Lacus in Ruthenia illustres septem, flumi-

Ceruisia totius septentriõis potus

flumina insignia nouem: & in his quẽ Borysthenem esse suspicari libet, ob ea quæ de ipsius magnitudine & natura prædicant.

DE LITHVANIA ET LITHVAnorum vita.

CAPVT VII.

Lithuania tota palustris. Regio hyeme tantum accedenda. Diuitiæ Lithuanorũ ferarum pelles. Pecuniæ nullꝰ vsus.

Lithuania est Poloniæ ad ortum connexa noningentorum millium passuum circuitu magna sui parte palustris plurimumq́ nemorosa: & ob eam rem difficilis aditu, ac quodammodo inaccessa, aquis palustribus cuncta obtinentibus: hyeme commercia cum Lithuanis habiliora, paludibus et stagnis alta glacie concretis niueq́ superinfusa, fiunt omnia mercatoribus peruia: vt velut alto mari, quãdo nulla sit certa via aut semita, sydera signent iter. Rara in Lithuania oppida, villarum incolatus infrequens: Accolarum diuitiæ pecora pellesq́ multigenum ferarũ, vt Zobellinæ sunt, atq́ Harmelinæ: quibus regio insigniter scatet: ceræ ac mellis abundãs: vsus pecuniæ genti nullus: inter se matronæ palàm concubinos habent virorum permissu, quos connubij vocant adiutores, contra pellicatus viris probro datur, soluuntur facile matrimonia mutuo consensu, & iterum atq́ iterum nubũt, adeò gens vna cæteris mortalibus diuerso viuit ritu, vt non absurdũ sit illud Aristippi: Honestum nõ natura, sed consuetudine constare. Vini rarissimus vsus: panis nigricans nõ cribratus: armenta victum præbent, multo lacte vtentibus. Sermo genti, vt Polonis, Sclauonicus: hic enim sermo, quàm latissime patet, ac plurimis quidem gentibus communis est: ex quibus quædam Romanæ ritum Ecclesiæ sequuntur, vt Poloni sunt, Dalmatæ, Croatij, Carniq́. Aliæ Græco ritu sacra peragunt, vt Bulgari, Rutheni, & ex Lithuanis pleriq́. Nonnullæ ab his diuersæ proprias hæreses habẽt, vt Boëmi sunt, Moraui, & Bosnienses. Hussitarum quædam obseruant delirium: pars multomaxima Manicheum: quædam adhuc etiam gentili cæcitate tenentur, idola colunt, quemadmodum multi ex Lithuanis. Hieronymus

mus Pragensis, qui Eugenij quarti pontificatu in ea terra euangelium prædicauit, quiq; gentis illius ritus & mores ad id tempus minus notos nostris hominibus demonstrauit, dicebat Lithuanorum quosdam, ad quos primum peruenisset domesticatim serpentes habuisse, quibus per se quisq; vt Dijs penatibus sacrificabant: cæterum tenuisse se, vt præter vnum qui cremari non potuit, à suis cultoribus interficerentur: alij ignē colunt, captantq; ex ea auguria. Solem nonnulli mallei ferrei specie immani magnitudine, propriū ducem habent, quem Magnum vocant: persæpe tamen regi Polonorum subditi. Caput regionis Vilna est. Episcopalis ciuitas tantæ magnitudinis est, quantæ Craconia cum suburbijs omnibus. Domus contiguæ in ea non sunt, sed veluti in rure horti intermediant, & pomaria. Duo fortissima castra habet, vnum in monte situm, inferius in plano alterum. Distat hæc ciuitas à Cracouia. cxx. milliaribus. Tartari quidam circa Vilnam in assignatis pagis habitāt, qui agros nostro more colentes, laborant & merces vehunt. Tartarica lingua loquuntur, Mahometum & sectam Sarracenorum profitentur.

Serpentes domesticatim venerati.

Sol sub mallei specie veneratus.

DE LIVONIA, PRVSIA, ET militibus Marianis.

CAP. VIII.

Liuonia veræ fidei cultrix, Rutheniæ ad Septentrionem prætenta, & ipsa Sarmaticis finibus, Tartari Scythicum hominum genus crebrius incursant. Liuonianos ad Christi cultum milites nostri traxere, qui antea nullum nisi malorum dæmonum nouere. Sæpius vario euentu de regni possessione in ea terra bellatum. Sarmaticum mare ab occasu, sinusq; incompertæ magnitudinis, cuius ostium ab occidente est, non procul à Cymbrica Chersoneso, quā Daciam hodie vocant. Circa sinum ad septentrionem semiferæ gentes sunt, cum quibus nullum est linguę commerciū, nutu & signis permutant merces. Prusia, vnde Pruteni, terra hodie Germaniæ & Sarmatiæ particeps à Meridie illi

Milites Mariani.

Cymbrica Chersonesus hodie Dacia.

Prusia.

illi occurrit. Eam terrã, si Ptolemæus verus autor est,
Vistula. Vistula perluit, à Torno oppido Gedanum vsq, quo in loco Baltheo mari infunditur: ad Sarmaticum oceanum extensa citra Vistulam, vltra Germaniæ est: ad orientem solem & meridiem Massouitæ sunt, & Poloni accolunt: ad occidentem Saxones. Prusiæ solum ferax est maximeq frugiferum, irriguum, frequẽs cultus. Regio amœna & pecoris abundans, piscatus venatioq multa.
Vlmerigi. Vlmerigi eam terram tenuere, quũ Gothi ex Scandinauia insula egressi sunt in continentem,
Gothi ex Scãdinauia. vt Iornandes scripsit. Ptolemæus Amaxobios, Alaunos, Venedes & Githones penes Vistulam habitasse autor est. Malorum & hæc cultrix fuit dæmonum vsque ad secundi Federici tempora.
Deiparini milites. Deiparini milites, qui & Mariani dicuntur, post Ptolemaidem in Syria amissam, in Germaniam reuersi, viri videlicet nobiles & rei militaris periti, ne per otium marcerent eundem, accedentes,
Prusia q̃ ab ordine Teutonico acquisita. Prusiam Germaniæ conterminam Christi cultum spernere dixerũt: sæpe illius gentis homines in Saxones cæterosq vicinos excurrere, ingentem vim pecorum abigere, esse in animo sibi compescere barbaram gentem, annuat tantũ Imperator, prouinciamq fratribus perpetuo iure possidendam tradat, si eam armis acquirant.
Massouiæ duces. Iam enim Massouiæ duces, qui eius se terræ dominos affirmabant, ius suũ fratribus concesserant. Grata oblatio Federico fuit, qui collaudato proposito, quas voluere fratres sub aurea bulla literas concessit. Illi sumptis armis breui tempore quicquid Prutenici iuris citra & vltra Vistulã fuit, subegere: subactam ac bello quæsitam, suæ ditionis fecere. Victa gens Christi fidem complexa est, & cum fide Teutonicam linguam. Fuit ad Vistulam amnem quercus, vbi victrix gens à principio castellum erexit, mox vt sunt res hominum, quæ tenui principio in maius augentur, oppidũ frequenti cultu adoleuit
Mariæburgum. Mariæburgum dixerunt.
Ordo militũ Teutonicorum. Caput gentis est, atq sedes eius, qui vniuersi ordinis magisterio fungitur. Sacræ huius militiæ origo Teutonica est, nec quisquam nisi Teutonicus

nicus his sacris initiatur: atque idem claris ortus natalibus, & cui proponitur, vt aduersus sacratissimæ crucis hostes paratus sit omni tẽpore dimicare: albo pallio amiciuntur, nigra cruce insuta: omnes alunt barbam, præter eos qui sacris operantur, & sacerdotes sunt: dominicam orationem milites ipsi pro canonicis horis vsurpant: neque literas discunt: diuitijs abundant: nec minor quàm regibus potentia. Sępe cum Polonis de regni finibus acceptis atque illatis cladibus contendere, nec totis viribus belli fortunam experiri recusauerunt. Vestitus militum Teutonicorum. Potẽtia ordinis Teutonicorum

Est Prussiæ atque Lithuaniæ contermina regiuncula, quæ Samogithia dicitur, syluis & fluminibus circuncepta, quinquaginta milliarium longitudine: cuius gentes procerę & pulchrę staturæ, agrestes tamen, moribusque inculti. Matrimonia plura celebrant, & absque sanguinis respectu, patri mortuo filius nouercã, fratre frater glotem in vxorẽ accipiunt. Æs nullum habent, humiliter ædificant, ex limo culmoque tuguria in carinarum aut galearũ formã, in quorũ culminibus fenestrã vnam faciunt tam patentẽ, vt toti ædificio lucem superne præbeat: Focus perpetuo igne in singulis vnus, circa quẽ familia vniuersa sedẽs, nõ solum vt cibos coquat, verumetiã vt vehemens frigus, quo pro maiori anni parte terra hæc congelata constrictaque iacet, propellat. Vaporaria seu stubas habẽt nullas. Gens ad diuinationẽ & auguria inclinata, præcipuum ei numen ignis, quẽ sacrosanctum perpetuumque esse persuasum habuere, quod in ędito colle ad fluuium Neuyasa assidua lignorum suggestione per sacerdotem aleretur. Vladislaus Poloniæ rex, qui eam ad Christi fidem compulit, illum vnà cum turri, in qua conseruabatur, extinxit, disiecit, & syluas quas non minori religione quàm ignem sanctas, proque deorum habitaculis Sarmatæ (iuxta Poëticum illud: Habitarunt dij quoque syluas) colebant: & nedum syluas, verum quoque quicquid eas subijsset sanctum minimeque violandum censebant, vt aues erant & feræ. Malorum dæmonum præ- De Samogithia & gẽtis moribus. Diuinationi vacãt Samogitæ. Ignis sacro sanctus.

Superstitio gētus admiranda. præstigio violantes eas statim in manibus & pedibus contrahebantur. Erant in his syluis singulis familijs suus focus & sacra domus constituta, in quibus defunctorum suorum corpora cum equis, sellis & meliori eorum vestimento comburere mos fuit. Conuenire eos noctu credebant, ideoq; sedilia ibi ex subere contexta disposita, in quibus optimus medo, escaq; ex pasta in casei forma omni tempore large subministrabatur, vt ipsis vescerentur.

Festiuitas. Prima Octobris die in his syluis maximum festum peragebant, ex omni regione vniuersus populus congregatus, quæq; familia in sua casula cibo & potu, vt melius potuit, patrio instituto indulgebat, tum ad focos dijs in primis quem Perkumo, id est, tonitrum dicebant, libabant.

Sermo. Cum Lithuanis & Polonis linguā vnam habent, nam & Polonico sermone sacerdotes eis in Ecclesiis prædicant, Romanæ Ecclesiæ morem obseruant, licet Rutheni alij ad meridiem & Moscouitę ad septentrionem habitantes Græcorum ritum teneant, obedientiamq;, non Romano verum Constantinopolitano pontifici promittant.

Moscouia. Ad septentrionem his Moscouia prætenditur terra quadringentorum miliariorum patens: argento dives, tam valido vbiq; præsidio conclusa, vt nedum aduenæ, verum indigenæ etiam absq; literis ducis exire atque intrare non possint. Plana omnino regio est, nō montosa, nemorosa tamen & vt plurimum paludosa,

Flumina Moscouię. plurimis maximis fluminibus Occa, Volha, Dzuuina, Borysthene q; & Dineper irrigua: piscibus ob id varijs & feris abundat, quemadmodum Lithuania, à qua nō multum discrepat, nisi quòd frigidior est, quia septentrionalior. Vnde pecora parua habet, & communiter mutila.

Moscua ciuitas magna. Moscua metropolis regionis duplo maior quàm Praga Boëmiæ: lignea, vt aliæ ciuitates, ædificia habet, multas plateas, sed dispersas, latissimi campi interiacent.

Mosca amnis. Mosca amnis ipsam intersecat. Arx in medio vrbis in plano sita, septemdecim turribus & tribus propugnaculis adeò pulchris & validis, vt similia vix reperiantur. Sedecim in ea arce ecclesiæ, quarum

rum tres sanctæ Mariæ, sancti Michaelis, & sancti Nicolai muratæ, cæteræ omnes ligneæ. Tres quoque in ea amplissimæ curiæ in quibus nobiles aulici morantur: palatium in quo dux est Italico more constructum pulcherrimum, sed non amplum. Multos nobilissimos ducatus habet, ex quibus ingruēte bello plusquam ducenta millia hominū duobus aut tribus diebus contrahuntur. A qua gēti potus & medo liquorq; fermentatus, quem quasletz vocant. Arant ligneo aratro, frondibus arborū aut spinis arpicant: segetes propter longum frigus raro maturescunt, ideoq; in stubis desiccant, triturantq; aromatibus & sublimatis calfactorijs contra frigus varijs vtuntur. De auena & melle aquam ardentem siue sublimatum faciunt, & lacte etiam, adeò forte vt sæpius ab eo inebrientur. Vino & oleo carent. Ne inebrientur, inebriantem potum omnem terræ princeps capitis pœna prohibuit: bis aut ter tamen in anno conceditur. Monetam habent argenteam maiorem & minorem, non rotundam, sed quadrangularem oblongam. Dzuuingis hanc dicunt. Sclauonica lingua loquuntur. Sectam & religionem cum Græcis vnam obseruant. Episcopi eorum Patriarchæ Constantinopolitano subsunt, & ab eo confirmationem postulant. Christum adorant, præter Kosanenses, qui cum Sarracenis Mahometum venerantur. Et Scythas quosdam alios ad septentrionem, qui linguis proprijs loquuntur, & idôla colunt. In primis vnum, quod Zlotababa dicunt, id est, auream vetulam, tanta veneratione, vt nemo id pertranseat, quin saltem pilo ex veste tracto, si aliud nihil habeat, coram eo prostratus pro oblatione proijciat. His populis quanuis sermo sit vnus, Sclauonicus videlicet, est tamen adeò impar, & externis linguis hic & alibi confusus, vt mutuo se non planè intelligant. Idololatriæ tempore Pontificem maximum vnum habebāt, quē Criue nominabant: in ciuitate Romoue (à Roma dicta) habitabat. Communis gentibus illis mos est, vt non solum seruos vt pecora, sed etiam filios & semet-

Arx amplissima.

Potus Moscouitarū.

Frigoris curatio.

Ebrietas capitis pœna mulctatur.

Lingua. Religio.

Scythæ idololatræ.

Zlotababa idolum.

Sclauonica lingua alijs linguis viti ata & confusa.

ipsos vendant, & abducere quàm longissimè patiantur, ob victus tantummodo sufficientiam, quãuis grossissimis cibis vescantur.

DE POLONIA, POLONORVMQVE recentibus moribus.

CAPVT IX.

Satmatia Europæa.

Polonia Europæ regio, vasta & plana, vnde & hoc nomen accepit, Significat enim Sclauonica lingua qua & ipsa vtitur, Pole planũ, Sarmatia alio nomine vocata. Hęc Slesię ad occidentem contermina est, Prutenis & Massouitis á septentrione, ab oriente Ruthenis, á meridie Hungaris, Carpato monte, quem Crapak accolæ vocant interiacente. Hæc in partes duas diuiditur, quarum quæ Saxonibus Prutenísque vicina est, maior Polonia dicitur: altera Hungariæ ac Russiæ obiecta, minor vocatur. Regnum vniuersum in quatuor velut regiones diuisum, quas in orben Rex quotannis inuisit. Singulæ ternis mensibus alunt Regem, regiúmque comitatum: cæterum si casu concilióve is in vna regni parte diutius esse perseuerauerit, nihil debetur ipsi amplius. In Cracouia celebri & amplissima vrbe regia est, totiúsque regni Gaza, cæteræ ciuitates parum nitidæ sunt: ex maceria domus ferè omnes compositæ, pleræque luto collinitæ, plaga regionis nemorosa. Gens in vniuersum prudens, multáque comitate in hospites. Bibacissimum genus hominum, vt totus septentrio, sed rarus vini vsus, ignotúsque genti omnis vinearum cultus. Factitia ex tritico, aliisque generibus seminum potio in vsu est. Solũ ferax, triticique abundans. Est & pascuis idoneum, armenta late pascuntur. Venatio multiplex, equus syluester ceruino cornu, bos ferus, Vrum Romani vocãt. Plumbum duntaxat ex omnibus metallis fodiũt Poloni, & salem saxorum duritiæ, nullúmque toto regno vberius vectigal. Mellis copia tam ingens, vt non satis illis atque Ruthenis loci supersit, quibus illa recondant. Arbores nanque omnes & syluę aluearibus mellificantium nigricant, Literarum figuratio ex Genti-

Termini Poloniæ.

Polonia duplex, maior & minor.

Cracouia Polonorũ regia.

Gens Polonica prudẽs & comis.

Potus ceruisia.

Salis fodinę. Mellis vectigal.

li & Græcanico mixta. Promiscuus & fidei ritus inter Romanum & Græcum. Virorum & mulierum vestitus Græcanico similis.

Literæ.
Fidei ritus.
Vestitus.

DE HVNGARIA, HVNGARO-
rúmque viuendi in-
stitutis.

CAPVT. X.

HVngaria nunc sanè ea regio est, quæ olim Pannonia fuit: licet hæc hodie illius fines in totum non impleat, nec tam latè quondam patuit, quàm hodie Hungaria. Enimuero à Laytha flumine inferiorem tãtum Pannoniam vsque ad Sauum amnem complexa, vltra Danubium Poloniam attingit, terramq́ꝫ complectitur, quam Gepidæ & Daci tenuerunt patetq́ꝫ imperiũ gentis multo latius q̃ terræ nomen. Erat hæc terra vt prisci rerum scriptores habent nouẽ circulis, quos hagas Germanica lingua dicimus, circũdata, quorum singuli ita stipitibus quernis siue fagineis vel abiegnis extructi erant, vt de margine ad marginem viginti pedum spatium tenderetur in latum, totidem erigeretur in altum: ciuitas autem vniuersa aut durissimis lapidibus aut tenacissima creta repleretur: porrò superficies vallorum eorũdem integerrimis cespitibus tegeretur. Inter quorum confinia arbusculæ plantatæ erant, quæ abscisæ proiectæque vt plurimum herbas & frondes proferebant. De primo autem circulo ad secũdum viginti milliaria teutonica protendebantur, & inde totidem ad tertium & ita vsque ad nonum, quanuis alius alio semper cõtractior erat. Intra hos aggeres vici villæque ita constitutæ vt ab vna ad aliam vox hominis audiretur, Ædificia validissimis muris pręmunita: portæ non satis latæ propter hanc caussam vt per eas latrocinandi gratia quaqua versum exire ingredique facilè possent. Tubarum clangore vnus circulus alteri cuiusque rei certa signa dabat. Pannones ab initio eam terram tenuerunt, Pæones olim dicti: inde Huni habuere, Gens Scythica. Mox Gothi ex insulis Germanici oceani profecti, post Gothos Longobardi

Hungariæ fines.

Gepidæ & Daci.

Pannones.
Pæones.
Huni.
Gothi.
Lõgobardi
Hungari.

Hungaria Scythica.

ex Scandinauia etiam oceani insula: nouissimè Hungari ex alia Hungaria Scythica egressi, q̃ nõ longè à Tanais ortu extat, & Iuhra hodie dicitur: misera adhuc regio, vtpote sub frigidissimo cœlo iacens, duci Moscouiæ tributaria. Non tamen aurum argentúmve, quibus omnino carent, sed pretiosas animalium pelles Sabellorum scismorûmque pendunt homines. Non arãt non seminant, neque panes habent: ferarum carnibus & piscibus vescuntur. Aquam potant, sub tuguriis ex virgultis contextis inter densas syluas humiliter habitant. Vnde fit vt homines syluestribus feris commorantes, vestimentis se non laneis neque lineis induant, sed pellibus nuper aut lupo aut ceruo vrsove detractis Solem, lunam, astraque alia alij adorant, & quicquid eis primum occurrit. Propriam linguam habent. Corallia piscantur & balenas, ex quarum cute rhedas bursásque faciunt: axungiam pro impinguatione seruatã exteris nationibus vendunt. Mediocris tumoris montes ad eam partem, qua oceano incumbit, habet: quos pisces quidam Mors vocati, dentibus se promouendo scandentes, dum superiora nacti vlterius nituntur, præcipites decidũt & moriũtur, eos illi colligunt edúntq; dentes quos latos & albos valde habent, reseruant, & mercatoribus pro mercibus aliis permutant. Manubria cultellorum ex illis optima parantur.

Fines Hungariæ.

Habet Hũgaria nostra ad occasum Austriam & Boëmiam, ad meridiem Illirici partem, quæ Adriatico est pelago obuersa: ad orientem solem Seruiam, quam Triballi & Misij tenuerunt, nunc à quibusdam Sagaria vocatam: ad arctum & boream Poloni, Moschique finitimi.

Buda vrbs regia.

Vrbs regia est Buda, à Bada Athilæ fratre appellata. Ager regionis quatenus colitur tritico fertilis est, auro atque argento diues. Mirum est quod indigenæ narrant esse in Pannonia riuum, in quo si sæpius ferrũ mergatur, Cuprum fieri.

Vestit9 Hũgarorum.

Viri vestes superne excauant circa interscapilium, linea subtus tunica circa collum & humeros quodantenus apparens, quam partem serico & auro ferè omnes exornant, indifferens in caliga, co

ga, cothurno superinducto. Capillos inungũt, concinnántque: lineo galericulo contegunt, raróque nec nisi in otio resoluunt, qui mos & à plerisque Germanis obseruatur. Muliebris vestitus strictior, et ad collum sub ductus vt omnia tegantur, tantum lineæ tuniculæ ora emineant pretiosissime ornata: vestibus togam superinducunt, serico caput aut lineo componunt velamine, ac præter oculos & nasum cætera ferè abscondunt: gemmis & margaritis vulgò vtuntur. Cothurno calceantur viri fœminæque, ad media crura inducto. Annum lugent defunctos, & quosdam biennio. Barbam rasitant præterquam superiore labro. Orthodoxæ fidei cultus ex lege iudicant. Est & alia iudicij ratio, si caussa anceps sit, nec aliter liquere possit, lis ferro decernitur, reus & actor dimicant. Rex aut qui Regis vicem gerit spectat, iudicátque secundum eum qui superior fuerit. Satis vicisse credunt, cuius aduersarius aut pugnam cunctantibus inibit, aut lineis aræ, quibus pugnæ locus circunscribitur, exciderit. Qui ex equo dimicant lancea prius, dein gladio vtuntur. Pedites præter verenda, cætera nudi pugnant. Suus genti sermo et si Boëmo non multũ absimilis. Habẽt & priuatas literas, sed Romanis libentius vtũtur. Ferox hominum genus, & in bello validum, equestri prælio magis quàm pedestri idoneum. Regis imperio parent, aut regiis ducibus. Cataphracto equite in bello vtuntur, & leui armatura, sed parcius omnino. Turmatim confligunt, non tamen toto agmine. Nulla gens Christiani nominis Turcarum arma magis exercuit. Nulla ab his rursus magis exercita est, adeo paribus animis varióque euentu est semper vtrinq; bellatum. Alia Hungaria quæ huius mater est, linguáque & moribus penè adhuc illi similis, ritu Barbarico viuit, idolis seruit.

Mulierum Hungarorum habitus.

Certamine singularicõtrouersię dirimuntur.

Hungarorum pugnandi ratio.

Sermo.

Literæ.

Ferocitas Hungarorum.

DE BOEMIA, ET MORIBVS BOEMORUM. CAPVT. XI.

BOëmia regio, Germaniæ limitibus inclusa, aquilonis flatibus obiacet, Hungaria illi orientalis est, austra-

Boëmiæ limites.

australis Bauaria, Noricus ager occiduus. Polonia borealis. Latitudo eius longitudini ferè par: trium fortè dierum iter. Sylua Hercinia tanquam natiuo muro vndique cingitur. Albi fluuio media irrigatur, atque quodam alio Multauia nomine, ad cuius ripam Braga sita est amplissima vrbs & totius regni caput. Solum ordei & tritici ferax, pabulo, pecore, atque piscibus abundat, olei sterilis est, quemadmodum Germania ipsa: vino non omnino caret, ceruisiam optimam facit, quæ Viennam vsque Austriæ vehitur. Boëmi Germanis licet vndiq; circunsepti sint, Germanica tamen lingua non loquuntur. Dalmatarum aduentu teutonica illinc pulsa. Etenim in eorum annalibus reperitur, fratres duos ex Croatiæ populis egressos, alterum in Boëmia alterum in Polonia consedisse, mutasseq; & gentibus prioribus linguam & terris nomina Volaterrano autore. Mos vetus & Germanica lingua à plerisq; in hanc vsque diem obseruantur. In templis enim plebes sermone teutonico docentur, in cœmiterijs Boëmico. Solis mendicantibus olim libertas fuit, qua vellent lingua populos instruere. Nullæ genti leges sunt, nulla sanctiora instituta, quodlibet licet: quippe Christianæ fidei non solum non cultus, vt qui waldensium sectam amplexi tutentur, tum auorum nostrorum memoria Hussitarum veneno infecti, Orthodoxæ fidei cultum parum hodie integrè custodiunt, Romanum pontificem in ordinem redigunt, negantq; cæteris Antistibus augustiorem esse ac venerabiliorem, inter sacerdotes nullum discrimen ducentes. Presbyterum non dignitatem, sed vitæ meritum efficere potiorem. Animas corporibus excedentes aut in æternas e uestigio pœnas demergi, aut perpetua consequi gaudia, purgatorium ignem non inueniri, quo aliquando expientur. Stultum arbitrantur defunctis parentare, auaritiæ sacerdotalis inuentum esse, Dei optimi maximi diuorumq; simulachra è medio tollunt. Aquarum palmarumq; ac cæterarum rerum benedictiones irrident. Mendicantium religiones ma

Hercinia sylua
Albis
Multauia.
Braga vrbs regia.
Ceruisia boemica cōmendatur.
Sermo.
Lingua germanica in Boemia.
Vualdenses
Errores Boemorum.
Sacerdotes æquant Boemi.
Boemi non parentant.
Benedictiones rerum irrident.

nes malos dæmones inueniſſe. Sacerdotes pauperes eſſe debere ſola eleemoſyna contentos, non opes, non pecuniam poſſidere. Liberam cuiquam verbi dei prædicationem patere. Nullum capitale peccatum, quantumuis maioris mali vitandi gratia tolerandum. Qui mortalis culpæ reus ſit, eum iudicant neque debere ſeculari, neque eccleſiaſtica dignitate potiri, nec etiam parendum eſſe ei. Confirmationem & extremam vnctionem inter eccleſię ſacramenta minima teneri. Auricularem confeſſionem nugacem, & ſuperuacuam eſſe: ſufficere in cubili aut alio ſecreto loco ſua quenque deo peccata confiteri. Baptiſma fluuialis vndæ nulla interiecta ſacri olei mixtura recipiendum. Cœmiteriorum inanem vſum, quæſtus tantummodo cauſſa repertum, quacunque tegantur tellure humana corpora nihil diſtare. Templum Dei latè patentis ipſum mundum eſſe, coartare maieſtatem eius, qui eccleſias monaſteria oratoriáq; conſtruunt. Sacerdotales veſtes, altarium ornamenta, pallas, corporalia, calices, patinas, vaſa huiuſmodi nil habere momenti: ſacerdotum quocunque loco, quocunque tempore ſacrum Chriſti corpus conficere poſſe, petentibus miniſtrare. Sufficere ſi verba ſacramentalia tantum dicat, ſuffragia ſanctorũ in cœlis cum Chriſto regnantium impetrari. In Canonicis horis cantandis dicendisq; fruſtra tempus teri. Nullo die ab opere ceſſandum eſſe exiſtimant, quàm quæ dominica nunc appellatur. Celebritates ſanctorum reijciendas. Ieiunijs quoque ab eccleſia inſtitutis nihil ineſſe meriti. Fama eſt etiam Boëmorum ſacerdotes infantibus ipſis & cunctis alijs indifferenter ſub vtraque ſpecie corpus Chriſti miniſtrare, hoſtia quàm qua nos vtimur aliquantum grandiori. Gregorius Poggebratius huius inſtituti autor fuiſſe dicitur. Picardus quidam ex Gallia, gentem alio delirio infecit: ijs non paruam virorum mulierumq; plebem contractam nudam incedere iuſſit, Adamitas vocauit, autor omnis licentiæ Venus publica & mixta. Reliqua horrenda auditu

Peccatum mortale tolerandum non eſſe.

Sacramentum euchariſtiæ.

Celebritates ſanctorum.

Infantes Boemi cõmunicant.

crimina hoc duce cœperant, & in quibusdam locis adhuc durare, sed occulte, à multis dicitur. Nam subterraneos Boëmorum quidam (qui ex hoc Gruebenhaimer appellantur) sacra operaturi subeunt, inter quæ quum à sacerdote pro more illud Genesis pronunciatur, Crescite & multiplicamini, ac replete terram: lumina quæ ibi habentur, continuo omnia extinguuntur: & tunc neq; ætatis vlla, neq; sanguinis attenta reuerentia promiscue viri, & in quam per tenebras quisque incidit mulieres cognoscũt, peracto scelere quum in locum suum se quisq; receperit, luminaria rursus incenduntur, & sacrum peragitur. Est execrandus hic damnatę gentis ritus non multum diuersus à Bacchanalibus illis, quæ in Hetruria primo, mox Romæ etiã noctu, multa vini & epularum crapula mulieres maribus mixtę in abdito celebrauere, nullo neq; sexus neq; ętatis respectu habito ad promiscua puerorum ac matronarum stupra, atq; aliorum flagitiorum, quæ ex ipsis tanquam ex officina quadam prodibãt: quorum sacrorum capita Q. Martio Philippo et Posthumio Albino cõsulibus Romæ capitali sunt supplicio affecta, vt scribit Sabellicus Enneade quinta libro septimo. Hanc Boëmorũ impietatem nefandam hæresim quatuor reges Venceslaus, Sigismũdus, Albertus & Vladislaus extirpare non potuerunt, quanuis sæpius totis viribus attentarunt.

Nefandus Boemorũ ritus.

Bacchanalia olim in Italia celebrata.

Hæresis Boemorũ inuicta.

DE GERMANIA, ET INSTITUTIS EORUM PLURIMIS.

CAP. XII.

Germanię veteres limites.

Quid Germaniæ accessit.

GErmania regio Europæ amplissima, tota septentrionalis, à Gallis olim Rheno fluuio diuisa fuit, à Rhetis & Pannonibus Danubio, à Sarmatis Dacisq; mutuo metu & montibus separata, cætera oceano ambiente, hodie extra hos fines Rhetiam, Vindelicam, Noricam, & superiorem Pannoniam, Alpes, partemq; Illiriæ & vsque ad Tridentina claustra Germania obtinet: Belgarum quoque ferè tota natio Gallici quondam iuris, omnisq; Rhenus in Germanię nomẽ

linguamq́ͅ cōcessit, vt iam se Gallos dici nesciant, si audiant indignentur. Heluetij quoque in Germaniæ nomen & linguam tempore labente transiere. Itaq; magnam Galliç Transalpinæ partem ipsa Germania sibi vendicauit. Prutenos ferocissimam gentem & idolis deditam intra tricentesimum annum ex infideliū manibus milites Teutonici vi & armis rapuerunt, vbi et lingua Teutonica introducta est, et Christi cultus gentī imperatus. Vnde habita ad primæuos illius terminos consideratione, videbitur certè illa sibi ferè plus soli extra vsurpasse, quàm intus prius continebat. In duas velut partes ab initio tota Germania diuisa fuit, vt quę alpibus propinquior est, superior sit Germania appellata: altera ad septentrionem atque oceanum versa, inferior. Durat hęc partitio sub Alemaniæ appellatione (quæ à Lemano, vt quidam autumant, lacu est) in hunc vsq; diem. Prouincias tam hæc quàm illa multas habent: superior à Mogano flumine, quod Franconiam perlabitur ascendendo Bauariam habet Austriam, Styriam, Athesim, Rhetiam, Heluetiā, Sueuiam, Alsatiam, prouinciā Rhenensem Moguntiacum adusque. Inferior, Franconiam, cuius magna pars meridiem versus etiam in superiorē protenditur, habet Hassiam, Lotharingiam, Brabantiam, Gelriam, Selandiā, Hollandiam, Phrisiam, Flandriam, Vuestualiam, Saxoniam, Daciam, Peninsulam, Pomeraniam, Liuoniam, Prussiam, Slesiam, Morauiā, Boēmiam, Mysnam, Marchiam, Thuringiam. Fuit Germaniæ terra ab initio, vt Cornelius Tacitus scribit, & si aliquando specie differebat, in vniuersum aut syluis horrida aut paludibus infœcunda, humidior qua Gallias, ventosior qua Noricum ac Pannoniam aspicit, frugiferarum arborum & omnis culturæ impatiens sterilis, pecorum tamen fœcunda, sed plerunque improcerorum auro atque argento immunis, & propterea vilis despectaq; ab omnibus. Hodie regio adeo amœna est, adeo pulcherrimis nitidissimisq́ͅ vrbibus, castris & pagis passim exornata, exculta, vt non Italiæ, non Gal-

Prusiā Germania vendicauit.

Germania duplex.

Alemania.

Prouinciæ Germanię multæ.

Superior Germania vulgariter Hoch teutschland: Inferior nederteutschland.

Terra Germanię olim horrida & infœcunda.

Germanię laudes.

liæ, non Hispaniæ ipsa cedat. Cœlum satis clemens habet, Campi fertilitatem optandam. Sunt colles aprici,

Flumina Germaniæ.

nemora opaca, frumentorum abundãtia, vitiferi montes, clarissimi amnes, Rhenus, Danubius, Moganus, Albis, Neccharus, Sala, Odera, & multi alij fluuij, & riui lympidissimi totam terram rigantes. Sunt fontes dulcis aquæ, sunt thermæ calidæ, sunt mineræ salis plurimæ: metallorum item fertilitate nullis terris cedit.

Diuitiæ Germaniæ. Metalla.

Vniuersa & Italia, Gallia, Hispania argentum ex Germaniæ negotiatoribus ferè omne habent, metallaq; non parum multa, nec auro est priuata. Quòd si hodie priscorum quisquam ab inferis resurgeret, ac oculis intima regionis contemplaretur, nunquid non multum

Germania quantum exculta.

is miraretur? aut quid diceret tamen, si videret quanta nunc esset locorum salubritas, cœli humana temperies, vbertas soli, vini frumentiq; quãta copia, arborum consitiones, quis splendor vrbium, templorum sacra, & erga deum religio, vrbanitas ciuium, vestitus hominum, rei militaris peritia, apparatus bellicus, cæteraq; ornamenta Germanorum, nobilitasq; quàm syncera profecto, vt reor, non diceret terram informem, asperam cœlo, tristem cultu, videret sanè quàm verum sit illud, quod dicitur, Sæpius bonam materiam cessare

Temperata Germania.

sine artifice. Nam etsi alijs regionibus mitior hyems sit, fructusq; nobiliores, minus tamen æstus temperatus est, vnde & frugum corruptio: adde animalia venenosa, & alia ad humani generis perniciem intentissima, difficilis satis erit iudicatu, quæ cuiq; prouin-

Germania vnde appellata.

cia comparanda sit, quæ anteferenda. Dicta autem est Germania recentiori appellatione quòd eius populi ferè omnes inter se perinde ac fratres, pares existerent tum corporum dispositione, tum moribus atque vi-

Autor gentis.

uendi ritibus, prius Teutonia à Tuiscone Noë filio, & Alemannia à Manno eius filio qui gentis autores conditoresq; memorantur, vocitata fuit. Quanuis ple-

Germani indigenæ.

riq; gentem indigenam, id est, inde genitam nec aliunde prouectam arbitrentur. & eius opinionis hic est, qui ita versificatus est.

Gens inuicta manet toto notissima mundo,
Terra vbi se deuexa globo demittit in Arcton,
Solis & algoris patiens, duriq; laboris,
Ingrata ignauiam vitæ tolerare quietem:
Indigena haud alia ducens primordia gente,
Sed cœlo producta suo Demogorgonus aluus
Protulerat: patulas vbi cuncta creata sub auras.
Germanos vocitant Itali, Grai sed Adelphos,
Quòd fratrum soleant inter se viuere more:
Nomen nobilibus quod adhuc venerabile nostris
Pectoribus, similes ingentes corporis artus
Prodiga cui natura dedit, per lactea colla
Candida proceris tollentes corpora membris.
Flaua coma est, flauentq; oculi, flauoq; colore:
Temperie iustam retinent sua membra staturam,
Vox habitum mentis cum gestu & pectora prodit,
Vox quæ nil muliebre sonat, sed tota virilis
Martia crassiloquo testatur corda palato.
Commune his studium venari, equitare, vagari,
Atque suum varias victum quæsisse per artes:
Vel Bacchum viduis crescentem iungere palis
Aruaq; quadriiugo proscindere pinguia aratro:
Nec patrio tepuisse solo iuuenilibus annis,
Sed mox doctiloquæ præcepta adiisse Mineruæ,
Vel vaga veliferas duxisse per æquora naues,
Atque suis terris varias adducere merces.
Nec censere nefas animum intendisse rapinis.
Dum fera belligeri meditantur prælia Martis,
Atque illum regum celsas quæsisse per aulas,
Quatuor ad fines quas Teutonis ora coërcet:
Siue per Herciniæ nemorosa cacumina syluæ
Dentatos prosternere apros, syluisq; vagantes.
Aëripedes ceruos vrsosq; agitare feroces.
Vnguibus accipitres trucibusq; iubere rapinas
Tollere, & euulsas dispergere in æthera plumas.
Hinc animus dubiis audens se credere rebus,
Nec segnis timidusq; mori, roseumq; cruorem
Pro patria & charis certans effundere amicis:

Atque

Atque auidus cædis, si qua vlla iniuria læsit,
Quiq; fidem sancto & constanti pectore seruet
Religionis amans, superumq; & cultor honesti,
Et veri iustiq; tenax mens consona labris,
Ficta coloratæ fugiens mendacia linguæ.

Hercules in Germania fuit.

Prælium inituri Germani sacrum hymnum Herculi canebant, quem volebant aliquando in eā terram venisse, graui & terribili sonitu, nō dissono, cæterū ad terrorē quæsito pugnā capessebāt. Truces oculi pluribus ac cærulei, rutilæ comæ, procera corpora, ad primos impetus subita & præceps natura. Cæterum laborum operumq; impatiens. Sitim & æstum vt Galli non ferunt, frigorum patientissimi. Auri & argenti his olim vsus nullus. Argentea vasa eorum legatis data, aut principibus muneri missa, non minori contemptu quām fictilia tractabant. Commerciorum vsu aurum & argentum ab his primo receptum. Credita et à quibusdam tellus ipsa taliū metallorum expers quin & ferri inops: quo accidit, vt olim rari vterentur gladiis in prælio, sed longiori hasta, quam ipsi frameā vocant: & in ea breui ferro, habili telo, siue cominus siue eminus dimicarent. Eques scuto & hasta instruebatur. Pedites missilia spargebant, plura singuli. Nudi in pugnam, aut breui sagulo vtebantur, nulla cultus occultatione, scuta tantum coloribus, hisq; lectissimis distinguebāt. Paucis loricæ vsus, vix vni alteri've cassis aut galea. Equi nec forma nec velocitate conspicui nec in gyrum vt Italici, sed recto tātum conatu aguntur. Scutum in pugna amisisse præcipuum flagitium, vt sacris & publico consilio excluderentur eiusmodi clade affecti. Multi tali infamię superstites vitam laqueo finierunt. Reges nobilitate legebātur, nec his libera infinitáque potestas fuit. Exercitus is ductabat, qui præcipua virtute pręstaret, quiq; exemplo magis quām imperio polleret. Vincere, verberare, animaduertere in quemquam nullius ius esse prætérquam sacerdotum, vt non imperio sed diuinitus flagitia vindicari crederentur. Signa quædam Deorum lucis detracta in prælium gestari

Auri & argenti Germanis vsus olim null9

Nudi pugnauerunt Germani.

Scuti in pugna amissio flagitium ingens.

Deorum simulachra in prælium gestabatur.

gestari, præcipuum in pugna incitamentum. Omnes suas necessitudines in proximo statuebant, vt in suorum conspectu aut gloriose vincerent, aut cum laude caderent: liberi, coniuges, parentes sanctissimi pugnæ testes adhibebātur. Ad matres & vxores accepta vulnera deferebant, nec illæ & numerare & exigere plagas formidabant. Eædem cibos hortationesq; pugnātibus suggerebant. Proditum memoriæ est, inclinatā aciem aliquando illarum hortatu restitutam. Creduntur ad hæc arbitrari aliquid sancti prouidiq; in fœminis esse, earumq; consilia propterea non aspernari, responsave negligere. Mercurio certis diebus humanas hostias immolabant, Herculi & Marti ex cæteris animalibus. Sortes & auguria in vsu. De minoribus rebus principes ciuitatis cōsultabant, de maioribus vniuersa ciuitas. In inchoandis rebus noua luna aut plena obseruabatur. Noctium non dierum numerus supputabatur in ea gente. In concilium armati ventitabant. Sententiam approbaturi frameas concutiebant, id honoratissimum assentiendi genus: contrà, aspernati fremitu significabant. Transfugæ & proditores ex arboribus pendentes, ignaui & imbelles atque infami corpore cœno obruti, aut à palude aliqua superiecta crate necabantur, tanquam scelera in aperto ponenda essent, vitia contegenda, nihil publice aut priuatim magistratus agere, nisi armis instructi. In commeatu & affectatione incredibilis æmulatio, qui maiori iuuenum globo stipatus in publicum processisset, præcipua celebritate apud suos & finitimos esse. Turpe & in omni vita infame suo duci superstitem in prælio esse, nisi victor is ex acie decessisset. Princeps pro victoria, comites pro principibus dimicabant. Bella vltrò appetere, vtpote quibus omnis à re bellica esset quies ingrata. Inertiæ & ignauiæ dabatur sudore aliquid quærere, quod posset cruore parari. Bellorū cura destituti, somno & cibo vel fortissimi quique indulgebant, domo & agrorum cura fœminis & senibus delegata, vt mirum videri posset, duo tam diuersa eidem gēti adfuisse, & iner

Matres & liberi in bello.

Magistrat9 semper armatus.

Vestitus. & inertiæ amorem, & odium quietis. Vicatim plurimum discretisq; domiciliis habitabant. Tegumen fuit sagum, fibula, aut si ea defuisset spina consertum: locupletissimi veste distinguebantur, non fluxa, sed stricta, ac pene singula membra exprimente. Idem fœminis habitus, qui & viris. Atque Germani ipsi omnium ferè qui ad septentrionem & ortum habitant, soli

Matrimonia. vnica vxore contenti ab initio fuere: quanquam & in his nonnulli plura celebrarent connubia. Non vxor viro, sed vir vxori dotem comparabat. Nec ad delitias quærebatur cultus, sed iugati boues dabantur, frenatus equus, & scutum cum framea & gladio. Mira in

Adulterij pœna. fœminis pudicitia, nulla spectandi fuit illecebra, nulla conuiuiorum ratio, rara in tā numerosa gente adulteria: cuius conuicta mulier resectis capillis, nudatam coram propinquis maritus domo exactam, toto vico verberibus agebat: profligatæ pudicitiæ nulla venia, non ætas, non forma, non opes connubium corruptis conciliare poterat. Nemo tamen vitia ridere, id enim seculum corrumpere & corrumpi arbitrabantur. Sic vnum mulieres maritum accipere, vt vnum corpus & vnam vitam: nec vlla cogitatio vltra, nec longior cupiditas, tanquam matrimonium amarent, non maritum. Plus apud illos boni mores valuerunt, quàm alibi bonæ leges. Serus in iuuenibus vsus Veneris, atq; eo minus exhausta pubertas: nec connubia virginum properabantur, vt validior esset procreatio. Homicidi-

Homicidij mulctatio. um certo pecorum numero luebatur, atque vniuersa domus satisfactionem capiebat. Conuictibus & hospitali mensæ supra modum studebant. Nefas habebatur, quenquam domo aut epulis arcuisse. Gaudebant muneribus nec data imputare, aut obligari acceptis. Diem noctemq; potando continuare. Temulētia nulli probro data est. Crebræ post crapulam rixæ, raro cō uitiis, cæde sæpius transigebantur. De pace & bello in conuiuiis consultare, quasi nullo alio tempore simplicius paterent hominum curæ, aut ad res magnas magis incalescerent. Gens minimè astuta, simpliciter

omnia

omnia arcana detegere: postridie acta retractabant, vt de summa rerum deliberarent, dum fingere nescirent: decretum vero ferrent, dum errare non possent. Potus ex hordeo in similitudinem vini corruptus. Proximi fluuiorum accolæ aduectitia vina in vsu habebant. Cibus simplex, agrestia poma, recens farina, & lac cōcretum, potus immoderatior. Vno spectaculorum genere vsi, vt nudi iuuenes inter gladios & frameas sese celeriter expedirent. Exercitatio artem parabat, ars decorem. Aleæ adeo studiosi, vt cæteris amissis, nouissimo iactu de libertate contenderent. Victus voluntariam seruitutem adibat: & quanquam iuuenis & robustus, ligari se & vēdi patiebatur. Annum in hyemem ver & æstatem diuisum habebant, autumnum vini et cæterarum frugum inopia nescientes. In funere lamenta & lachrymas cito abstergebāt, in dolore & tristitia permanebant diutius: fœminis tantum lugere permissum, viris meminisse solum. Et hi olim fuerunt Germanorum mores, talis viuendi ritus. Sed quæ mutatio longo temporum interuallo, vt in cęteris gentibus sit facta, ex præsenti rerum statu deprehendi potest.

Ludendi amor.

Funebris Germanorum luctus

Omnis hodie Germanorum conditio siue status quadruplex est. Primus clericorum tam seculariū quàm religiosorum, vtrique magnis & largis redditibus cēsibusq; prouisi, ab aliis plurimum honoris percipiunt, non solum quòd Deo Optimo Maximo sacrificent, sanctorum laudes cantent, ac animarum curam habeant, sed etiam quòd scripturas intelligant, & ipsas interpretentur, vitamq; cœlibem agant. Nam qui in his minus probantur, facile ab inerti vulgo aspernari solent. Vestitu religiosi quique suo & satis decenti vtuntur. Seculares tunicas portant fluxas, pullo vt plurimum colore. Caput mitra lanea tegunt non multum fastigiata, sed capite auretenus satis adhærenti. Ex collo quum in publicum procedunt fasciam dependunt, quidam sericam, quidam laneam honestatis tantummodo caussa. Superducunt & calceis crepidas siue sandalia, quæ domum reuersi deponunt.

Recentia Germanorū instituta

Otio

Clericorũ Germanorum studia

Otio maior pars vacat, literis pauci intendunt: pomeridianas horas ludendo potandoq̃ deducentes. Iniurias suas minores sacerdotes ad Episcopum deferunt, & aliquando ad Romanam curiam. Vnde graui damno eos qui nocuere aliquando afficiunt, & sibi securitatē parant. Secundus status nobilium est, hic gradus multos habet. Sunt enim principes, sunt Comites atq̃ Barones, atque inferioris gradus milites. Principes non solum dignitate & generis claritudine, sed & potentia cæteris antecedunt, terras habent et dominia latissima. Comites & Barones, cæteriq̃ nobiles per regionem dispersi, florum adinstar interlucent. Sed illud in nobilium ordine mirum videri potest, quòd principes ipsi atque comites Cæsari, quoties imperij necessitas exigit, obsequia tanquam subiecti præstent: milites exemptos se dicant, & nisi ad stipendium nemini seruiant, nec subditos suos seruire sinant: & tamen Romanorum imperatorem dominum suum ac principem esse dicant & recognoscant. Prophanari et non parum minui generis sui splendorem existimant, si mercaturam artemve aliquam mechanicam exerceant. Si plebeiã aut sibi inferiorem vxorem ducant, Si aliena vrbe ciuium more habitent. Ipsi vrbanorum consortia, commercia omnia perosi, arces et robustiora splendidioráque ædificia in montibus, syluis & rure collocata cũ familia sua liberè habitant. Quidam principum aut regum curias frequentant & bella sequuntur, alij de redditibus suis & patrimonio viuentes domi manent, cõmuniter tamẽ venantur, quod solis ipsis licere lõgo vsu et cõcessa libertate contendũt: priuatis leporũ præsertim, caprearum, hinnulorum ceruorumq̃ venatio in aliquibus locis oculorum effossione, in quibusdam truncatione capitis interdicta: noxias tamen feras captare cuiq̃ licet. Lautè insuper nobiles ipsi epulantur, vestiuntur splendide, auro & argento diuersicolorèq̃ serico tam viri quàm mulieres domi & foris exornantur, multo familiarium cœtu incedunt, & incessu adeò maturo & præmeditato, vt à plebeis mox vt videantur in-

Secundus status nobilium est.

Nobilium studia.

Venatio priuatis interdicta.

Incessus nobilium.

tur in-

tur internosci possint. Equis si longius eundum sit, & non pedibus vadũt: dedecorosum enim hoc valde ducunt, et merum egestatis iudicium. Sed prædari, vbi necessaria desint, non verentur. Iniurias illatas rarò iure, sæpius congregato ex sociis equitatu, ferro, flãmis, & rapinis vlciscuntur: coguntq; per hoc eos, qui intulerunt ad satisfactionem. Gens superba, inquieta, auara, ecclesiæ prælatis & eorum bonis insidians semper: subditos rusticos irremissa seruitute exercet, incredibile dictu, quantum miseros & infelices homines vexet quantum exugat. Esset Germania nostra ter quaterque felix, si Cẽtauri isti Dionisij & Phalarides aut eii cerentur, aut saltem ipsorum tyrannide refrenata et potestate diminuta, priuatim quemadmodum in Heluetia, nobiles viuere cogerentur. Sequens status oppidanorum est, quorum quidam Cæsari tantum subiecti sunt, quidam principibus aut ecclesiæ prælatis. Qui cæsari parẽt, libertates multas habent, mores etiam & instituta quibus in communi fermè vtuntur. Singulis annis ex ciuibus magistratus suffragio creatur, apud quem summa potestas cum imperio sit, in caput animaduertere cuiusque habet hoc ordine: Si de criminibus agitur, assident in concilio hi, quos sibi ciuitas delegit, rei ipsi ligati adducuntur, accusatoribus & reorũ defensoribus dicendi copia datur: quibus auditis eũt in sententiam, non vt leges censent quas non nouerũt, sed prout ratio eis dictat atq; iudiciorum consuetudo habet, quod & in ciuilibus caussis obseruatur, excepto quòd Cæsar in his appellari potest, in illis vero non. In omni ferè Imperiali ciuitate duplices ciues sunt, ingenui & plebei. Mercantiis & officinis plebei intendunt, ingenui (qui & patricij dicuntur) patrimoniis tãtum redditibusque suis contenti equestrem ordinem imitantur. Si plebeiorum quispiam ditior factus, se illis commercio aut consuetudine commiscere contenderit, repellitur. Vnde longo iam tempore vterq; status in suo valore perdurat. Reipublicæ administratio tamẽ ferè cõmunis est, & vtrisq; pmissa, nec eis plebs

Germania absque nobilib9 felix.

Terti9 Germanorũ status oppidanorum est.

Iudiciorũ forma.

Ciuiũ Germanorum conditio duplex.

Illiterati iudicant viri duodecim.

seruire aut subiecta esse videtur: sua cuique substantia tuta est, & libertas, saluis legibus, vt viuere velint: in communi iustitia per totam regionem ab illiteratis administratur. In singulis oppidis & nonnullis pagis etiam viri duodecim, vitæ integritate ac honestate præcipui eliguntur in Iudices, nullo habito respectu sciãtne literas vel non. Illi iudicandi munus necessario subeunt, licet remuneratioñe seu mercedẽ inde nullam expectent præter honorem, pro communi tantummodo bono suis negotiis posthabitis, iudiciis statuto tempore intendunt, iurántque singuli se vnicuique iudicaturos secundum quod eis visum fuerit iustius atque melius. Nec à sententiis eorum maiores nostri appellabant, indignum fore putantes, tantorum virorum gratis iudicantium decretis contraire. Hodie verò passim ab eis appellari cœpit, quod ferendum esset, si iudices ad quos appellatum fuerit, in iudicando consuetudinem priorum iudicum seruarent. Sed hoc à paucis attenditur, imò plerunque priorum iudicum sentẽtiæ, alioquin nullam iniquitatem continentes, ob id solum quia contra leges scriptas prolatæ inueniantur retractantur: in quo fine eorum demeritis & iudices primæ instantiæ imperitiæ sugillantur, & victrix pars grauatur. Hoc quàm iustum sit, viderint ipsi. Ciues insuper honestissimè inter se & amicissimè viuunt, in locis publicis & priuatis frequenter conuenientes mercantur, conuiuantur, colludunt, colloquuntur: raro alterutrum decipiunt, raro contendunt. Quocunq; tempore, quocunque etiam loco, tam viri quàm mulieres obuiantes inuicem honorant, & salutant. Victu vestitúque priuatis diebus fermè omnes Germani admodum frugali & simplici vtuntur, festiuis parum splendidiori. Operantes in die quater comedunt, otiosi bis. Habitus quo viri induuntur communiter, laneus est: quo mulieres, lineus: sed adeò vtrorumque diuersus et colore & forma, vt raro vnus sicut alius vestitus appareat. Aduentitiis & nouis vestimentorum formis iam plurimum gaudẽt, Italicis Gallicisque præsertim, à qui-

Ciuium cõcordia et cõsuetudo.

Victus.

Habit⁹ Germanorum diuersus.

à quibus ante paucos annos obtusa calceamenta viri cum fluxis & discissis manicis tunicas, & texta pilea, quę pyretia vocāt, receperūt. Gestabantur mea adhuc memoria rostrati calcei, vestes curtę atque strictæ, cau data capitia. Sed ista antiqua virorum frugalitas hodie ad mulieres venit, mulieribus commissa est. Hæ depositis multiplicibus peplis quibus grandia olim capita faciebant, vnico tantum hodie velantur, modestius incedunt. Aurum, argentum & vniones, exquisita item vestimentorum fimbria ex variis & pretiosis animalium pelliculis aut sericis, ferè omnino abiecerunt. Quid dicam de vestium syrmatis, quæ nisi apud nobilitatem vix magis conspiciuntur. Satis honestus hodie fœminarum vestitus est, satis decorus. Nihil haberet quod merito reprehēdere quis posset, si à quibusdam supernè nimium non excauaretur. In funeribus & parentationibus nigris amiciuntur. Defunctos dies triginta lugent, ac ipsis interim ter iusta persoluunt. Primo videlicet die, septimo atque trigesimo. Luctus funebris.

Ad DEI cultum deditissimi sunt, nullus artificum est qui mane antequam laborare incipiat, ædes sacras nō intret, & diuino officio intersit. Serui atque ancillæ ad hoc à dominis quasi compelluntur, turpe putant, eiq; non modicum exprobrandum, qui ex pigritia aliâve inani caussa sacra negligunt. Eleēmosynas multas tribuunt. Nulla ferè ciuitas est, in qua non fratrum mendicantium conuentus sunt, peregrinorum inopum publica hospitia. Aluntur etiam iuuenes ephœbi, qui studiorum caussa, paterna domo digressi voluntariè hinc inde exulant, tam multi interdum in vna ciuitate, vt mirari possis vnde nutriantur, illi à ciuibus ex pietate hospitantur: victum domesticatim cantantes mendicant, cum tamen largè accipiunt: propter hoc quòd ædibus sacris & Sacerdotibus deputati diuina officia cantent, ad clericatûmque instituantur. Domus publica iuxta singulas parochias vna est in qua artium et disciplinarum studio tam hi quàm ciuium filij quotidie conueniunt; qui ipsis præsunt docentque viri

Germani ad cultū dei propensi. Misericordes sunt Germani. Pueri studiorum caussa exulātes.

non minus virtute quàm doctrina spectati sunt: delinquentes & literarũ neglectores ferulis percutiunt aut verbis duriusculis castigant. Priuatæ ædes penè omnes contiguæ sunt, atque pro ciuium facultate vicorũque dispositione constructæ. Diuites lapidibus cœmentóque superbè ædificant: pauperes luto & ligno tantum humilius: tegulis tamen latericeis aut scissili lapide ędificia sua vtrinque tegunt, ob decorem ne aut aduersus incendium affirmare non possum. In Saxonia & aliis plerisque locis dolatis asserculis operiunt: quare oppida parum venusta visuntur, & igni magis obnoxia sunt. Plateæ vt plurimum silicibus stratæ sunt.

Vrbanorũ ædificiorũ forma.

Domorum tecta in Saxonia.

Portæ seu exitus vrbium celsis turribus insigniti, in quibus diurni custodes aduentantes equites tuba significare solent, vt hi qui portas inferius obseruant præmoneantur, & eas in maiori tutela habeant. Vrbes communiter natura & arte munitæ, aut iuxta vorticosa flumina vel in montes sitæ sunt: quæ in plano resident muris fossatis, vallis insuperabilibus circũseptę, turribus & propugnaculis innumeris, veluti ex terra, prominent. Est etiam multarum ciuitatum circumiacens ager fossis adeò profundis & amplis conclusus, vt ab externa populatione & is tutus sit. Eorum postremum qui in rure pagatim villatimque habitant, quique illud colunt, & propter hoc rustici vel rurales appellantur, si credere velint, satis misera & dura conditio est: seorsum ab aliis quisque cum familia & pecore suo humiliter viuit. Casæ luto lignóque è terra paululum eductæ & stramine contectæ, domus. Panis cibarius, puls auenacea aut decoctum legumen, cibus. Aqua serúmve potus. Toga linea, perones duo & pileus fucatus, vestitus. Gens omni tempore inquieta, laboriosa, immunda. In vicinas ciuitates ad vendendum portat quicquid tã ex agro quàm ex pecore fructus percipit, sibique ibi è diuerso comparat quorumcunque eget. Artifices enim secum habitantes nullos aut paucos habet. In sacra æde, quæ in singulis vicis communiter vna est, festo die ante meridiem omnes

Vrbium situs.

Quartus Germanorum status agricolarũ est.

Agricolarũ misera conditio.

Quid diebus festis rustici agũt

conue-

conueniunt, & à sacerdote suo dei verbum & sacra audiunt: post meridiem verò sub tilia aut alio publico loco, de suis rebus tractant. Iuniores post ea modulante tibicine choream ducunt, senes petunt cauponam & vina bibunt. Absque armis in apertum virorum nullus vadit, gladiis ad omnem temporis fortunam præcincti. Viros singuli pagi inter se eligunt duos aut quatuor, quos rusticorum magistros appellant, contentionum illi contractuúmque sequestres sunt, & reipublicæ dispensatores, administrare tamen non habent, sed domini, aut qui ab his eis præficiuntur barbaro nomine Sculteti. Dominis crebro per annũ seruiunt, rus colunt, & semine conspargunt, fructus metunt & horreis important, ligna secant, domos ædificant, fossas effodiunt. Nihil est quod seruilis & misera gens ipsis debere non dicatur. Nihil etiam quòd iussa facere absque periculo recusare audeat, delinquẽs grauiter mulctatur. Sed nihil est genti durius, quàm quòd prædiorum quæ possidet maior pars non sua sit, sed illorum à quibus certa frugum parte quotãnis redimere debet. Et tales hodie in vniuersum Germanorũ mores sunt, hi viuendi ritus.

Rusticorũ magistri.

Sculteti pagorum præfecti.

DE SAXONIA SAXONVMQVE & priscis & recentibus moribus,

CAPVT XIII.

SAxonia Germaniæ particularis regio, ab occasu Visera fluuio, aut vt alij volunt, Rheno terminata: ad aquilonem Dacos habet, & mare Balteum: Francones ad meridiem, quibus Boioarij & Boẽmi obtenduntur: ad ortum Pruteni. Intra quos terminos q̃ multæ gentes diuersis nominibus hodie includantur, ex supra dicta Germaniæ descriptiõe intelligi potest, quas omnes Saxonici iuris esse volunt. Terra à Saxonibus populis nomen accepit, quos quidam reliquias Macedonici exercitus, qui sequutus magnum Alexandrum immatura ipsius morte per totum orbem sit dispersus, esse dixerunt, Quidam eos à Britannia quærẽdarum

Saxoniæ limites.

Saxões vñ in Germaniam puenere

darum sediū caussa nauigiis digressos Germaniæ ad-nauigasse,& propulsatis Thuringis eorum terram occupasse. Erat enim Saxonica gēs ab initio inquieta nimis, finitimorum sedibus infesta, domi tamen pacata & ciuium vtilitatibus placida benignitate consulens. Generis quoque ac nobilitatis suæ prouidissimam curam habens, nec facile vllis aliarum gentium vel sibi inferiorum connubiis infecta, proprium, syncerum & tantum sui similem populum facere conata. Vnde habitus quoque ac corporum magnitudo, comarum cōlor tanquam in tanto numero hominum idem penè omnibus. Quatuor in genere differentias habuit, Nobilium, Liberorum, Libertorum atque Seruorum. Et id legibus cautum erat, ne vlla pars suæ sortis oblita, terminos in copulandis coniugiis transgrediatur. Sed nobilis nobilem ducat vxorem, & liber liberam, libertus coniungatur libertæ, & seruus ancillę. Quicunque vero contrà faciat, cum vitæ suæ id damno luat. Legibus ad malefactorum vindictam optimis vtebatur. Multa quoque vtilia, & secundum naturæ legē honesta in morum probitate habere studuit, quę ei ad veram beatitudinem promerendam suffecissent, si aliqualem creatoris sui Dei Optimi Maximi notitiam habuisset. Frondosis arboribus, fontibusq; venerationem exhibuit, & trunco ligneo non paruæ magnitudinis sub diuo erecto, quem patria lingua Irminsaul, Latinè vniuersalem columnam dixit, quasi omnia sustinentem. Coluit etiam Mercurium, cui certis diebus humanis hostiis litabat. Deos suos neque templis includere, neque humanæ speciei assimilare, pro diuinitatis magnitudine & dignitate licitum arbitrata est. His lucos & nemora consecrauit, ab illorumq; nominibus dixit. Secreta non nisi cum maxima reuerentia contemplabatur. Auspicia & sortes gens illa quàm maximè obseruabat. Virgā frugiferæ arbori decisam in surculos amputabat, eosq; notis quibusdam discretos super candidam vestem temerè ac fortuito spargebat. Mox si publica consultatio fuit, sacerdos populi: si

Differentiæ Saxonum quatuor.

Leges quædam Saxonum.

Idololatrię Saxones dediti.

Mercurius à Saxonib9 obseruatus

Auspicia & sortes.

priuata, ipse paterfamiliás precatus deos, cœlū́q; suspi-
ciēs, ter singulos tulit, sublatisq; secundū impressam an
tea notam interpretatus est: & si prohibuerūt nulla de
eadem re ipsa die consultatio erat. Si permissum est,
euentuum adhuc fides exigebatur. Auium voces vo-
latusq; interrogare, proprium gentis erat. Equorum
quoque præsagia ac monitus experiri, publicè alebā-
tur iisdem in nemoribus ac lucis candidi, & nullo
mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sa-
cerdos vel rex princépsve ciuitatis comitabantur, at-
que hinnitus ac fremitus obseruabant, nec vlli auspi-
cio maior fides adhibebatur non solum apud plebem
sed apud proceres etiam atque sacerdotes. Eos enim
ministros Deorum esse, & diuinorum consiliorum
conscios credebant. Erat & alia auspiciorum obser-
uatio genti in vsu, qua grauium bellorum euentus ex-
plorabat: eius videlicet gentis cum qua bellandum fu
it, captiuum quenque interceptum compellendo cum
electo popularium suorum decertare: victoria huius
vel illius pro præiudicio accipiebatur. Carolus Ma-
gnus diutino bello gentem omni impietate abiecta
Christianam fidem assumere coëgit, quam & hodie
cum cęteris Germanis religiosissime obseruat. Regio
multis augustissimis & sumptuosissimis basilicis, tem
plis & cœnobiis clara, quod Alberstadio est beatæ
virgini sacrum prophanis non patet, tantum initiati
subeunt. Inducitur tamen vnus aliquis è populo cine-
riceo die, hominum opinione nequissimus: hunc vela-
to capite, pulla veste sacris admouent, quibus ritè pera-
ctis templo eiicitur: eiectus toto ieiuniorum tempo-
re nudis calcibus vrbem pererrat, diuorum templa
visitabundus. Sacerdotes illi victū suggerunt, mox in
dominica cœna iterū templo inductus, post olei con-
secrationē ab vniuerso clero expiatus dimittitur eleē-
mosyna prius accepta, quam pie offert templo: hunc
Adam vulgo vocant, quia vt prothoplastus ille om-
ni vacat crimine, per eúmque ciuitas creditur expiata.
Est ager Saxonicus rerum omnium præterquam vi-

Equorū pręsagia & mōnitus experiebantur Saxones.

Alia auspiciorum captatio.

Templum in Alberstadio. Mirandus ritus

Sal Saxonicum. ni ferax, argenti atque ęris fossiones multas habet. Ad Goslariam & plerisq; aliis locis salem ex fontiũ quorundam aquis albissimum coquunt, & vectigal ingens percipiunt. Hordeum & triticum serunt, ex quibus non solum candidissimum panem efficiunt, sed etiam ob vini caritatem potum ceruisiam, quæ adeo sitienter & immodeste ab ipsis bibitur, vt vbi in symposiis conuiuiisq; pocillatores nec hyalis nec cantharis sat infundere possint, repletum mulctrale apponant, & scutella iniecta hortentur quemq; pro libito potare.

Ceruisia Saxonibus potus.

Dictu incredibile est, quantum huius liquoris in se immodestissima gens capiat, quantum mutuo ad bibendum cogant & hortentur: non sus, non taurus tantum ingurgitaret. Non ad ebrietatem atq; vomitum potasse sufficit, sed rursus ad sobrietatem dies noctibus, noctes diebus continuantes. Qui cunctos potando superat, is non solum laudem & gloriam deportat, verumetiam pro quo contenderunt, ex bene olētibus herbis aut rosis sertum, aut quid aliud in præmium. Serpit ab illis eheu perditus mos ferè in totam Germaniam, vt eo modo etiam iam fortissima vina bibantur, cum ineffabili malo. Hospiti vel alteri eum locum in quo bibitur subeunti, potum quotquot habent, assurgunt: & porrecto poculo ad combibēdum officiosissimè hortantur. Inimicus arbitratur, qui sæpius inuitatus non prætenta caussa compotare recusat: cæde nōnunquam & multo sanguine hoc dedecus expiatur. Cibatu Saxones duro & inconcinno vtuntur, lardum, aridæ hilæ, cepæ crudæ, butyrum salsum, & nondum adhuc liquatum peculiaris genti cibus. Dominicis diebus in plerisq; locis coquunt, quo per hebdomadam vescantur. Infantes non vt apud nos pulte, quę farina & lacte concinnatur, nutriuntur, verum solidiori cibo, qui bene masticatus à nutricibus, ad deglutiendum tenello ori immittitur. Vnde Saxones tali cibo in tenera ætate assueti, & tolerantiores redduntur & validiores. Linguam peculiarem habent. Vestitum & cætera cum aliis Germanici sanguinis indiscreta.

Hospites potu excipiuntur

Saxonum cibus.

Infantium nutrimentum.

Lingua Saxonum.

DE WESTVALIA ET iudicio westualis à Carolo commisso.

CAPVT XIIII.

VVestualia Saxoniæ limitibus inclusa, Rhenũ ab occidente habet: Visurgum, qui etiam Visera dicitur, ab oriente: à septentrione Phrysiam & Holandiam, meridiem Hassiæ montes accipiunt: quos Obnobios Ptolemæus appellare videtur, ex quibus Amasis fluuius oritur, qui Padeburnam & Monasterium nõ ignobiles ciuitates mediam fermè prouinciam interfecat, & per Phrysiam defluens fertur in mare: Sala quoque Drusi, qui Augusti priuignus fuit, clade celebris. Hæc regio olim, vt Strabo scribit, à Bructeris inhabitata est. Alij à Sycambris dicunt. Hos populos Carolus Francorum rex, qui Magni cognomen tulit bello victos primum ad Christianam fidem compulit, cæterum quum sæpius rebellarent, repetitoq; idolorum cultu Christi religionem spernerent, nec iusiurandum quouis modo aduerterent, vt metu pœnæ gẽtis temeritatem Carolus compesceret, occultos iudices instituit: quibus potestatem dedit, vt quàmprimũ deierasse aliquem comperissent, aut fregisse fidem, aut aliquod aliud scelus perpetrasse, mox illũ vbi primum comprehendi posset, pro arbitrio necarent, nullà citatione aut expurgatione præuia: viros graues ac iustos elegit, qui plectere innocentes haud ab re possent. Terruit ea res Vuestualos, ac demum in fide continuit, quum sæpe in nemoribus & proceres & mediocres viri laqueo suspensi inuenirentur, nulla accusatione prius audita: querentibus tamen caussam, constabat fidem fregisse aut magnum aliquod scelus commisisse. Id iudicium ad nostram vsque ætatem perdurat, vocaturq; vetitum. Qui ei præsunt, Scabini appellantur: quibus tanta præsumptio est, vt etiam per totam Germaniam iurisdictionem suam extendi velint. Secretos ritus habent & arcana quædam instituta quibus malefactores iudicant, ea nondum quisquam repertus

Vuestualiæ fines.

Obnobij montes.

Amasis fluuius.

Sala fluuius.

Occulti iudices à Carolo instituti.

Iudicium vetitum siue occultũ.

est, qui vel pretio vel metu reuelauerit. Ipsorum quoque Scabinorum maior pars occulta est, qui per prouincias discurrentes criminosos notant, & inferentes iudicio accusant probantq; vt eis mos est. Damnati libro inscribuntur, & iunioribus Scabinis committitur exequutio. Rei ignari suæ damnationis vbicunque reperiuntur, supplicio afficiuntur. Degenerauit autem hodie iudicium, nam & viles interdum personæ admittuntur, & ciuilia negocia tractare audent, quibus erat solum de criminalibus permissa potestas. Regio est admodum frigida, vini & frumenti inops. Pane vescuntur nigro, ceruisia potus est. Vinum quod Rheno aduehitur magno emitur pretio, eo tantum opulenti & rarò tamen vtuntur. Bellicosi indigenæ atque ingeniosi. Vnde inoleuit prouerbium: Vuestualiam vitiosos ac fallaces homines potius gignere, quàm stultos, Præsuli Coloniensi parent.

Regionis Vuestualiæ conditio.

DE FRANCONIA, ET Francorum multis ritibus.

CAPVT XV.

Franconiæ extremitates.

FRanconia siue Francia orientalis Germaniæ pars & ferè meditullium, à Sycambris quibus Valentiniani Cæsaris tempore ob Halanos deuictos Francorum nomen contigit, appellata. Sueuiam & Baioariam à meridie habet, Rhenus illi occiduus est ab ortu Boëmi accolunt, Hassi & Thuringi Saxoniæ populi à Septentrione. Regio latis ac densissimis syluis, asperisq; montibus clausa, difficulter adiri potest. Intus plana est innumeris turritis oppidis, castris & pagis exculta. Sylua quę Hercynia dicitur ęditissimis iugis per circuitum obfirmans eam veluti natiuo muro ambit. Moganus nauigabile flumē, Sala, & Thuberus, Neccharus etiam perlabuntur. Valles in quibus decurrūt amplæ et profundæ sunt, earumq; vtraq; latera vitibus cōsita vinū producūt, quod ob sui præstantiā ad remotissimas gētes trāsportatur. Terra pręterq̃ ea pars quæ Norica hodię vocaт, atq; vbi fluminibus vicinior est, areno

Hercynia sylua Franconiā claudit.

Vinum Frāconicum.

arenosa nimium non est, vt Æneas Syluius scriptum reliquit, nec nimium etiam filicosa. Fertilis omnis est; hordeum, triticum, & omne frumentum legumenque satum multo cũ fœnore reddit. Nulla Germaniæ prouincia plures & maiores cępas gignit, nulla grandiora rapa & caulis capita. Adde Glycerhysam radicem melleam, quę in Babenburgensi agro tanta copia effoditur, vt ingentes currus ea onerari videas. Est etiam vndecunque terra cultissimis pomarijs & pratis amœna: Hominibus omnigenisque pecoribus abundãs. Est piscatio propter fluuiorum copiam multa, maior tamen venatio. Ferę in nemoribus à principibus fouentur, aperta stabula hæ plurima habent in quibus hyemis tempore pabulum & interdum sal accipiunt, seque à cœli inclementia tutantur: eas captare aut saltem persequi, priuatorum nemini concessum. Principes quibus Franconia subiecta est, quinque sunt: Burggrauius Nornbergensis, Comes Palatinus Rheni duo seculares: Babenbergẽsis, Herbypolensis, Maguntinẽsis tres ecclesiastici. Herbypolensis terræ ducatum habet, quare dum sacris operatur in altari, denudatum gladium habet atque vexillum. Is die quo Metropolim primum cathedramque episcopalem possidere intendit pro more ciuitatem ipsam ingenti ac exquisitissimo equitatu accedit. In quam admissus, intra portas de equo descendit, & paludamento omni abiecto griseam & vilem tunicam induit, funeque præcingit, atque in ea palmis & capite nudus humiliter in basilicam ad patres cõcanonicos ascẽdit, quibus fidelitate promissa in cathedram sublimatur. Ducitur tamen prius ad Episcopi cuiusdam statuam, ibique serio admonetur, vt talem agere velit qualis ille fuerit: qui ex humili & abiecto scholasticulo, per discordiam contemptumque electus, ecclesiæ statum optime administrauit. Huic cathedræ nullus ex Ducibus aut etiam Comitibus progenitus præficitur, sed qui ex inferiori nobilium ordine sint. Non quòd principem sustentare non possit, quum opulenta & potens satis existat, verum vt Episcopatus

Fertilitas Franconię.

Liqueritia Glycerhysę

Franconię principes.

Ẽps Herbypolẽn. Franconiæ dux.

Episcopatũ Herbypolẽsem quis administret.

Præpositura Herbypolensis. tus apud eos permaneat, ex quibus maior Canonicorum pars constet. Est etiam Herbypolensis ecclesiæ præpositura insignis, quam quoties nouus possessor intrat, debet ille in multis per regionem pagis, ob decimam quam in his habet, referta vino ingentia dolia in publicum statuere, et scutellas aliquot imponere, ex quibus quicunque velit bibere possit. Franconiæ gens à cęteris Germanis & habitu & corpore nihil differt.

Francones à cæteris Germanis nihil differunt.

Laboris patientissima est, in vinetis colendis tam viri quàm mulieres exercentur: nemini otium datur. Vinum quod inde percipit, ob domesticam egestatē vulgò vendit: ipsa aquam bibit. Ceruisiam contemnit, nec facile ad se deferri permittit. In Herbypoli ieiuniorum tantummodo tempore, & extra ciuitatem in naualibus hæc venditur: vt hi qui tum se à vino abstinent eam aquæ loco habeant. Insolens gens est superbaque, multum sibi arrogans, multum præsumens, alias nationes contemnit: cauillisque adeò plerunque prosequitur, vt qui cum ea morantur, nisi lingua prodat patriā suam, non dicant. Eos qui hęc patienter ferunt, facile secum commorari patitur, & veluti per hoc approbatos coniugiis admittit. Vnde multi Sueui, multi Bauari Hassique in Franconia habitant. Ad Dei insuper cultum propensa est, duo tamen nō mediocria vitia sunt, quibus plus satis hodie gens illa indulget, blasphemiæ videlicet & latrocinium: illud decorū, hoc honestum reputans, & sibi ex longo vsu licitum. Multos mirandos ritus obseruat, quos ideo referre volo, ne quæ de externis scribuntur inanes fabulæ æstimentur. In trium quintarum feriarum noctibus, quæ proximi domini nostri natalem pręcedūt, vtriusque sexus pueri domesticatim eunt ianuas pulsitantes, cantantesque futurū saluatoris exortum annuntiant, & salubrem annum. Vnde ab his qui in ædibus sunt pyra, poma, nuces, & nummos etiam percipiūt. Quo Christi Iesu natalem gaudio in templis non clerus solum, sed omnis populus excipiat, ex hoc attendi potest, quod puerili statuncula in altare collocata, quę nuper ęditum repræsentet, iuue-

Ceruisia cōtemnitur à Frāconibus

In Frāconia multi aduenæ.

Duobus vitiis Frācōes obnoxii.

Mos in quintis feriis ante Christi natalem.

Mos ī Christi natali.

Iuuenes cum puellis per circuitum tripudiantes choreas agant, seniores cantent more haud multum ab eo quidem diuerso, quo Corybantes olim in Idææ montis antro circa Iouem vagientem exultasse fabulantur. Corybātes circa Iouē.

Calendis Ianuarij, quo tempore & annus & omnis computatio nostra inchoatur, cognatus cognatum, amicus amicum accedunt, & consertis manibus inuicem in nouum annum prosperitatem imprecantur, diemq́ue illum festiua congratulatione & compotatione deducunt. Tunc etiam ex auita consuetudine vltrò citroq́ue munera mittuntur, quæ à Saturnalibus quæ eo tempore celebrabantur, à Romanis Saturnalitia, à Græcis Apophoreta dicta sunt. Hunc morem Anno superiori ego ita versificaui: Christe patris verbum, &c.

Natalemq́ue tuum celebrantes octo diebus,
  Concinimus laudem perpetuumq́ue decus.
Atque tuo exemplo moniti munuscula notis,
  Aut caprum pinguem mittimus, aut leporem
Aut his liba damus signis & imagine pressa.
  Mittimus aut Calatis aurea mala decem,
Aurea mala decem buxo cristata virenti,
  Et varijs caris rebus aromaticis.

In Epiphania Domini singulæ familiæ ex melle, farina, addito gingibere & pipere libum conficiunt, & regem sibi legunt, hoc modo: Libum materfamilias facit, cui absq́ue consideratione inter subigendum denarium vnum immittit, postea amoto igne supra calidū focum illud torret, tostū in tot partes frangit, quot homines familia habet: demum distribuit, cuiq; partem vnam tribuens. Adsignantur etiam Christo beatæq́ue Virgini & tribus Magis suæ partes, quę loco eleēmosynæ elargiuntur. In cuius autem portione denarius repertus fuerit, hic Rex ab omnibus salutatus in sedem locatur, & ter in altum cum iubilo eleuatur: ipse in dextra cretam habet, qua toties signum Crucis supra in triclinij laquearijs deliniat, quæ Cruces quod obstare plurimis malis credantur, in multa obseruatione habentur. In Epiphania domini domestica-tim rex eligitur. Quomodo rex eligatur.

tur. Duodecim illis noctibus, quæ Christi natalem Epiphaniamq́ intercurrunt, nulla ferè per Franconiā domus est quæ saltem inhabitetur, quæ thure aut alia alia redolenti materia aduersus dæmonum incantatricumq́ insidias nō subfumigetur. Quo item modo tres præcedentes quadragesimale ieiunium dies peragat, dicere opus non erit, si cognoscatur qua populari, qua spontanea insania cętera Germania, à qua & Franconia minime desciscit, tunc viuat. Comedit enim & bibit, seq́ ludo iocoq́ omnimodo adeò dedit, quasi vsui nunquam veniant, quasi cras moritura hodie prius omnium rerum satietatem capere velit. Noui aliquid spectaculi quisque excogitat, quo mentes et oculos omnium delectet admirationeq́ detineat. Atque ne pudor obstet, qui se ludicro illi committunt, facies laruis obducunt sexum & ętatem mentientes: viri mulierum vestimenta, mulieres virorum induunt. Quidam satyras aut malos dæmones potius repræsentare volentes, minio se aut atramento tingunt, habituq́ nefando deturpant. Alij nudi discurrentes, Lupercos agunt: à quibus ego annuum istum delirandi morem ad nos defluxisse existimo. Non enim multum diuersus est à Lupercalibus sacris, quæ Lycæo Pani in mense Februario olim à nobilissimis Romanorum iuuenibus celebrabantur, qui nudi faciesq́ sanguine fœdati per vrbem vagantes, obuios loris cædebant; quos nostri saccis cinere refertis percutiunt. In die cinerum mirum est quod in plerisque locis agitur. Virgines quotquot per annum choream frequentauerūt, à iuuenibus congregantur, & aratro pro equis aduectæ, cum tibicine, qui super illud modulans sedet, in fluuium aut lacum trahuntur. Id quare fiat non planè video, nisi cogitem eas per hoc expiare velle, ꝙ festis diebus contra ecclesiæ præceptum à leuitate sua non abstinuerint. In medio quadragesimæ, quo quidem tempore ad lætitiam nos ecclesia adhortatur, iuuentus in patria mea ex stramine imaginem contexit, quæ mortem ipsam (quemadmodum depingitur) imitetur

Ædes subfumigantur.

Carnispriuij dies.

Germani annuatim insaniunt.

Lupercalia

Mos in cinerum die.

Mos in medio quadragesimæ.

inde hasta suspensam in vicinos pagos vociferans portat. Ab aliquibus perhumane suscipitur & lacte pisis siccatisq; pyris, quibus tum vulgo vesci solemus, refecta domum remittitur. A cæteris quia malæ rei, vt putata mortis, prænuntia sit, humanitatis nihil percipit, sed armis et ignominia etiam adfecta á finibus repellitur. Eodem tempore & talis mos obseruatur. Intexitur stramine vetus vna lignea rota, atque á magno iuuenum cœtu in æditiorem montem gestata post varios lusus, quos in illius vertice illi toto die, nisi frigus impediat, celebrant: circiter vesperam incenditur, & ita flammans in subiectam vallem ab alto rotatur, stupendum certe spectaculum præbet, vt plerique qui prius non viderint, Solem putant aut Lunam cœlo decidere. In Paschate vulgò placentæ pinsuntur, quarum vna interdum duæ, adolescentibus vna, puellis altera á ditiori aliquo proponuntur, pro quibus in prato, vbi ante noctem ingens hominum concursus fit, quiq; agiles pedestres currant. Ad parrochialium templorum dedicationes, quæ Christiano instituto quotannis festiuo gaudio & comessatione á totis pagis peraguntur, adolescentes ex alijs locis non templa, sed choreas visitaturi cum armis & tympano, veluti ad pugnam: quam & sæpius aut inueniunt, aut suscitant, turmatim eunt, redeuntq; capitibus ob id multoties cruentantibus. Tribus illis diebus, quibus apostolico instituto maiores letaniæ passim per totum orbem peraguntur, in plurimis Franconiæ locis multæ cruces (sic enim dicunt parochianos cœtus quibus tum sanctæ crucis vexillum præferri solet) conueniunt. In sacrisq; ædibus non simul & vnam melodiam, sed singulæ singulam per choros separatim canunt: & puellæ & adolescentes mundiori quiq; habitu amicti frondentibus sertis caput coronati omneis, & Scipionibus salignis instructi. Stant sacrarum ædium sacerdotes diligenter singularum cantus attendentes, & quancunque suauius cantare cognoscunt illi ex veteri more aliquot vini con-

chos

In Paschate ritus.

In ecclesiarum dedicationibus ritus.

Rit9 in maioribus supplicatiōib9.

Pentecostes tempore ritus. chos dari adiudicant. Pentecostes tempore vbiq; ferè hoc agitur: conueniunt quicunq; equos habēt, aut mutuare possunt, & cum dominico corpore quod sacerdotum vnus etiam equo insidēs collo in bursa suspensum defert, totius agri sui limites obequitant cantantes supplicantesq; vt segetes deus ab omni cœli iniuria & calamitate conseruare velit. In die sancti Vrbani vinitores in foro aut alio publico loco mensam locant, mappis, fronde, & plurimis redolentibus herbis instruunt, desuper statunculam beati pontificis statuentes, quam si dies serena est, largo vino coronant, & omni honore prosequuntur, si vero pluuialis id non solum non faciunt, sed luto proijciunt, & aqua immodica perfundunt: persuasum enim habent, illius diei tempestate auspicioq; vinum tunc florescens & augmentari & diminui. In nocte sancti Ioannis Baptistę in omnibus ferè per Germaniam vicis & oppidis publici ignes parantur, ad quem vtriusque sexus iuuenes & senes conuenientes choreas cum cantu agunt: multas etiam superstitiones obseruant. Artemesia & verbena coronati in manibus flores, quí à similitudine calcaris militaria calcaria dicuntur, gestātes, ignem nisi per eos, non aspiciunt, oculos id per totum annum à languoribus conseruare credunt. Qui abire intendit ille herbas, quibus, vt dixi, præcinctus fuit, igni iniicit, dicens, abeat & comburatur cum his omne infortunium meum. Ante arcem in monte, qui vrbi Herbypoli supereminet ab episcopi aulicis, etiā ignis fit, cui orbiculí quidam lignei perforati imponuntur, qui quum inflammantur, flexilibus virgis præfixi, arte & vi in aërem, supra Moganum amnem excutiuntur: Draconem igneum volare putant, qui prius non viderunt. Fiunt eodem tempore figulino opere ollæ quædam, ita multis foraminibus discissæ perforatæq;, vt partes vix sibi cohæreāt, puellæ illas emunt, & purpurearum rosarum folijs obductas imposito lumine ex domorum culminibus pro lucerna suspendunt. Tunc temporis adolescentes pagis totas pinos infe-

Ritus in die sancti Vrbani.

In vigilia sancti Ioannis ritus varij.

Ollæ cum luminibus suspēdūtur.

runt:

sunt: quarum inferioribus ramis abiectis, superiores speculis, vitris, sertis, bracteolisq; splendicantibus exornant, arborē terræ infixam per totam æstatem ita stare sinunt. Autumni tempore quum vuæ iam maturæ sunt, nō antea vindemiare cuiquam concessum, quàm domini quibus decima debetur hoc permiserint: non enim ille hodie, cras alter legit, sed quotquot in vno colle vina habent, vno vel duobus diebus omnes omnia absterpunt, indicitur hodie in illo, cras in altero legendum: decimæ in vallibus sub vinetis excipiuntur, qui tardius, quàm iussum est, vindemiare volunt non solum cum licentia facere debent, sed etiam suis expensis decimam in domini torcular inferre. Herbypoli cuique vindemianti ob exhibitam credo in decimando infidelitatem iuuenis addicitur, qui diligenter notet, & iubeat etiam, vt quodq; decimum vas lectum absq; fraude domino suo tribuatur. Finita vindemia hi pueri omnes in campo conuenientes singuli se de stramine, quod ad hoc aduectum est, vna aut duabus facibus armant, quibus sub noctem incensis cantantes ciuitatem ingrediuntur: Hoc more autumnum se expurgare atque exurere dicunt. Martini & Nicolai sanctorum prœsulum vtrorumq; dies miro gaudio, mira festiuitate Franconiæ gens colit, diuersimode tamen, in sacris ædibus & altari hæc, illa in mensa & popinis. Nemo per totam regionem tanta paupertate premitur, nemo tanta tenacitate tenetur, qui in festo sancti Martini non altili aliquo, vel saltem suillo vitulinove viscere assato vescatur: qui vino non remissius indulgeat. Quilibet enim tunc noua vina sua à quibus se adhuc vsque abstinuit, degustat & dat degustare, omnia. Erogantur in Herbypoli & plerisque locis hac etiam die pauperibus ex pietate vina. Spectacula publica eduntur, duo aut plures frendentes apri circo includuntur, vt mutuo se exertis dentibus visceratim dissecent, quorum carnes vbi vulnerati conciderint, partim plebi, partim potestatibus diuiduntur. In die vero sancti Nicolai adolescentes

Arbores frondētes pagis inuehuntur.

Vindemiādi ritus.

In festis sanctorū Martini & Nicolai ritus.

In festo sancti Martini

In die S. Nicolai. qui disciplinarum gratia scholas frequentant, inter se tres eligunt: vnum, qui episcopum: duos, qui Diaconos agant. Is ipsa die in sacram ædem solenniter á scholastico cœtu introductus, diuinis officiis infulatus præsidet: quibus finitis cum electis domesticatim cantando nummos colligit, eleēmosynã esse negant, sed Episcopi subsidium. Pueri ieiunant. Vigiliam diei pueri à parentibus ieiunare eo modo inuitantur, quòd persuasum habeant ea munuscula quæ noctu ipsis in calceos sub mensam ad hoc locatos imponuntur, se á largissimo pręsule Nicolao percipere. Vnde tanto desiderio plerique ieiunant, vt quia eorum sanitati timeatur, ad cibum compellendi sint. Et tales hodie Franconum famosi mores sunt, tales annui ritus.

DE SVEVIA, SVEVORVMque moribus & priscis & recentibus.

CAPVT XVI.

Sueuiæ fines. SVeuia Germaniæ prouincia, ætate nostra istis finibus describitur: ab oriente Baioariis, ab occasu Alsatensibus & Rheno iungitur, Alpium iuga á meridie habet, á septentrione Franconiam. Sueui vnde in Germaniam venerunt. A' Sueuis populis dicta, qui ex ea Scythiæ parte quæ hodie Liuonia & Prussia est digressi, ibi consederunt autore Antonio Sabellico, & confirmare istud Lucanus videtur, inquiens:

Fundit ab extremo flauos aquilone Sueuos.

Sueuia oli Alemannia. Alemannia prius nominata fuit á lacu Lemanno, qui & Lausanensis vocatur. Suprema portio totius Germaniæ Sueuia est, duobus clarissimis fluminibus Rheno & Danubio irrigatur: quorum alter modico fluxu in occidētem oceano miscetur. Hic ediuerso in orientem per innumeras gentes volutatus pontũ influit. Sueuię conditio. Terra partim plana, partim montosa. Ager fertilis cuius nulla pars inculta iacet, præterquam aut lacus aut montes vel syluæ occupant. Nemora in ea multa, & ob id genti venatio frequens, aucupium peculiare, frumentorum abundantia, pecorum magna vis. Conualles

ualles plurimę perennibus riuis clarissimę vndiq; amnes procurrunt, qui se vniuersi in Rhenum & Danubium exonerant. Tota insuper prouincia salubritate gaudens, celebratissimis vrbibus, vicis & castellis referta. Arces excelsæ natura & arte munitæ, & quod ad Christianam religionem pertinet, pulcherrimis atque ditissimis templis, collegiis, monasteriis variorum ordinum sexus vtriusque, basilicis, parochialibúsque ecclesiis est exornata. Circa montes ferrum, argentum & metalla procreat. Gens populosa, fortis, audax, & bellicosa, procera corpore, flauo crine, venusta facie, & decora, ingenio singulari prædita: præstantissima Germanorum à Plutarcho dicta. Cuius gloria eousque creuisse memoratur, vt virtute & armis imperium orbis meruerit, illúdque vltra vnius seculi spatium magnificentissimè tenuit. Sed viduata postea suis principibus nescio qua fortunæ iniquitate dicam aut ignauia mox substitit, quasi non extet, quo famam suam extendere, aut quod minus est tueri possit. Caius Iulius Cæsar in quarto commentariorum de hac ita scribit: Sueuorum gens longe maxima ac bellicosissima Germanorum omnium centum pagos habere dicuntur, ex quibus quotannis singula millia armatorū bellandi causa è finibus educūtur, reliqui qui domi remanserint se atque illos alunt. Hi rursus inuicem anno post in armis sunt, illi domi remanent: sic nec agricultura, neque ratio, atque vsus belli intermittitur, sed priuati ac separati agri apud eos nihil est: Neque longius anno remanere vno in loco incolendi caussa licet. Non frumento solum, sed vulgo lacte & pecore viuunt, multúmque sunt in venatione, quæ res & cibi genere & quotidiana exercitatione & libertate vitæ (quód à pueris nullo officio aut disciplina consuefacti nihil omnino contra voluntatem faciant) & vires alit & immani corpore homines efficit: atque in eam se consuetudinem adduxerunt, vt sub cœlo frigidissimo habitantes neque vestem vllam præter pelles habeant, quarum propter exiguitatē, maior corporis pars nuda & aper-

Laudes Sueuiæ.

Prestantissimi Germanorū Sueui

Antiqui Sueuorum mores.

Centū Sueuorū pagi.

Victus Sueuorum ex pecore.

Vestit⁹ Sueuorū pelles erant.

aperta eſt, lauantur in fluminibus. Mercatoribus eſt ad eos aditus magis, eò quòd quę bello ceperunt, vendant, quàm vt aliquam rem ad ſe deferri deſiderent: quin etiam iumentis, quibus Galli maximè delectantur, quæque impenſo parant pretio, Germani non vtũtur, ſed quę apud eos ſunt & natura parua et deformia: hæc quotidiana exercitatione ſummi vt ſint laboris efficiunt. Equeſtribus præliis ſæpe de equis deſiliunt, ac pedites præliantur: & eos eodem veſtigio remanere edoctos, vbi vſus eſt, celeriter repetunt. Neque moribus ſuis quicquam inhoneſtius aut inertius putant, quàm ephippiis vti. Itaque ad quemuis ephippiatorum equitum numerum (quamuis pauci) adire audent. Vinum ad ſe importari omnino non ſinunt, quòd ea re ad laborem ferendum remolleſcere homines atque effœminari arbitrentur. Publicæ eſſe laudis putant quàm latiſſimè à ſuis finibus vacare agros, hac re ſignificari magnum ciuitatum numerum ſuam vim ſuſtinere nõ poſſe, propter quod vna parte à Sueuis circiter mille ſexcentorum paſſuum agri vacare dicuntur. Cornelius Tacitus, vbi de Germaniæ ſitu & gentis moribus ſcribit, de Sueuis ita refert: Maiorem, inquiens, Germani partem propriis adhuc nationibus nominibúſque diſcreti ſunt, quanquam in communi Sueui vocentur. Inſigne, inquit, gentis eſt obliquare crinem nodóque ſubſtringere: ſic Sueui à cæteris Germanis, ſic Sueuorum ingenui à ſeruis ſeparantur: apud eos vſque ad canitiem horrentem capillum retro ſequuntur, ac ſępe in ipſo vertice religant, principes ornatiorem habent. Statuto tempore in ſyluam auguriis patrum & priſca formidine ſacram omnes eiuſdem ſanguinis populi legationibus coëunt, cæſóque publicè homine celebrãt, barbari certè ritus horrendáque primordia. Eſt & alia luco reuerentia. Nemo niſi vinculo ligatus ingreditur, vt minor, & numinis poteſtatem præ ſe ferens: ſi forte prolapſus attolli & inſurgere haud licitum, per humum euoluuntur, eóque omnis ſuperſtitio reſpicit tanquam inde initia gentis, vbi regnator omnium de

Ephippiis non ſunt vſi Germani.

Vinũ ad ſe importari nõ patiebãtur Sueui.

Germani communi nõie Sueui appellati.

Crinẽ nodo ſubſtringebant Sueui.

Sacrificãdi Sueuorum ritus.

um deus cętera subiecta atque parentia. Pars quoque Sueuorum vt idem Cornelius habet, Isidi sacrificat. Peculiaria cætera Germanis & ipsis sunt communia. Verum enimuero non solū apud Sueuos, sed & apud omnes ferè gentes mutati sunt mores: & quod dolendum plurimū est, ferè in peius. Nam hodie potentiores Sueuorum ferè omnes mercaturæ vacant, societatem siue confœderationem vnam multi ineunt, ac certam pecuniæ summam quisque ponit, qua non solum aromata, serica, atque alias pretiosas merces, quæ ad nos à transmarinis & remotissimis regionibus transuehuntur, emūt: sed vilia etiam vt cochlearia sunt, acus, specilla, pupæ & huiusmodi: præemunt etiā vina & frumenta, quod ego tamen non laudo: quum id non minus opificibus & agricolis graue damnosumque sit (qui sua ante tempus gryphonibus istis, ne potius dicam, vel mercatoribus vendunt, quę postmodum necessitate cogente duplo ære redimere ab ipsis debent) quæ toti prouinciæ: quæ quibuscunque indiget, non apud vicinas gentes, à quibus minori pretio habere possit, accipere debet (sic enim à corruptis munere principibus impetratū) sed ab illis Stutgardia, aut aliâs vbi emporia habent. Ipsi tamen per se non negotiantur, sed communibus seruitiis, qui contractam rursus pecuniam, vnà cum lucro congregantes, certo tempore rationem ponunt, singulisque dominorum lucri partem fideliter præbent. Priuati Sueuorum nulla alia re, nullo artificio magis occupantur, quàm lini operatione, cui adeo incūbunt, adeo dediti sunt, vt in quibusdam Sueuiæ locis nedum mulieres & puellæ, sed adolescentes & viri hyemis tempore colo admouentur. Panni genus faciunt, cuius tela linea est, intextum bombycinum Pargath illud vocantes: faciunt & totum lineum quod Golsch appellant. Compertum habeo, apud Vlmenses solum quotannis vtriusque generis pannos parari centum millia ex quo quisque coniecturare potest, quàm incomprehensibilis incredibilisque summa in tota regione elaboretur. Ad remotissimas nationes isti panni

Superstitio gẽtis admiranda.
Isidi sacrificabant Sueui.
Recẽtiores Sueuorum mores.
Mercatores Sueuorum Germanię reipublicæ damnosi.
Oīs Sueuia in lino operatur

transuehuntur, & maxime bis in anno ad emporium Franconafordense, vbi quàm ingens vectigal Sueuicæ nationi accedit. Præterea, quoniã bonis mala commista semper sunt, & nulla ex omni parte erecta, sunt Sueui in Venerem supra modum proni: fœmineus sexus virili ad malum facile consentiēs. Immaturè vterque præuaricatur, serò resipiscit. Ego huic vitio maxime suffragari existimo, quòd quemadmodum in alijs Germaniæ prouincijs, ecclesiastica censura, publici illi fornicarij, adulteri, raptores minus insectentur, prouerbium ortum, vnam Sueuiam latę Germanię satis meretricum transfundere: quemadmodum Franconiam copiam dare raptorum & mendicantium, Boëmiam hæreticorũ, Baioariam furum, Heluetiam carnificum & leonum, Saxoniam potatorũ, Frisiam atq; westualiam periurorum, Rhenum gulonum.

Sueui in venerē proni

Prouerbiũ, quo Germanorum mores notãtur

DE BAVARIA ET CHARINTHIA, & earum priscis legibus moribusq; quibus hodie viuunt.

CAPVT XVIII.

BAuaria Germaniæ prouincia, ab Auaribus Hunorum reliquiis: qui Noricis expulsis in ea terra consedere, adiecta B litera appellatur. Baioaria etiam à Bojs Cisalpinæ Galliæ populis hoc loci aliquando moratis dicitur, Noricum olim fuit. Hungariam ab oriente habet, ab occidēte Sueuiam, à meridie Italiam, à septentrione Franconiam atq; Boëmiam. Danubio insigni fluuio ex Sueuia profluente irrigatur, Austriã, Stiriam & Carinthiam in se cõprehendit: quòd idem ferè homines, ijsdem moribus & lingua vtantur, Noricis præterea finibus quondam contenti erant. Beatus Lucius Britannię rex primum, deinde sanctus Rupertus, vltimo Bonifacius Moguntinus Archiepiscopus Christianam pietatem edocuit. In quatuor Episcopatus Bauaria diuiditur, Saltzburgensem, Patauiensem, Phrisingensem, Rhatisponensem, Nulla Germaniæ prouincia pluribus cultioribus vrbibus illustratur.

Noricum Bauarię limites.

ftratur.Saltzburga, quæ Iuuania fuisse creditur Metropolis est, Monachium ducalis sedes hodie, olim Schirem fuit. Hæc terra priusquam in prouinciam redigeretur à proprio rege ad Arnolphi Imperatoris vsque tempora administrata est: cum vt Parthia suum Arsacem & Ægyptus Ptolemæum, ipsa Cacannum nominauit,deinde duces habere cœpit:hodieq; tenet. Qui ex vna illustri Agilolfingorum familia diu eligebantur omnes.Gentis mores viuendiq; instituta ex legibus,quas orthodoxa fide recens suscepta habuere, cognosci possunt,tales fuere,vt liberæ conditionis homo Chirographo & sex testibus, quorum nomina, & manus suas imponat,confirmet, si villas, terram, mancipia,pecuniam, aut quid aliud ecclesiæ donauerit, schedam præsente sacerdote altari superponat. Nec ipsi nec posteris illius potestas eius rei sit vlterius, nisi ecclesia permittat. Apud Episcopum defendatur quicquid ecclesiæ Dei datum fuerit. Dei iudicium & sanctæ ecclesiæ offensam incurrat, restituereq; cogatur aut à rege,aut principe: quicunque ecclesiæ,aut eius rebus iniurius fuerit, vncias auri tres pro mulcta persoluat. Negans ante altare populo sacerdoteq; præsentibus secundum pecuniæ summam iuret. Qui seruum ancillamve ad fugiendum persuaserit,reuocet: & alium interea pignoris loco sistat, solidis quindecim componat. Seruo occultè ecclesiæ res concremanti manus amputetur ac oculi eruantur, ne tale quid de cætero perpetrare videat: dominus vero eius restituat,quicquid incendio consumptum fuerit. Liber homo ex integro omnia restauret, & ob temeritatem solidis sexaginta componat: negans xxiiij. sacramentalibus nominatis ante altare coram ecclesiæ defensore digitis super Euangelij librum positis iuret.Reo ad ecclesiam confugienti securitas esto, nec domino fas,seruum inde abstrahere, aut quouis modo lædere:qui contrafecerit iudice cogente componat ecclesiæ.xl.solidis. Qui in minoribus ordinibus constituto noxius fuerit dupliciter componat,

Bauariæ laus ab vrbibus.

Cacannus Bauarorū rex.

Ecclesiæ libertas.

De incēdiaris ecclesiarum.

Ad ecclesiā qui confugerit.

De clericorũ percussoribus. quo parentes componuntur. In maioribus constituto tripliciter. Presbyterum si quis autem occiderit.ccc. auro appretiatis solidis. Diaconum.cc.ecclesiæ in qua ministrauere exoluat: & si pecuniā habuerint nullam, seipsum,vxorem,liberos seruitio eo vsq; mancipabit, donec statuta pecunia redimat. In Episcopum sæuiat nemo,etiam si cui molestus fuerit:sed coram rege,duce,aut plebe conueniatur super homicidio, fornicatione consensuq; hostili. Si inimicos prouinciæ introduxerit,si perdere, quos saluare debuerat,voluerit,deponatur,aut in exilium relegetur. Qui sanctimonialem ex monasterio abductam cōtra ecclesiasticam legem sibi matrimonio coniunxerit restituat. Episcopus ducis auxilio eam velit nolit monasterio rursus intrudat. Ipsum vero aut se emendare compellant aut prouincia eijciant. Presbyteris & diaconibus extraneā apud se in domo mulierem habere non liceat, ne consuetudine deceptus polluatur,indignè Deo offerens,& populus ob id plagam sustineat.Sacerdotum ac aliorum clericorum caussæ ab Episcopis solum secundũ canones iudicentur. Coloni & serui ecclesiæ secundũ quod quisq; habet,tributa decimasq; persoluant:de modijs decem vnum,de particis decem vnam,de decem fascibus vnum,de decem apum vasis vnũ,pulli quatuor, oua quindecim tribuant. Ligna,lapides,calcem ad sacrarum ædium structuram aduehant:vltra vires tamē degrauetur nemo. Qui regionis duci insidias struet, aut hostes prouinciæ inuitauerit, aut ciuitatem aliquam prodiderit,tribus testibus conuictus, in ducis potestate sit, bona eius confiscentur. Verum per inuidiam ne quisquam pereat, cum vno de se testante duello confligens,si vicerit,absolutus abscedat. Si ducem aliquis suum interfecerit, interficiatur & ipse,ac res eius confiscentur in publico in sempiternum. Seditionem aduersus ducem mouens, duci sexcentis, cæteri factiosi.cc.solidis componant.In hosticum quũ educitur exercitus, propter scorta aut casas non rixetur,neç etiam propter pabula vel ligna, tollat quisque

Episcopi caussæ.

Decimæ quõ dandæ

De duce & eius caussis

Seditiosorum pœna.

Leges castrenses.

quantis

quantis indigeat, tollentem nemo prohibeat: secus faciens vel disciplinæ hostili subiaceat, vel coram Comite suo verbera quinquaginta sumat. Comiti in comitatu suo, ne hostibus absq; ducis iussione damna inferantur cura sit, ipse persoluat, si sua negligentia peccatū fuerit. Liber si damnum intulerit quadraginta solidis mulctetur, æqualiaq; omnia restituat. Seruus capite plectetur, dominus illius ne talia perpetraret quia non prohibuit, pro ipso restituat. Aliquid in exercitu surripiens criminis conuictus seruus, manibus mutiletur, nihilo secius dominus eius restituere compellatur. Liber ad rei restitutionem solidis.xl.componat. Si quisquam aut à rege aut duce iussus aliquem interfecerit, defendat eum et liberos eius rex siue dux cui obediuit. Et si is morietur, alius qui succedet tutelam ipsius assumat. Si dux contumax & rebellis decreta regis contempserit, ducatu priuetur, seq; æternæ salutis spe omni frustratum sciat. Si ducis stultus & arrogans filius patrem adhuc iudicio præsidere, exercitum ductare, equum ascendere, arma gestare potentem: qui necdum surdus, neq; cæcus est, qui regis mandatum strenuè exequi valet: malignorum consilio principatu deturbare nititur, exhæredetur, aut si libet in exilium perpetuum ablegetur, quia contra legem in patrem peccauerit. Qui temeritate aut ebrietate in ducis aula scandalum suscitauerit, quicquid mali sequetur, lege componat, solidis.xl.plectetur, seruus manum perdat. In ducis aula qui temerè aliquid iacere conspexerit, surripiēs vbi nocte vna celarit, furti alligetur, in publico solidis quindecim componat, quòd domus ducis domus publica censeatur. Imperium ducis detrectans, quindecim solidis mulctetur: & quicquid facere iussus fuerat adhuc perficiat, vt placita omni quintodecimo die in Comitatibus regionis omnibus peragantur. Liberi omnes conueniant, qui neglexerit, solidis quindecim mulctetur. Iudex vt iustè iudicet librum penes se legis habeat, ex eo caussa omnis componatur. Neque personam neque munera re-

Ducis caussæ.

Filius patrē insidiatus.

Ducalis aulæ libertas.

Quo tēpore placitandum.

Iudex qualis esse debeat. ſpectet iudex,ſed de compoſitione dum recte iudicarit,partem nonam accipiat.Sin perperam,duplo,quicquid lata ſententia abſtulerit exoluat, inſuper ſolidis quadraginta mulctetur. Ducis cædes parentibus aut regi ſolidis.Dcccclx.componatur.Parentes ducis ſexcentis, obſeruato vt ducis compoſitio parentum ſuorum compoſitionem triplo excedat. Agilolfingi,de quorum progenie dux perpetuo eligitur,compoſitionem quadruplam habeāt Huoſi,Trozzi,Sagani,Hahilingi,Ænnoni,primi poſt Agilolfingos duplam. Liberum quiſquis interfecerit parentibus aut duci bis octuaginta ſolidos exoluat.Si oculum,manum,vel pedem amputauerit quadraginta,ſi claudum fecerit duodecim,ſi mancum viginti. Simplex vulnus tribus ſolidis,dentem molarē duodecim,alios omnes ſex componat.Peregrinos homines inquietare aut lædere ſumme prohibemus:contrafaciens dupliciter componat, & fiſco.clx.ſolidos exoluat. Si occiderit ſolidis auro appretiatis centum mulctetur. Seruus liberum aut moleſtans aut venundans præſentatus iudici aut manum aut oculum amittat, abſque inſigni nota nequaquam dimittatur. Liberti dimidio componātur minus quàm liberi. Nuptias inteſtatas prohibemus,vnde ſocrum,nurū,priuignam,nouercam,fratris aut ſororis filiam,fratris vxorem, vxoris ſororem viro ducere liceat nulli,fratrum aut ſororum filij matrimonio nequaquam ſeſe coniungant:facultates eorum à iudice confiſcentur,qui contra fecerint.Qui dominicam diem ſeruili opere profanauerit, nec ſemel & iterū monitus ceſſat.l.verberibus dorſum illius frāgatur:ſi nec adhuc ceſſauerit, tertia ipſi bonorū pars auferatur:tertio ſi attentauerit, libertatem perdat,ſeruus ſit, qui die ſancto noluit eſſe liber.Seruus vapulet,& ſi nō emendauerit,dexteram perdat:Peregrinus monitus niſi ceſſauerit.xij.ſolidis mulctetur. Qui liberum pręter voluntatem ſeruitute deuinxerit, aut illius hæreditatem bonave inuaſerit.xl.ſolidis componat, reſtituatq; quæ occupauerit omnia. Si quis cum alterius coniuge libera

Liberi quō cōponātur.

Liberti.

De nuptijs.

De ferijs & pœna non cuſtodientium.

berâ concubuerit, marito.cxl. solidis componat: & si deprehensus interficeretur absque vindicta suo in scelere iaceat. Cum libera consentiente fornicatus, si in coniugem ducere noluerit duodecim componat solidis. Dominus seruum qui liberæ vim fecit, parentibus illius ad pœnam dedat, interficere ius esto, si libet. Siquis virginem liberam præter eius ac parentum voluntatem rapuerit solidis.xl.liberam viij.ancillam.iiij.componat. Liber liberam vxorem absque culpa dimittens parentibus solidis.xl. cōponat. Mulieri dotem & quicquid asportauerit secundum familiæ ex qua nata est stemma legitimè persoluat. Si liberā liber post desponsationem repudiauerit, aliamq́ superduxerit, xxiiij solidis puellæ parentibus componat. Sacramentalibus.xij.iuret, eam, neque ob crimen aliquod, neque ob parentum inuidiam dimittere, verum ob solum amorem, quo alteri teneatur. Qui alterius sponsam sibi rapuerit, restituat eam, & bis. lxxx. solidis marito componat. Mulier quæ alteri potionem, vt aborsum faciat, commiscet, si ancilla est.cc. verbera accipiat: Ingenua libertate viduata seruitio deputetur. Si pregnans mulier icta aborsum fecerit, ipsa si morietur, qui iecerit tanquam homicida teneatur: si fœtus tantum, nondum viuens.xx.solidis: viuens. l. vueregeldū persoluat, solidosque tres & tremissem. Si in ducis curia, in ædibus sacris, in fabrica aut molendino, quæ domus publicæ sunt, liber homo quid furatus fuerit, nonuplum componat, secundum rei valorem iuret, siue campionibus depugnet. Fur nocturno in furto deprehensus, si occidatur, non vindicetur. Qui alterius seruum ad furtum vel aliud nefas in domini discrimen persuaserit, fraude detecta, tanquam fur damnetur, nonuplum exoluat. Seruus quod tulit restituat, & insuper flagellorum ictus ducentos extensus publice accipiat, dominus incommodi nihil patiatur. Fur quascunque res subtraxerit, Iudici præsentatus secundum legem vindictæ subiaceat. Verum morti nō prius damnetur, quàm nonnulla illi qui

Mulierum caussæ.

Domus publicæ.

Furta quomodo componantur.

Furtiua emptio lege coercita.

qui damnum pertulit, compositio de furis facultatibus fiat. Qui aliquid in prouincia emerit, diligenter prius interroget furtiuum sit, nec ne. Furtiuum si emerit, restituere cogatur, atque in fiscũ pro fredo solidos xij. persoluat: qua lege in eum etiam animaduertitur, qui furtiuum commendatum susceperit. Compositionem à fure, nisi coram iudice, suscipiat nemo. Latrocinij culpis subiaceat qui iudicem suum rem celat. Quoties de agrorum finibus contenditur, constituta olim signa ab inspectoribus quærantur: nec aduersus ea longæ possessionis tempus patrocinetur, venditor ostendat, si nulla apparuerint, & si contentio tanta sit vt sedari non possit, campionibus depugnetur. Nemo nouũ terminum aut signum sine alterius partis consensu, sine inspectore constituat. Liber si contra id fecerit lege solidis. vi. mulctetur: seruus. cc. flagellorum ictus extensus publicè sustineat. Si liber liberi parietem aut sepem dissipauerit vel irruperit, tribus solidis componat, & damnum restituat. Columnas, trabes, spangas, tribus solidis ad restitutionem componat. Asseres lateres, & aliud quicquid ædificio continetur, singulis solidis. Pignorare absque ducis permissu liceat nemini: contrarium faciens, pignus euestigio illæsum reddat, duci. xl. solidos pro fredo exoluat, læsum ad arbitrium iudicis componat. Qui messem iam maturam alterius demessuerit solidis sex componat. Negans sacramẽtalibus secundum legem suam sex iuret. Qui segetes alterius incantando vitiarit, conuictus. xij solidis componat, familiam illius anno toto alimentis prouideat, æquale reddat, si quid perdiderit. Negans sacramentalibus. xij. iuret aut campione se defenset. Si quis alieno seruo vel ancillæ ad fugam aut auxilio aut consilio adfuerit. xij ipsum, eam sex solidis componat reducátque: si negare velit. xij. sacramentalibus iuret, aut campionum se pugna expurget. Nemo alienum animal etiam in damno deprehensum quouis modo lædat oc cidátve, sed pœnes se eousque retineat, donec domino aut vicinis damnum acceptum indicabit, qui locum

Agrariæ leges.

Pignorare dux permittat.

Damnorũ illatorũ cõpositio.

læsum cum æquali illæso signent, in messis collectione, quod læsus non læso minus protulerit, is cuius animal damnum intulit, rependat. Qui vero cõtra legem hanc animal occiderit, cadauer sibi habeat, domino aliud æquale reddat. Si oculum excusserit, quanti animal æstimabitur, tertia pretij parte componat. Si caudam vel aurem, vno solido. Si cornu tremisse, duplentur, si hoc in domini contemptum odiûmve perpetrarit.

Qui pacta mercede equum aut bouem custodiendũ susceperit, sua culpa periclitatum ab integro persoluat, & mercedem nullam requirat: verum iuramento si se absoluerit, corium reddat. Qui aurum, argentum, vestes, aut alias quascunque res vendendas siue custodiendas in ædes suas receperit, si fortuito incendio vnà cum rebus suis consumptæ fuerint, quòd sibi non profuerint iuramento dato, nihil persoluere cogatur. Qui auxiliatoris specie ex incendio aliquid rapuerit, proditus, quadruplum exoluat, secundum legisq; statuta cõponat. Rem in contentione locatam, nec vlli donare, nec vendere liceat. Mulier in viduitate post mariti obitum permanens æqualem vt filiorum vnus vsufructuariam portionem possideat. Si vero ad alias nuptias transierit, eo die cũm dote & rebus suis domo egrediatur: filij inter se portionem, quam consequuta fuerat, vt reliquam diuidant. Patris bona filij de diuersis etiam coniugiis suscepti æqualiter hæreditabũt, Matris vnusquisque tantum suæ. Ancillæ filius cum liberę filio hæres non esto. Si quis sine liberis moriatur, nisi testamento caueatur, vxor quoad viduitatem obseruauerit, bonorum medietatem omnium retineat, propinqui reliquam accipiant. Si vero & ipsa morietur, aut alteri nupserit, cum bonis suis & quæ lege debentur abeat, propinquis & hæc pars cædat. Viro aut muliere defunctis, si vsque ad septimum gradum propinqui nulli reperiantur, nisi testamento vel donatione caueatur, res eorum omnes fiscus indipiscatur. Qui rem aliquam vendiderit, pretio accepto, emptionem aut charta aut testibus ratam faciat; duo, tres, vel

De commẽdatis & cõmodatis.

Ex incendio quid surripiens.

Res in contentione posita.

De hæreditate leges.

De emptione & venditione.

vel plures testes adhibeantur. Venditio nisi voluntaria & libera, firma non sit. Qui rem alienam domino ignorante vendiderit, ipsam lege restituat, & aliã ęqualem addat. Si reperiri nusquã poterit, duas similes pro ea reddat. Qui arram in quacunque re dederit, nisi placitum mutatum fuerit, stare contractui debet, aut hãc ipsam perdat, & pretium quod debuit exoluat. Siquis rem vitiatã vẽdiderit, infra dies tres recipiat, vel sacramentali vno vitium ignorasse iuret, et stet emptio. Seruus suo non domini peculio redemptus, fraude cognita domino restituatur: quia non pretium, sed res serui ignorans acceperit. Commutatio tantum roboris habeat, quantum emptio. Qui agrum aut pratum alterius suum dicens inuaserit, sex solidis propter temeritatem componat & exeat. Testem aure tractum nisi super mortuum testari velit repelli nec debet nec potest. In mortui caussa hic duello probetur, si vicerit vlterius non impugnetur, sed credatur ei. Ex pluribus testibus vnus tantum sorte eductus iuret, ita dicens: Testis sortitus sum, testem me exhibeo, sic me Deus iuuet & illum, cuius manum teneo: testis aure tractus sum, veritatem pręsenti in caussa dicere, datis deinde ad sacrandum armis solus altera manu verbum ipsum cũ vno sacramentali iuret. Mendaciter iurasse conuictus caussam restituat. xij. solidis componat, aut innocentiam suam campione defendat. Si campionum vnus ab altero inter decertandum interficiatur, si ingenuus, ab eo qui iniustè eum inuitauit. xij. solidis nec amplius componatur. Qui liberum mortuũ monumento refossum spoliauerit, parentibus illius solidis. xl. componat, & ipsum etiam furtiuum quod tulit. Si quis occultè liberum occiderit, cadauer in profluẽtem aut alio abiectũ condigna sepultura & exequiis priuet. xl. primum solidis, deinde weregeldo componat. Qui vero liberi hominis cadauer ad littus deuolutum aquis iterum immiserit, solidis. xx. componat. Seruus eo modo occisus atq; absconsus nonuplo. i. clxxx. solidis componatur. Qui vestitu à se interfectum spoliauerit, dupliciter compo

Arrę traditionis vis. — *Mãcipiorũ redemptio* — *testes & eorum caussę* — *Iurandi modus.* — *Periuri animaduersio* — *Campionũ caussę.* — *De mortuis & eorum caussis.*

componat. Cadauer hominis mutilās, singula mēbra singulis duodecim solidis componat. Si repertum, ne à feris dilaceretur, pietate motus humauerit, à parentibus aut domino illius solidū accipiat. Qui alterius nauē loco submouerit, illęsam aut æqualē reddat. Extra aquā vero protractā si celauerit, interrogatus negauerit, vt furtiuū cōponat. Qui canē venaticū abstulerit, ipsum aut simile reddat, & sex solidis cōponat: pastoralem tribus. Illis legibus Bauari ante aliquot secula paruere nōnullisq; adhuc, siquidem qui Christianæ pietatis obseruantissimi sunt ad externa augustiora templa sturnatim peregrinātur. Aquisgranum præcipuè, duo etiam prouinciæ loca miraculis sanctorum & peregrinorum frequentia clara. Virgo Maria Otingæ, & B. wolfangus. Regio vitibus præterquā vbi australior est, non seritur. Nemorosa multum est & montuosa. Sues glādibus syluestribusve pomis credo tanta copia nutrit, vt veluti Hūgaria boues, ita hęc sues cęteris Europæ nationibus large suppeditet. Est gēs adeo suillis & ipsa moribus famosa, vt cæteris Germanis cōparato Barbari (Barbari dico) nomē ipsi optime cōuenire nemo nō videat. Duobus vitiis plus aliis insignes inhospitalitate videlicet & furto. Vestitu vt plurimū blauo colore amicitur, ocreis libentius quàm caligis calciatur: Baioariæ siue Bauariæ ad Austriam cōtigua est partim Charinthia partim Styria. Est Charinthia montana regio Carnis ad ortum, Styriæ ad occasum ac meridiem iuncta, Alpes Italas & forū Iulij cōtingit: multæ in ea valles collesq; feraces tritici, multi lacus, multi amnes, quorū pręcipuus Drauus qui per Styriam ac Pannoniam in Danubium fertur haud inferior Sauo. Imperium Austriæ principes obtinent, & Archiducem appellant, cui ea regio paret, quoties nouus princeps reipublicæ gubernationem init solennitatem nusquam alibi auditam obseruāt. Non longe ab oppido S. Viti in valle speciosa dirutæ ciuitatis vestigia visuntur, nomen loci vetustas perdidit, nec procul hinc in patentibus pratis erectus lapis marmoreus est

De nauigiis.

De canibus

Duobus vitiis obnoxij Bauari.

Charithiæ limites.

Drauus amnis.

Sauus amnis

Festiuitas in noui ducis acceptione miranda.

est,quem, cùm Dux creandus est,rusticus quidam cui per stirpis suæ successionem hæreditario id officium debetur,ascendit ad dexteram bouem habens fœtam nigri coloris:ad leuam equa illi sistitur strigosa maciéque insigni,frequens circa populus agrestiumq́ turba ingens,dux inde futurus exaduerso mouet purpuratorum multitudine septus: præcedunt principatus signa, omnesq́ in toto comitatu egregie culti præter futurum ducem. Is agresti habitu,pileo tectus,calceos & pastoralem baculum gerens, pastorem agit magis q̃ principem. Hunc venientem intuitus qui lapidem obtinet:Illirica voce(sunt enim Charinthij Illirij,hoc est, Sclauoni)quis est hic exclamat,qui tam superbè incedit?Respondet circumfusa multitudo principem regionis aduentare. Tum ille iustus ne iudex? salutem patriæ quærens? liberæ conditionis?dignus ne honore est?Christianæ pietatis cultor?ac defensor? clamatur:est quidem & erit.Rursus idem, quæro quo me iure hac à sede dimouebit? Respondet ducalis aulæ magister,sexaginta denariis hic abs te locus emitur:iumẽta hæc tua erunt,ad bouem & equum manum intendens. Vestimenta quæ dux exuet habebis,erisq́ tu cũ domo tua tota liber à tributo. Quibus dictis,rusticus malam principis percutit,alapa leniter incussa,iubetq́ æquum iudicem esse: præmioq́ abducto, loco cedit. Tum lapidem dux occupat,nudum gladium vibrans, ad omnem se partem vertit,populum affatur, polliceturq́ se æquum iudicem futurum. Ferunt & aquam agresti pileo oblatam potare, in futuræ sobrietatis argumentum. Deinde ad Solemnensem Ecclesiam quæ in proximo tumulo sanctæ Mariæ vocabulum & nomen habet,perductus,sacrificiis interest. Quibus peractis,humili veste qua adhuc indutus est deposita,paludamentũ induit, splendideq́ cũ proceribus suis conuiuatur. Postremo in pratũ reuertiť pro tribunali sedẽs, ius dicit & funda confert. Hic honos principis inuestiendi rusticis datus est, quòd illi primum in ea terra Christi fidem accepere, nobilibus & principibus in errore

Princeps in agresti habitu.

Charinthiorũ lingua.

Solẽnensis Ecclesia.

Honor principe inuestiendi rusticis datus.

errore adusque Caroli Magni tempora permanentibus, quando & ipsi baptismati admoti sunt. Fuit Charinthiæ dux venator imperij, vnde ad eum lites & contentiones venatorum omnium deferebantur, vocatus in iudicio coram imperatore, querulantibus non nisi Sclauonica lingua respondebat. Est & alia huius prouinciæ consuetudo in oppido Klagen furibus durissima: Si quis in furti suspitionem venerit, e uestigio suspenditur: postridie de suspitione iudicant, si sontem inueniunt, pendere sinunt donec per partes ad terram defluat cadauer. Insons repertus sepelit, exequiæq; ex publico persoluuntur. Penulis natiui velleris haud fucati charinthij teguntur, vulgoq; capita pileo obmuniût, sermone loquunt Sclauonico. Styrij vero agrestes vulgo populi sunt & strumosi, adeo quidem ingenti struma, vt ipsis loquelam impediat: & mulier lactans illam post tergum perinde atque saccum reiiciat (si fama vera est) ne infanti impedimento sit. Strumæ caussam aquæ aëriq;, quibus vescuntur incolæ, tribuunt. Styriani ipsi cultu & sermone Germani sunt, præter Draui accolas, qui Illirica vtuntur lingua. Sal ibi coquitur, quod ad finitimas gentes defertur. Regio ferri & argenti ferax, sed principum incuria parcius foditur. Valeria olim dicta fuit, montana plurimum prgterquam ad ortum, quà Pannoniæ finitima est, ea parte vastam effundit planitiem.

Charinthiæ dux imperij venator.

Consuetudo furibus grauis.

Styrij vulgo strumosi.

Strumæ caussa.

Sal Styrianum.

Styria olim Valeria dicta.

DE ITALIA, ITALORVMQVE moribus. Item de Romulo & eius ciuilibus institutis.

CAPVT XIX.

ITalia Europæ regio, prius Hesperia ab Hespero Atlantis fratre, qui à fratre pulsus, & Hispaniæ & Italiæ dedit nomen: siue, vt Macrobius inquit, ab Hespero stella, quòd illius occasui subiecta sit. Oenotria etiam dicitur, vel à bonitate vini quod in Italia nascitur, nam Græci Oenon vinum dicunt: vel ab Oenotrio Sabinorum rege. Postea Italia ab Italo Siculorum rege, qui agriculturam Italos docuit, & leges po-

Hesperia.

Oenotria.

Italiæ appellatio.

fuit. Nam ad eam partem venit, in qua posteá Turnus regnauit, & á suo nomine appellauit, vt Virgilius probat:

Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atq; vbere glebæ:
Oenotrij coluere viri, nunc fama minores
Italiam dixisse ducis de nomine gentem.

Timæus autem & Varro á bobus vocatam putāt, quoniam Tauri Græca veteri lingua ita appellati sunt á quorum multitudine pulchritudineq; Italiam dixerūt. Latium pars illa vbi ostia Tyberina sunt, dicitur: quemadmodum Ausonia, vt Aristoteles inquit, pars ad Thyrrenum versa. Crucis forma inter Adriaticum & Thuscum mare iacens, ab Alpium iugis & Apennini porrecta, se paulatim tamen ad Rhegynum vsque attollens verticem, & littora Brutiorum. In vltimo sui in duo cornua scinditur, quorum alterum Ionium spectat mare, alterum Siculum, in extremitate Rhegium oppidum habens. Eius longitudo ab Augusta prætoria per Romam Capuámque porrecta vsque ad oppidum Rhegium, Solino teste, decies centena & viginti millia passuum colligitur. Latitudo vero quadraginta decem, vbi latior: vbi breuior centum triginta sex: habétque vmbilicum in agro Rheatino, qui dudum ex latere maris superi rubiconem fluuium pro finibus habuit. Diuiditur Italia in multas regiones, á Varo flumine ad macram Liguria terminatur, vbi Genua illustris ciuitas. Inde ad Tyberinum amnem Hetruria, vbi Pisę. A' Tyberi ad Lyrim Latium, vbi Roma, intus Antium in ora. A' Lyri ad Sarnum Cāpania vbi Neapolis. Inde ad Silarim Picentinorum regio, vbi Surrentum & Salernum. A' Silari ad Laiū Lucania, vbi Pestum & Buxentum. A' Laio ad Leucopetram Brutium, in quibus Rhegium Iulium. A' Leucopetra ad Iapigium promontorium, quod et Salentinum magnæ Græciæ ora est, vbi Croton & Tarentum. Ab Iapigio ad Brundusium Calabria, vbi Hydruntum. A' Brundusio ad Garganū Apulia, vbi

Ba-

Latium. Ausonia. Italiæ forma. Longitudo Italiæ. Latitudo Italiæ. Italiæ regiones. Liguria. Hetruria. Latium. Campania. Picentinorum regio. Lucania. Brutium. Magna Græcia. Calabria. Apulia.

Bariū & Salapia. A Gargano ad Sari fluuij ostia Frentinorum regio, vbi Isconium. A Saro ad Apernum amnem Marucinorum ora, vbi Orton. Ab Aperno ad Æsium fluuium antiquissimum Italiæ terminum Piceni, quorum Ancon. Ab Æsio siue Asio, vt quidam scribunt, ad Rubiconem recentius Italiæ confinium Senones, quorum Phanum fortunæ, Pisaurum & Ariminum. A Rubicone ad padi ostia Boij, quorum Rauenna. A Pado ad Tiliauemptum Veneti, vbi nunc Venetiæ. A Tiliauempto ad Natisonem Carni siue Foroiulienses, vbi Apuleia. A Natisone ad Arsiam lapides & Istri, quorum Tergestum & formio amnis, & ipse aliquando Italiæ finis. Apenninus mons totā terram velut in durs diuidit plagas, hanc ad occasum & Meridiem, illam ad septentrionem & ortum obuersam. Ab Alpibus primo in Liguriam excurrens mox inde Cisalpinam Galliam & Picenum ab Hetruria & Sabinia dirimit, Anconémque progreditur, vnde aduersus in Apuliam & Garganum montem extenditur, Marucinorum, Pelignorum, Frentinorum terram à Latio Campania separans: Vltimus eius conatus ex Gargano est ad Leucopetram, hinc Apuliam habens Calabriam & magnæ Græciæ oram, Picentes inde Lucanos & Brutios. Est Italia metallis grauida, vbique vitalis & perennis salubritas, eximia cœli temperies, campi fertiles, aprici colles, innoxij saltus, opaca nemora, munifica syluarum genera, mira frugum, vitium & olearum fertilitas, nobilia pecori vellera, optima tauris colla, perspicui & piscosi lacus, flumina, fontésque saluberrimi, potus plurimi, ipsa auidè ad mortales iuuandos in Mária procurrens, & velut gremium omnium gentium commercio pandens, vt verè dicta sit à quibusdam terrarum omnium alumna atque eadem parens cœlestium prouidentia electa, quæ sparsa congregaret imperia, molliretque efferatarum gentium ritus: discordes ad colloquia linguas munere literarum Latinóque sermone congregaret. Cæterum vt gentes sileam (nam longum esset numerare)

Frentinorū regio. Marucinorum ora. Picenorum ora. Senonum regio. Boij. Veneti.

Apenninus mons Italiā discernens.

Laus Italiæ

Italia terrarū oīm alūna & parēs.

quas Itali Romani lingua & armis vicêre, tantum vna Quiritum ciuitas virtutum omnium valuit exemplis, quantum omnis Græcorum eloquentia præceptis, qui quasi ita futurum diuinassent, vt hæc vna terra omnibus esset gentibus imperatura, quoram ipsius partem magnam Græciam dixere. Et vt breuiter dicam non sine prouidentia accidit, vt quum Deus optimus terras inuisit, tum ibi cunctarum gentium arx esset & Imperium, vbi mox Christiani nominis futurum erat caput. Color Italis & statura penè diuersa est. In Cisalpina Gallia Venetóque recessu color vulgò candidus, cultus & sermo accuratior: contra, in Hetruriæ tractu Latio Campania, Lucania & Brutiis aquilus capillus niger, breuior statura et macilenta, sermo & cultus simplex. Omnia similia in Piceno & his qui superi maris oram accolunt in magnam Græciam vsque; nisi quòd in Apulis, Calabris & iis qui extremam tenent Italiam, victus & sermo cum Græcis promiscuus durat. Tota Italia, vt omnis ferè Europa vno matrimonio semper contenta fuit. Repudium ex vrbe Roma translatitium. Hic Spurius Carbilius sterilitatem coniugis caussatus, primus vxorem repudiauit. Triplex olim in regionis ciuitatibus conditio fuit, Seruilis, Libertina, & Ingenua. Ingenuorum triplex ordo, Plebeius, Equester, & Patricius. Sacrorum ratio penes Pontifices & flamines, & alia quædam collegia esse, alia aliis dæmonibus sacra facere. Summus honos & potestas in dictatore, à quo nulla fuit prouocatio. Ea dignitas semestris fuit, & ad eam per gradus fiebat à quæstura accessus, per ædilitatem, præturam, Consulatum & censuram: non quòd semper per hos gradus iretur explendúsque esset numerus, sed in dignitate potestatéque hic ordo erat, vt in re bellica certi militiæ gradus: miles Centurioni parebat, Centurio Tribuno, Tribunus Legato, Legatus Consuli, seu alteri cuius essent auspicia: Magister equitum dictatori. Legitima militia decennium habuit, si non prius debellari cum hoste contigisset, aut missio aliqua intercidis-

[Marginal notes: Quiritum ciuitas. Romæ laus. — Hoim color cultus & statura. — Ciuium triplex conditio. — Ingenuorũ triplex ordo. — Dictatoris dignitas. — Dignitatũ ordo. — Militiæ gradus. — Legitima militia decennalis.]

cidisset, quæ nomine & re non vna fuit.. Præter legitimam illam, cuius nunc mentio facta est, fuit & caussaria: hæc vt priore illa minus pulchra, ita reliqua honestior quæ ab re ignominiosa dicta est. Militaris ætas ex Seruij Tullij præscripto à septemdecimo anno in octauum & quadragesimum decurrebat. Pacati in toga agebant, bellantes in sago & paludamento: bella Feciali iure inferebantur, illatáque soluebantur non nisi legitime. Ciuitates aut sociæ: aut coloniæ, aut municipia dicebantur. Municipibus aliis ciuitas cum suffragio data, aliis sine suffragio.. Coloni vt membrum ciuitatis erant, & Romanis viuebant legibus, municipes suis.. In his decuriones erant, quod Romæ senatores. Purpura patricium distinguebat ordinem ab equestri, aurum equestres à plebeio. Maiestatis iudicia totius populi erant: rerum capitalium, iudicum, qui ad id sorte lecti essent, ex ea decuria quæ eo anno iudicaret: ciuilium rerum, prætoris centumviralis hastæ aliáque aliorum. Et hi olim Italicarum ciuitatum & gentium in vniuersum mores erant, institutionem hanc à Romulo trahentes. Romulus enim, postq̃ ciuitatis Romanæ muros, fossas, munitiones & necessarias extructiones perfecisset omneis, ad ciuium statum se conuertens ita ordinauit,. Diuisa in primis trifariam omnis populi multitudine singulis partibus singulos præfecit duces clarissimos: deinde trium rursus earum partium vnamquamque diuidens in denas partes æquales, harum quoque duces designauit viros fortissimos, vocauit partes maiores tribus, minores curias. Homines tribuum ducatus habentes tribunos: qui verò curiis præsiderent, curiones dici poterant. Erant autem & in decurias diuisæ curiæ, ducésque earum decuriones appellati.. Omnibus itaque in tribus & curias diuisis, Agrum in triginta partes diuidens, suam cuique curiæ partem tribuit, tantum ipse agri accipiens quantum quidem ad sacrificium templáque satis esset: partem quoque agri publicam relinquens, sicque vna diuisio regionis & homi-

Caussaria militia ignominiosa

Municipes. Coloni.

Decuriões. Patricij. Equestres. Plebei.

Romanæ ciuitatis ordinatio

Hominum multitudo diuisa.

Agri in singulos diuisio.

Altera multitudinis hominum segregatio.

num communem continens æquabilitatem fuit. Altera item hominum ipsorumq́ fuit commoda, & honores pro dignitate cuiusque partiens. Illustres enim genere & spectatæ virtutis viros tum diuites, & quibus erant filij ab ignobilibus discreuit, humilibus & egenis, vocauitq́ tenuioris fortunę homines plebeios, & qui melioris erant conditionis, patres: his de caussis progenitos eorũ deinceps patricios vocabant. Romulus vbi maiores à minoribus discreuerat, leges dehinc posuit, statuitq́ quid vtrosque agere opus esset. Sacra quidem patricios perficere, magistratus gerere, ius dicere, ac secum quoque publica administrare: vrbanis ipsos maximè negotiis intentos esse. Plebeios autem his muneribus solutos cum inexperti essent, & ob inopiam ingeniosi, agricolari simul & pascere pecora, quæstuariasq́ exercere artes. Ne vero diffiderent, aut iniuriis locupletum in humiles, aut leuiũ egenorumq́ hominum in excellẽtiores inuidia commendauit ipse patriciis plebeios, vnumquemq́ eorũ permisit, quem vellet sibi patronũ eligere, patronatũ vocans, susceptũ pauperum humiliumq́ patrociniũ, & officia instituēs vtrisq́ cõmoda, beneuolas ciuilesq́ eorũ coniunctiones fecit: vt illi tuerentur clientes, tanquã patres filios: clientes è cõuerso patronis obsequiosi essent: cõmuniter autẽ vtrisq́ neq́ pium, neque fas erat accusare se inuicem, nec aduersus se testimonium dicere, nec cum inimicis numerari. Sicq́ firmior erat Romanorum cõcordia. Consiliarios post hæc instituit, centum viros ex patriciis eligens, fecitq́ delectum eorum, hoc modo: Ipse vnum ex omnibus optimum designauit, cui committenda essent vrbana negotia, quum ipse exercitum extra fines duceret tribuum vnicuique edixit vt tres viros ex se deligeret, qui ætate & generis splendore sensuq́ excellerent: post hos autem nouem viros, etiam curiis singulis imperauit tres maximè idoneos ex patriciis eligere, posteaquam nouem istos primis à tribubus electis addens nonaginta, quos curiæ suffragiis prætulerant, eo quoque quem ipse elegerat duce addito

Patriciorũ officia.

Plebeiorũ officia.

Patronus.

Patronatũ.

Clientes.

Centum viri consiliarij delecti.

dito, centum consiliariorum numerum expleuit, & à Romanis Senatus dici cœptus est, qui ob autoritatem Patres, ob ætatem Senatores dicti sunt. Deinde trecentos viros ex generosissimis familiis eligens robustissimis corporibus, quos curiæ tenunriarunt, eodem modo quo antea Senatores, singulæ denos iuuenes, eos semper circum se Romulus habuit. Nomen cōmune oēs habebant, Celeres vocati, ab exequendi ministerij celeritate, custodes regis erant. Regis autem hæc officia, primum quidem templorum sacrificiorumq; principatum tenere, agereq; eum omnia in honorem cultumq; deorum pia. Deinde legum morisq; patrij custodem ipsum fieri, iurisq; simul omnis Senatum cogere, populum conuocare, potestatemq; sibi in bello imperatoriam esse. Senatorio ordini honorem & potestatē talem attribuit, omni de re de qua referret regno, cognoscere atque suffragium ferre: & quod visum maiori parti esset id vincere. Plebi deinde tria hæc dedit, magistratus creare, leges sciscere, & de bello decernere, quū rex vellet, neq; tamen potestatem horū absolutā, nisi et Senatus approbasset. Ferebat populus suffragium, nō viritim, sed per curias conuocatus: & quod pluribus visum esset cūriis, ad Senatum referebatur. Nunc autē mos iste suffragiorum in plerisque locis conuersus est, neque enim de plebiscitis Senatus iudicat, sed eorum quæ Senatus cognouit populus est dominus. Ex hac autem diuisione Romuli non ciuilia modo negotia, sed bellica quoque Celeres isti exequebantur. Quādocunq; enim ei visum esset exercitum educere, nec tribunos tūc per tribus, nec per curias centuriones, neq; præfectos equitum creari oportebat, sed rex tribunis mandare, illiq; curionibus, ē quibus deinde decuriones edocti statutos sibi quisq; milites educebāt. Vna enim decenter instructi aderant. Mille etiam pugnatores elegit, vt quidā scribūt, quos ob numerū milites nominauit. Tum ipse se imperij insignibus, & cætero habitu, & .xij. lictoribus cū fascibus pręcedētibus augustiorē populo reddidit; in quo fasciū nūero .xij. vultures, qui

Senatus.
Patres.
Senatores.
Treceti robustissimi electi.
Celeres.
Regis officia.
Dignitas Senatui concessa.
Plebi concessit Romulus.
Suffragandi ritus.
Celerum officia.
Mille pugnatores delecti.
Milites.

Lictores cũ fascibus.

ei augurium fecerũt, videri potest Romulus sequutus nisi ab Hetruscis morem ipsum aliquis potius sumptum dixerit, quibus quum .xij. populi essent, magistratumq́ꝫ vnum communi nomine crearent, singuli suum illi apparitorem dare consueuerunt. Sella curulis trabea, & aliorum Romanorum regum insignia omnia inde haud dubie fuerunt. Romulus etiam ciuitatis vires augere volens, caussam honestam commentus & rem in honorem Dei referens, templũ loco in vmbroso erigit, confugientibusq́ꝫ ad illud sponsor factus est per speciem religionis erga deos, nihil eos mali ab inimicis accepturos: ac si permanere apud se vellent, ciuitates etiã participes faciebat, tradebatq́ꝫ agri portionem quam bello quæsierat. Fuit item & aliud institutum, vt ne captas bello vrbes funditus euerterent, aut in seruitutem redigerent: verum missis in eas colonijs pro portione aliqua regionis colonias Romanorum facerent vrbes victas & reipublicæ participes.

Appari- tores.

Lex in bel- lo obser- uanda.

Cæterum post Titi Tatij cædem, cum quo & Sabinum et Romanum populum in vnum cõfluxũ quinque annis gubernarat, Romulus ad sacra conuersus publica & priuata multa instituit. Legem de matrimoniis tulit, vt mulier viro socia esset pecuniarum, & cæterarum rerum, sacrorũ etiam, & vt viueret ad mariti sui morem, domusq́ꝫ vt ille dominus, ita & hæc domina. Morienti viro sine liberis succederet, sui cũ prole æqua sit illi pars sua. Adulterij conuictam vir & cognati vt vellent, necarent. Si vinum bibisset domi, vt adulteram punirent: quo instituto videri potest apud Romanos morem inualuisse, vt quoties viri domũ se reciperent, filias & vxores exciperent osculo: an vt Portius Cato prodidit, olerent temetum, vt enim corruptionem insaniæ principium arbitrati sunt, ita corruptionis ebrietatem. Parentum in liberos vt omne ius sit statuit, siue vellet coercere siue verberare, siue vinctum rustico operi detinere, vendere quoq́ꝫ permisit & occidere. Si quis á patre vẽditus se in libertatem vindicarit, vt iterum ac tertio patri ius vendendi sit.

Leges á Romulo latæ.

Mulier viro æquata.

Vinum mulieribus Romanis prohibitum.

Ius parentibus in liberos cõcessũ

Fuit

Fuit id legis caput.ccc.deinceps anno in duodecim tabulis relatum. Mitigauit tamen nonnihil austerum carmen Numa Pompilius, qui tulit nullum patri amplius ius ⁊ filium oportere esse, vbi illius iussu duxerit vxorem. Sequuta & alia instituta. Ne quis libere fortunæ sedentariam exerceret artem. Militaris disciplina & agricultura ciuibus permissa: vnde laudationis mos ille manauit ad posteros, bonus miles bonusq; colonus. Imperfectum putabat rex vtranque vitam alteram ab altera separari, necesse esse & humum exerceri & belli obiri munera, vt lex Lacedæmoniorum habet. Operi omnes pacis tempore vacare rustico præcepit, permisit tamen mercari etiam quãdo res aliqua desiderabatur. Nec religionis immemor, templa, aras, deorumq; simulachra constituit. Adiecit & dies fastos sacrificia, ferias, nundinas, & alia pleraque ad deorum cultum pertinentia: peregrina sacra, & ea in primis quæ Græcanico fierent ritu vrbe exclusit. præter Herculea iam inde ab Euandri temporibus instituta. Peregrina sacra vrbe exclusa. Herculea sacra.

Alicarnaseus Dionysius Varronem sequutus. lx. ait sacerdotes, qui publica sacra facerent tributim curiatimq; ab eo institutos, additos & his aruspices diuinationum interpretes. Curiarum singulis genius suus cum sacrorum ministris datus, communisq; omnibus Vesta, & annus in decem menses digestus: quibus nemo non potest intelligere fuisse Romulum diuinarũ humanarumq; rerum non imperitum, nec ante Numę regnum populum Romanum sine moribus & religione, vt plerique autumant, mansisse. Has ciuiles disciplinas Romulus dedit. Numa Pompilius qui post eũ regnum accepit, plures alias adiecit: Annũ ad cursum lunæ in.xij. digessit mẽses, quum Romulus ex decem antea constituisset: mutatoq; mensium ordine, Martius, qui primus tũ fuit, ac ineuntem inchoabat annum duobus Ianuario & Februario prælatis, tertius in ordine est factus. Fastos quoque dies fecit & nefastos quibus nihil cum populo agi poterat. Flaminem vnum Ioui creauit, qui Dialis est dictus, cum insigni Vesta Dea tributim venerata. Annus in mẽses.xij. Fasti et nefasti dies.

veste curuliq; sella excoluit. Adiecit et alios duos Marti vnum, Quirino alterum, ab insigni quod capite gestabant, quasi Filamines dictos. Vestæ virgines legit. Hæ decem primos annos sacrorum rituum perdiscebant, totidem deinde operabantur sacris: tertio decennio rudes, & nuper captas instituebant: postea verò, si quæ nubere vellet, fas erat alterum mallet sequi. Salarium his ex publico constituit: perpetua virginitate interim aliisq; ceremoniis venerabiles fecit. Si qua incesti conuicta esset ante ora ciuium mœsto silentio efferebatur, viuaq; circa Collinam portam in subterraneum specum demissa, tellureq; superingesta necari. Gradiuo Marti duodecim sacrauit Salios: hi mense, qui ab eo nomen traxit: plures dies celebribus locis vrbis solenne ducebant tripudium: tunica versicolori tegmine puniceo distincto amicti, æneo baltheo & gladio succincti: dextera lanceam virgamq; gestabant, leua thraceam ex ęre peltam, altioribus pileis, & in conum exeuntibus capita insigniebant. Nihil ab his diuersos fuisse, Dionysius opinatus est, quos Græci Curetas dixêre, Romani à solenni saltatione Salios. Pontifex est deinceps ab eo creatus, cuius potestati omnia sacrorum iura subiecit, quibus hostiis, quibus diebus, ad quæ templa sacra fieri oporteret formula edocuit. Interiecti etiam sunt tot sacris ordinibus Feciales, his ea cura tradita, vt Romani nullum iniuste bellum inferrent cuiquam. Hi si qua per iniuriam Romanis adempta essent, res ablatas ab hoste repetebant: quæ si non redditæ essent, bellum composito ad id certamine indicebant. Pari potestate sontes, res iuste repetētibus ad supplicium dabant, legatorum iniurias vindicabāt: hi quę pia in fęderibus essent tueri, sancire pacē, eandē si minus legitime pacta esset, irritā habere: si quid Imperator aut exercitus contra publicum iusiurandum deliquisset, scelus expiare. Puerum trimo minorem lugeri vetuit, neque natu grandiorem plures menses lugendum censuit, quàm vixisset annos. Tempus longissimi luctus in decem menses extendit. Populum

Virgines vestales.

Duodecim Salij.

Pontifex creatur.

Lugendi ratio.

in di

in diuersa distribuit collegia, Tibicinum, artificum, architectorum, infectorum, sutorum, coriariorũ, fabrorum, figulorum, & ex variarũ artium opificibus contactis vnum omnium nouissimum, sua singulis sacra venerationesq́ue dijs reddendas distribuit. Seruius Tullius in classes & centurias omnem ciuium multitudinem diuisit. Quorum ordinũ ratio hæc fuit, vt hi quorum res centum millibus censerentur, in prima classe essent, quæ centurias habuit octuaginta: Pari numero iuniorum seniorumq́ue, vt hi ad vrbis custodiã præsto essent. Iuuenes foris bella gererent: arma vtrisq́ue imperata, galea, clypeus, lorica, ocreæ, & hęc quę corpus tegerent, in hostes hasta & gladius. Additæ huic classi duæ fabrorum centuriæ, qui in bellum machinas ferrent, & ob id inermes. Altera classis ex viginti facta est centurijs, quarum census ab quinq́ue & septuaginta millibus ad centum millia extendebatur: arma illis scutum, galea, ocreæ, lorica duntaxat adempta: tela in hostes eadem, idem ætatis discrimen. Tertiæ classis census in quinquaginta millia descendit, totidẽ centuriæ, nec in armis quicquã præter ocreas variatũ, par centuriarum numerus. Quartæ classis census adhuc minor, quippe qui à quinquaginta millibus in summam dimidio minorem contraheretur, nihil his datum pręter verutum. Quintam classem triginta centuriæ expleuere, fundam his et lapides missiles ferre in pugnã cõmissum. Cornicines, tibicines, cum ipsis censi, in treis centurias distributi, quadraginta millibus æstimata est hæc classis. Minor deinceps census reliquã habuit multitudinem, cui ob inopiam militiæ munus tributumq́ue Tullus remisit. Ciues iuramento adegit, vt singuli bona sua æstimare, quibus parentibus orti essent, quos filios haberẽt, cuius ipsa ætatis, cuius vxores, liberiq́ue, quę illorũ nomina, quo vrbis loco, aut quo regiõis pago domiciliũ haberent, proposita his, qui fallerẽt, pœna, vt ademptis bonis, ipsi verberibus cæsi, vẽderẽtur. Peditum numero distributo, ex primoribus ciuitatis nouos scripsit equitum ordines, vr cum ijs quæ fuerãt sub

Populi in collegia distributio.

Populi in classes distributio.

Prima classis.

Secunda classis.

Tertia classis.

Quarta classis.

Quinta classis.

Ciuitatis census.

Equitum ordo.

sub Romulo inauguratæ: quæque illis postea à Tarquino additæ duodeuiginti essent centuriæ, dena millia æris singulis ad emendos equos data ex publico, & ad eos alendos duo millia in annum constituta: viduæ equitibus attributę, quę annuam pecuniam penderēt: fuerunt equitū peditumque centuriæ centum nonaginta tres, quibus in ferendis suffragijs, sua omnibus ordinibus seruabatur dignitas, vt qui plurimi censi essent, maiora bellorum onera sustinerent (nam ita comparatum à Seruio erat, vt non viritim vt antea, sed pro census æstimatione singuli tributa penderēt) hi primo loco suffragia inirent. Cæterum habuit prima classis octoginta peditum centurias, inibantque cum his equites suffragia, quod Dionysi. demonstrat, vt octo & nonaginta centuriæ primo loco in suffragium vocarentur. Excedebat hic numerus dimidium suffragiorum, quo factum, vt his suffragantibus conuenisset, pro decreto haberetur, quicquid id esset, quapropter missus esset populus in suffragia. Si hic quoque raro accidere solebat, variatum esset, secundæ classis centuriæ vocabantur: atque aliæ deinceps aliarum ordine, ita, vt ferè nunquam sit ad extremam classem peruentum. Tulli regis prudentia comparatum, vt ordines in eo paria facerent, vt ijs qui maiora sustinerent onera, id commodi suffragijs reponeretur: quibus licet nemo exclusus videretur, vis tamen omnis penes equites & primæ classis centurias esset constituta: in quorum potestate fuit creare quos vellent magistratus, sancire leges, bella indicere: quorum trium potestas ab initio fuit à Romulo populo data: deinde Tarquino ex vrbe eiecto iterum mutata regiminis forma est, pro regibus Consules habere cœptum, quibus omnia insignia permissa quæ fuerant & regum, præter coronæ togæque palmatæ vsum quum Brutus cum Collatino libertatis vindex hanc dignitatem centuriatis comitijs consequutus Ciues sacramento adegit, ne mortalium quenquam amplius Romæ regnare paterentur. Senatorum numerum in trecentorum summam expleuit, Re-

Tributi pensio.

Suffragandi ratio.

Equitum dignatio.

Consules inducti.

Senatores trecenti?

gem sacrificulum creauit, qui ea sacra perpetrauit, quæ reges facere consueßent. Leges Valerius tertius consul tulit, quibus prouocatio à consulibus ad populum est permissa, vt capitale esset, huic, qui iniussu populi magistratum caperet. Ciuium vectigalia tollerentur, quo contigit, vt vulgo promptiores ad quæstus & opificia sint homines facti. Addidit & alio capite, vt qui tyrannidem affectaret impunè occideretur. Ærarium in quod publica pecunia reponeretur Saturni templum constituit. populo, vt duos quoque quęstores crearet, permisit. Creatus tamen non longe post magistratus, ab cuius imperio nulla esset prouocatio. Dictatoris ei nomen inditum, à dictandi quæ vellet potestate, siue à dicendo potius quia non populi suffragio creari contigisset, sed ab vno esset dictus qui tum summum in vrbe imperium haberet. Hunc creandi dictatoris morem videri possunt Romani à Græcis accepisse: quibus, vt Theophra. tradidit in libris quos de regno scripsit, in certum tempus tyrannos, quos Esymnetas dixerunt, legere moris fuit. Semestris illius dignitas apud Romanos fuit, nec alio pacto creari solebat, q̃ quum vis aliqua maior repẽte exorta ingentẽ vrbi cladem minitari videretur: huic cæteros magistratus eligere licebat, vt magistrum equitum, qui secundam post eum dignitatem gerebat, præsertim in equites & accensos, iungebatur dictatori, sicuti regibus tribunus. Spurio Cassio & Posthumio Cominio consulibus plebi datum est vt & suũ haberet magistratum, qui sacrosanctus esset, qui inuiolabilis, cui auxilij latio aduersus consules esset: disertè expressum, ne patrum cuiquam eum magistratum capere liceret, hic tribuni plebis nomen dicebatur: tanta fuit ipsorum postea insolentia, vt, nisi eis placerent, decreta consulum & senatorum cassarent, comitijs creabãtur, siue auspicijs siue religione: primum duo numero, deinde tres additi, ad vltimum adhuc quinque. Tria Comitiorum genera Romę olim vsurpata sunt: Curiata, quum ex generibus hominũ suffragium ferretur, nomenque ideo

Rex sacrificulus.

Ærariũ constitutum.

Quæstores creati.

Dictator in vrbe.

Magister equitum.

Magistratus sacrosanctus

Tribuni plebis.

Tria comitiorũ genera.

ideo rei datum, quod curiatim per lictorem celarentur. Centuriata, quum ex censu, & aetate fieret, quorum ratio abunde relata est, caeterum, ut illa per lictorē, ita haec per cornicinem calari solita. Tributa reliquum genus appellatū, ex regionibus & locis conflata. Ex patribus centuriatis Comitijs decem viri sine prouocatione creati, Et in eos publicae administrationis ratio omnis á consulibus translata est, ut olim á regibus ad consules, hi condere leges iussi, decimo die ius singuli in orbem dicebant, quo in decem tabulas complexo, quod faustum felixq́ esset, leges decem tabularū populo promulgauere: duodecim fasces praecedebant eum, cuius erat iurisdictio, caeteris singuli accensi. Sed diu non durauit magistratus ille, quippe qui ut Tribunitia potestas ab eo ex urbe in perpetuū tolleretur á patribus excogitatus fuerat, recognita, ab ipsis tribunis ipse sublatus est. Tum lege cautum ut quod plebs vellet, totus populus teneret. Et alia: ut qui Tribunis plebis Ædilibus iudicibus noceret, eius caput Ioui esset sacrū, familia ad aedem Cereris liberi liberaeq́ venderentur. Item, ut alter ex plebe consul deinceps crearetur: atq; ut inter patritios & plebeios cōnubia promiscua essent. Censores praeterea creati duo, quibus scribarum ministerium, tabularum cura censendi formula cōmissa. Res parua ab initio, sed quae procedente tempore multo maiora q̄ ab initio credibile fuerit, habuit incremēta. Tanta illis dignatio, tanta autoritas, ut omnis morum ciuilisq́ disciplinae ratio ipsorū esset. Regimen ad hęc senatus, equitum Centuriarū, omne decoris ignominiaeq́ discrimen, horum priuata & publica loca cognoscere: vectigalia populo Romano locare, censum agere, lustrum condere, senatores é senatu remouere, notare infamia, quinto quoque anno creabantur. Magistratus & alius superadditus, qui ius diceret, Praetorem hunc vocare placuit: huic omnis publici priuatiq́ iuris potestate permissa, nouum ius condere, & vetera abrogare facultas: erat unus ab initio, qui Vrbanus dicebatur, quo non sufficiente, quòd

Decem viri creati.

Leges decē tabularum promulgatae.

Censores duo creati.

mul-

multi peregrini in ciuitatem venirēt, alius creatus eſt, peregrinusq́ vocatus, quod plerunque inter peregrinos ius diceret: honorarium ius illud appellabatur à magiſtratus honore, regia illis inſignia, et apparatus conſulibus penè æqualis. Permanſit hic ciuitatis ſtatus ad Iulij Cæſaris vſque tempora, qui monarchiam, quæ longa poſtea Imperatorum ſerie retenta eſt, iterum induxit. Ludus Romæ celebrabatur, qui Magnus Circenſis etiam & plebeius dicebatur, eius pompa ex capitolio per forum in circum maximum mittebatur tali apparatu: Equitum filij, quibus ætas apta eſſet pompæ, equis ſedentes, quiq́ pedibus ſtipendia facturi erant, ſuis alis centurijsq́ diſcreti præcedebant, vt exteris gentibus oſtenderetur qualis quantaq́ iuuentutis indoles, in ſpem ciuitatis interim ſuboleſceret: hos aurigæ ſequebantur, quadrigæ bigæq́, & equi deſultorij. Mox athlethæ leuiorum grauiumq́ certaminum, pudenda tantum velati, cæterum corpus nudi, curſu, palæſtra, cæſtibus certaturi. Saltatorum deinceps chori virorum primus, alter pubeſcere incipientium, poſtremus puerorum. Ordine deinde tibicines ſubſequi vtres & tibiolas inflantes citharœdiq́ lyras ſeptichordes eburneas, et quæ barbita nuncupata ſunt habentes. Saltatorum cultus tunicæ puniceæ cingulis æreis ſtrictæ, enſes lateribus pendentes, tela breuiora viris, galeæ æreæ criſtis inſignes, pennisq́ excultæ. Præibant choris viri ſinguli ſaltationis & tripudij modum præmonſtrātes, bellicos motus, atque vehementer proceleumaticis & rithmis imitantes. Enoplia ſaltatio in his vſurpata, quæ & Pyrrhica nuncupata eſt, à Pallada, vt creditur, reperta: alij Curetes eius ſaltationis authores arbitrati ſunt. Enoplios choros Satyriſcorum cœtus eueſtigio ſequebatur: erant hi in Syllenos & Satyros figurati, cauillabundo motu ridicula in magnis imitantes. Atque hunc demum ordinem tibicines alij, & citharœdi vario ſequebantur concentu. Ibant inde qui paſſim thura & aromata thuribulis adolebant, multaq́ odorum fragrantia deorum

Prætores duo vrbanus & peregrinus.

Ius honorarium.

Ludus Circenſis ſiue Plebeius.

Athletæ.

Saltatores.

Tibicines.

Enoplia ſiue pyrrhica ſaltatio.

Satyriſci.

rum simulachra auro argentoq; cęlata virorum hume
Circi magnitudo. ris ferebantur. Tum demum Thensam summi vrbis magistratus, magna omnium ordinum caterua religiose sequebātur, Circi area in qua hic & alij ludi agebantur tria et dimidium in longitudine stadia habuit, latitudo quaternum fuit iugerum id soli spatium inter Palatinum & Auentinum iacens, tribus lateribus porticus paululum repandæ claudebant.cl.millium spectatorum capaces, sedilia circa aream cremento ex
Ludi scænici. tructa erant, in quo sedentes spectarent. Scænici ludi in eo etiam agebātur, tali primum ratione. Ludiones ex Hetruscia accersebantur, hi ad tibicinis modulos saltantes, haud indecoros more Tusco reddebant motus. Imitari hos primo Romana iuuentus, incomptis inter se carminibus iocularia fundentes, nec motus interim absoni à voce, mox diligenti vsurpatione eò processit vsus, vt vernaculi eius rei artifices, quia nihil
Histriones. iam à Tuscis ludionibus distarent, Histriones appellati sint, quia Hetrusca voce Hister ludio vocaretur. Hi deinceps non inconditum & rude carmen, alternisq; vt à principio iactatū vsurparunt, quod Fescennio fuit simile, sed modulatas satyras, descripto ad tibicinem cantu, decoroq; motu peragebant. L. Andronichus ab Satyris digressus fabulam argumento fecit, factamq; quum sæpius egisset, obtusa demum frequenti vsu voce, puerum qui caneret ante tibicinem statuit, inde vt ad tibicinis latus histriones canerent receptum: vbi igitur res à risu et soluto ioco auocari cœpta est, ludoq; in artem paulatim vertente, iuuentus fabularum actu histrionibus relictis veteri instituto ridicula versibus intexta inter se iactabant: vnde exordia fabulis potissimum Attellanicis coinserta extiterunt. Id Ludionum genus ab oscis acceptum, iuuentus tenuit nec Histrio-
Consecrandi ratio. nibus attingere permissum. Hic qua ratione Senatus populusq; Rom. suos vita defunctos imperatores consecrare, cœloq; inferre solebat, referendum duco, ipsi nanque, vt Herodianus scribit, locabant in regiæ vestibulo super eburneum lectum auro stratum imaginem,

nem, defuncto principi perquam similem: recumbebatque pallida effigies in modum ægrotantis: circa lectum, magnam diei partem assidebat senatus omnis, ad leuam pullis vestibus amictus: ad dexteram lectæ ex omni nobilitate matronę, in albis vestibus: Is enim color lugubris fuit in muliere olim: omni alioqui ornatu detracto, id septem diebus defuncto datur: Medicis velut adhuc spirantem interuisentibus, denuntiantibusque indies morbum ingrauescere. Ad postremum, quasi tum demum vita defunctum, equestris senatoriique ordinis iuuenes per viam sacram in forum deferunt, lecto in rostris deposito, pueri puellæque patricii generis composito ab vtraque parte cœtu hymnos in defunctum canunt, flebili carmine modulatos. Dein eburneo lecto cum effigie ex foro in campum Martium translato, ingens ibi suggestus quadrata forma lignea tantum materia contexitur, multis gradibus in phari speciem fastigio assurgentibus. Singuli auro & purpura instrati, signis ex ebore factis, variisque picturis insigniter excoluntur: ac quò altiores illi minusque patentes, eò minores his imagines prominebant: interius erat moles aridis referta fomitibus. Effigie secundo gradu collocata, omnibusque odoramentorum generibus omnifariam admotis, quæ certatim à tota ciuitate eo congerebantur: nobilissimi iuuenes equestris ordinis trabeati tabernaculo obequitabant motu quodam Pyrrhichio solemque decursu. Circumagebantur & currus quibus insidebant rectores personas illustrium principum gerentes: ac tum demum ab imperii successore face admota circumfusa multitudo ab imis partibus molem incendit: ac simul ignis cœpit inualescere, ex ædificii fastigio aquila emittitur quæ principis animam in cœlum ferre putabatur.

Albus color lugubris in fœminis, niger lugubris in viris.

Qui per hæc Romanorum princeps consecratus esset, vana superstitione inter deos colebatur: & hæc de vrbis Romanæ statu. Hodie Italia omnis Christianam pietatem religiosissime obseruat, sacrorum ceremonias ex Romanæ ecclesiæ instituto, nisi forte in vl-

Recentes Italiæ mores.

tima eius terræ parte pauci Grӕcum seruent ritum, & ipsi quidem græci generis: vnum connubium vt Itali olim, sed citra repudium: neque id permittitur nisi magna de caussa, Romanique pontificis permissu. Regũ nobiliũmque principum primogeniti veteri instituto regnum obtinent: in priuata fortuna virilis stirpis liberi ex æquo fiunt hæredes, sed legitimo thoro nati. Triplici iure vtitur Italia, Pontificio, Cæsareo, & Municipali: constat, hoc ex legibus quas aliæ ciuitates alia sibi de caussa condunt, ad bonum ęquumq́ spectat. Iudicia rerum ciuiliumq́ negotiorum, hic iudicum ordines exercent, illic magistratus: nã non vna vbiq́ est regiminis forma. Prima nobilitas militiæ, si felix sit, Sequens rei literariæ, Sacerdotium magis venerabile facit, q̃ nobile. In claritudine literarum Theologi primas sibi partes vẽdicant, secundas ab his iuris scientię periti: sunt et Medici in admiratione, sed maiore quæstu, Mathematici, Dialectici, Astronomi, & Poetæ magis inter se clari: quàm vulgò conspicui. Grammatici extremi omnium: vt qui inter pueros cõsenescant. Est & sacris oratoribus grande nomen, sed maior veneratio, ob pietatis studium frequentiore agunt theatro, quàm forẽses his maior quæstus: q̃ nomen. Est & mercatura in magna celebritate, nam pretiũ hodie, vt semper in pretio est. Pictores, Statuarij, Fusores in maiori admiratione, q̃ agricolæ: etsi vt auditum est prima laus apud maiores his debebatur. Romani propemodum soli Italorum pecuaria exercent, sed mercenaria externorũ hominum opera. Vestitus alius alij, sed Venetis laxitate insigni ac prolixitate: & in his vrbicus municipali sumptuosior. Secundũ Venetos ciuilis, & nitidus Florentiæ & cæteræ Hetruriæ. Mediolanensibus ac toti Æmiliæ Liguriæque floridior, sed paulò contractior. Romæ Aulicus prolixitate, varietateq́ coloꝝ oẽs alios antecellit. Romanus multo frugalior, sed cui suus non desit nitor, pręsertim in fœminis. Neapolis magis nitido vtitur quàm sumptuoso, & externus gratior Italico. Cætera Italia simplicius vestitur, nec vnus habitus omni-

Vestitus Italorum diuersus

Romanorũ vestitus.

omnibus quippe quem nostra memoria sæpius variari contigit. Ecce in Æmilia & tota Gallia Cisalpina gaudent principes fœminæ in Hispanico habitu videri, viri in Gallico malunt. Iam & Romæ muliebris sexus Tuscum nuper affectabat: Venetiarum matronæ his paucis annis vlnas, pectus, & humeros nudabant: nunc omnia contegunt, ac laxioribus vtuntur manicis, & in Hispanicum degenerant. Veteres Romanorum statuæ & numismata arguunt nullum apud maiores fuisse tegendi capitis vsum nec caliga fuit nisi militaris: est hodie vtrunque vulgatissimum, sed tegere caput translaticium in Italia, vt credere est: quod nomen etiam declarat, nec lanei aut linei thoracis adeo frequens vsus olim: quod ex veteri statuarum figuratione potest intelligi: nunc omnis iuuenum cultus in his sese propemodum effert. Italicus sermo neque ille est, qui olim fuit, nec omnino ab eo diuersus: sed barbaris vocibus plus minus ve adulteratus, vt hæc aut illa regio fuit externis gentibus magis obnoxia. Litoralis Histriæ ora veneta plurimũ vtitur lingua, quæ compta est, et grauis, pluriumq́ linguarum flore conflata: quod facilè contigit in frequentissimo Italicarum gentium commercio: olim multo simplicior fuit, ac minus auribus grata. Carnicus sermo plures sonat linguas, ac nescio quid ab Italico diuersum, dulcior auditu, quo Taruisium, Patauium, Verona Vincentia, Mantua, Ferraria vtuntur: sed in his vrbicus gratior agresti. Cisalpina Gallia externũ quẽdam & à nostro alienum sonat. Nulla alioquin gens cultior aut vrbiũ apparatu, aut victus frugalitate. Rauennæ, Arimino, Pisauro, Fauentiæ, Bononiæ, & vniuersæ Æmiliæ, flaminię venustus sermo. Tuscis breuis, & velut Laconicus, in alieno, quàm suo ore, gratior. quod Romæ nuper offendebat commercio gentium in dies magis excolitur. Picinis & Sabinis & Marsis crassior castigatiórque. Vmbris, Apulis, Lucanis, Brutiis, Samnitibus et cęterę Italiæ rudior lingua ac minus peregrinis imbuta, prę̨ter Neapolim, vbi pleriq; Hispanicũ affectant,

Principum fœminarũ vestitus.

Tegẽdi capitis apud Italos olim nulli vsus.

Veneta lingua.

Carnicus sermo.

Cisalpinæ galliæ sermo.

Laus Cisalpinę gallię.

Tuscus sermo Laconicus breuis.

Romanus sermo.

ctant, quòd si quis altius spectet, atque in vniuersum iudicet, nulla est ciuitas, nullus populus, qui non aliquid à finitimis differat: autor Antonius Sabellicus Enneade. xi. libro primo.

DE LIGVRIA LIGVRVMQVE prisco viuendi more.

CAPVT XX.

Liguriæ fines.

Liguria Italiæ regio pro maiori parte montuosa, inter amnes Varum & Macram, ab altero latere Apenninum habens, ab altero Padum Tusciam attingens cuius caput nunc est Genua. A Ligysto Phetontis filio dicta, conuersione y in u, vt pictor Fabius prodidit horum gens Siculi fuere, vt Thucidides arbitratur. Magna pars Italiæ est ab his olim possessa. Siculi ab Oenotris Italia eiecti Siciliam tenuerunt. Ligures labore plurimo continuo vitam duram agunt: nam multis arboribus oppleta regione materia est ad naualem fabricam præcipua: arbores tanta crassitudine, vt diametri octonos pateant pedes. Vnde quidam cędendæ materiei, quidam subigendo agro à lapidum asperitate cultu difficilè vacant: ita enim terra lapidosa est, vt gleba absque saxo nequeat effodi: ob quod vitę erūnosæ natura assueti, licet multo in labore versentur, parum tamen percipiunt emolumenti: continuum verò exercitium, & victus parcitas corpora eorum macilenta efficit ac robusta. Mulieres quoque virorum labores perferunt, assuetæ vna cum viris opus facere. Venationibus continuò vacant, captisque feris fructuum inopiam sustentant. Niuibus insuper montanisque asperitatibus assueti agiles corpore ac validi redduntur. Nonnulli messis raritate carnes partim domesticas edunt, partim ferinas, aqua in potum sumpta. Oleribus vtuntur, prout fert regio eorum, ad quos neque Ceres venit, neque Dionysius, præ cæteris diis hominibus vtiles. In terra cubant vt plurimum, rari sub tecto aut in tuguriis iacent. Plures ad concaua saxa, speluncásque ab natura factas, vbi tegantur corpora diuertunt. Hoc pacto prisco more absque apparatu aliquo viuunt, De

Siculi ex Italia in Siciliam compulsi.

Ligurum studia.

Mulieres in labore viros adiuuant.

Victus Ligurum.

Habitacula.

atque mulieres virorum, viri ferarum robur & vires habent asserunt in bello sępius vegetũ Gallum ab gracili macilentoq́ ligure ex prouocatione singulari certamine vinci. Arma habent leuiora, quàm Romani. Operiuntur corpora scuto longo ad formam galaticorum facto, tunicaq́ succincta. Armantur etiam ferarũ pellibus, ac ense mediocri. Quidam Romanorum consuetudine quos in ea re imitati sunt, arma immutarunt, feroces sunt, & acuto ingenio, non in bello solum, sed in communi vita. Mercaturam exercent, nauigantes per Sardionum Libycumq́ pelagus, sponte se grauibus maris periculis obiectantes, scaphis enim haud satis cæterarum nauium more præparatis nauigant: quo fit vt imminente tempestate grauia subeant vitæ discrimina. Gens hæc vt Ant. Sabellicus. 1. lib. vij. enneadis habet, adhuc ferox est, & ad rebellandum nata, vt quæ diu Romana exercuit arma, plurimum pecore victitat, lacte, hordeaceaq́ potione.

Robur corporum.

Arma.

Ferocitas.

Nauigãtes mercaturã exercent.

Recentes mores.

DE TVSCIA ET GENTIS EIVS ANTIquis moribus. CAPVT XXI.

TVscia Italiæ regio celebris, à sacrificiis, vt quidã arbitrantur, dicta: nam gręci θύειν sacrificare dicũt vel à thure, quo maximè in sacrificiis vtimur, vel à Tusculo Herculis filio, qđ veteres probant. Olim Tyrrhenia dicta fuit. Dubiũ à Tyrrheno Atys, an Herculis & Omphales, an (vt alij scribunt) Telephi filio, qui in eam terrã duxerit colonos. Dionysius à Tyrsibus ædificiorum genere, quibus Tusci vterẽtur id nomen factum suspicatur. Romani eius terrę populos nunc Tuscos, nunc Hetruscos dixere. Gręci verò Tyrrhenos. Veterẽ illorum opulentiam, tum pelagi nomen demõstrat magna ex parte Italię prętenti, tũ fines terrę, ab infero ad superũ mare, et ad alpes propemodũ promoti. Satis constat, quòd quicquid terræ intra alpes iacet & Apenninũ Vmbrorum olim fuisse, qui inde à Tyrrhenis sint eiecti, Tyrrheni à Gallis, Galli à Romanis, Romani à Longobardis, qui postremo nomẽ ipsi terræ indiderunt, et quod ad celebritatem nois attinet, Latini

Tyrrhenia vnde Tuscia appellata.

Tusci etiã Hetrusci appellantur.

Vmbrorũ terra.

Longobardia.

tini Vmbri & Ausones à Græcis Tyrrheni sunt olim vno nomine appellati: quidam etiam Romam ipsam Tyrrhenam vrbem opinati sunt. Fuit Tyrrhena gēs fortitudine egregia magno potita imperio, ciuitates condidit plures atq; opulentas. Classe quoque potēs, quum diutius mari imperitasset, Italum pelagus ab se Tyrrhenum denominauit. Pedestri quoq; exercitu præualida, tubam primo adinuenit, & bello admodū vtilem, & ab illis Tyrrhenum appellatam. Duces exercitus plures insignibus decorauit. Lictores, currulem sellam, prætextam vestem, fasces, sceptrum eburneum, alia multa dedit: domibus porticus addidit, in quis seruorum concurrentium turba diuerteret: quæ imitati postmodum Romani, inīq; melius aucta ad suam rempublicam transtulere: literis quoq; & rerum naturalium inuestigationi ac theologiæ plurimo tempore impenso. Præ cæteris in fulgurum interpretatione & arte augurandi versata est, adeo vt nostra etiam ætate vniuersus fermè orbis, tū admiretur viros, tum haruspicibus vtatur. In scientia faciendorum sacrorū ita etiam floruit, vt Romani qui nō seruandæ tantum, sed & amplificandæ religionis cupiditate incendebantur, decem principum filios senatus consulto singulis Tusciæ populis percipiendæ sacrorum disciplinæ gratia traderent: hinc ludibrium illud malorū dæmonum ad Romanos defluxit. Hinc Bacchanalia quę vt fœda & perniciosa, magno sunt bonorum cōsensu, autorum suorum supplicio vindicata, ex totaq; Italia sublata. Patriam Tyrrheni vberem incolunt, quam studio curaq; efficiunt fertiliorem. Mensa bis in die sumptuose præparata, omnia quæ ad epularū delicias pertinent abunde subministrant. Stragulas insuper vestes floribus distinctas, poculaq; aurea varij generis, ac ministrorū seruorumq; numerum permagnū in vsu habent: multiplices ibi non solum serui famulantur, sed etiam liberi plures. Gens in vniuersum magis adhuc superstitiosa est, quàm pugnax,

Tuba à Tyrrhenis inuenta.

Inuenta Tyrrhenorū plurima.

In augurādi arte versabātur Hetrusci.

Religiosi valde Hetrusci erant

Bacchanalia ex Tuscia ad Romanos.

DE GALATIA EVROPEA ET Galatarum priscis moribus.

CAP. XXII.

GAlatia magna Europæ regio fuit, vltra Celticam ad notum oceanumq; versus pertinentesq; oras, & Hercinium montem(scribit Diodorus Siculus)& à terminis istis ad Scythiam vsque protensa. Sic appellata à Galate Herculis & Celticæ cuiusdam mulieris filio. Hæc à pluribus nationibus incolebatur, regioq; vt plurimum ad arctum sita, frigidaq; adeo, vt quæ hyemis tempore pro aqua niuibus oppleta existat: glacies quoq; immensa adeo patriam occupet, vt flumina congelata sint peruia transeuntibus, nõ solum paucis, sed exercitibus quoq; cum curribus atq; impedimentis. Complures magni fluuij vario fluxu per Galatiam fluunt, quorum hi ex profundis stagnis, hi ex montibus, partim in Oceanum vt Rhenus, partim in Pontum vt Danubius, alij in Hadriaticum mare decurrunt vt Eridanus, qui & Padus. Sed hi omnes ferè hyemis tempore congelati securum transitum iniectis desuper (ne labantur) paleis euntibus præbent. Vinum & oleum propter eam frigiditatem regio non producit, quare coacti homines potum sibi ex hordeo comparant quem zitum appellant: aqua etiam in qua lauant fauum mellis vtuntur. Vino præter modum adeo delectantur, vt à mercatoribus importatum purum bibant, minimoq; potu ebrij, aut somnum inducant, aut insaniam: quo fit vt mercatores Italici plures quæstu ducti vinum, tum nauibus, tum per terram curribus deferentes pincernam puerũ mercantur pro vini amphora. Vniuersa Galatia argento caret, auro abundat, illud natura ipsa præbente. Nam quum fluminum decursus, difficiles flexus habeat, superans ripas à montibus fluens aqua: arenam auream passim per campos eijcit, qua conflata, auroq; puro educto ad ornatũ corporis mulieres viriq; vtuntur: etenim & manuum articulos, & brachia armil-

Galatiæ fines.

Galatia hyemis tẽpore glacie occupata.

Zitum ex hordeo potus.

Vini appetentissimi.

Argento caret. Auro abũdat Galatia.

Corpus auro exornāt Galatæ. lis aureis exornant. Circa collum grandes torques gestant ex solido auro,& in digitis anulos. Thoraces etiam auro exornāt. Priuati quid ec mirabili in deorum

Aurū in tēplis sparsū. templis potentiores obseruant, plurimum auri ipsis dijs oblati per pauimentum spargentes,neque id quisquam incolarum,quanuis gens auro sit auida propter religionem contingere audet. Sunt Galatæ,molles at-

Corporū Galatarū dispositio. que albi,corpore oblongo:comas quanuis habeāt natura rufas:studio tamen augent naturæ colorem. Calamistro capillos inflectunt,fronte illos ad ceruicem reiicientes, vt Satyris aspectu puerisq́ appareant persimiles:capillos arte efficiunt crassiores, vt nihil differant ab equorum iubis. Barbam quidam radunt,non-

Barbā nobiliores nutriunt. nulli nutriūt. Parcè nobiles quidam genas radunt:barbam adeo fouent, vt corpora operiat. Quo accidit, vt quum edant repleatur cibo: quum bibant,veluti per cannale potus videatur inferri. Cœnant sedendo

Sedentes in solo cœnāt Galatæ. omnes,non tamen in sedibus, sed in solo super luporū aut canum instratis pellibus. Ministrant eis pueri iuniores ætate tenera:iuxta eos ignes fiunt,in quibus olę sunt & verua plena carnibus: viros bonos me-

Ex prouocatione certare solent Galatæ. lioribus carnibus honorant, quemadmodum Poēta Aiaci scribit, Impensum ab optimatibus honorem, quando singulari Hectorem certamine vicisset. Hospites ad epulas qui sint,qua caussa venerint rogantes. Consueuerunt quoq́ sumpto cibo ad verborum,prout casus tulit, concertationē surgētes ex prouocatione certare inuicem,nulla habita vitæ cura: increbuit enim apud eos Pythagoræ sententia, qua dixit animas hominum esse immortales,rursusq́ eas defunctis corporibus post certum tempus in alia corpora reuersuras, ob hanc caussam in defunctorū pyram epistolas scriptas quidam conijciūt tanquam eas mortui sint lecturi. In itinere ac pugna bigis vtūtur, quas rhedarius ac assessor ducunt. In bellis obuium hostem iaculo ex curru primum appetunt, tum relicto curru pedites ensibus certāt:quidam adeò mortem contemnunt,vt pugnent nudi. Custodes corporis ex liberis

homi-

hominibus pauperes eligunt, qui & pro aurigis in pugna seruiant, & ferant scutum, instructam aciem praeire consueuerunt, & ad singulare certamen fortissimos hostium prouocare, arma vt hostem terreant quatientes. Quum quis strenue in acie pugnauit, tum maiorum tum suas laudes ac virtutes decantant: res hostium deprimunt, tanquam vituperatione dignas. Deniq; omnis in bello audaces extollunt verbis. Capita hostium in acie cadentium abscisa equorum alligant collis. Hostium spolia sanguine perfusa famulis tradunt in foribus domorum cum cantu atq; hymnis affigenda, quemadmodum feras solent venatu captas. Hostium nobiliorum capita aromatibus vncta in thecis condunt summa diligentia, ea hospitibus ostendentes, nulloq; pro pretio ea vel parẽtibus vel liberis vendunt. Vestes ad terrorem intonsas ac varij coloris ferunt, quas illi vocant bracas. Sagula ferũt virgata, hyeme quidem crassiora, aestate subtilia. Fictilia in vsu habent densa, ac floribus distincta. Arma ferunt, scutum ad staturam hominis longum, proq; libito cuiusq; ornatum. Quidam in scutis animaliũ formas aereas paulum eminentes gestant, & ad ornatum & ad corporis tutelam frabricatas. Aerea galea caput muniunt paulum eminentiore, in qua aut cornua impressa sunt, aut auium vel quadrupedum effigies sculpta. Tubas habent suo more barbaras, vt quae asperum sonum & turbulentum reddant. Thorace ferreo vtuntur quidã, alij armis à natura datis nudi pugnant, pro ensibus ferreas spatas gerunt oblongas, aerea cathena à dextero latere pendentes. Nonnulli tunicas aureis aut argenteis zonis cinguntur, iaculis insuper bellantur, quae illi lanceas vocãt, ferro cubiti aut amplius longitudinis, paulominus duobus palmis lato: enses haud minores sunt, quam apud caeteros venabula, habentq; tum rectos tum curuos non solum ad corpora caedendum, sed etiam ad perforandum aptos. Aspectu sunt terribiles, voce graui atque aspera. Sermone vtuntur breui ac subobscuro, multaq; ex animo dubia loquũtur: plu-

Corporis custodes ex hominibus liberis.

Strenuorũ militum dẽgnationes.

Hostiũ spolia domorũ foribus affiguntur.

Vestitus Galatarum.

Arma bellica.

Enses maximi.

rima ad iactantiam in eorum laudem dicunt, & ad externorum contemptum. Minaces sunt ac detractores, opinioneq́ꝫ inflati, acuti ingenio, & à doctrina minime alieni. Sunt & apud eos melodiarum poëtæ, quos ipsi Bardos dicunt, hi cum organis veluti cum lyra cantant, hos laudantes, alios vituperantes. Philosophi quoque ac Theologi, quos vocant Saronidas, præcipuè ab illis coluntur. Vtuntur insuper diuinatoribus, qui apud eos cum augurijs & sacrificijs futura prædicent: maximi existimantur omni eis obtemperante plebe: de rebus magnis cõsulturi, mirabilem, incredibilem obseruant ritum: ense hominem iugulant, quo labente, tum ex casu, tum ex membrorum laceratione, tum etiam ex sanguinis effluxu futura dijudicant. Est apud eos moris nullum absque Philosopho sacrificiũ facere, existimãtes per diuinę naturę cõscios sacra fieri oportere, tanquam deis propinquiores. Horum intercessione bona à Dijs censent petenda, quorum consilio & pace & bello fruantur. Poëtæ vero apud eos tanti habentur, vt cum extructa acie exercitus eductis ensibus iactisq́ꝫ iaculis propinquant, non solum amici, sed hostes eorum quoque interuentu à pugna abstineant, ita apud agrestiores barbaros, ita cedit sapientiæ, & Mars reueretur Musas. Galatarum fœminę non tantum corporis magnitudine sunt viris similes, sed robore etiam. Pueri vt plurimũ cani sunt, ætate prouecti colorem paternum assumunt. Eorum qui subtus arcton habitant Galatæ, quiq́ꝫ Scythię sunt propinqui, vtpote cæteris agrestiores nonnullos aiunt humanis carnibus vesci, quemadmodum & hi qui eam Britanniæ partem quæ Iris dicitur, habitant: horum fortitudine feritateq́ꝫ diuulgata tradunt eos, qui priscis temporibus omnem ferme Asiam discurrentes Cimerij dicebantur, ipsos esse, qui paulò post corrupto nomine pro Cimerijs Cimbri sunt appellati: iam prisco more dant latrocinijs operam, rapientes aliena suis omnibus contemptis. Hi sunt qui Roma capta, quum Delphici Apollinis templum spoliassent,

Bardi melodiarũ poëtæ.

Saronidæ philosophi & theologi

Mirabilis atq́ꝫ horrendus ritus.

Nullũ absq́ꝫ philosopho sacrificium

Poetæ i maxima veneratione.

Fœminę Galatarũ viris similes.

Humanis carnibus vescuntur.

Irim inhabitant.

sent, magnam Europæ partem, non paruam Asiæ tributariam fecere, agris eorum quos subegerant possessis. Nam qui in Græciam peruenerunt Galatæ, de se partem occupatam Gallogræciam dixerunt, & Galatiam minoris Asiæ regionem, quæ ab oriente Cappadociam & Halym fluuium habet, ab occidente Bythyniam & Asiam, á meridie Pamphiliam, á Septentrione pontum Euxinum. Cæterum Cimbri, de quibus iam nobis sermo est, gens diræ supra modum feritatis, impietatisq; in Deorum sacrificiis inauditæ: sequebantur exercitum mulieres sacerdotes diuinationis peritæ, quarum canus capillus erat, alba vestis, lutea é carbaso subter tunica fibulis annexa ahenis incinctæ zonis, pedes nudæ, captiuis per castra strictis occurrebant ensibus, quos sternentes humi, ad æreum protrahebant craterem viginti capacem amphorarũ. Habebant & pulpitum, quo agiliter ascenso, tollentes in sublime captiuum super lebete iugulabãt: tum profuso in craterem sanguine inde quum stillaret vaticinium edebant: alij vero scisso ventre intestina speculabantur, suis victoriam clamitantes. Noxios quoque quinquennio seruatos, affixos sudibus sacrificabant, & animantia ex hostibus capta vná cum hominibus interfecta, aut supra ingentem pyram posita comburebant, aut aliis adficiebant pœnis. Et quanuis Cimbri mulieres habeant speciosas, ad mares tamen præter modum sunt cupidiores. In ferarum pellibus humi dormientes, ex vtroque latere excubitores habent. In ipsis certaminibus extentas ad carrorum velamina pelles tantis pulsant ictibus, vt ingenti cum horrore fragor efficiatur. Sed illa admiranda eorum impudentia, quód speciem corporis facile aliis offerunt in propatulo, neq; hoc turpe ducunt, quin potius ignauum abnuere gratiam oblatam. Fertur á Valerio Maximo, Cimbros & Celtiberos in acie gaudio exultare consueuisse, tanquam gloriosé & feliciter, vita essent excessuri. Lamentari vero in morbo quasi turpiter perituri.

Sacerdotes fœminæ.

Crudelis vaticinãdi ritus.

Noxios sacrificabant Cimbri.

Cimbri ad mares cupidiores.

Impudẽtia Cimbrorũ admiranda.

DE GALLIA, GALLORVMQVE veteribus & recentibus moribus.

CAPVT XXIII.

Gallię. 4. termini.

Gallia lata Europæ regio, inter Gallicũ internum mare Oceanumq́; Britannicum, Rhenum Alpes & montes Pyreneos iacens: Pyreneis iugis ad occasum includitur, ad septentrionem & Boream Gallico Britannicoq́; Oceano: ad orientẽ solẽ Rhenus illi pari bus penè spatiis ex Alpibus in Oceanum, quibus Pyreneum iugũ ex interno mari ad externum procurrit; qua meridiem spectat Narbonense illi prætenditur pelagus. Gallia appellata à candore populi, Gala enim lac dicitur. Triplex est: Tonsa siue togata, quæ & Cisalpina dicitur, sed Italiæ finibus includitur. Comata cognominatur omnis Transalpina Gallia, eam in tres prouincias à tribus populorum generibus historici diuiserũt: Belgicam videlicet, Celticam, & Aquitanicam: terminos illarum ita statuentes, vt à Scalde ad Sequanam Belgica sit dicta, mox Celtica ab eo ad Garũdam, quæ eadem est & Lugdunensis, inde ad Pyrenei excursum Aquitanica, olim Aremonica vocata. Augustus quadrifariam diuisit addita Lugdunensi prouincia. Amianus in multiiugas prouincias diuidit, vtpote qui primam & secundam Lugdunensem, & primam & secundam Aquitanicam faciat. Braccata, quæ & Narbonensis dicitur, à Braccis vestium genere sic vocitata. Belgica quæ Rheno adiacet, pro maiori parte lingua Teutonica vtitur, prouincias habet, Heluetiam, Alsatiam, Lotharingiam, Lucelburgam, Burgundiam, Brabantiam, Gelriam, Holandiam, Selandiam, quæ omnes, nisi Rhenus antiquus terrarum limes abscinderet, Germaniæ nostræ potius annumerandæ essent: ex quo hodie & consequenter etiam non montes non flumina pro regionum terminis habentur, sed singulæ linguæ & imperia. Eousque vnamquamque regionem extendi dicant, quousque gentis illius sermo versatur. Galliæ populos Græci communi appellatione olim

Gallia vnde appellata.

Diuisio Galliæ.

Braccata siue Narbonensis.

Galliæ regiones.

ne olim ab eorum regis nomine Celtas dixere, & ab illius matris nomine Galatas. Franci hodie vocantur, & Gallia Francia, à Francis Germaniæ populis, à qui bus olim ferè tota subacta est, vt Baptista Mantuanus in Dionysio suo, & M. Antonius Sabellicus libro. iij. x. Enneadis habent. Cæsar dictator Gallicas gentes lingua, legibus, & institutis inter se differre dixit, multa tamen multis communia esse, vt factiones exercere quæ non solum in ciuitatibus & pagis, sed in singulis penè familiis vulgo reperiãtur, vt qui ingenio & opibus polleant, inter se de principatu contendant, vt cuncta suo potius quàm alterius arbitrio fiant: quod vt gentile, ita vetus esse, nec temerè institutum videri, vt tuta plebs esset à potentiorum iniuria, nusquam gentium plebs alioqui contemptior: quippe quæ olim seruitij penè loco haberet, omnis publici cõsilij expers: plærique tributorum aut alieni æris magnitudine grauati, vulgo soliti se nobilioribus addicere, vt à cæterorum iniuria tutiores essent, omnia in eos iura, vt in seruos, habituris. Duo hominum genera in præcipuo honore esse. Equites & Druides. Alij Bardos & Vacies Druidibus adiiciunt, quorum hi naturalium rerum caussis dediti essent inuestigandis, illi laudationibus et poëticis rebus. Cæsar vno nomine omnes Druidas vocat, hi sacrificia curare publica et priuata, religiones interpretari, adolescẽtes disciplinis instituere, quorum cœtibus præcipuè venerari: iidem de cædibus, de finibus cæterisq; controuersiis cognoscere, pœnas constituere, si quis siue publicam siue priuatam personam generis decreto non stetisset, sacrificiis interdicere: quæ præcipua fuit in gente animaduersio. Druides omnem hominum cõgressum & sermonem declinare, ne contagione polluerentur, his petentibus neque ius dici cuiquam potuit, neque honos vllus publicus communicari. Vnus omnibus præesse, cui in vniuersum ordinem summa erat potestas. In huius defuncti velut antistitis locum alius suffragio surrogabatur, cogebatur horum concilium certo anni tempore in Carnutum finibus

Galli à Grecis oli oẽs Celtæ vocati.
Galli hodie Franci appellãtur.

Factiones amabant Galli.

Despectissimi omniũ gentiũ Galli fuerunt.

Druidum officia & dignitates.

Concilium annuum in Carnutum finibus.

ﬂnſibus. Eſt is locus Galliarum ferè medius, cōtrouerſiasq́ꝫ ex vniuerſa gente eo delatas ſuo componebant decreto, vulgo poſtea receptum id inſtitutum, ſed ex Britannia translatitium, Parlamentumq́ꝫ vocatum, de quo poſtea. Druides à bellicis rebus aderant, neque ad tributum cogebantur. Multa millia verſuum ediſcere neceſſe erat, qui tali ſe diſciplinæ tradidiſſet: vt pleriqꝫ xx. annos in ea comparanda morarētur: neqꝫ fas erat quippiam ad eā cognitionē pertinens literis commendare, quod ad memoriæ cultum, & ſcientiæ autoritatē putaretur pertinere. Cæteris Gallis tempeſtate ea Grecæ literæ in vſu fuere. Credere Druides animas non interire, ſed in alia tranſire corpora, atqꝫ metu mortis ita ſublato audaciores in periculis fieri. Multa de ſyderibus diſputabant, de mundi & terrarum magnitudine de rerum natura, et deorum poteſtate. Mūdum ipſum æternum, ignem & aquam viciſſim præualere. Alterū genus equites, hi cæterorum ordinum religioſiſſimi, verum graui morbo affecti aut in periculis conſtituti, pro ſalute humanam hoſtiam mactabant. Druidū miniſterio adiuti, alij ſimulachra habebant immani magnitudine, viminibus contexta, eaq́ꝫ viuis corporibus plena circumiecto igni abſumebantur. Supplicia eorum qui latrocinij alteriusve noxæ conuicti eſſent, diis gratiſſima arbitrari. Mercurius in præcipua veneratione eſſe, quem omnium artium inuentorem prædicabant. Viarum & itinerum ducem, & ad quæſtum faciendum plurimum prodeſſe. Marti in pugnam ituri quicquid cepiſſent pro victoria vouebant, viſebāturque ob eam in pleriſque vrbibus ingentes tumuli bellicis ſpoliis conſtructi. Si quis ex præda aliquid fraudaſſet, graui ſupplicio id ſcelus vindicabāt. Se ex Dite procreatos perſuaſum habuere, ob idque initium feſtorum dierum ab ea nocte capere, quæ feſtam lucem præceſſiſſet, rati noctem illi ſacram eſſe. Liberos ad conſpectū ſuum non prius venire patiebantur, quàm per ætatem adoleuiſſent, vt militaria iam obire munia poſſent. Turpiſſimum arbitrantes, filium adhuc

Opiniones Druidum variæ.

Alterū Gallorū genus equites.

Mercurius in veneratione Gallis erat.

Galli ex Dite ſe natos dixere.

puerum patri assistere. Viri quantas ab vxore pecunias dotis nomine accepissent, tantundem domesticarum fortunarum æqua æstimatione cum dote conferre: quicquid inde fructuum perciperetur, id diligenter asseruari, eiusq; esse qui superstes alteri fuisset. Viri in vxores, sicut in liberos, vitæ & necis potestatem habuere. Si qua veneficij conuicta esset, à propinquis mariti igne sæuisq; cruciatibus necari. In funere omnia quæ viuis charissima fuissent, cremare cum defunctis. Animalia etiam ipsa nec multum antequam C. Cæsar eam terram debellasset, clientes & seruitia funebri rogo inferebantur. In ciuitatibus quæ optimè institutæ erant, primores multi gubernabant. Ducem vnum primis temporibus ad annum eligentes, sicut & in bello vnus à multitudine designabatur imperator. Siquis de republica aliquid à finitimis fama compertum haberet, id ad magistratus deferebat, quædam suo arbitrio occultare, cætera pro concione palàm facere. De republica nisi in publicis loqui nemini licebat. Qui in concilium vltimus veniebat, necabatur. Qui tumultuabatur, ad eum minister stricto occurrebat ense, & minitabundus silentium imperabat: qui si non desistebat, secundo ac tertio idem factitabat: denique tantum illi abscindebat è sagulo, vt quod residuum esset, redderetur inutile. Magistratibus aurea sunt gestamina, collo torques, manibus & lacertis armillæ. Vulgus satis vestitur, scissoq; pro tunica amictu, qui vix nates integeret dimidias, lana quidem aspera, cæterum oblongis villis, vnde & sagula hirsuta texunt, quæ lenæ vocantur. Comas studio nutriebãt, corpora genti proceriora, & vulgo candida: & secundum ea armatura æqualis, gladius longus à dextero latere dependens, clypeus etiam longus, hastę ad proportionem. Et Meris peltæ genus est: arcubus plerunque vtuntur, cum telo certiorem infligunt ictum, quo in aucupiis potissimum vtuntur, paucissimi bellum fundis & fuste ineunt. Humi cubãt, cœnitãtes in stramentis assident: plu-

Viris ius in vxores & liberos.

Ciuitatum administratio. Aristocratia.

In concilio tumultuās.

Vestitus Gallorum.

Arma bellica Gallorū

rima

Alimenta. tima cum lacte illis esca, carnibusq; multifariam præsertim suillis & recentibus & salitis. Sues in agris nutriuntur, & proceritate, robore, & celeritate præstantes adeò, vt insueto cuipiam accedenti non minus quàm à lupis periculum immineat. Tam copiosi illis & ouium & porcorum greges sunt, vt hinc saginarum & salsamentorum abundantia, non solum Romæ, sed & pluribus Italiæ partibus suppeditetur. Domicilia ex pluteis & cratibus in testudinis speciem faciebant, & quidem permagna multis impositis lacunaribus. Ferox omnibus ingenium, ingenita simplicitas, plus virium quàm consilij in bella afferunt: maius bellorum quàm agrorum studium. Mira fœminarum fœcunditas, vt ter centum & amplius armatorum millia gens vna Belgica ad bellum olim mitteret: victoria supra quàm dici possit vincentibus læta, victis stupor. E prælio decedentes ceruicibus equorum hostium capita suspendunt, eaq; domum delata, vt sint spectaculo, postibus affigunt. Illustrium virorum capita cedrinis condientes odoribus peregrinis ostentant, nec tantidẽ auri redimi dignabantur. Gentile & vetus, aureos torques ex collo suspendere, manibus & lacertis armillas inducere, vestes auro pictas gestare. Hominem diuinationi destinatum in tergo ferientes ex ipso impatientiæ afflictandiq; modo vaticinium capiebant. Traduntur & alia humanorum sacrificiorum genera, quosdã sagittis configebant, & intra sacras ædes patibulo suffigebant, magnamq; è fœno chorto statuam apparantes, eiq; lignum iniactantes pecoraq; & varias immittentes beluas atque homines holocaustum faciebant. Erãt Galli ex assiduo labore & exercitio ferè omnes olim macilenti corpore, ventresq; minimè propendebant: nam saginam adeò deuitabant, vt adolescentes qui zonæ mensuram ventre excederent, publicè mulctarentur. Cæterum Romanorum commercio multa mutari contigit, tempus inde omnia in melius vertit. Obseruantissimi itaque hodie veræ pietatis sunt, regis imperium latè omnia tenet. Matrimonia Italico ritu cele

Ouium & porcorũ diuites Galli

Domicilia Gallorum.

Fœminarũ Gallorũ mira fœcũditas

Hostiũ capita postibus affiguntur.

Galli olim omnes macilenti.

Recẽtes gallorũ mores

celebrant, liberales artes multis curæ existunt, & in primis diuinarum artium studia Gymnasium, quod Parisiis est, id demonstrat, omnium quæ hodie sunt in terris celeberrimum. Sunt & Romanarum literarum appetentissimi, ac Latinarum æmuli in eo studiorum genere nec Græca aspernantur. Penes magistratus iudicia sunt. Regum est hos legere. In bellis cataphracto equite vtuntur, peditéq; leuiter armato: vtuntur & sagittariis qui longiores intendunt arcus: nec corneos, vt Scythæ & totus ferè oriens, sed ex Taxo aliave duriore materia. Comitâtur bellica tormenta exercitum, curribus vehuntur, magis ordine quàm agminibus dimicant, maiore ferocia q̃ arte, quanquã hanc quoq; in administrando bello haud negligant. Atallos vocant caduceatores, hi belli pacísq; nuntij colunt regem incredibili affectu. Multa religio in templis, in religione sanctitas, sacrorum antistitum maiestas, in clero dignitas & veneratio multa, frequens in ceremonia cantus, & ob eam rem Musicæ studiũ his propemodum peculiare. In vestitu & calceatu, vel nostra memoria variatum. Me puero, inquit Sabellicus, Gallicæ gentis aulici omnes citra clerum amiciebantur manicato sagulo vix dimidias nates tegente, in multas scutulas ab imo ad summum complicato, puluinatóq; circa humeros. Calcei anteriore parte in tenue cornu protẽti semipedalis longitudinis, qualis nunc species visitur in gentilibus aulæis, tegmen capitis, id biretum dicũt, oblongum ac veluti in conũ exiens. At nunc omnia mutata: Calcei à fronte vehementer expansi in modum vrsini pedis, retro castigatior forma ac vix calcanei capax: laxior vestitus ac multo demissior q̃ antea, ad media ferè crura descendens, laxis manicis ab vna parte desectis, teniis versicoloribus tectis & ex obliquo cancellatim sago assutis. Laxus pileus ac plurimum punicei coloris, sed biretum multo laxius, malè capiti cohærens, vt nihil sit alioqui ipsa gente cultius. Cœpit his paucis annis nostrorum hominum animos incredibile studium eius cultus imitandi, atq; adeò mos inualuit

Artibus liberalibus Franci student.

Bellica Gallorũ virtus.

Francorum religio.

Musicæ studiũ Gallis peculiare.

Vestitus Francorũ.

Italia in gallico habitu delectata.

vt tota ferè Italia Gallico spectaretur habitu, manifesto præsagio eorum quæ postea sequuta sunt. Mulieris habitus nihil ferè mutatus. Et Galliam Baptista Mant. in Dionysio suo lib. 2. metricè sic describit,

Gallia terreni pars est non infima mundi,
Sed longè lateq; patens, Hispanica tangit
Oppida ab occasu, sese coniungit ab ortu.
Italiæ: nostro hinc pelago quà respicit Austrum,
Clauditur oceano geminas quà respicit vrsas,
Vnde venit Boreas hybernaq; frigora surgunt,
Et vada Teutonici tangit vastissima Rheni.
Terra hominum, frugumq; ferax, armenta, gregesq;
Vberibus pascens glebis, non languida cœlo
Tabifico: non mortiferis infesta venenis,
Vt Lybiæ: non perpetuis adoperta pruinis,
Sicut hyperborei montes: non torrida ab æstu,
Qui faciat steriles, vt decolor India, campos.
Non etiam noctis pallens semestribus vmbris,
Qualē sub arcturo positum mare, & vltima Thile:
Sed nec vt Ægyptus, qua fusa palustribus vndis,
Sed cœlo & teneræ fœcunda vligine terræ.

Et pauló pòst:

Ignea mens Gallis & lactea corpora, nomen
A' candore datum populis, muliebria pingit
Ora color tyrius: Paphium meditata decorem
Ex geminis fecit natura coloribus vnum:
Læti, alacres lusu, choreis & carmine gaudent:
In Venerem proni, proni in conuiuia, proni
Ante dapes ad sacra Deum: seruire iugumq;
Ferre negant, fugiunt figmenta & hypocrisin, ore
Liberi, vt ingenuis mos est, tetricosq; perosi:
Venatu, aucupio, campos, montana, lacusq;
Sollicitant: bellandi vsu lætantur, equorum
Terga fatigantes: loricæ, hastilia & arcus
Delitiæ genti: sub dio ad sydera somnum
Carpere, fuscari sole & ferrugine pulchrum est,
Puluere conspergi, grauibus sudare sub armis.
Pro patria, pro cognatis, pro regibus ire

In pu-

In pugnam & gladios,& morti occumbere dulce est.
Ægoceros genti dominans, si credimus astris,
Si damus hoc cœlo arbitrium:cito mobile pectus
Cordaq; largitus,rerum sitibunda nouarum.

Ægoceros, .i.capricornus Francis dñatur.

Non inconueniens alienúmque ab instituto videtur, huc præcipuum regiæ Francorum ornamentum Parlamentum ponere. Quis illud à principio instituerit, aut vnde originem habeat, à scriptoribus aliud nõ traditur, quàm vt supra significaui à Druidibus receptum, aut longo tempore ad nostram vsque ætatem obseruatum,credere est. Nam & illud,quemadmodũ Druidum consilium, Carnuto quotannis tempore & loco,quem Rex designasset habebatur,hoc modo: Conueniebant ex cunctis prouinciæ ciuitatis viri consuetudinum & iudiciorum periti, ad idque antea munus delecti, qui ius cuique per prouocationem disceptanti dicerent. Sed quia vaga esset incertáque institutio, decreta Parisius curia & sedes est. Súntque ad eam iudices designati,qui ibi cõsistentes perpetui prouocationum definitores essent: Illorum octoginta numero sunt,annua stipendia ex fisco regio percipiunt. In curias quatuor diuisi sunt,seorsúmque singuli sedẽt, & suos præsidentes habent. In prima quam ipsi cameram vocant,præsidentes quatuor sedẽt, Consiliarij triginta. Hi contentiones & caussas audiunt, dilationes & quæ ad iuris cognitionem attinent constituunt, leuiora quædam & temporanea definientes. In secunda verò et tertia Cameris,ęquati sedent tam in hac quàm in illa octodecim. Hi Enquestrarum,id est,inquisitionum consiliarij dicuntur,quòd inquisitionibus pręsint ex clero & laicis constituti: præsidentes vtrique quatuor habent,sententias dicunt, quas constitutis diebus pręsidentium vnus primæ curiæ pronuntiat: idque Arrestum, id est, ratum & fixum vocant, quòd ab eo prouocari nemini liceat. Qui ibi reus iudicatus fuerit .lx. librarum Thuronẽsium pretium persoluere curiis debet,& quandoque magis. Nam si caussam suam nõ satis intellectam aut discussam existimaret, & ob hoc

Parlamẽti initium.

Druidum consiliũ.

Curia Parlamẽti Parisius decreta

Curiæ parlamenti.4.

ſibi iniuriam factam, reuoluendæ in iudicium cauſſæ ſuæ ipſe poteſtatem habet: verum non prius auditur, quàm duplicatam dictæ pecuniæ ſummam depoſuerit. Quarta curia eorum eſt, quos Requeſtarum, id eſt, ſupplicationum & palatij magiſtros appellant. Ab illis eorum cauſſa tantum agitur qui regiis obſequiis deputati ſunt, aut priuilegio donati, ne ab aliis curiis in ſeſtentur: huius curiæ iudices ſex tantum ſunt, & ab eis prouocare ad Parlamentum licet. In decidendis cauſſis quum nodus aliquis, hoc eſt, magna difficultas offertur, hæc omnium curiarum conſiliariis congregatis diſcutitur: quod etiam ſit in his quæ Rex de republica ſtatuit, huius enim Senatus decreto omnia æduntur. Habet & Parlamentum coniudices, dum adſunt Franciæ pares, & alij ſupplicationum magiſtri familiares Regis comites, qui poſt primæ curiæ præſides primi ſedent. Illis enim cum Franciæ paribus regalium & parium cauſſæ definiendæ committuntur.

Franciæ pares. xij. numero.

Sunt autem Franciæ pares ex omni nobilitate duodecim ſelecti: Remenſis, Laudunenſis, Lingonenſis, Epiſcopi duces: Bellouacenſis, Nouionenſis, Catalaunenſis, Epiſcopi Comites vocati. Ex ſecularibus etiã ſex: Burgundus, Normandus, Aquitanicus, Principes duces, Flandrenſis, Tholoſanus, & Campanus, Principes Comites. Illos duodecim, vt refert Robertus, Carolus Magnus primum inſtituit, & ſecum in militiam

Pariũ Franciç dignitas

ductos, pares appellauit, quia æquali inter ſe dignitate regi aſtarent, nec cuiuſquam quàm ſenatus Parlamenti iudicio obtemperarent, coronandóque Regi adeſſent. Et hi fuerunt & ſunt hodie Gallorum ſiue Francorum mores, taléſque eorum decantati ritus.

DE HISPANIA, ET MOribus Hiſpanorum.

CAPVT XXIIII.

Hiſpaniæ laudes.

HIſpania maxima Europæ regio, inter Aphricam & Galliam iacens, Oceani freto & Pyreneis mõtibus clauditur, terris optimis comparanda: nullis poſtha-

posthabenda frugum copia, siue soli vbertatem, siue vinearum prouentus respicere, siue arborarios velis. Omni materia affluit quæcunque aut pretio cara esse possit, aut vsu necessaria, adeò vt non ipsis incolis tantum, verumetiam Italiæ vbique, Romæ cunctarum rerum abundantiam sufficiat. Argentum, gemmas & aurum si requiras, habet. Ferrariis nunquam deficit, nec cedit vitibus, vincit oleis: nihil otiosum in ea, nihil sterile. Non coquunt ibi sales sed effodiunt. Non violento sole torretur vt Aphrica, neque assiduis ventis vt Gallia fatigatur. Salubritas cœli per omnem regionem æqualis, nulla paludum graui nebula inficitur, sed marina aura perflatur. Lini spartique in ea vis ingens, minij certè nulla feracior terra. Cursus amnium non torrentes rapidique vt noceant, sed lenes, & vineis campisque irrigui æstuariisque oceani affatim piscosi. In nulla tamen re magis olim commendata est, quàm equorum pernicitate, quos ibi à vento concipi memoriæ proditum est. A' montibus Pyreneis incipit, & per columnas Herculis circuiens vsque in Borealem oceanum protenditur, ita vt omnia in eo circuitu ad Hispaniam spectent. Decem millibus stadiis, vt Apianus scribit, eius latitudo commēsuratur, longitudo prorsus eadem esse videtur: ab vna tantum parte scilicet Pyrenei montis dorso Gallię adhæret, à reliquis omnibus mari cingitur. Tribus distincta nominibus est: nam pars Tarraconensis dicitur, pars Bethica, & pars Lusitania: Tarraconensis, in qua ciuitates clarissimæ, Pallantia, Numantia, quæ hodie Soria dicitur, fuere: altero capite, Gallias, altero Bethicam Lusitaniámque contingens mari latera obiicit mediterraneo quà meridiem, quà septentrionem spectat oceano. Alias verò duas fluuius Anas separat. Ita quod Bethica, in qua vrbes claræ Ispalis & Corduba fuère, mária vtraque prospiciat: ad occidentem Atlanticū ad meridiem mediterraneum. Lusitania oceano tantummodo obiecta est, latere ad septentriones, fronte ad occasum versa. In ea ciuitas Emerita quondam clarissi

Diuitiæ Hispaniæ.

Cœli salubritas.

Amniū cursus.

Ab equorū pernicitate Hispania cōmendat.

Hispaniæ dimensio.

Diuisio Hispaniæ.

Tarraconēsis & eius fines.

Bethica.

Lusitania.

Iberia.
Hesperia.
Hispania vñ appellata

rissima fuit. Hæc regio primo Iberia ab Ibero fluuio, postea ab Hespero Atlantis fratre Hesperia dicta est, vltimo ab Hispali, quæ hodie Sibilia vocatur Hispania. Corpus hominum ad inediam laborémq; animi ad mortem parati: dura omnibus & stricta parsimonia, bellum quàm otium malũt. Si extraneus deest, domi hostem quærunt. Sæpe tormentis pro silentio rerũ creditarum immortui, adeó illis fortior taciturnitatis cura, quàm vitæ. Velocitas genti pernix, inquies animis plurimis. Militares equi & arma sanguine ipsorũ chariora. Nullus nisi festis diebus epularum apparatus, aqua calida lauari post secundum Punicum bellũ à Romanis didicere. In tanta seculorũ serie nullus illis dux magnus præter Viriatũ, qui annos decẽ Romanos varia victoria fatigauit. Fœminæ res domesticas agrorũq; culturas administrãt, ipsi armis & rapinis inseruiunt. Breui vtuntur veste ac nigra, lanam habente similem caprarum pilis. Peltas in bello paruas ex neruis confectas, quibus tegatur corpus, habent: his in bello ea agilitate vtuntur, vt & ictus & sagittas euitent. Iaculis ferreis hamatisq; vtunt, galeas ferunt æreas cristatis palmis, gladios ex ferro puro ad palmi mẽsuram, quibus in conferta vtuntur pugna. Ferrum suo more ad conficienda arma præparant. Nam ferreas laminas in terram abscondentes, ibi tamdiu esse sinunt, quoad debiliori parte ferrugine absumpta validior supersit. Ex eo tum enses fortissimos, tum cætera ad belli vsum arma necessaria componunt. Hoc pacto fabricata adeò cædunt omnia, vt neque scutum, neque galea, neque aliud quid eis obsistat: duobus gladiis fulti, cũ equestri certamine superiores euaserint, ex equis desiliunt & pedestrem adiuuant pugnam. Iaculis longè iaciunt & summa arte; in acie diutius perseuerant: mobili corpore leuique, vt facilè fugiant hostem & insequantur. Bella ad numerum aggrediuntur, hosti obuiant cantando. In pace choreas leui saltu exercẽt, cum quadam crurum agilitate. Erga nepharios homines atque hostes crudeles sunt, cum aduenis humani

Gentis conditio.

Fœminæ agros & rẽ domesticã curant

Vestitus hispanorum.
Armatura Hispanorũ.

Ferrũ gladiis cõficiẽdis vtilissimũ.

Hispanorũ bellica virtus.

Cantantes pugnam ingrediuntur Hispani.

mani atq; hospitales. Aduenietes enim externos hospitio benignè recipiunt, adeò, vt æmulatione quadã inuicẽ pro illorũ honore certent. Quos aduenæ sequuntur, hos laudant, amicosq; deorum putant. Mulieres ferrea monilia collo gestant supra verticem coruos incuruos habentia, & ante frontem longius incumbentes, ad quos quum velint velum attrahunt, vt extentum faciei vmbraculum præbeat, idque ipsæ pro maximo ducunt ornamento. Quadam item in parte tympanulum circunducitur ad posterior ésque in occipite neruos capiti vsque ad auriculas adstrictum in altum latumque paulatim supinatur. Aliæ syncíput expilatum enudant, adeò, vt amplius q̃ frons ipsa pateat. Aliquæ impositum ad pedis mensuram in sublime stylum erigunt, cui cæsariem circuntexunt, deindéque pileo nigranti exornãt, Carnibus variis affluenter vescuntur. Potum ex melle conficiunt: eius copiam præbente affatim patria. Vinum emptum bibunt, mercatorum opera aduectum. Mirabilis apud eos hæc obseruatur consuetudo quòd licet in victus munditia elegantes existant, vna in re tamen ista immundi videntur, & spurcitie pleni, nam vniuersum corpus lauãt vrina, dẽtésque fricant, hanc optimam corporis curam existimantes. Fuit olim tota Hispania terra (vt nihil omittatur quod ad regionis cognitionem attinere cognoscitur) diuisa in vlteriorem & citeriorem Hispanias. Citerior eadem quæ Tarraconensis ad Pyrenea vsq; iuga protenditur. Vlterior in duas per longitudinem prouincias diuidit, in Bethicã & Lusitaniã. Superioribus annis Hispania in regna quinq; diuisa est, in Castellæ regnũ, Aragonũ, Portugallẽse, Nauarræ, et Granatæ

Hospitales sunt Hispani.

Nota moræ admirandæ

Victus.

Lotio Hispani corpus curant.

Hispania bifariam diuisa.

Regna Hispaniæ quinq;

DE LVSITANIA ET VETVSTIS Lusitanorum moribus.

CAPVT XXV.

LVsitania vlterioris Hispaniæ pars, quæ hodie Portugallia appellatur, Bethicam à meridie. Tarraconensem ab ortu, ab occasu et septentrione oceanum habẽs; dicta, vt Plin. scribit, à Luso Liberi patris ac Lysa

Lusitania Portugallia.

cum eo bacchante. Sunt Lusitani Hispanorum fortissimi, scrutatores insidiosi, veloces, agiles, atque versatiles. Scutus duum pedum latitudine vtuntur curuis ad anteriora prospectātibus, quibus neque fibula neque ansa vlla est, his in bello ea agilitate vtūtur, vt & ictus & sagittas euitēt. Gladiolus aut pugio lateri adhæret. Plurimi lineos Thoraces habēt, perpauci loricis vtūtur, aut cristatis cassidibus, nonnulli neruatis galeis. Iaculum lōgè iaciunt, & summa arte, in acie diutius perseuerant, mobili corpore leuiq́ꝫ, vt facile & fugiant hostem, & insequantur. Peditibus ocreæ adsunt: vnusquisque plura fert iacula: quidam vtuntur & hastilibus cuspides sunt æreæ. Aliquos Durio amni vicinos Spartano ritu degere tradūt, duobus vtuntur vnguentis, ad calefaciendúmque ignitis vtuntur lapidibus, & frigida lauantur. Vnicus illis est cibus mundus quidem & simplex. Sacrificiis dediti exta prospiciunt, nihilq́ꝫ concidunt, inspectant & lateris fibras et contrectantes ventura coniectant. Ex intestinis quoque hominum maximè captiuorum diuinationes captant, sagis velantes. Inde vbi plaga infigitur ab intestinis sub aruspice primum ad hominis casum vaticinantur abscissas captiuorum dextras diis offerunt. Omnes montium habitatores victu simplici vtuntur aquarum potores, humi cubitores. Longas vt fœminæ inferius diffundunt comas: mitratis frontibus pugnas ineunt. Hirco maxime vescuntur, quem & Marti immolant, sicut & captiuos & equos. Faciunt etiā Hecatombas.i.centenario numero sacrificia quolibet ex genere, ritu Græcanico: & vt inquit Pindarus, omnia centena immolant. Gymnica etiam conficiūt certamina. Armis exercent ludos, & equis, et cęstibus, & cursibus et tumultuaria pugna, & instructo per cohortes prælio. Montani homines duabus anni partibus querna vescuntur glande quam quum siccauerint, frangunt, molunt, panes conficiunt, & ad tempus reponunt. Hordeaceo vtuntur vino, nam vitis inopia summa laborant: idque ita confectum eueſtigio absumunt, Conuiuia inter consanguineos

Bellica Lusitanorum virtus.

Spartano ritu Lusitani viuunt.

Vaticinādi varij ritus.

Omnia centena immolant Lusitani.

Glande vescūtur montani Lusitaniæ.

guineos celebrantes, pro oleo butyrum vsurpant, sedentes cœnitant: ædificatos in pariete hemiciclos habentes. Primus sedendi locus cœnantibus in orbem ætati præstatur & honori. Inter potandum ducto ad tibiam vel tubam choro saltant inflexis exultantes pollicibus. In Basteranis mulieres inuicem manibus promiscue innectuntur. Omnes ferè pullis amicti vestibus, & sagis: In quibus inuoluti per stramenta cubant. Terrea illis vt Gallis in vsu sunt vasa. Mulieres in roseis degunt ornamentis. Numerorum loco graui admodum sarcinarum permutatione vtuntur: vel extensi argenti laminæ frustum abscissum exhibent. Destinatos neci lapidibus obruunt. Parricidas extra mõtium confinia, vel vltra flumina eiectos saxis opprimunt. Coniugia de more Græcorum contrahunt. Ægrotos vetusto ritu Ægyptiorum in plateis deponunt, vt qui eo morbi genere tentati sunt commonefacere eos valeant. Hic est montanis viuendi ritus quem commemoraui, eis inquam, qui Boreale Hispaniæ latus terminant. Memoriæ proditum est, Cantabros, qui extrema Lusitaniæ seruant, quum in hostium potestatem perueniunt, & deinde cruci affixi, lætitiæ peana canere. Viros vxoribus dotes tradere, & filias hęredes designari, á quibus fratres earum vxoribus exhibentur, tantaq́ꝫ feritate esse, vt matres filios, ne in hostium manus perueniant, trucidare, & illud etiam filios parentibus facere. Cuidam deo sacra faciunt cuius nomen non extat. Rotunda Luna tempore nocturno ante fores per omnes domos pernoctant choreas agitantes, virorum & mulierum communis est vtilitas. Rem ipsæ rusticam exercent, Puerperæq́ꝫ viris ministerium exhibent. Hispanum & illud est, vt de more toxicum apponatur, ex olere apio consimili conficiũt, nullum afferens dolorem vt si quid offeratur inuiti, in promptu illud habeant: Eorundem & illud est, vt sese pro iis, quibus concilientur immolent, & pro eis morti se deuouent.

Inter potãdum choreas ducunt Lusitani.

Parricidarum pœnæ.

Curandi ægrotos mos Ægyptiacus.

Cantabrorũm mores

Cãtabrorũ ferocitas.

Religio.

Toxicum semper in promptu.

DE ANGLIA, SCOTIA, HYbernia, aliisq; multis insulis & Insulanorum moribus.

CAPVT XXVI.

Anglia quondam Britãnia. Albion. Troes in Anglia. Saxones in Anglia.

ANglia quæ & Britannia ab eruditis dicitur, insignis in oceano insula triangulari forma Siciliæ similis. Hæc vndique à circunfuso mari complexa est nusquam iuncta contiñeti, sed ab omni orbe nostro diuisa, quæ & quondam ab albis rupibus, qui ad eam nauigantibus primo apparẽt Albion dicebatur. Troes eam quandoque incoluerunt, qui Troia à Græcis vastata Palladis oraculo digressi classe in hanc Insulã venerunt, atque gigantes tunc eam incolentes multis prœliis victos expulerunt. Hos verum & ipsos post multos annos Saxones illustris Germaniæ populus Anglæ reginæ auspicio expulerunt, & agros opésque Insulanorum inter se partientes, vt linguæ pariter & gentis memoria in deuicta insula sempiterna foret ab Angla ductrice sua terram illam Angliam dixerunt: quamuis plerique sic appellatam putent, quasi nostri orbis angulum. Galliæ & Hispaniæ septentrionem versus opponitur, Ambitus quadragesies octies & septuaginta quinque milibus passuum constat: dies longissimus .xvij horarum deprehenditur, & æstate lucidæ sunt noctes. Sunt Angli cęruleis oculis, facie adeò venusta & statura procera, vt beatissimus Gregorius quum forte Anglorum pueros Romæ videret. Bene inquit, bene Angli dicuntur, quia vultu nitent, vt angeli, oportet illis ministrari iter salutis æternę. In bello sunt intrepidi optimiq; sagittarij. Fęminæ candore et forma insigni. Vulgus ignobile ferũ & inhospitale: mitior nobilitas ac magis obuia ad omne humanitatis officium: aperto capite, alteróq; genu flexo hospites salutant: osculantur etiam si mulier sit, atque in cauponam ducunt, potántque vnà, quod facere minimè probro est, modo omnis lasciuia absit. In bello non agri violantur, non vrbes, sed ad internetionem alterius partis dimicatur. Omnia victorem sequuntur.

Anglia vnde appellata. Ambitus Angliæ. Noctes ęstatis lucidæ in Anglia. Venusti sũt Angli corpore. Hospitalitas Anglorum.

Pro-

Prouinciarum omniū prima Christianam pietatem complexa est, pecoris & lanificij abundans. Lupos non gignit, nec illatos nutrit. Idcirco vagum pecus & sine custode securum. Est Anglia etiā metallis diues, Aurum habet, Argentum, plumbum, & cuprum. Insunt & Margaritæ, et Gagates lapis qui ardet in aqua, & oleo extinguitur. Vinum non gignit tellus, sed pro eo Ceruisia in vsu est. Sunt & exotica vina, Vici et villæ in Anglia plurimi sunt & vrbes numero multæ. Lundonia gentis caput regiaq; sedes, quæ nunc corrupta voce Londres, copia negotiatorum celebris, & tales infra paucos annos Anglorum mores erant. Cæsaris vero tempore alios tuebantur. Nefas tunc erat leporem, gallinam, aut anserem gustare, alere tamen voluptatis gratia. Mediterranei pleriq; lacte & carnibus sine frumenti vsu, victitabant, amiciebanturq; pellibus. Glasto ora inficiebant qui color est ceruleus, vt in pugna horridiores essent, capillo promisso, præter caput cæterum corpus rasitare. Mulieres vno tempore denis & amplius viris matrimonio locari, habereq; eas fratres cum fratribus communes, parentes cum liberis, ac si qui ex his nati essent liberi habebātur. Strabo autor est, Anglos proceros homines supra Gallorum staturam esse, capillo breuiore, in quo tamē cum Cæsare dissentit: nemora vndiq; obsepta, vrbes illis fuisse & in his tuguria, sub quibus & domini & armenta stabulabantur, pluuium ibi cœlum esse magis q̄ niuale, quū differenaret, latè nebulam obtinere terrā vt quatuor circiter horas meridianum solem nō aspiciāt.

Lupos non gignit Anglia. Diuitię Angliæ. Vina exotica, id est aliunde aduecta. Lundonia Vrbs regia. Antiq Anglorū mores. Glastum. Connubia vno tempore multa. Mansiones Cœlum in Anglia.

Scotia suprema Angliæ pars est ad septentrionem tenui fretro flue fluuio ab insula dirempta: nec procul inde Hybernia, Hyrlandiam vulgus vocat. Indiscreti insulanorum habitus, indiscreta ferè omnia, eadem lingua, ijdem mores, subita ingenia, & in vltionem prona, ferociaq; in bello insignis, sobrij, & inediæ patientissimi, eleganti forma, sed cultu negligentiore. Scoti à pictura corporis nuncupati, vt quidam arbitrantur, vetus & vulgare fuit pectus,

Scotia. Hybernia. Hyrlandia. Scoti vnde nuncupati.

Quare corpora tinxerũt Britãni. brachia, manus encausto figurare, quod in paucis hodie seruatur, atq; iidem syluestribus veteres scriptores, Britannorum fuisse aiunt, quum in pugnam ituri essent, corpora sibi tingere, ad terrorem vt credere par est. Inuidi natura, ac cæterorum mortalium contemptores. Ostentant plus nimio nobilitatem suam, vt in summa etiã egestate suũ genus referant ad regiam stirpem. Gaudent mendacio, nec pacem colunt vt cæteri Angli. Dies brumales triũ horarũ in Scotia. Scribit pius Pontifex dies vbi brumales triũ fermè horarum esse, cæterum & illud mirabile in ea gente obseruasse, Mendicantes circa diuorum templa lapides in eleẽmosynam à prætereuntibus congerere, quibus ad vsum ignis vterentur. Caret lignis ea regio, lapis qui datur sulphurea est materia aut certe pinguis. Insulæ quædam mirabilia. Refert quoq; Æneas inuestigatam à se ibi arborem esse, sed non repertam, cuius caduca folia in subiectum amnem prolapsa in volucres verti dicerentur, adijcit auidisse postea à locorum peritis id miraculũ in Orchadum vna spectari.

De Hybernia & Gentis morib9. Hybernia Insula inter septentrionem & occidentem solem dimidio minor quàm Britannia, cui propinqua est: ab hyberno tempore, vt quidam putãt, appellata, adeo pabulosa est vt ibi pecuaria (nisi æstate à pastibus arceãtur) in periculum agat satietas. Insulæ vbertas. Nullum noxium animal gignit, non araneum, non ranam, nec alit aliunde inuectã: omnia noxia animalia alio asportata solo pulueris iniectu necat. Nullũ noxium animal ĩ Hybernia. Apes in ea non reperiuntur, mira cœli temperies, fertilitas insignis. Hybernorũ barbari mores. Gens tamen inhospita, inculta, crudelis. Sanguine interemptorum hausto prius victores vultus deturpant. Fas atq; nefas eodem animo ducunt. Puerpera si quando marẽ edidit primos cibos gladio imponit mariti, inq; os paruuli summo mucrone auspicio alimentorum leniter infert, & gentilibus votis optat, non aliter, quàm si in bello & inter arma mortem obeat. Qui cultui student, dentibus marinarũ beluarum insignium ensium capulos exornant, candicant enim ad eburneam claritatem. Viris præcipua gloria in armis est. Montium inco

incolę carne lacte & pomis victitant, magis venationi & ludis, quàm agrestibus operibus dediti. Mare quod inter Hyberniam & Angliam interluit vndosum inquietum toto anno: non nisi æstiuis pauculis diebus est nauigabile, nauigant autem vimineis alueis, quos circundant ambitione tergorum bubalorum. quantocunque tempore cursus tenebit, nauigantes escis abstinent: freti latitudinē in centum viginti millia passuum diffundi, qui fidem ad verum ratiocinati sunt æstimarunt. Qui Sylluram insulam tenent homines etiam nunc vetustum morem custodiunt. Nundinas ac nummum refutant, dant res & accipiunt, mutationibus necessaria potius quàm pretijs parāt. Deos percolunt, scientiam futurorum pariter viri & fœminæ ostentant. Ebudum insularum quarum quinque sunt, incolæ fruges nesciunt, piscibus tantū & lacte viuunt. Rex vnus est vniuersis, nam quotquot sunt, omnes angusta interluuie diuidūtur. Rex nihil suum habet, omnia vniuersorum: ad æquitatem certis legibus stringitur: ac, ne auaritia à vero diuertatur discit paupertate iustitiam, vtpote, cui nihil sit rei familiaris, è publico alitur: Nulla illi datur fœmina propria, sed per vicissitudines in quancunque commotus sit vsuariam sumit: vnde ei nec votum, nec spes conceditur liberorum. Thyle insularum vltima, quæ circum Britanniam iacent, est, in qua æstiuo solstitio sole in Cancri sydus faciente transitum nox ferè nulla, Brumali solstitio perinde nullus dies. Pomorum copia est, qui illic habitāt principio veris inter pecudes pabulis viuunt, deinde lacte, in hyeme conspergunt arborum fructus. Vtuntur fœminis vulgo, certum matrimonium nullis. Aliæ quoque existunt insulæ in Mediterraneo occidentem versus quæ à Græcis Gymnesiæ ab incolarum nuditate, qui æstatis tempore absque vestibus incedunt: ab accolis vero ac Romanis Baleares, à fundæ iactu, quod rectius quàm reliqui lapides iaciant, appellati. Harum media reliquis maior est, demptis septem, Sicilia, Sardinia, Creta, Euboêa, Cypro, Cyrno, Lesbo. Abest ab Ibe-

Hybernis pręcipua in armis gloria.

Syllura insula.

Ebudes insulę.

Oīa vniuersorū apud Ebudes.

Thyle insularum vltima.

Nox nulla Dies null9.

Cōmunia matrimonia.

Gymnesię insulæ.

Baleares insulę.

Iberia Hispania. ab Iberia, quæ Hispania est, diei vnius nauigatione. Minor ad orientem spectat, nutriens plurima omnis generis armenta, sed mulos præcipuè, qui & magni sunt & sonora voce. Vtraque insula fertilis ac fructifera est, referta habitatoribus, vt qui triginta hominum millia excedant. Ad vini potum, quod raro apud eos est, sunt promptiores. Oleo omnino carent: ideo ex Lentisco & Procidipe mixtis vngunt corpora. Mulieres adeo præ cæteris appetunt, vt mulierem à prædonibus captam tribus aut quatuor redimant viris.

Durus habitādi ritus. Habitant in saxis concauis, iuxtáq; præcipites petras. Effossis cuniculis ad corporum tegumenta vtuntur, & vitæ securitatem.

Pecuniæ nullus vsus. Aureo nummo aut argenteo nō vtuntur quæ afferri ad insulam prohibent: existimant enim eo pacto, cùm auro atque argento careant, sese facilè omnes virę insidias euasuros. Hanc ob rem quum olim cum Carthaginensibus militassent, ex stipendio impenso mulieres ac vinum emptum secum tulere.

Nuptā conuiuæ per ordinem cognoscunt. Mirandum verò quod in nuptijs de more seruant: in epulis enim quæ cum domesticis amicisq; in nuptijs fiunt: primus secundusq; & deinceps secundum ætatem reliqui nuptam cognoscunt: vltimus sponso locus ad vxorem datur: priuatim quid etiam, & à

Sepulchra. cęterorum moribus alienum in defunctorū sepulchris obseruant. Lignis enim membra corporis incisa in vas conijciūt supráq; saxa accumulant.

Arma insulanorum. Arma eis sunt fundæ tres, vna caput cingunt, altera ventrem, tertia in manibus gestatur.

Fundarum vsus. In prælio lapides multo maiores q̄ reliqui ita robustè iactant, vt ab aliquo tormento lapis missus videatur. In vrbium expugnatione lapidū iactu eos quidē q̄ supra ex propugnaculis mœnia tuentur, vulnerant. In pugna vero scuta, galeas, omnéq; armorū genus confringunt: ita autē rectè lapides propellunt, vt raro effugiat ictum appetitus locus, quod

Iactus peritia. eis continuus à pueritia vsus præbet, à matribus ad id certamen coactis. Imponunt enim supra erectum lignum panem, signū quod iactu petant, neq; ante cibū capiant q̄ panem lapide eiectum pro cibo sumūt permissu

missu matris. Nunc de insula in Oceano versus meridiem reperta, & quæ in ea præter fidem narrãtur, deq; inuentionis caussa paucis sunt explicanda. Iambolus à pueritia eruditus post patris, qui mercator fuit, obitũ, & ipse mercaturæ operam dedit, per Arabiam transiens ad aromata emenda, cum socijs itineris à latronibus captus primo cum vno ex conseruis pastor deputatus est, deinde vnà cum eo à quibusdã Æthiopibus comprehensus, vtraq; maritimã Æthiopiam ductus. Hi quum essent externi in expiationem eius regionis capti sunt. Mos erat his qui ea loca incolebant Æthiopibus à priscis temporibus ex deorum responso traditus, perq; progenies viginti, annos vero sexcẽtos (progenies enim triginta perficitur annis) obseruatus duobus hominibus expiationem facere. Habebant præparatum nauigiolum ad ferendas maris tẽpestates aptũ, & quod duo viri facile regere possent. In id sex mensium victu, quod satis esset ambobus imposito, viros inducentes mandabant: vt secundum oraculi responsa nauiculam versus meridiem dirigerent, venturos eos ad insulam esse fœlicem & humanos homines, qui beatè viuerent. Eodem modo & eorum patriam, si ipsi in insulam salui peruenissent, sexcẽtis annis in pace fœlicitateq; futuram. Sin verò longitudine maris territi cursum retro verterent, tanquam impios ac scelestos omni eorum genti magnarum calamitatum caussam præbituros. Æthiopes vero aiunt dies agere iuxta mare festos, sacraq; facere optantes, quo solita fiat expiatio, prosperum nauigantium cursum. Hi post quatuor mensium nauigationem multis acti tempestatibus, ad insulam deferuntur figura rotundam stadiorum ambitu quinq; millium: insulæ appropinquantibus, accolæ quidam obuij scapham deducunt, alij accurrentes mirãtur alienigenarũ aduentũ, eos humaniter benigneq; suscipiunt, quæ apud se erant illis communicantes. Sunt eius insulæ homines corpore ac moribus haud nostris similes, eadem tamen corporis forma, sed quæ magnitudine quatuor cubitos excedat, horũ ossa velu-

ti ner-

De insula à Iambolo reperta.

Iamboli fortuna.

Aethiopũ maritimorũ expiatio

Insulæ descriptio.

Hoĩm mirabiliũ descriptio.

ti neruі quo velis flectuntur reflectunturq;. Corpore sunt plusquam nos,agili ac robusto. Nam si quid manibus ceperint,nemo eripere ex digitis potest: pilis corporis adeo perpolita, vt ne parua quidem lanugo appareat. Pulchri sunt decori & corpore composito: Aurium foramina multo nostris patentiora quemadmodum & lingua à nobis differunt. Habet enim eorum lingua priuatim quid,tum à natura,tum ab ingenio datum,diuisam enim linguam natura dedit, qua scinditur in inferiori parte,vt ab radice duplex esse videatur.Ita varia vtuntur loquela, vt non solum voce hominum loquãtur, sed auium diuersarum imitantur cantus. Et quod admirabilius videtur vnà cum duobus hominibus perfectè simul respondendo, tum disputando loquũtur:vna enim linguæ parte vni loquitur,reliqua alteri. Purũ vbi esse integro anno aërem constat,quemadmodum Poëta scribit, Pyrum supra pyrum,malum supra malum,vuam supra vitem senescere:esse insuper tradunt continuo diem parem nocti.Circa meridiem nullam fieri rei alicuius vmbram quum supra verticem sol existat.Viuunt autem secundum cognationes ac cœtus,qui tamen quadringentos non excedant.Habitant in pratis ferente absq; cultura sponte sua vberes fructus terra. Nam insulæ virtus aërisq; temperies terram sua sponte frugiferam,vltra quàm satis est,reddit. Nascuntur apud eos arundines plurimæ ferentes vberem fructum albo eruo persimilem:hos collectos spargunt aqua calida,quoad auctus ouis columbæ magnitudinem æquat, ex his postmodum contritis panem conficiunt dulcedine præstantẽ. Sunt etiam in ea aquarũ fontes permagni, ex quibus partim aquæ calidæ ad vsum balneorum , ad curandosq; morbos manant : partim summa dulcedine frigidæ,quæ ad valetudinem conferunt. Est quoq; omnium doctrinarum maximeq; astrologiæ apud eos cura. Vtuntur literis quas habent viginti & octo secundum virtutem significandi, characteres vero septem, quarum quælibet quatuor interpretatur modis. Longissimæ

Lingua duplex à natura hominibus.

Insulę vbertas.

Terra absque cultura frugifera.

Fontes salubres.

Doctrinarum cura.

Literę.

gissimæ sunt ætatis vt qui annis centum quinquagin-ta vitam agãt, & absq; aliquo (vt plurimum) morbo. Si quis febricitat, aut corpore æger fuerit, mori statu-ta lege compellunt. Non scribunt per latus, vt nos, sed à superiori parte recta linea ad inferiorem. Mos est eis ad certam vsq; ætatem viuere, qua perfecta, variam si-bi mortem sponte constituunt. Gemina est apud eos herbá, supra quã siquis iacet in suauem deductus som-num moritur. Mulieres minime nubunt, sed omni-bus sunt communes. Simili modo & filij educantur communiq; amore sunt omnibus. Abducunt sæpius à nutrientibus infantes ne matres filium recognoscant. Quo fit, vt quum nulla sit apud eos ambitio, aut præ-cipua affectio, concordes absq; seditione viuant. Esse insuper in ea insula animalia magnitudine quidem par ua, sed natura & sanguinis virtute admirabilia, corpo-re sunt rotundo ac testudinibus simili duabus lineis inuicem per medium transuersis in quarum cuiuslibet extremo sit auris et oculus, vt quatuor oculis videant, totidemq; audiant auribus. Vnicis ventre atq; intesti-nis, in quę comesta confluunt, Pedes circum habẽt plu res, quibus in vtranq; partem ambulant. Huius beluæ sanguis mirabili asseritur virtute. Omne enim corpus concisum dum spirat hoc tinctum sanguine cohæret. Quisq; cœtus nutrit magnas diuersæ naturę aues, qui-bus experiũtur quales filij sint futuri: Impositis enim supra aues infantibus si volantes per aẽra immoti nõ expauescant, educant. Si vero timore ignauiaq; defici-unt, proijciuntur, vt neq; diutius victuri & animi exer citio inutiles. Cuiuslibet cœtus senior alijs tanquã rex cui parent omnes, imperat. Annis centum quinquagin ta actis seipsum vita ex lege priuat: post eum senior ac cipit principatum. Mare quo insula circundatur flu-ctuosum, & quod motus ingẽtes facit, dulcis est aquę gustus. Arctus & pleræq; stellæ quæ nobis apparent, minime ab illis conspiciuntur. Sunt & aliæ septem in-sulæ pari magnitudine, paribusq; ferè interuallis di-stantes, quæ eiusdẽ gentis legisq; existunt. Omnes eas

Lõgæuitas.

Aeger mo-ri lege com pellitur.

Viuẽdi cer-ta meta.

Herbę mor tem indu-centes.

Matrimo-nia coia.

Animalia admirabi-lia.

Sanguis medicinæ vtilissimus.

Senior cu-iuslibet cœ tus rex.

Aliæ insulę septem.

Q inco

incolentes, quanuis terra sua sponte abunde victum ferat, his tamen modeste vtuntur. Simplices enim cibos appetunt, nutrimentum quod satis est quærentes. Carnibus tum assis, tum elixis vescuntur. Coquorum artem varijsq́ saporibus condita vt inutilia reijciunt. Deos & eum, qui omnia continet, solemq́ & reliqua cœlestia colunt. Pisces auesq́ varij generis capiunt. Nascuntur ibi sua sponte arbores fructiferæ Oleæ & vites, ex quibus olei & vini copiam educũt. Serpentes magnos sed innocuos insula producit, quorum carnes miræ dulcedinis edunt. Vestes parant ex lanugine molli ac splendida ex medio arundinũ sumpta, qua maritimis tincta ostreis vestimenta purpurea conficiuntur. Varia existunt animantia, vt quia propter opinionem haud facile credita. Certum viuendi ordinem seruant, vnico cibo dietim contenti. Nam certo die pisces, alio aues, quandoque terrestria animalia edunt, oleo aliquando simplicibq́ mensa vtuntur. Diuersis sunt exercitiis dediti, quidam inuicẽ ministrant, alij piscantur, alij exercent artes, nonnulli circa alias res vsui commodas occupantur, quidam exceptis senibus partitis inuicem operis seruitio vacant. In sacris ac diebus festis hymnos in deorum, & maximè Solis, laudes canunt, cui se & insulas dicarunt. Mortuos in littore sepeliunt, cadauer quum mare fluit, arena obruentes, vt aquæ fluxu inundationeq́ exaggeretur locus. Calamos ex quibus fructum decerpunt augeri aiunt minuiq́ ad lunæ modum. Fontium aqua dulcis ac sana caliditatem seruat, nisi frigida aqua aut vinum immisceatur. Iambolus & qui cum eo accesserat quum septem annis in insula mansisset, tandem inuiti eiecti sunt, tanquam mali, malisq́ moribus assueti. Igitur præparata rursus scapha, cibisq́ impositis abscedere coacti mensibus quatuor ad regem Indiæ peruenere, à quo postea saluo conductu per Persidẽ in Græciam dimissi sunt.

Victus insulanorum. Religio. Serpẽtes innocui & esui apti. Exercitia & studia. Sepulchra. Aquæ mirabilis natura.

DE TAPROBANA INSVLA, ET GENtis eius moribus. CAP. XXVII.

TAprobanen Insulam antequam temeritas humana exquisitio penitus mari fidem panderet, diu orbem alterum putauerunt, & quidem cum quẽ habitare, Antipodes crederentur: verũ Alexandri Magni virtus ignorantiam publici erroris non tulit vlterius permanere, sed in hæc vsq; secreta propagauit nominis sui gloriam. Missus igitur Onesicritus præfectus classis Macedoniæ, terram istam quanta esset, quid gigneret, quo modo haberetur exploratã notitiæ nostræ dedit, patet in longitudine stadiorum septem milia, in latitudine quinq; milia: scinditur amne interfluo. Nã pars eius bestiis & elephantis repleta est maioribus multo, quàm quos India: partem homines tenent. Margaritis scatet et gemmis omnibus, sita est inter ortum & occasum, ab eo mari incipit quod pretiũ Indię est. A Prasia Indorum gente dierum vigintiquinque primo in eam fuit cursus, sed cum papyraceis & Nili nauibus in illo pergeretur, mox cursu nauium nostrarum septem dierum iter factum est. Mare vadosum interiacet altitudinis non amplius senum passuũ. Certis autem canalibus adeò altum, adeoq; depressum, vt nullæ vnq̃ anchoræ ad profundi illius ima potuerint peruenire. Nulla in nauigando syderũ obseruatio, vtpote vbi septentriones nequaq̃ aspiciuntur, Vergiliæ nunq̃ apparent, Lunã ab octaua in sextamdecimam tantum supra terrã vident. Lucet ibi Canopos sydus clarum & amplissimũ, Solem orientẽ à dextra habẽt, occidentẽ à sinistra habent. Sub Claudij adhuc principatu æs signatũ ignorabant, Pecunia maxime stupuisse traduntur, q̃ signata disparibus foret vultibus, parem tamen haberet modũ ponderis. Excedunt hoĩes corporũ magnitudine alios omnes, Crines fusco imbuunt. Cæruleis oculis, atroci visu, terrifico sono vocis, quibus immatura mors est. In annos centum çuũ trahunt, Aliis omnibus annosa ætas, & penè vltra humanam extenta fragilitatem. Nulli aut per diem aut ante diem somnus. Noctis partem quieti destinãt, lucis ortum vigilia anteuertunt. Ædificia modicè

Alexandri Magni virtus.

Insula ab Onesicrito reperta.

Taprobanę ambitus.

Mare vadosum.

Canopos sydus.

Taprobanę homines.

ab humo tollunt. Annona semper eodem tenore est, vites nesciunt, Pomis abundant. Colunt Herculem.

Rex suffragio creatur

Rex liberis carere debet.

In regis electione nō nobilitas prævalet, sed suffragiū vniuersorum, populus enim eligit spectatum morib⁹ & inueteratæ clementiæ, & iam annis grauem. Sed hoc in eo quæritur cui liberi nulli sint. Nam qui pater fuerit, etiam si vita spectatus est, non admittitur ad regendum, at si forte dum regnat pignus sustulit, exuitur potestate. Idq; eo maxime custoditur ne regnum hæreditarium fiat, deinde etiam si rex maximam præferat æquitatem, nolunt ei totum licere. Quadraginta rectores accipit, ne in caussis capitum solus iudicet, & sic quoq; si displicuerit Iudicatum ad populum prouocatur. A quo datis Iudicibus septuaginta, fertur sentētia, cui necessario adquiescitur. Cultu rex dissimili à cæteris vestitur. Quòd si etiam ipse in aliquo peccato argutus sit, ac conuictus, morte mulctatur. Non tamen vt cuiusq; attrectetur manu, sed consensu publico rerum omnium interdicta ei facultate etiam colloquij potestas punito denegatur. Culturæ student vniuersi, venatibus indulgent, nec plebeias agunt prædas, quum Tygrides & Elephanti tantum requirantur. Maria quoque piscationibus inquietant, marinasq; testudines capere gaudent, quarum tanta est magnitudo vt superficies earum domum faciat, & numerosam familiā non arcte receptet. Maior pars Insulæ huius calore ambusta est, & in vastas deficit solitudines, latus eius mare alluit peruiridi colore, fructicosum adeo, vt Iubę arborum plerunq; gubernaculis atterantur. Mirantur aurum, & ad gratiam poculorum oīm gemmarum adhibent apparatū. Secant marmora testudinea varietate. Margaritas legunt plurimas maximasq;. Et hæ sunt gentes, hæ nationes, quarum mores, ritus, & instituta ab historiographis ipsis passim celebrata sunt, & potissimum quæ potuerunt aliqua sui excellentia & dignitate ad cognitionem nostram peruenire. Permultas adhuc esse fateor, quæ à me aut prætergressæ sunt, aut partius attrectatæ: quum de illis scribere non plura po-

Iudiciorū pulchra institutio.

Rex peccās morte mulctatur.

Gentis studia.

Testudinū Marinarū magnitudo.

Conclusio libri.

Excusatio Autoris.

tui quàm inueni, vt qui apud eas non fui, nec cognoui, neq; qui omnium conscius esset (præter immortalem deum) dicere satis posse existimaui. Ipse enim solus est qui nouit omnia, & solus qui potest. Ipse est qui prima ipsius orbis fundamenta in orbem coniecit, & immensi maris aditum & semitam mortalibus patefecit: quiq; vitæ huius commoditates omnes, diuitias, dignitates, honores præstitit: quive sydera discernens, vnicuique quam voluit sortem tradidit: quibusdam enim vt terram colerent, atq; inde sibi diuitias & opes compararent: aliis autem vt pelago acti, aut piscarentur sibi victum, aut mercimonia commutarent: aliis vt scientiæ & philosophiæ studiis se dederent, atque inde honores aucuparentur & laudes. Multis etiam vt cæteris præessent, iuberent & imperarent. Ideo nō mirandum, si homines variam inter se non solum fortunam, sed etiam naturam, mores & viuendi ritus sint consequuti: quum videmus regiones & loca eā quoque varietatem adepta, postquam vna quidem lacteos homines pariat, alia subalbidos, alia fuscos, alia prorsus adustos, aut similes multis floribus, quales Assyria generat. Sic enim statuit Deus, vt homines varij quoq; ingenij, & multiformis animi ac industriæ, quemadmodum & cætera, nascerentur, atq; vt vnusquisque sua contentaretur sorte.

Deus solus oīa nouit & potest.

A deo cuiq; sors sua cōcessa.

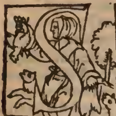
Vnde morū diuersitas.

Tribus Libris absolutum opus, Aphricam, Asiam, & Europam describentibus.

De regionibus

SEPTENTRIONALIBVS, earumq́ue gentiũ ritibus, veterum scriptorum seculo ferè incognitis.

DE SCHONDIA.

Chondiam, tabulæ aliquæ Germaniæ particulares Schondenmarchiam, siue Schondaniam, id est, amœnam Daniam vocarunt. Plinius aliquo loco Scandiã, alio rursus Scandinaniam) si fides tamen exemplaribus est,) nominauit, sed mansit illi Schondiæ nomẽ, quod amœnitatem (siue vt verbum reddam) pulchritudinem significat, quoniam cœli beneficio, telluris obsequio, portuum & emporiorum commoditate, maritimis opibus, lacuum & fluminũ piscatione, venatione nobilium ferarum, auri, argenti, æris, & plumbi inexhaustis venis, coloni industria agro exercendo, oppidorum frequentia, ciuilibus institutis, nullæ cedit beatæ regioni.

Schondiam veteres Latini & Græci ferè incognitam habuerũt: argumento est, quòd istic terrarum zonam frigidam perpetuis damnatam niuibus, omnisq́ue animantis impatientem dixerunt magno consensu. Pauci modo eius mentionem tanquam habitatę fecerunt, inter quos Plinius. Quarum clarissima (inquit libro quarto) Scandinania est, incompertæ magnitudinis, portione tantum eius quod sit notum, Hillenionum gente quingentos incolente pagos, quæ alterum orbem terrarum eam appellat, nec est minor opinione Eningia. Hæc Plinius. Alij Plinio etiam antiquiores, fortunatas terras, & homines macrobios, atq; omnium iustissimos mortalium sub hoc terrarum tractu posuerunt.

Itaq;

Itaque non aliis terris veniunt pelles nobilium ferarum præstantiores Sabellæ, quibus in orbe nostro pretium prope immane, & æstimatio secundum aurum & gemmas in regio instrumento est, inde exportantur. Et quod miremur, non alio quàm hyemis tempore electione venantur, quoniam tunc pilus densior est, & cutis fidelius hæret.

Circumscribitur autē Schondia ab occidente oceano Hyperborico à septentrione, terra incognita, ab oriente parte Russiæ albæ & mari Balthio: à meridie Gothano sinu, & parte Daciæ.

Complectitur vero imperia regia tria, Noruegiā, Sueciam & Gothiam. Dinastias vero quæ regibus parent. xxxvij.

DE GRONLANDIA.

GRonlandia interpretatur virens terra, sic dicta ob insignem prouentum pabuli. Cuius & pecoris quāta sit copia hinc licet spectare, q̄ sub tempore quo ad eos nauigatur componunt promercales ingentes strues butyri & casei, vnde etiam coniectamus terram non esse asperam montibus.

Episcopales Ecclesias duas habet, sub ordinatione Nidrosieñ. Vni datus est his proximis annis Præsul, suffraganei tantū titulo, quoniā dum Metropolis negligentius intendit illic directioni religionis, propter locorum distātias & difficiles nauigationes. Populus ferè est relapsus ad gentilitatē, alioqui ingenio mobilis, & magicis artibus impensè deditus.

Ferūtur magicis carminibus ciere tempestates maris, & inuoluere periculis peregrinas naues quas sunt prædaturi. Ipsi enim corteis & subtilibus nauigiis vtuntur, tutis à quassatione maris, & scopulorum. Ad hunc modum laborantes, alias adoriuntur.

Gronlandiæ descriptio sic habet: Latus eius orientale Noruegiam respicit, ad Occidentem & Septentrionem terminatur incognito fine terrarum & marium.

DE ISLANDIA.

ISlandia, id id, glacialis terra, hæc est Tyle, nulli veterum non celebrata.

Tylenses contentissimi dicuntur à Saxone Grammatico.

Religione sunt Christiani. Propriam scripturam habent, vt tota Scondia.

Res memorabiles maiorum & sui temporis conscribunt & celebrant cantibus & rithmis: denique scopulis & promontorijs insculpunt, vt nulla nisi cum naturæ iniuria intercidant apud posteritatem.

Situs insulæ extenditur inter Austrum & Boream, ducentorum prope schœnorum longitudine.

Ipsa multa sui parte est montosa & inculta. Qua autem parte est plana, præstat plurimum pabulo, tam læto vt pecus depellatur à pascuis, ne ab aruina suffocet.

Præterea, insula est prædicanda insolitis miraculis: Rupes siue promontorium est quod æstuat perpetuis ignibus instar Ætnæ. Is locus est carcer sordidarũ animatum. Glacies etiã certa appellitur littori magnis molibus, cuius si crusta adseruetur quanuis magna diligentia, tamen dispar statim atque reliqua eius generis glacies recedit à promontorio in altum.

Comperiuntur illic spiritus se exhibentes manifestos humanis ministerijs. Submersorum siue alio violento casu eiectorum spectra sese offerũt congressibus notorum hominum, tam manifesta vt tanquam viuentes accipiantur ab ignaris mortis illorum data dextera, nec deprehenditur error, priusquam spectrum dispareat.

Incolæ plurimum præsagiunt fata principum.

Ciuitates in ea mediterraneę sunt: Holen Episcopalis, & Scalholten etiam Episcopalis.

DE LAPONIA.

LAponia dicta est à populo quo habitatur. Vocãt vero Germani Lapones, eos qui parũ idonea rei

præsen-

præsenti dicunt & faciunt, quos Romana lingua di-
cet(puto)ineptos,insulsos,bardos.

Sunt vero Lapones staturæ modicæ & corpore
vsqueadeo agili,vt accincti pharetra & arcu,transmit
tant sese per circulum diametri cubitalis.

Pedestri pugnant arcu armati vt ferè Tartari.

Artem iaculandi docentur à pueris, vtq; antiqui-
tus apud Baleares, sic apud Lapones ætate nostra pue
ro non datur cibus priusquam attigerit sagitta propo-
situm signum.

Veste vtũtur stricta,& toti aptata corpori,ne quid
impedimenti faciat operi.

Hyeme vtũtur veste pellibus integris Phocarum
siue vrsorum artificiose laboratis,eas modo astringũt
supra caput,soliq; oculi patẽt,corpore reliquo toti con
tenti sunt,quasiq; in culeum insuti, nisi quòd hæc ex-
pressa per membra omnia ad commoditatem non ad
pœnam laborata sit. Hinc puto temerè creditum esse,
ꝙ sint corpore hirsuto instar brutorum, pars ita refe-
rentes ob ignorantiam,pars ob voluptatem,quam in-
dè pleriq; capiunt,vt supra fidem rerum dicant omnia
cõperta sibi apud remotas terras.Sic vero arte et indu
stria muniti Lapones perferũt foris hyemes & Aqui
lones,& omnem iniuriam à cœlo.

Domos non habent,sed tabernacula quasi castren-
sia,mansionesq; sæpe transferunt.

Amaxobij sunt,venationibus plurimũ student,fe-
rarum quoq; tanta copia est,vt passim cedantur.

Nefas est mulierem exire tabernaculum,ianua qua
vir eo die est ad venationem profectus. Etiam reli-
gio est ne manu contingat feram captam,sed vir porri
git mulieri veru præfixum quantum illi carnis imper-
tit. Agrum non colunt.

Terra serpentem non fert,sed culices illic sunt gran
des & infesti.

Pisces capiunt plurima copia, hocq; prouentu vi-
uunt Ichthiophagorum Æthiopum more, atq; vt hi
feruore nimio,sic illi frigore exponunt pisces & edo-

 mant

mant in farinam. Tantum deniq; supereſt capturæ, vt eius plurimum condant in Cetarijs, et exportent in vicinas terras Northbothniam & Ruſſiam albam.

Nauigijs vtuntur nullis clauis, ſed neruis & viminibus compaginatis. His per rapidiſſimos fluuios inter montes Laponiæ deferuntur, æſtate nudi vt in periculo enatare valeant, & colligere ex naufragio merces.

Pars artificia exercent, pingunt acu ad delicias, & faciunt veſtes intextas auro & argento.

Qui ad vſum quippiam artis repererint, & qui receptum ab alijs excoluerint, honorantur publicè, videlicet, veſte donantur cui ſit intextum argumentum excultæ artis, atque hoc inſigne in familia manet ad poſteritatem.

Naues, dolia, et omne inſtrumentum domeſticum probe fabricant, & exportant in viciniam.

Commercia permutatione & pecunia agunt, mutuo conſenſu tantum, & nullo ſermone communicato, atque iſtud non propter ingenij inopiam, & mores brutos, ſed quòd linguam habeant peculiarem, & ignotam vicinis.

Gens validiſſima eſt, & diu libera fuit, & arma ſuſtinuit Norduegiæ, Sueciæq;, donec conceſſit tandem ſub imperium, & tributum pendit pretioſas ferarum pelles.

Præſidem eligunt proprijs arbitrijs, quem Regem vocant, verum Rex Sueciæ ius adminiſtrationis donat. Is veſte rubra induitur, hoc eſt ipſi inſigne regium.

Deniq; populares veniunt in Sueciam pro cognitionibus dubiarum cauſſarum.

In itinere hoſpitium aut omnino tectum non ſubeunt, ſed agunt noctes ſub diuo.

Equos nō habēt, ſed eorū loco feram domant quā ipſi Reen dicūt. Hæc eſt fera iuſtę magnitudinis multæ, pilo propè aſini hirſuto, vngulas habet bifidas, & cornua ramoſa inſtar cerui, ſed humiliora & ramis rariori

rioribus. Equitem dorso non fert, sed antilena imposi ta iungitur vehiculo. Assequitur viginti quatuor horarum spatio centum quinquaginta milia passuum, siue schœnos triginta, quod ipsum spatium dicunt lingua patria ter mutare horizontem, hoc est, ter contingere signum quod eminus postremum prospexerint: quod certè indicium est magnæ cum pernicitatis, tum magnarum virium feræ, quę in tantum spatium cursu sufficit, etiam vbi interim pabuletur. Hanc historiam putarim veteres quoq; agnouisse, sed obscura et dubia quasi fama exceptam, siquidē aiunt Scythas quosdam equitare ceruos.

Religionem Christianam neq; sequuntur, neq; etiā refugiunt, tanq̄ Iudaico odio in eam offensi, sed subinde admittunt in gratiam regum quibus parent. Etiam quo minus plures sint Christiani, culpa nōnulla est prę sulū, qui aut hāc curā instituendę gētis abiecerunt, aut fidem Christi illic adolescentem euilescere rursus fece rūt, dum sub eius fidei prætextu sua etiā vectigalia sub inferre genti voluerunt, intolerabili exemplo nō his locis magis q̄ orbi omni Christiano, vt quod acerbissimas trahere defectiones solet.

Is status est religionis apud Lapones, tamen suopte & à maioribus recepto instituto sunt idololatræ. Et quod mane animantis occurrit procedenti, ex eo capit omen euentus diei, & idem in diem colit.

Statuas etiam lapideas erectas in montibus pro Diis habent.

Fœderant coniugia, ea auspicantur in igne & silice, mysterio coniugali tam apto, (vt putant) vt eo nihil sit aptius. Vt enim silex latentem in se ignem habet qui concussione emicat, sic in vtroque sexu est recondita vita quæ tandem profertur mutua copula in prolem viuentem.

Præterea incantatores sunt perefficaces. Magicos nodos tres nectūt, pendentes à loro: vbi vnū soluerint cient ventos tollerabiles: vbi alterum vehementiores: vbi tertium, mouent apertam tempestatem, quem

admodum & veteres fulmina eliciebant. Ea arte isti vtunt in nauigātes ex arbitrio, ita vt his fauere vel minus visum fuerit, ita sistūt & mouēt flumina et maria.

Faciunt quoque è plumbo iacula magica, breuia ad modum digiti, ea emittunt per quantuis distãta loca in eos de quibus vindictam expetunt.

Hi oborto carcinomate á crure vel brachio intra triduum vehementia doloris exanimantur.

Sol occidit illis locis, & ducit noctem vnam, continuam, perpetuā, per tres ferè mēses brumæ: per quos quidem tres menses non habent lucem, nisi qualē crepuscula, clarissima quidem: sed in paucissimas horas, qualesq; lunares splendores faciunt. Itaque diem quo sol ad hemisphærium redit, festum habent, & ducunt lætitiam solenni festiuitate.

DE NORTVEGIA.

NOrtuegia, id est, septentrionalis via. Fuit regnum hoc aliquandiu admodum florēs, & imperium tenuit per Daniam & Frisiam & latè per Insulas, donec domesticum imperium per hæreditariam successionem administratum fuit. Postea sub interregno, consensu procerum institutum est, vt reges per electionem susciperentur, arbitrati eos hoc æquius administraturos regnum, quo minus forent confirmati per nouitatem. Sed euenit dum quisq; vt opibus, ambitione, & fauoribus affinitatis præstitit, ita in spem maiorem venit regni assequendi, vt factionibus distraherētur, seseq; etiam inferrent ad occasionem capiendi regni externi, qui adiuuarent & destituerent partes cōcertantes, vt visum sibi è re fuit. Itaq; est hoc tempore sub potestate Danorum. Hi non legitimos modo reditus & tolerabilia vectigalia imperant, sed omnia cōmoda transferunt in Daniam.

Hæc fortuna est Nortuegiæ, neque ipsa ædificia vrbium suam amplitudinem & dignitatem veterem tueri possunt, nec spes est status reparandi. Publici enim conuentus in rem non admittuntur, nemo ex arbitrio suo referre audet, aut opere tentare, incertus de omni

um

um consensu. Adhuc difficultatem accedit qualitas locorum, habet enim Dania in potestate nauigationes omnes Nortuegianas, neque hæc exercere mare potcit, neq; exportare merces, hoc rege holte. Præterea à cœlo, â tellure, â mari nequaquam humilis aut parum felix existimata.

Hæc mittit in reliquam Europam piscem ex genere Asellorum, frigore induratum & extentum in fustem, vnde & eum Germani dicunt stocuisch. Captura eius laudatissima est Ianuario, quando superest frigus vt induretur, & qui clementioribus mensibus fuerunt capti marcescunt, neque sunt idonei vt exportentur.

Occidentale eius littus totum, infestum est verno tẽpore balænis vastæ magnitudinis, adeò quòd ad centum perueniunt cubitos. Hæ tunc gregatim conueniũt ad prolificandum. Naues vel quæ in earum corpora vel in vortices aquarum quos hæ faciunt instar Charybdis agitatione sua delatæ fuerunt, periclitantur. Remedium est autem nauigantibus castoreum dilutum aqua, & in mare effusum. Hoc tanquam aconito petitus grex balęnarum, totus repente dissipatur & in profundum fertur. Rugiunt horrendum. Spiracula duo habent in summa fronte patentia ad cubiti proceritatem, hæc tecta sunt folliculo, respirantes efflant vndas in modum densi nimbi. Spina dorsi reperitur continens amplexu vlnas tres, internodia singula vnam. Longæ minus cubitis sexaginta condiuntur in acetariis. Maiores inutiles cibo sunt propter non domabilem asperitatem.

Est super Australi ripa omnium ecclesiarum per Nortuegiam, Islandiam, Gronlandiam, & insulas adiacentes metropolis, Nidrosia. Fuit nobilis in primis ciuitas sub florente Nortuegiæ imperio, continens in ambitu parochias (quasi dicas regiones vrbis) viginti quatuor, nunc in vici formam redacta est. Vocatur lingua Germanica Trutheym, quasi Druidum domicilium. Extat hodie ecclesia cathedralis argumentum ve-

teris

teris fœlicitatis, cui magnitudine & laborati lapidis artificio par opus non est sub orbe Christiano. Crepido circũ altare corrupta fuit incendio, ea reparabatur eo tempore quo ista scriberemus. id fuit circiter M. D. X X X. In quam quidem crepidinem reparandam impensæ imputantur ad septem millia aureorum. Atque á tantilla parte æstimatio præstantiæ fiat templi totius.

Tractus totus littoralis Nortuegiæ est mitis, mare non conglaciatur, niues non diu durant

Habet etiam terra hæc pestem peculiarem, quam Leem vel Lemmer vocant patrio sermone. Hæc est bestiola quadrupes, magnitudine soricis, pelle varia. Hæ per tempestates & repentinos imbres decidunt. Incompertum adhuc vnde, an ex remotioribus insulis & huc vento delatę, an ex nubibus feculentis temere natæ deferantur. Id vero compertum est, ꝙ statim atq; deciderunt reperiũtur in visceribus herbæ crudę nondum concoctæ. Hæ more locustarum depascuntur omnia virentia, & quæ morsu tantum attigerint, emoriuntur virulentia. Viuit hæc pestis donec non gustauerit herbam renatam. Conueniunt quoque gregatim quasi hirundines auolaturæ, sed stato tempore aut moriuntur aceruatim cum lue terrę, ex quarum corruptione aër fit pestilens, & afficit Nortuegos vertigine & icterisi, vel ab aliis bestiis dictis Lefrat consumuntur vnde pinguescunt & reddunt pelles aliquanto laxiores humana mensura.

Est in ea lacus Mos, in cuius medio insula Hoisuuen. In eo lacu apparet ostentum, Serpens miræ magnitudinis, qui (vt Cometæ orbi reliquo) sic is portẽdit Nortuegiæ mutationem rerum. Visus est recentissimè anno salutis Millesimo quingentesimo vigesimo secundo altè eminens super aquas, conuolutus in spiram, existimatus est coniectura collecta procul visu cubitorum quinquaginta, & fuit sequuta eiectio Regis Christierni.

Sunt in eadem præter cæteras, insulæ tres: Lofoth,

Langanas & Vastral. Inter has mare appellatur Muscostrom, id est, æstus: hic mare sorbetur intra cauernas accedente fluxu, & reflatur refluxu, quanto maximo impetu deferuntur torrẽtes. Nauigatur hoc mare donec inferius est faucibus scopulorum, & qui iniquo tẽpore interciderint, feruntur præcipites in voraginem. Naufragiorum reliquiæ perrarò redduntur, & si quãdo redduntur, reperiuntur robora attrita collisione scopulorum, vt lanugine quasi obducta videantur. Hæc est potentia naturæ, fabulosas Symphlegadas & formidatam Malæam, & Siculam Charybdim, & omnia miracula superans, quæ naturã efficere reliquo mari compertum mortalibus est.

Insulæ circum Norduegiam lætissimi pabuli sunt, & non prius mense Nouembri reducunt pecus in stabula, in plerisqꝫ etiam hybernant.

Sũt in ea castra, oppida & ciuitates, præcipuę Wardhus, id est, speculatoria domus, castrum validissimum & præsidium impositum Laponibus: Mæcur oppidum, Bombgãg oppidum. Scyttũgzberg oppidum, Reoh castrũ, Nidrosia ciuitas metropolis: de qua supe rius: Bergis ciuitas episcopalis, Monasterium beatæ Brigittæ. Staffanger ciuitas episcopalis, Conspergh castrum et emporium, Akershus castrum, Asloia episcolis, Varne monasterium, Saltzburgum emporiũ, Cõgelle emporium, Bohus castrum munitissimum, super Boreale latus ostiorum Trolheræ fluuiij. Is fluuius tãto frigore decurrit, vt per schœnos tres audiatur. Castrum regium, Vermelandia ducatus, Hammaria ciuitas episcopalis, Edzwald castrum, Sderhen castrum Hoff castrum, Olaffzburgum castrum, Stenwicholin castrum.

DE SVECIA.

SVecia regnum est diues argenti, æris, plumbi, & ferri, frugum, pecoris, & prouentu immenso piscium ex fluminibus, lacubus, et mari, venationibus quoque ferarum.

Est in ea Stocholin vrbs magna, Regia & emporio

porſum Suecorum, munita natura & arte, ea ſita eſt in paludibus inſtar Venetiarum: inde ſortita nomen q̃ ſita in aquis fundamenta ſint palis ſtabilita. Mare eam ingreditur duobus ramis, tam largis aquis vt naues onerariæ extenſis velis & toto onere inuehantur.

Angermanniæ ducatus tenet ſeptentrionalia ad confinia Laponiæ: eius tractus eſt totus ſyluoſus, & ibi in præcipuis feris venantur Vros & Biſontes, quos patria lingua dicunt Elg, id eſt, Aſinos ſylueſtres, tan-tæ proceritatis vt ſummo dorſo æquent menſuram hominis porrecti in brachia elata. Midelpathia ducatus eo auſtralior, poſt quem Helſingia ducatus, Geſtricia ducatus, Fieringia ducatus, Vpſalia ciuitas metropolis. Hic conditum eſt corpus Erici regis & Martyris. Coperdalia ducatus, id eſt, cupri vallis, poſt Lemptiã ducatum ad auſtrum. Sub hoc ſunt Dalecarli, gens potens armis.

Poſt hũc Veſtralia ducatus priore auſtralior, Oplãdia ducatus, vmbilicus totius Schondiæ.

Veſtrorors vbrs epiſcopalis, inſignis magnitudine & arce munitiſſima.

Super boreali littore lacus Meler fuit olim vrbs magna, & quæ armaret quatuordecim milia hominũ, nunc bellis redacta eſt in oppidi formam.

Totus tractus Oplandiæ habet foſſiones argenti, cupri & chalybis.

Sudermannia Ducatus, tenet auſtraliora lacus Meler.

Strengenes vrbs epiſcopalis. Hic conditum eſt corpus Eſchilli epiſcopi & martyris.

Nicopia, vrbs inſignis munitiſſima arce.

Telge oppidum ſuperauſtrali parte lacus Meler. Hic conditum eſt corpus Beatæ Ragnildis Reginæ Sueciæ.

Neritia ducatus, cuius alumna & princeps fuit beata Brigitta.

Inſulæ & ſcopoli adiacent Sueciæ, quæ Oonæ à veteribus dicuntur, manetq; eius nominis ratio hoc etiã

tem-

tempore. Est enim in his innumera copia auium, incolæq; proximi littoris adnauigant mense Maio, dũ aues incubant & prædantur oua, condiuntq; sale, & seruãt in multum tempus ad cibum.

DE GOTHIA.

Gothia interpretatur bona Dei quoq; appellatio lingua Germanica est Goth, id est, bonus. Gothi quo tempore sobolem emiserint ad nouas quærendas sedes, & quando Meotidis & Asiç littora occuparint, nullis veterum (quod ego compertum habeam) meminerunt. Fuerunt autem cogniti ex eo tempore quo Romani imperium per Illyridem ad Danubium vsq; promouerunt. Atq; adeò ab ætate Cæsaris dictatoris & Octauij Augusti maximè inclaruerunt, bellis gestis super Danubio imperij limite, tamen sub hac etiã claritudine quæ Gothia esset, & quo terrarum loco sita vndeq; Gothi oriundi essent, ad hanc ferè ætatem ignoratum est.

Terminatur hæc à septentrione fine australi Sueciç, ab occidente reliquis Nortuegiæ montibus, qui sunt à Sueciæ limite ad Trolhetæ fluuij ostia. A meridie & oriente terminatur mari.

Loca eius insigniora sunt hæc: Lodhusia portus & emporium, waldburgium vrbs insignis arce munitissima, Halmstadt, Helsinburgum vrbs arce insignis. Landscrona, Malmogia portus & emporium, Rochnabij, Anscher, Calmaria vrbs magna, portus & emporium. Habet arcem, quæ operum magnificentia certat cum arce Mediolanensi, Stegholin, Sudercopia emporium et portus. Nortcopia, Lidecopia ciuitas super lacu Vener. Tingualla oppidum super eodem lacu. Hic sunt fossiones ferri optimi. Ianocopia clarum oppidum, Vastena oppidum, insigne monasterio & conditoriis beatarũ Brigittæ viduæ & filiæ Catharinæ, Echesio oppidum

Huetlandia oppidum, Dalia ducatus, Vermelãdia ducatus.

VESTROGOTHIA ducatus.

Eius ciuitates sunt: Scaris, Varnen, in qua est insigne monasterium ordinis S. Benedicti, vbi sepulturę veterum regū. Falcopia, habet nomen á nondinis equorum qui hic venduntur. Kindia comitatus.

OSTROGOTHIA ducatus.

Sunt in eo ciuitates: Schemingia, hic condita sunt corpora beatarum virginum Ingridis & Mechtildis, Lincopia ciuitas episcopalis. Aduith vicus, in quo sunt fodinæ ferri & æris.

HALLADIA ducatus, & in eo ciuitates, Væ, Lundis metropolis.

SMALANDIA ducatus.

TNISCHIA ducatus.

VERENDIA ducatus, & in eo Vexio ciuitas episcopalis.

BLECHINGIA ducatus, & sub eo ciuitates; Cronabech, Westerwich.

VISBI ciuitas Gothiæ. Emporium fuit antiquū, celeberrimum, instar eius apud Genuam Ligurum. Postea Danorum & Moschorum piraticis excursionibus afflictum, desertum est. Extant hodie ruinæ testantes veterem claritatem. Fuerunt hoc loco prima statiua Gothorum, qui Meotidem occuparunt. Est hodie fertilitate agri & arce & monasteriis insignis. In reliquis est cœnobium ordinis S. Benedicti, apud quos est bibliotheca circiter duum millium & authorum & Codicum veterum.

DE FINLANDIA.

FInlandia, dicta est pulchra terra, vel vt significantius dicam, fina terra, quomodo finum aurum, finū argentum vulgò dicunt. Plinius Eningiam vocat, quod ipsum nomen singularem notat, quod terra sit eximiæ fertilitatis. Idem Plinius visus est eam appellasse Finnoniam, pro quo corruptè legunt Pannoniā. Certe hodie quoque sinus Finnonicus á Finlandia appellatur.

Habuit Eningia antiquitus titulum regni, tanta est eius amplitudo, nunc titulum Dinastiæ, tenetque eam

Scla

Sclauonum gens & lingua.

Fuit superiori ætate ritus Græci, donec dominum habuit Moſchum: hoc verò tempore ſub rege Sueciæ exiſtit, & cōmunionem occidentalis eccleſiæ tuetur.

Vina Hiſpanica inferuntur multa copia, & quo ea gens ad plurimā liberalitatem & hilaritatē vtitur.

Terminatur à Septentrione linea Auſtrali Oſtrobothniæ, & per montes extenditur, Ab occidente mari Finnonico.

Loca eius inſigniora hæc ſunt: Guſta caſtrum, Albo ciuitas, Rasburgum, Viburgum, Nouum caſtrū, Satacundiæ ducatus, Domus regia caſtrum, Achas, Huittis, Pirchala, Saſtamala, Kiiri, Tauaſtiæ ducatus, Pelchene, Sexmeche, Hauo, Hactolo, Ianacala, Vano, Lampis, Hotola, Itamal, Padas, Iochi, Iemſe, Siſmes, Karelia ducatus, Sagholax, Lapaueſi, Ieskes, Egrepe, Semingia, Iochas, Kiuando, Nikirkia, id eſt, noua Eccleſia, Vekelax, Pittis.

NORDFINLANDIA, id eſt, Borealis Finlandia ducat⁹, Agreminne, Vermo, Agero, Nouſis, Moſcho Tetola, Reiſa, Nikirkia, Ioki, Ragna, Poyte, Toueſala, S. Catherina, Vemo, S. Martinus, Pikke.

SVDERFINLANDIA, id eſt, Auſtralis Finlandia ducatus, Pargas, Kymitte, Nadental, id eſt, Vallis gratiæ, Kymittele, Sain, Nau, Pemara, Corpo, Halikko, Vſchele, Bierno, Permo.

NILANDIA, id eſt, Noua terra ducatus, Tenala, Berga. Payo, Karis, Sybo, Victes, Loyo, Helſnigia, Ingoa, Eſpoa, Kirkiolech.

Hactenus de Regionibus Septentrionalibus.

De Moluccis

INSVLIS ATQVE ALIIS

pluribus mirandis, quæ nouissima Castellanorum nauigatio Sereniss. Imperatoris Caroli V. auspicio suscepta, nuper inuenit: Maximiliani Transsyluani ad Reuerendiss. Cardinalem Saltzburgensem Epistola lectu perquàm iucunda.

Euerendissime ac Illustriss. Domine, Domine mi vnice humil. commen. Rediit his diebus vna ex quinque illis nauibus, quas Cæsar superioribus annis dum Cæsareæ Augustæ esset, in alienum & tot iam seculis incognitum orbem miserat, ad inquirendum insulas, in quibus aromata, perueniunt. Nam licet Lusitani Portugallenses ex aurea Chersoneso, quam nunc Malacchen putamus, magnā vim eorum ad nos deferant, nihil tamen Indiæ illę suę præter piper gignunt. Reliqua enim vt cynamomum gariophilum & myristicam nucem quam muscatam, & operimentum eius, quē florem muscatæ vocamus, sed suos Indos ex longinquis atq; adeo nomine tantū cognitis insulis aduehi certum est, nauibus nullo ferramento, sed palmarum foliis duntaxat compactis, quarum vela rotunda sunt, & hæc quoque ex vimine palmarum contexta. Hoc genus nauium iuncas appellāt, vnico tantum vento secundo aut aduerso agi solitas. Nec mirum, quum hæc omnibus ferè seculis nostris mortalibus incognitæ fuerint. Nam quæcunq; hactenus de aromatum huiusmodi natiuo solo à priscis autoribus prodita legimus, partim prorsus fabulosa sunt partim

partim à veritate tam aliena, vt etiam regiones illæ vbi ipsi aromata gigni prodidére, ab iis oris vbi nũc ea nasci compertum est, paulo minus distent quàm nos ab eis seiungimur. Nam vt reliqua omittam, tradidit Herodotus alioqui clarissimus autor, cynamomum in auium nidis reperiri, in quos volucres illud ex longissimis regionibus, & præsertim Phœnix (cuius nidum nescio quis vnquam viderit) detulissent. Plinius verò qui certius aliquid afferre posse sibi videbatur, quod iam ante ætatem suam, tum Alexandri Magni tum aliorũ classibus multa illustrata fuissent, tradit cynamomum gigni in Æthiopia Troglodytis connubio commixta. Quum nunc compertum sit cynamomum longissime ab omni Æthiopia gigni, & maxime Trogloditarum, hoc est, in speluncis subterraneis habitantium. Nostris autem qui nunc rediére, quibus nihil tam cognitum erat quàm Æthiopia, necessarium fuerat, priusquam has insulas repererint & huc redierint, vniuersum orbem idq; sub amplissimo pierumq; parallelo circuire: quę nauigatio cum & admirabilis habeatur, & nostra superiorumve ætate vlla, non modo non inuenta, sed nec vnquam tentata fuerit: statui & cursum eius & totius rei seriem R. D. T. quàm verissime scribere. Curaui enim mihi & à duce classis & à singulis nautis qui cum eo rediére, referri omnia diligentissime. Retulerunt autem & Cæsari, & aliis multis singula quidem ea fide & synceritate, vt non modo nihil fabulosi afferre, sed fabulosa omnia alia, veteribus autoribus prodita refellere & reprobare narratione sua viderentur. Nam quis Monoscelos seu Scyopodas, Scyritas, Spitameos, Pigmęos & multa huiusmodi mõstra potius quàm homines esse crediderit. Cũ & à Castellanis in occidente per meridiem & à Portugallensibus in orientem velificantibus tot loca vltra tropicum Capricornum quæsita, inuenta, lustrataq; fuerint: ab his autẽ nostris, reliquus vniuersus orbis nauigatione nunc perágratus sit, neq; tamen vnquam de huiusmodi monstruosis homini-

bus certi quicquam audiri potuerit, credi debet ea omnia fabulosa & mendacia esse anilia, nullo certo autore per manus quodammodo tradita. Sed ne ego cui totus nunc orbis peragrandus est, in orationis meæ exordio nimium digrediar, ad rem venio. Cum hinc ante annos ferè triginta Castellani in occidente, Portugallenses autem in oriente nouas atque incognitas terras perquirere cœpissent, ne alter alteri impedimento essent, partiti sunt duo hi reges inter se terrarum orbem summi Pontificis, puta Alexādri sexti auctoritate, hac ratione, vt ab insulis Hesperidum, quas nunc promontorij seu capitis viridis appellant, recta in occidentem tercentum sexaginta milliaria, quas Leucas vocant, linea versus Arcticum, & altera versus australem polum protenderetur, quóad rursus coirent, orbemque in duas partes æquales diuiderēt. Et quicquid incognitæ terræ in parte orientali detegeretur, hoc Portugallensibus cederet: quicquid in occidentali, Castellanis.
Hinc factum est, vt Castellani per meridiem in occidentem semper nauigauerint, & ibi continentem terram amplissimam, insulas verò maximas & innumeras auri & margaritarum aliarumque opum diuitias, & nunc postremo ingentem vrbem mediterraneam Tenosticam in lacu quodam Venetiarum more sitam inuenerint. De qua multa & magna, vera tamen, Petrus martyr memoriæ prodidit, auctor circa rerum fidem quàm elegantiam sermonis accuratior. Portugallenses verò, per meridiē et litora Hesperidum Ichthyophagorum Æthiopum ęquinoctialem & Tropicum Capricorni prætereuntes, in orientem nauigauerunt, & multas maximasque prius, incognitas insulas, atque adeò Nili fontes & Troglodytas inuenerūt. Illinc per Arabicum & Persicum sinus in Indiæ littora intra Gangem, vbi nunc maximum emporium idem & regnum est Calicuticum, delati sunt. Hinc ad Taprobanen quam nunc Zamaram vocant nauigarunt. Nam vbi Ptolemæus, Plinius, & reliqui Cosmographi, Taprobanen posuére, nulla nunc est insula, quæ vlla

ratione

ratione ea esse aut credi possit. Inde ad auream Chersonnessum vbi nunc Malaccha celeberrima vrbs & maximum orientis emporium situm est peruenerũt. Ex hac sinum magnum ingressi sunt, ad Sinarum vsque populos, quos nunc Schinas vocant, vbi candidam gentem & ciuilem satis repererunt, Germanis nostris similem. Credunt Seres & Scythas Asiaticos eousque protendi. Et licet incertus quidam rumor peruagaretur Portugallenses in orientem eousque progressos, vt limitibus suis transcensis in Castellanorum terminos venerint. Malaccham & sinum magnum intra nostros fines contineri, omnia tamen dicta potius quàm credita fuere, donec ante quadriennium Ferdinandus Magellanus Portugallensis vir clarus, & qui multis annis Portugallensium nauium præfectus, oras totius orientis peragrarat. in odium Regis sui, quem in se ingratissimum querebatur, & Christophorus Haro frater soceri mei, qui ex Vlyssipone, quam vulgò Lisbonam vocant, per suos multos annos in oriente illo & tandem cum Sinarum populis mercaturam fecerat, ita vt earum rerum magnum vsum haberet. Is quoque iniuria à Portugallensium Rege accepta, se in Castellam patriam recepit: Cæsari ostenderent, nondum quidem satis compertum vtrum Malaccha Castellanorum finibus aut Portugallensium contineretur. Propterea quòd hactenus nulla certa longitudinum ratio inueniri potuisset, satis tamen constare, sinum magnum & Sinarum populos ad Castellanorum nauigationem pertinere. Hoc item haberi longè certissimum, insulas quas Moluccas vocant, in quibus aromata omnia gignerentur, & vnde in Malaccham veherentur, in occidentem Castellanorum contineri, posséque ad illas nauigari: & inde aromata facilius minoréque impensa & pretio tanquam ex natiuo solo in Castellam deportari.
Ratio nauigationis erat, vt ex occidente subter inferius hemisphærium in orientem vsque nauigarent.

Res penè ardua & vana visa est. Non quod graue existimabatur, recta ex occidente in orientem subter hemisphærium vehi, sed quod incertum esset, vtrum ingeniosa natura, quæ nihil non summa prouidentia constituit, ita orientem ab occidente partim mari, partim terra distinxisset, vt hoc itinere & nauigationis cursu ad orientē perueniri posset. Non enim cōpertū erat, vtrū illa ingens regio, quā terrā firmā vocant, occidentale mare ab oriētali disterminaret, liquebat cōtinentē illā ab austro in meridiē & inde in occidentē vergere. Repertas etiam ad septentrionem regiones duas, quarum alteram Baccalearum à nouo genere piscium, alteram terram floridam vocant. Quæ si terræ huic firmæ coniungerentur, nequaquam ex occidente in orientem posse deferri: cum nihil de freto aliquo huius terræ quòd transiri posset, licet diligentissimè magnisq; laboribus perquisitum, nunq̃ tamē inuentū esset. Per Portugallensium autem limites et orientem, rem incertam & longè periculosissimam iudicabant. Qua de re Cæsari & suis visum est, eos quidem rem vt magnæ spei, sic maioris difficultatis polliceri. Cùm que vterq; in diem duceretur, obtulit Magellanus sese iturum. Christophorus autem impensis suis & suorum classem instructurum dummodo autoritate & auspiciis Cæsaris nauigare liceret. In quo dum obstinatius persisterent, parauit Cæsar ipse classem quinq; nauium, & huic Magellanus dux præficitur. Mandata erant vt ad littora terræ firmæ versus austrum nauigarent, donec illius regionis aut finem, aut fretum aliquod inuenirent, per qnod ad odoriferas illas Moluccas pueniri posset. Soluit itaq; Magellanus die decimo Augusti, Anno M.D.XIX. quinq; nauibus ex Hispali. Vnde paucis diebus ad insulas Fortunatas, quæ nunc Canariæ passim appellant ventū est. Ad Hesperidum inde insulas peruenére, à quibus cursum suum inter occidentem & orientem versus continentem illam quam supra memorauimus cepére; ac intra certos dies felici nauigatione promontoriū detexere, cui

san-

sanctæ Mariæ nomen inditum est. Vbi Ioannes Ruydias solius nauium præfectus, dum iussu regis Ferdinādi catholici littora huius continētis classe peruagaretur, ab Anthropophagis quos Indi Canibales vocāt, cū aliquot sociis suis comestus fuerat. Hinc nostri perpetuo cursu huius cōtinentis littora legére, quæ longissimo tractu in Austrū, quam nunc plagam sub australi polo appellandā duco, & paululum ad occidentem vergentia protenduntur, ita vt Tropicum capricorni ad multos gradus transcenderint. Sed non tam facilè quàm dixi. Sunt enim vltimo Martij sequentis anni delati ad sinum cui sancto Iuliano nomen imposuere. Hic polū antarcticū. 46. gradus, et $\frac{2}{3}$ super horizontē suum illis eleuatum, tam ex altitudine & declinatione solis ab æquinoctiali, qua iam plurimū et plus quàm altero quouis sydere nautæ nostri vtuntur, quàm ex ipsius Antarctici altitudine dependerint. Longitudinē verò à Fortunatis insulis in occidentem quinquaginta sex. gradus tradidére. Nam cum prisci Cosmographi, & præsertim Ptolemęus, longitudines locorum à Fortunatis insulis in orientem vsq; ad Cattigaram cētum & octoginta gradibus metiretur, et nostri quàm longissimè in occidente nauigauerint, cœpere à Fortunatis insulis per occidentē vt debuére, vsque ad Cattigaram alios centum octoginta gradus designare. Tamen nostri nautæ propter ea quod in tam longinqua adeoq; à terra distante nauigatione, longitudini certa signa terminosq; sibi præfigere designareq; possunt: potius mihi in longitudinum ratione hallucinari, quàm quicquam certi attulisse videntur. Attamen ea interim qualiacunque fuerint donec certiora reperiantur, non prorsus reijcienda sed admittenda existimo. Sinus hic vastus videbatur, & speciem freti referre. Quamobrem Magellanus præfectus duabus manibus sinus situm explorare iubet. Ipse reliquas in alto anchoris firmat. Post biduum relatum est sinum vadosum nec lōgius in terram prætendi. Nostri in reditu aliquot Indos, ad littora conchylia legentes conspexere. Indos

vocant omnium incognitarum terrarum indigenas. Erāt proceræ longitudinis, palmarum scilicet decem, ferinis pellibus tecti, fusciores quàm regionis situs po stularet, ad quos dum aliquot ex nostris in terrā egrederentur, atq; illis tintinnabula & chartas papyraceas depictas ostēderent, cœpere nostros ad rūde murmur et inconditum carmen circumsaltantes, vtq; nostris sui admirationem facerent, demisére absq; nausea sesquicubitales sagittas per guttur ad stomachi vsq; fundum. Quas protinus rursus extrahentes quasi ea re fortitudinem suam ostentassent, gaudere visi sunt. Venére tandē tres tanq̄ legati, & nostros signis quibusdam orarunt, vt secum longius in terram progrederentur, quasi essent eos omni hospitalitate excepturi: Mittit Magellanus cum his viros septem bene instructos, vt regionē et gentem diligenter quòad possent indagarent. Hi cū eis ad mediterranea regionis. 7. milliaria profecti sunt, ventum est in desertum & inuium nemus. Hic erat tugurium humile admodū & ferarū pellibus coopertū. Duerāt in eo mansiones, in altera mulieres cum prole sua, in altera viri versabantur. Mulieres & infantuli 13. & viri. 5. erant. Hi hospites suos ferali apparatu q̄ tñ illis regius videbaē excepére. Occisum est animal quod haud multū ab onagris differre videbaē, huius carnes semitostas nostris aposuere nullo alio cibo neque potu apposito. Nostris noctu prēter morē sub pellib⁹ cubare necessariū erat, ob ingentē vim niuium et ventorum. Quare priusquam dormirent excubias disponunt. Idem & Indi faciunt, qui ad focum horribile quid stertentes, prope nostros strati erant. Quum illuxisset, nostri postulant, vt cum familia vnā secum ad naues reuerterentur. Quod cum Indi illi diu negassent, & nostri hoc imperiosius exigere cœpissent, ingrediuntur viri ferale illud gynecium. Hispani arbitrati sunt eos cum vxoribus hanc transmigrationem consultare. Cum interim aliis quibusdam horribilibus pellibus, à planta pedis ad summum verticem tecti, facie variis coloribus infecta, arcubus & sa

gittis ad prælium terribili & stupendo hoc accinctu ornati & longe maioris quàm antea staturæ in aciem prodeunt. Hispani qui ad manus deueniendum putabant, pixidem emitti iubent. Qui ictus etsi irritus fuisset, egregij tamen gigantes, qui pauloante Iouem debellaturi videbantur, hoc sonitu adeo sunt deterriti vt protinus de pace loqui cœptum sit. Summa erat vt tres viri reliqua familia dimissa, cum nostris ad naues redirent. Itur itaq; ad naues. Sed quum nostri nō modo gigantulorum cursum, sed nec passus cursu æquare possent, duo ex ijs ex itinere ad conspectū onagri procul in monte pascentis quasi hunc insecuturi essent, fuga euasére. Tertius ad naues perductus, sed inedia, quā sibi Indorum more ex tædio indixerat, intra paucos dies extinctus est. Et licet præfectus nauium ad tugurium illud reuisisset, vt denuo vnum aliquem gigantum eorum caperet, quem pro rei nouitate Cæsari afferret, nemo tamen inuentus est, sed omnes vnà cum tugurio alió sese transtulerunt. Vnde liquet gentem illam quoq; vagam esse, nec postea nostri, licet ad sinū illū per multos dies vt infra memorabimus permansissent, Indum amplius in litore illo conspexére: sed nec tanti etiam quicquam in ea regione esse arbitrati, quo & mediterranea illius longius scrutari deberent. Et quanquā Magellanus animaduerteret longiorē mansionem illic inutilem esse, tamen quia mare aliquot dies fluctuosum, cœlumq; turbidum essent, & terra illa continue ad austrum vergeret, vt quo magis progrederentur, eo regionē frigidiorē inuenturi essent, discessus necessario de die in diem dilatus est, donec iam mēsis Maius aderat, à quo illic asperrima hyems sequire incipit, atque adeo, vt iam in nostra æstate ibidem hyemandū esset. Prospiciēs autē Magellanus nauigationē diuturnā fore, cō meatū inter suos, quo longius copia eius suppeteret, parci⁹ iubet distribui. Hispani vbi per aliquot dies rē æquanimiter tulissēt, hyemis quoq; magnitudinē ac terrę rigorē veriti, orarūt tandē prǽfectū suū Magellanū, vt quoniā animaduerteret regionē illā

perpe-

perpetuo tractu in austrum protendi, nec spem finis illius aut freti superesse, hyemem quoq; sæuam imminentem, & multos inedia rerumq; incommoditate extinctos, sese quoque legem illam sumptuariam quam tulisset, diutius non posse sustinere: Cæsarem autem nunquam eius animi fuisse, vt quicquam obstinatius tentari deberet, cui natura cæteraq; difficultates obstarent, labores suos iam satis perspectos probatosq; fore. Quum eousque prouecti iam essent, quo nulla vnquam mortalium vel audacia vel temeritas progredi ausa fuisset. Posse autem facile, flante ab austro vento intra aliquot dies, si meridiem versus veleficarent, in mitiorem aliquam plagam deferri. At contra Magellanus, cui iam decretum erat aut mori aut cœpta perficere, respondit sibi à Cæsare cursum nauigationis præscriptum, à quo neq; posset neque vellet vlla ratione discedere, & propterea eousque nauigaturum, quoad terræ huius aut finem aut fretum inueniret. Quod etsi hyeme obstãte in præsentia præstare non posset, in æstate tamen regionis illius rem facilẽ fore. Siquidem ipsos tunc versus Antarcticum terræ huius tractum secuturos, quoad illius tota ea æstas vnicus & perpetuus foret dies. Esse quoquo modo vellent, vnde inædiam & hyemis incommoditatẽ leuare possent. Siquidem lignorum magnam esse copiam, mare, conchylia & pleraq; genera piscium optimorum præbere: Fontes ibi salubres, aucupium quoque & venationem subuenire multis. Panem vero & vinum neq; hactenus defuisse neq; deinceps defutura, dummodo ea ad necessitatem, & tuendam salutem, non ad voluptatem & luxum dispensari patiantur. Nihil autẽ hactenus actum, quod aut admiratione dignum, aut quo reditui necessitatem prætexerent. Siquidem Portugallenses nõ modo quotannis, sed quotidie ferè tropicum capricorni, quum in orientem penetrarent, nullo negotio ad duodecim vsq; gradus transcendere. Se autem quantula laude dignos existimandos, qui quatuor non amplius gradibus longius in austrum processissent, Sibi certe

hoc statutum, antea se extrema passurum quàm Hispaniam cum ignominia repetiturum: crederetq; socios omnes, aut saltem eos in quibus generosus ille Hispanorum spiritus nondũ prorsus esset extinctus, eiusdem quoq; animi esse. Illud itaque duntaxat hortari, vt reliquum hyemis æquo animo sustinerent: tanto fore vberiora præmia, quanto maioribus laboribus & periculis Cæsari, nouum et incognitum aromatum atque auri diuitem orbem aperuissent. Hac concione Magellanus suorum animos mitigatos erectosq; esse existimans, intra paucos dies nefaria fœdaq; seditione afflictus est. Nam vulgo inter nauales socios cœpére sermones de vetere atq; æterno Portugallensium Castellanorumq; odio, Magellanum Portugallensem esse. Nihil ab eo gloriosius patriç suæ geri posse, quàm hanc classem cum tot viris perdere. Neq; credendum, etiam si posset, Moluccas insulas reperire cupere, sed satis habiturũ si Cæsarem aliquot annos vana spe possit circumducere, interim noui aliquid euenturum, vnde Castellani ab aromatum inquisitione prorsus auertantur. Neq; item cœptum iter ad Moluccas illas beatos pertẽdere, sed ad externas aliquas niues ac glaciem & cœli perpetuam intemperiem. Magellanus his dictis mirifice iritatus corrigit socios, sed asperius aliquanto, quàm homini peregrino, idq; in regione longinqua præfecturam gerenti conueniret. Itaque facta conspiratione nauem occupant, regressum in Hispaniam apparantes, ille cum reliquis quos adhuc dicto audientes habebat nauigium illud inuadit, ducemq; eius ac alios præcipuos supremo supplicio afficit, ĩis etiam in quos iure id fieri non poterat eam sortem subeuntibus. Erant enim regĩj quidam ministri, in quos nemo præter Cæsarem ipsum eiusve senatũm, capitali pœna animaduertere iure potest. Nemo tamen pro tempore regni imperium detrectare ausus fuit. Licet non defuère qui adinuicem susurrarent, Magellanũ eo modo in reliquos ad vnũ omnes Castellanos sæuitia grassaturũ, donec sublatis vniuersis è medio ipse cum paucis Por-

cis Portugallensibus suis eadem classe in patriam re-
uerti posset. Altius itaque hoc odium pectori Castel-
lanorum insedit. Magellanus tamen cum primum ma
ris procellas & hyemis asperitatem mitescere animad
uertit, soluit ex sinu Diui Iuliani. 24. Augusti. Vtq; an-
tea multos dies terræ tractum in austrum vergentem
fuerat secutus, conspectum est tandē promontorium,
quod sanctę crucis appellauére. Vbi dum eos sæuior
tempestas ab oriente exorta deprenderet, vna ex quin
que nauibus ad littora elisa est, hominibus cum merci
bus & ornamentis saluis præter seruum vnum Æthio
pem, qui fluctibus obrutus & demersus fuit. Hinc tel
lus pauló inter orientem & austrum protendi visa est;
quam dum more suo lustrare incipiunt. 26. Nouem-
bris, fauces quædam quæ speciem freti præ se ferrent
detectæ sunt, ingreditur eas Magellanus, protinus cū
vniuersa classe, dum alios atque iterum alios sinus con
spicit, iubet eos omnes diligenter nauibus collustrare,
si vspiam transitus pateret, quas se ad quintum diem
quæcunque acciderēt, in freti faucibus expectaturum
recepit: vna ex his cui ipsius Magellani ex fratre ne-
pos Aluarus Meschita præfuit, per sinus ipsius refle-
xus iterum in mare vnde sinum ingressa fuerat defer-
tur. Hispani autem quum se longe á reliquis nauibus
distare considerarent, facta conspiratione de reditu, Al
uarum præfectum nauis suæ in vincula conijciunt, ac
iter suum septentrionem versus capiūt, suntq; tandem
ad litora Æthiopiæ delati, inde parato cōmeatu, octa-
uo mense postquam á reliquis discesserant, in Hispani-
am venére. vbi Aluarum caussam ex vinculis dicere
faciunt, quasi ipsius maximo consilio atque suasu pa-
truus Magellanus tanta sæuitia in Castellanos vsus
fuisset: At Magellanus vbi aliquot dies vltra statutū
tempus, nauim hanc expectasset, et altera redijsset, quę
nihil præter sinum vadosum, scrupulosq; & rupes al-
tissimas in litore comperisset: tertia vero nauis nuntia-
ret sinum hunc maximum freti similitudinem habe-
re, quum triduo nauigantes exitum quidem nullum,
sed

sed quo latius progressi fuissent, angustius maris spatium inuenissent, & eam altitudinem cuius multis in locis nulla longitudine fundum attingere potuére: animaduertisse etiam ex æstu maris, fluxum aliquando quàm refluxum vehementiorem, inde illis quoque persuasum esset illac transitum in aliud aliquod pelagus patére: statuit per hunc vela ventis dare. Erat fretum hoc, quod quidem tunc fretum esse ignorabatur, latitudinis aliquando trium, aliquando duorum, nonnunquam decem, aut quinque milliariorum Italicorum, vergebatque paululum in occidentem. Altitudo autem poli australis duos supra quinquaginta gradus inuenta est: longitudo vero eadem quam ad sinum sancti Iuliani comperissent. Aderat iam mensis Nouembris, noctem habebant pauló amplius horarum quinque, & nullos vnquam mortales in litore conspexére. Visa fuit tamen nocte quadam ignium maximè à sinistro latere multitudo, ex quo coniecturam faciũt se ab incolis regionis illius fuisse conspectos. Magellanus autem quod terram illam fragosam atque insuper æternis frigoribus rigentem videret, indignum iudicabat in ea indaganda plures dies perdere, quamobrem tribus tantummodo nauibus continuo cursu in interiora freti vectus est, donec vigesimosecundo die postquam in eo nauigare cœperat, in aliud mare amplum atque vastum defertur: longitudinem freti milliarium Hispanorum ferè centum esse attestantur: Terram quam ad dextram habuissent: continentem esse quam diximus haud dubium est. Ad sinistram autem non emporium, sed insulas esse existimant, quod aliquando ex latere illo, in vlteriori litore maris repercussum et fremitũ audiuissent. Videt Magellanus, continentẽ rursus recta ad septentrionẽ dirigi, quamobrẽ iubet dimissa terra illa ingẽti ad dextrã nauigationis cursum per vastũ & ingens hoc pelagus, quod nescio an vnquã nostras aut alienas naues cõspexerit, rectam eam oram dirigere, ex qua Corus flare consueuit, hoc est inter occidentem & septentrionem, ea quidem ratione,

tione,vt tandem per occidentem in orientem ac rursus sub zonam torridam perueniret,satis enim exploratum habuit Moluccas in remotissimo esse oriente & haud multũ à linea æquinoctiali posse distare. Hic perpetuus cursus fuit:neque ab eo vnquam discessére, nisi quantum tempestatum & ventorum vis eos aliquando aliorsum declinare coëgit,vbi quadraginta dies hoc modo vehemẽti & vt plerunque secundo vento per altum delati fuissent, ac nihil vnquam nisi pontum & vndiq; pontum conspexissent,iamq; rursus ferè sub tropico capricorni nauigarent,venére in conspectum insulæ duæ, exiguæ tamen & steriles, ad quas dum naues appellere conarentur,eas inhabitatas inuenerunt,ad eas tamen curationi corporum(Nam piscatio habebatur satis commoda)biduum consumptum est. Insulas tamen has infortunatas communi decreto appellant.Tum rursus inde soluerũt,pristino illo cursu & nauigationis instituto. Dumq; iam trimestre supra dies viginti feliciter per altum hoc veherentur,ac ingens maris spatiũ mensi essent,vastiusq; quàm vllum humanũ ingenium caperet, quod assidue ferre magna vi ventorum acti essent, consisterentq; iam denuo citra æquinoctialem lineam,cõspecta est eis tandem insula quædam ab indigenis,vt postea cognouerunt,Inuagana nominata.Qui dum propius accederent,compererunt altitudinẽ poli Arctici vndecim graduum. Longitudinem verò à Gadibus per occidentem.158. arbitrabantur. Protinus alias atque iterum alias insulas prospexére, ita vt se in archipelagũ quendã ingentem delatos viderent,ad Inuaganam ventum est,attamen insula inhabitata inuenta est. Accedunt aliam exilem licet, vbi duas Canoas Indorum conspiciunt, sic enim hoc genus nauigĳ quod peregrinum est ab Indis nuncupari solet, est enim excissum cauatumq; ex vnico arboris trunco, capitq; vnum vel ad summum alterum hominẽ,indicĳs ac signis sicut muti cum mutis loqui solent. Ab Indis scrutantur nomina insularũ, & vnde nam eis commeatus copia subministrari pos

set,cu

ſet, cuius magna penuria premebantur, intelligunt inſulam in qua fuerāt Inuaganam: vbi tunc eſſent, Acacan nuncupari, ſed vtranq; inhoſpitam. Cæterū haud longe diſtare inſulam cui Selani nomen eſſet, quam & ferè digito oſtendebant. Eam habitatam, & copiam omnium rerum quæ ad vitæ neceſſitatem ſpectarent in ea reperiri. Noſtri aquatione in Acacan facta, ad Selani tendunt, deprehendit hic eos aduerſa tempeſtas vt ad inſulam illam naues appellere nequiuerint, quin ad Maſſanam aliam inſulam deiecti ſunt, vbi trium inſularum agit rex, inde ad Subuth peruenére, ampla hæc eſt & ingens inſula, vbi inito cum regulo fœdere, protinus in terram deſcendunt, vt ſacra de more Chriſtianorum facerent. Aderat enim feſtum reſurrectionis illius qui nos ſaluos fecit. Quare in litore ex nauium velis & ramis ſacellum atq; in eo altare Chriſtianorum ritu conſtruunt, patrioq; more ſacra faciunt. Accurrit regulus cum magna Indorū multitudine, qui omnibus peractis viſi ſunt hoc deorum cultu delectari, Præfectumq; atque aliquot ex præcipuis in tugurium reguli deducunt, & ea quæ habebāt cibaria apponūt. Panis quem ſagum vocāt, erat ex trunco ſeu ligno arboris haud multum à palmis diſſimilis. Hæc fruſtratim diſſecta, ac in ſartagine oleo frixa panem hūc præbet, cuius particulam Reuerendiſſ. D. T. mitto: potus erat humor qui ex conſciſſis palmarum ramis deflue re & manare ſolet. Aucupia quoq; conuiuium ornabant. Reliqui fructus illius erant regionis. Conſpicit Magellanus in domo reguli quendam ægrum & iam prorſum extenuatum, ſcrutatur quiſnam hic eſſet, & quo morbi genere torqueatur. Intelligit nepotem illius reguli, & iam biennio vehementi febri laboraſſe: iubet eum bono animo eſſe: ſi modo Chriſto ſe deuouerет, protinus ſalutem & priſtinam valetudinem recuperaturum. Indus conditionē accipit. Cruceq; adorata baptiſmum capit, poſtridie ſe incolumem affirmat, ſurgit ex lectulo, ambulat, cibū ſumit vt reliqui. Neſcio quæ inſomnia Indis ſuis narrat. Quid multa?

Regulus ipse cum Indorum duobus millibus supra ducentos baptizatur, Christiq; nomen & religionem profitentur. Magellanus autem hanc insulam diuitem auri & gingiberis esse considerans, prȩterea omnibus circumuicinis insulis situ suo adeò opportunam, vt inde facilè earum opes & terræ munera posset explorare. Quapropter regulum Subuth adit, illique persuadet, cum ipse dimisso vano atque impio deorum cultu se ad CHRISTI religionem conuertisset, æquum esse vt reguli proximarum insularum eius iussui imperióque parérent, statuisse se itaque hac de re legatos mittere, & eos qui minus dicto audientes forent, ad hoc armis cogere. Placet barbaro conditio, legati mittuntur. Venit idem atque alter regulus, & Subuthicum patrio more adorant. Erat proxima insula Mauthan, cuius rex cȩteris milite et armis prȩstabat, ille recusat se cũ adoraturũ cui imperare iam diu solitus fuisset. Magellanus, qui quod cœpisset cõficere cuperet, armari iubet quadraginta ex suis, quorum virtutẽ & in bello robur perspectum habuit, inque Mauthan cymbis transuehitur, quæ proxima insula erat. Subuthicus Regulus aliquot ex suis ei adiunxit, qui insulæ situm & naturam locorum doceant, & si in rem esset acie etiam decertent. Rex Mauthan nostros aduentare prospiciens, ad tria milliaria suos in campum educit. Magellanus suos cum tormentis machinisque bellicis, licet paucis, in littore exponit, quanquam se longè hostibus inferiorem numero animaduerteret, gentem præterea bellicosam, quæ lanceis & aliis longioribus armis vteretur, satius tamen duxit cum eis acie decernere, quàm aut regredi, aut Subuthico milite vti. Iubet itaque suos bono ac constanti esse animo, neque terreri hostium multitudine: cum sæpe visum esset, cum aliâs tum proximis diebus, in insula Iucatan Hispanos ducentos, aliquando ducentena & nonnunquam trecentena hominum millia acie fudisse. Subuthicis verò ostendit, se non eos ad pugnandum, sed ad suorum fortitudinẽ & in bello robur spectandum adduxisse.

duxisse. Itaque impetu in hostes facto pugnatur acriter vtrinque, sed cum hostes numero nostros superarent & longioribus armis vterentur, quibus nostris multa incommoda inferrent, confossus est tandem ipse Magellanus. Reliqui autem & si nondum plane victi viderentur, amisso tamen duce, pedem referunt. Quos hostes, q in ordine retrocederent, insequi non audent. Reuertuntur itaque Hispani amissis classis præfecto Magellano & aliis sociis septem in Subuth, vbi nouum classis præfectum eligunt Ioannem Serranum, virum haud spernendum, is protinus inita fœdera cum Subuthico Rege, nouis muneribus renouat, ac Mauthan Regem se deuicturum spondet. Habuerat seruum Magellanus ex insulis Moluccarum ortum, quem aliâs in Malaccha emerat. Hic Hispanam linguam absolutè callebat, & eo alio adhibito interprete Subuthico, qui Moluccensis sermonis gnarus erat, nostri negotiabantur: hic prælio Mauthensi interfuerat, & exilia quædam vulnera in eo acceperat. Qua de re cubabat toto die intẽtus valetudini. Serranus q nihil sine eo pertractare potuit, corripit hoiem durioribus verbis, eum scilicet non desiisse seruũ atq; mancipium esse, occiso Magellano, sed grauius seruitutis iugum subiturum, & asperrimis loris cæsum iri, nisi officiosius demandata ministeria exequeretur. Seruus hic ex his verbis ingens odium in nostros concipit. Dissimilata tamen ira post aliquot dies regulum Sabuthicum adit, docet insatiabilem esse Hispanorum auaritiam. Illisque hoc statutum & decretum, vt deuicto Mauthano Rege, in ipsum postea sæuiant & captiuum abducant, neque aliud rebus suis remedium adhiberi posse, quâm fraudem fraude prçuenire. Barbarus omnia credit. Clam pacem cum rege Mauthan & reliquis facit, & in nostrorum exitium conspirant. Vocatur ad solenne conuiuium præfectus Serranus cum reliquis omnibus præcipuis, qui numero.27.fuêre. Hi nihil mali suspicati quod Barbari omnia astutê dissimulauerãt,

ſecure & incaute in terram tanq̃ ij qui cum regulo ci-bum ſumpturi eſſent, deſcẽdunt. Inter epulandum ab iis qui in inſidiis collocati fuerant opprimuntur. Fit clamor, vndique nunciatur protinus in nauibus no-ſtros occiſos, & in tota inſula hoſtilia eſſe omnia, pro-ſpiciunt ex nauibus noſtris, pulchram crucem quam in arbore poſuerant: à Barbaris magno furore in ter-ram præcipitari & in fruſta ſecari. At Hiſpani reliqui qui in nauibus manſerant, de ſociorum clade edocti, maiores inſidias verentur. Quapropter anchoris ſubla tis vela ventis ocyus committunt. Adducitur paulò pòſt ad litora vinctus miſerè Serranus, obſecrat, vt à tam dira captiuitate redimatur, ſe impetraſſe vt redi-mi liceret, modo de ſuis hoc fieri concedatur. Noſtri & ſi ducem turpe hoc modo relinquere exiſtimabant, tamen fraudem & inſidias verti, in altum tendunt, re-licto Sarrano miſere ad littora lachrymante, opém-que atque auxilio ſuorum planctu ingenti lugubriq; implorante. Hiſpani duce ſociiſque amiſſis triſtes an-xiique nauigabant, non modo calamitate & ſociorum clade perturbati, ſed quod iam ad eam paucitatem & numerũ eſſent redacti, qui ad tres naues gubernandas impar haberetur. Qua de rè cõſiliũ ineunt, et continuo communibus ſuffragiis nihil magis in rem eſſe decer nunt, quàm vna aliqua trium nauium igni abſumpta duas duntaxat aſſeruare. Accedunt itaque proximam inſulam cui Cohol nomen erat, & armamentis in ali-as duas naues tranſlatis tertiam hanc concremant. In-de ad inſulam Gibeth deferuntur. Quam & ſi auro ac gingibere multiſque aliis rebus fœlicem cognoſce-rent, diutius tamen ad eam non morandum cenſent, quod Indos illos nulla beneuolentia ad ſe allicere po-tuerint. Armis autem decernere paucitas prohibebat. Illinc ad Porne inſulam tendunt. Duæ in hoc archi-pelago inſulæ erant ingentes amplæque, quarum alte-ra Siloli dicta eſt, cuius Rex ſexcentos liberos habe-bat. Altera quam diximus Porne Siloli maior eſt.
Quippe quæ nauigatione ſex menſium ambiri vix poſſit.

poſſit. Porne autem trium. Sed quemadodum illa vaſtior, ita hæc & terræ felicitate beatior, & vrbis eiuſdem nominis magnitudine clarior eſt. Sed cum Porne inſulis cæteris quas hactenus colluſtraſſent nobilior haberetur, vnde & cęteros bonos mores vitæque cultum accipere videbantur, ſtatui horum populorum mores & inſtituta paucis attingere. Sunt omnes hi inſulani Caphræ, hoc eſt, gentiles, Solem & Lunam deos colunt: Soli diei, Lunæ verò noctis imperium adſcribunt, illum marem, hanc fœminam dicunt, atque hos cæterarum ſtellarum parentes vocant, quas omnes deos eſſe, minutos tamen, arbitrantur. Solem orientem certis carminibus ſalutant potius quàm adorant. Item Lunam noctu fulgentem, à quibus liberos, fœcundam pecoris fœturam, terræ huberes fruti ces, aliáque id genus depoſcunt. Cæterum pietatem ac iuſtitiam colunt, & præcipuè pacem atque otium amant, bellum verò maximè deteſtantur, Regem ſuum dum paci ſtudet, vt deum colunt. Cum belli cupidior ſit, non quieſcunt donec hoſtiũ manu in acie ceciderit. Qui vbi bellum gerere ſtatuit, quod rarò fit, primus à ſuis in acie collocatur, vbi omnem hoſtium impetum ſuſtinere cogitur. Neque ſtrenuè in hoſtem inferunt ſeſe, niſi donec regem ſuum occiſum intelligunt, tunc enim primùm pro libertate & futuro Rege pugnare incipiunt, neque vnquàm apud eos viſus eſt Rex belli autor quin in acie ceciderit. Qua de re raro bella gerunt, fines protendere iniquum putant.
Oibus autẽ pręcipuum eſt ſtudium ne finitimos populos apud peregrinos iniuria laceſſant. Verùm ſi quando ipſi laceſſiti fuerint, par pari referũt. Et ne latius ſerpat, protinus ad concordiam ſpectant. Neque quicquàm apud eos glorioſius eſſe poterit, quàm ſi quis prior pacem petierit: neque item magis indecorum quàm in pace petenda præuentum eſſe, fœdum autem atque deteſtabile cenſent pacem petenti negare, etiam ſi quis iniuria laceſſitus fuerit. Namque in huius exitium finitimi omnes tanquam dirum atque impium

protinus conspirant. Quò fit, vt omni ferè tempore tranquillitate & otio fruantur. Nulla apud eos latrocinia, cædes etiam nulla. Nemini regem præterquam Vxoribus eius & liberis alloqui fas est, non nisi eminus per cannas quas auri illius apponunt, & quicquid volunt per eas insusurrant. Post mortem homini nullum esse sensum dicunt, quod nec vllus ante natalem fuisset. Ædes habent exiles ex lignis & terra constructas, partim rudere, partim palmatis frondibus coopertas. In vrbe Porne viginti milia domorum esse certum habetur. Vxores ducunt quot alere possunt, cibo vtuntur, quem aut aucupium, aut piscatio præbet. Panem ex oryza conficiunt. Potum ex liquore qui de conscissis palmarum, vt diximus, ramis stillat. Alij mercaturam in propinquis insulis faciunt, ad quas iunccis deferuntur alij venationi, alij piscationi, alij agriculturæ student. Vestes habent ex gossampino, animalia etiam ferè omnia quæ apud nos sunt præter oues, bouem, & asinum. Equi tamen perexigui & exiles sunt. Camphoræ, gingiberis & cynamomi magnus apud eos prouentus. Inde nostri rege illo salutato & muneribus condonato ad Moluccas tendunt: quæ illis ab eodem rege commonstratæ fuêre. Veniunt ad littora insulæ Solo, vbi Margaritas magnitudine ouorũ turturum aut aliquando gallinarum intelligunt, quæ tamen non nisi in altissimo æquore expiscari possunt. Nostri huiusmodi vnionem non attulêre, quod anni tempus illorum piscationem non præbebat. Cepisse tamen ea in regione ostreum attestantur, cuius caro septem supra quadraginta librarũ esset. Hinc facile crediderim tantæ magnitudinis margaritas illic reperiri. Quum satis constet vniones concharum partum esse. Et ne quicquam prætermittam, constanter nostri asserunt narrauisse insulanos Porne, regem gestare in diademate vniones duos oui anserini magnitudine. Hinc ad insulam Gilonam ventum est vbi homines conspexêre auriculis longis atq; adeo pendulis vt humeros attingerent, quæ quum admodum admirarentur nostri,

ſtri,intelligunt ab indigenis, haud longe diſtare aliam inſulam, vbi homines eſſent non ſolum pendulis, ſed adeò latis amplisq́ auriculis, vt quum ex vſu eſſet, altera earum vniuerſum caput cõtegeret. Noſtri autem qui non monſtra, ſed aromata quęrerent omiſſis nugis rectà ad Moluccas tendunt, octauo menſe poſtquam præfectus eorum Magellanus in Mauthan occubuerat, ab eis repertæ ſunt. Inſulæ ſunt numero quinq; Tarante, Muthil, Thedori, Mare, & Matthien nuncupatæ: tum citra, tum vltra, tum etiam ſub ipſo æquinoctiali ſitæ. Alia Gariophilum, alia Myriſticam nucem, alia cynamomum gignit. Vicinæ ſunt omnes, ſed paruæ atque anguſtæ admodum. Reges Marmin paucis ante annis immortales animas eſſe credere cœpere. Haud alio argumento ducti, quàm quod auiculam quandam pulcherrimam nunquã terræ aut cuiquam alij rei quę in terra eſſet, inſidere animaduerterent. Sed aliquando ex ſummo æthere exanimem in humum decidere. Et cum Mahumetani qui ad eos commercij cauſſa commearent, hanc auiculam in paradiſo ortam, paradiſum vero locum animarum, quę vita functę eſſent, atteſtarentur, induerunt hi reguli Mahumeti ſectam, quod hæc de hoc animarum loco mira polliceretur. Auiculam vero Mamuco Diata appellarunt. Quam adeo ſanctè religioſeq́ habent, vt ſe ea reges tutos in bello exiſtiment, etiam ſi ſuo more in prima acie collocati fuerint. Plebēi autem Caphræ ſunt, & eiſdem ferè moribus & inſtitutis, quibus inſulanos Porne oſtendimus. ſunt egẽtes admodũ vtpote apud quos nihil prӕterquã aromata proueniant, quæ cum venenis arſenico & Mercurio ſublimato vulgo appellato, ac linteis quibus vt plurimũ veſtiuntur, libenter cõmutant: in quẽ vero vſum his venenis vtãtur nondum ſatis compertũ eſt. Viuũt pane, ſagu, & piſcibus, nõnunquã pſittacis. Latent tuguriolis demiſſis admodũ. Quid multa? Oĩa apud hos humilia et ſordida prę ter pacẽ, otiũ et aromata. Quorũ alterũ et q̃dẽ pulcherrimũ ſummũq́ bonũ ingẽs mortaliũ iniq̃tas ex hoc no

ſtro orbe ad eos relegaſſe videtur. Aromata vero tum auaritia tum inſatiabilis gulę auiditas, nos in ignoto etiam orbe illorum quærere cogit. Adeò hominum proteruia ſalubria quæque haud longius ſatis nequit protrudere, neq; quæ luxus & libidinis appetere. Noſtri vero Moluccarum ſitu diligenter inſpecto, & cuiuſq; inſulæ, præterea regulorum moribus exploratis, ad Thedori accedunt, & quod hanc copia Gariophili cæteris antecellere, regem vero prudentia & humanitate reliquis regibus præſtare intelligebant. Paratis itaque muneribus in terram deſcendunt ac regem ſalutant, præbentq; munera tanquam à Cæſare miſſa. Ille muneribus benigne acceptis in cœlum ſuſpiciens, iam inquit biennium agitur, cùm vos à maximo rege regum ad inquirendas has terras demiſſos è ſiderum ratione cognoui. Quare aduentus veſter tanto mihi gratior iucundiorq; eſt, quanto aſtrorũ ſignificatione diutius mihi præſcitus fuit. Et cum nihil huiuſmodi euenire ſcio quod non tam diu fatorum & ſiderum decreto ſtatutum ſit, non is ero qui aut facile aut ſiderum ſignificationi aduerſari moliar, ſed volens libensq; poſt hac depoſito regio faſtigio me tantummodo regis veſtri nomine huius inſulæ procurationem gerere exiſtimabo. Quare naues in portum ſubducite, & reliquos ſocios in terram tuto deſcendere iubetote, vt nunc tandem poſt tam longam maris iactationem totq; rerum pericula ſecure terræ benignitate frui & corpora curare poſſitis. Neque aliud exiſtimate quàm vos in regis veſtri regnum venire. His dictis rex depoſito diademate ſingulos amplectitur, & quæ terra illa alimenta habebat afferri iubet. Noſtri hac re lætali, ad ſocios redeunt, ac quæ acta ſunt renuntiant. Hic hac regis comitate, & beneuolentia lætati, inſula potiuntur. Vbi cum aliquot diebus regia munificentia fuiſſent recreati, inde ad reliquos regis legatos mittunt ad inſularum copias explorandas, & regulorum animos conciliandos. Tarante proxima erat, & hæc quoq; minima eſt inſula. Quippe quę paulò vltra ſex
mil-

milliarium Italicorum ambitum habet. Est huic proxima Matthien & ea exilis. Hæ tres Gariophili magnam copiam gignunt, sed longe vberiorem in quartum annum. Arbores hæ non nisi in abruptis rupibus prouenire solent, & ita densantur, vt plerumq; lucum faciant. Arbor hæc tum folijs, tum crassitudine tum ipsa etiam altitudine lauro simillima est. Gariophilum quem vulgo á similitudine clauum nominant nascitur ex summis singulis ramusculis. Corolla primum, tum in ea flos haud alius quám mali aurei prodit. Aciesq; seu cuspis ipsa Gariophili summo stipiti insidet, donec paulatim in longum exurgens mucronem efficit. Rubescit primum, mox sole tostum nigrescit. Huius arboris syluas inter se, quemadmodum nos vineas, indigenæ partitas habent. Gariophilon sistris condunt, donec alió á mercatoribus transferatur. Quarta insula Muthil haud cæteris maior. Hæc cynamomum gignit. Arbor hæc surculosa & alioqui steri lis siccitate gaudens, simillima est arbori quæ malum fert punicum. Huius cortex ad solis calorem dehiscens á ligno auellitur, & paululum ad solem detostus fit cynamomum. Huic propinqua est alia insula, quæ Badam appellatur, Moluccensibus insulis maior amploriq;. In ea Myristica nux nascitur, cuius arbor procera amplaq; est. Arbori quæ nucem iuglandem fert admodum similis. Neq; hęc nux aliter quám iuglans producitur, gemino protecta operimento, puluinati primum calycis, sub hoc tenuis membrana, quæ reticulatim nucem amplectitur. Hæc apud nos Muscatæ flos, ab Hispanis macis vocatur, nobile atque salubre aroma. Alterum operimentum ligneum est putamen, vt auellanę, cui quam diximus ipsa nux inest muscata. Gingiber vero passim in singulis insulis huius archipelagi nascitur. Aliud seminatim, aliud sponte prouenit. Sed quod seminatur nobilius est. Herba similis illi quæ crocum fert, & eo modo eius radix ferè nascitur, quæ gingiber est. Nostri ab regulis singulis benigne suscepti fuére, & exemplo regis Thedori sese

Cæsaris imperio vltrò submisere. At Hispani qui nō nisi vnam atq; alteram haberent nauim, statuére de singulis quidem aliquid afferre, sed naues gariophilo onerare, quod huius & anno illo vberior prouentus fuisset, & huius generis aromatis maiorem copiam naues capere possent. Impletis itaque Gariophilo nauibus, & literis muneribusq; à regibus ad Cæsarē acceptis, discessum parant, literæ plenæ erāt fidei atq; obseruantiæ. Munera erant enses Indici, aliaq; id genus. Sed præcipuum Mamuco Diata, hoc est, auicula dei, qua se in prælio tutos inuictosq; putant. Harum quinq; missæ fuére, vnā impetraui à præfecto nauis, quā R. D. T. mitto. Non quod se ea ab insidiis & ferro tutam putet, vt isti perhibent, sed quod eius raritate & pulchritudine delectetur. Mitto quoque & cynamomi & muscatæ & gariophili aliquid, vt cognoscat nostra aromata iis quæ Veneti & Portugallenses afferunt, non modo non deteriora, sed nobiliora quod recentiora sunt. Nostri dum ex Thedori soluissent, ecce altera nauis & maior quidem, vitio facto aquam haustr, ita vt ad Thedori regredi necessum fuerit. Hispani dum hoc incommodum non nisi magno negotio & in multorum dierum spatio posse tollere animaduerterent, conuenére vt altera nauis ad promontoriū Catigara, inde per altum quàm longe posset à littoribus Indiæ veheretur, ne à Portugallensibus conspici posset, donec promontorium Aphricæ, quod vltra Capricorni tropicum protenditur, & cui bonæ spei Portugallen. nomē indidére, in conspectum veniret, quod inde haud difficilis in Hispaniam esset nauigatio. Altera vero nauis quum primum refecta esset, rursus per archipelagum vastumq; illum oceanum ad litora illius continentis quam supra memorauimus cursum caperet, donec eam oram reperiret, quæ è regione Dariensis esset, vbi angusto admodum terræ spatio australe illud mare ab occidentali, in quo Castellanorum sunt insulæ, disiungitur. Soluit itaque denuo ex Thedori nauis altera, & citra æquinoctialem ad duodecim gra

dus vecta, promontorium Cattigarę, quod Ptolemęus longe etiam vltra æquinoctialem protensum arbitratus est, non inuenêre. Sed postquam ingens maris spatium demensi essent, ad promontorium bonæ spei, inde ad insulas Hesperidum delati sunt. Et quum hæc nauis longa hac nauigatione concussa aquam admitteret, non potuêre nautæ, quorũ iam multi etiam rerum & nauigationis incommoditate perierant, exhauriendæ sentinę satagere. Quapropter in vnam insularum quę sancti Iacobi nuncupatur, descenderunt, vt seruos emerent. Nostri autem dum pecuniam nautarum more non haberent, Gariophilum pro seruis offerũt. Qua re per Portugallenses qui in illa insula magistratum gerunt intellecta, tredecim ex nostris ĩ vincula coniecti sunt. Reliqui in numero decem et octo erant. Hac rei nouitate territi, dimissis socijs continuo in Hispaniam tendunt. Quo decimosexto mense postquam ex Thedori discessere, salui atque incolumes sexto Septembris ad portum Hispali propinquum peruenêre. Digniores profecto nautæ, qui æterna memoria celebrentur, quàm qui cum Iasone ad Colchidem nauigarunt Argonautæ. Nauis autem ipsa multo dignior, vt inter sydera collocetur, quàm vetus illa Argo. Hæc nanque ex Græcia duntaxat per pontum vecta est, nostra vero ex Hispali austrum versus. Indeq; per vniuersum occidentem perq; inferius hemisphærium, in orientem penetrans, rursum in occidentem remeauit. Reuerendissimę D. T. me humillime commẽdo. Datum Vallisoleti die, xxiiij. Octobris M.D.xxij.

E. Reuerendiss. ac illustriss. D. T.

Humillimus & perpetuus seruitor

Maximilianus

Transsyluanus.

INDEX CAPITVM
trium Librorum Ioannis Boemi de omnium Gentium moribus.

CAPITA LIBRI PRIMI.

CAPITA LIBRI SECVNDI.

CAPITA LIBRI TERTII.

Finis Indicis.

ANDREAS PALEOSPHYRA Gundelfingius Lectori S.

Marone licet Ithacus Vlysses scelerum inuentor, ab Homero Politropos, ab aliis technarum Architectos & versutiæ omnis conciliabulum appelletur: attamen Sapientissimus, peritissimus, atq; patientissimus heroum omnium & prædicatur & habetur, q; peregre profectus externorum hominum mores multorum cognouit & vrbes, ab aduersante nimium sibi fortuna per Scyllam atq; Carybdim actus, Syrtium Cyclopis Syrenum & Circes molestias tulit. Quis ergo non videat, quis non intelligat quàm decorum, quamq; vtile sit ad tanti principis vestigia quàm remotissimè peregrinari, alienas terras inuisere, vnde peculiaria gentium aliarum studia, mores, exercitia, linguæ, leges, dogmata sacra & profana omnia, esus, vestitus, ædificandi ratio, locorum situs cultusq;, & deniq; rerum naturæ omnium ediscātur. Quoniam verò propter impedimenta pleraque ætate maximè nostra omnibus hoc non conceditur, vt non minus illa hæc in patrio sinu quiescendo cognoscerentur, elaborauit Boemus hic meus literarum humana-

rum scientissimus ex innumeris classicis scriptoribus conscriptum presens opus. In quo tres terræ partes, partium regiones, & loca, locorum homines, hominum mores & ritus memorabiliores explicãtur omnes, tanta diligentia: tanta arte, quanta à nemini ante eum vnquam prius pertractati dinoscuntur: ex racematione diligenti vindemiã, ex spicilegio messem fecit, succosum non minus quàm iucundum, nec iucundum minus quàm vtilem atq; pernecessarium librum, adeò, vt nisi quæ in ipso de homine prædicantur, ille, qui humanitati studet, cognouerit, magis instituto aberret suo quàm materiarius, quem materiæ in qua laborat natura siue conditio fugerit. Quare humanarũ rerum humane Lector eas hominum res intuere, lege, atq; vbi quanta in eis vtilitas, quanta humanæ vitæ institutio sit, experieris, gratias Boemo nostro age immortales.

Typis Ioan. Graphei.

STEEL SIVS.
Concordia, res
paruę crescunt.

FARNESI ALFREDO
Legatore di Libri
ROMA

DELLE LETT

